قال اللہ تعالیٰ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ (قرآن مجید)

من تصنیف جامع علم و کمال ممتاز الشعراء جناب مولوی شیخ احسان اللہ خان ممتاز علیہ الرحمۃ کتاب موسومہ حالات انبیاء و مرسلین معروف بہ

بحر مواج

حسب الارشاد جناب چودھری شیخ محمد محب اللہ صاحب بہادر بی اے علیگ ڈپٹی کلکٹر و رئیس سندیلہ ضلع ہردوئی ماہ ربیع الاول ۱۳۴۲ھ و نومبر ۱۹۲۳ء

در مطبع منشی نولکشور واقع لکھنؤ طبع گردید

باہتمام کیسری داس سیٹھ سپرنٹنڈنٹ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

فہرست مضامین

مثنوی بحر موّاج

امواج بحر موّاج

اسماے انبیاء علیہم السلام

که درین کتاب آمده اند منظومه چودهری محمد عبد الباقی صاحب مرحوم رئیس
سندیله ضلع هردوئی به ترتیب حروف تهجی

آدم و ادریس و ابراہیم و اسمٰعیل خوان — باز اسحٰق و اشیر ایوب و الیاس ای جوان
اشمویل و الیسع پس اشعیا و ارمیا — ابن یامین ست آسا جاد و جرجیس دان
حنظله حزقیل خضر و دان ان و دانیال — باز داؤد ست و ذوالکفل ست و زبیل آن زمان
پس رحیم باز ذکریا سلیمان ست و شیث — پس شعیب و ہود و شمعون صالح ای جوان
پس عزیر و باز عیسیٰ باز کالوب ست و لوط — لادی و موسیٰ محمد مصطفیٰ با عز و شان
نوح و نعمانی بود پس ہود و ہارون ای پسر — باز یعقوب و یوسف پس یہو و ایلیمان
باز یامین شجر پس یوشع و یونس بود — باز یحییٰ ریہیا رب سلامت جاودان

فہرست مفصل

ز

س

ش

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سوانحعمری جناب مولوی شیخ احسان اللہ خانصاحب
ممتاز الشعرا ممتاز علیہ الرحمۃ مصنف بحر مواج وغیرہ

خداوندا سر و برگ فصاحت دہ زبانم را
برنگ برگ گل رنگین کن اوراق بیانم را

ز مشک سجطا تا نامہ ام عنبر فشان گردد
بحمد خویش اول نافہ پرور کن دہانم را

ز بہر آنکہ چون طوطی بشیرینی سخن رانم
ز نعت مصطفے شکرشکن گردان لبانم را

درین میخانہ از فیض مدیح ساقی کوثر
دماغ افروز گردان بادہ فکر روانم را

بیا ممتاز از نائے قلم دہ نغمہ بیرون
کہ در گوش رضا گیرند یاران داستانم را

الحمد للہ والصلوۃ علی رسول اللہ وآلہ واصحابہ اجمعین ہر چند کہ تذکرہ حالات اسلاف خود احتمال مبالغہ دارد الا چون شہادت تاریخی و دلائل قوی مؤید باشند پایۂ اعتبار در نظر انصاف پسندان حق بین محکم می شود کہ قولے ست معروف اَهْلُ الْبَيْتِ اَدْرٰى بِمَا فِي الْبَيْتِ بنا بر آن این بندۂ بے دستگاہ راجی الی رحمۃ اللہ محمد محب اللہ بی اے، دعلیگ، ڈپٹی کلکٹر خلف اکبر جامع اخلاق رسول حاوی فروع و اصول گل سرسبد بوستان اخلاق و ہر دلعزیزی عالم علوم عربی و فارسی و انگریزی عزیز خاطر ہائے اہل وطن جناب چودھری شیخ محمد مقبول حسن صاحب مرحوم و مغفور رئیس قصبہ سندیلہ

وضلع اناؤ ووکیل ضلع ہردوئی حالات خاندانی وسوانح زندگانی ممتاز الشعرا
مولوی شیخ احسان اللہ خان صاحب ممتاز مصنف بحر مواج را از کتب
ذیل اقتباس کردہ بہ نگارش می آرد۔

بحر زخار ہفت اقلیم کرانیکلس آف اناؤ مؤلفہ سر چارلس الفرڈ الیٹ
لفٹنٹ گورنر بہادر ۱۸۶۲ء گزیٹر آف اناؤ نسب نامہ شہزادگان
اناؤ مطبوعہ ۱۸۷۶ء تاریخ مصنفہ حضرت مولوی علی غنی برادرزادہ مفتی
غلام حضرت لکھنوی فرامین شاہی خاندانی و عرضداشت مصدقہ عمائد و
اکابر کہ از حضرت مصنف بحضور صاحبقرانی بہادر شاہ ثانی عز قبول یافت
مولوی شیخ احسان اللہ ممتاز از اولاد سید جلال الدین شاہ شجاع
کرمانی است از روے کتب متذکرہ بالا و از تحقیقات ظل سبحانی خلیفۃ الرحمانی
جنت آرامگاہ حضرت شاہجہان بادشاہ دہلوی و نیز از بیان معمران
فرخندہ فرجام قصبہ دیوی و اناؤ چنان متحقق گشتہ کہ چون در سال ہفت صد
ہشتاد و شش ہجری سید جلال الدین شاہ شجاع کرمانی ازین جہان فانی
بہ عالم جاودانی رحلت فرمودہ صاحبقران تیمور گورگانی بہ تسخیر سلطنت او
سکندر با فوج گران عزیمت نمود منصور شاہ برادرزادہ شاہ مرحوم سد راہ
غنیم گردید کہ نوبت بجنگ عظیم رسید تا آنکہ فرزندان و عزیزان شاہ تیمور مقتول
شدند و خود مجروح گشت و معرکہ گشت خون از حد گذشت قریب بود کہ قرار تیمور شاہ بفرار
مبدل شود ہمین عزیمت او ہاے ہزیمت گرد و قضا را منصور شاہ تیر قضا
خوردہ بدار البقا رخت سفر بربست۔ بعد شہادت شاہ منصور تیمور شاہ مظفر

ومنصور گشت و به انتقام فرزندان و عزیزان شاه منصور را به تیغ بیدریغ کشت
و شاه ضیاء الدین پسر شاه شجاع را جلاء وطن ساخته در بلدهٔ سمرقند فرستاد و
وظیفهٔ فراوان مقرر ساخت لیکن شاه ضیاء الدین را در سمرقند نظربند بودن ناخوش
آمد در سال هفتصد و نود و شش ۷۹۶ هجری رو بجانب هندوستان آورده بدهلی توطن
گزید، چون تیمور شاه دهلی را در سنه [illegible] فتح کرد او باستصواب شاه عبد الرحیم
بخاری آشنائے قدیم خود که از مدتے در بلدهٔ لکهنؤ سکونت میداشت و هنوز
همانجا مزار آن مغفور به تکیهٔ شاه بخارا مشهور است در شهر لکهنؤ رفت،
و خار و خس کفر آن مقام را بجاروب تیغ جهاد بجهد تمام رفت، و بانگ نماز و همه
رسوم اسلام قائم فرموده همانجا قیام نمود چون شاه عبد الرحیم و جمله متوسلان آن
مرحوم شیخ عثمانی بودند این هم بسبب یکجائی و هم مذهبی شیخ عثمانی مشهور شدند
و بعد چندے یکے از پسرانش شاه محمد موسی کرانی در قصبه دیوی اقامت گزید
و از پسرش شاه ابو البقا کرانی که در خاندان خود معتقد بود فرزندے مسمی به
محمد اعظم ملقب به مخدوم اعظم ثانی فخر دودمانی در شهر لکهنؤ تولد گردید،
مصنف بحر زخار میگوید که آن عندلیب محفل میر محفل مَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى
طوطی هوائے صاحب سُبْحَانَ الَّذِيْ أَسْرٰى ذخیرهٔ علوم اصول
شافی و فروع نعمانی تاج العلماء باعث هدایت خلق درویش سبیل مجاهدین
ختم المرسلین و شاهد رب العالمین بود، در تذکرة الاصفیا می نگارد که مخدوم
شیخ مینا صاحب ولایت لکهنؤ برائے استفادهٔ علوم پیش او رفتے شخصے گفت
که حضرت را مناسب نیست که او را استاد گیرند شیخ مینا گفت که چنین شخص

باچندین علوم درین شهر باشد و باور جوع نکنم از دیانت بعیدست، مخدوم
شیخ سعد خیرآبادی از شاگردان اوست، دران عهد در مکه معظمه علمای
شافعی علمای حنفی را معقول نمودند و از مسجد حرام مصلای حنفی را در نوردیدند
روزی محمد اعظم بعد نماز صبح در مسجد مشغول وظائف بود ناگاه بغنود دران غنودگی
رسالت مآب صلی الله علیه وسلم را زیارت کرد آنحضرت صلعم فرمودند ای محمد اعظم!
درین ملک بمسائل حنفیه احکام میکنی و در بیت الله شریف علمای شافعی مصلای
حنفی را پیچیده اند چه دم حنفیت میزنی با صغای این خبر حیرت اثر از خواب
برجست و چست کمر سفر بربست و با علمای شافعی در پیچید و بر منصه
رد و بدل به تقریرهای بی بدل بمقابل نشست تا شش سال بدلائل انیقه
واقوال بوحنیفه رح به مباحثه پرداخت و علمای شافعی را لاجواب کرده مصلای
حنفی بدستور قائم ساخت و بعد ادای شش حج خود را با همراهیان در مدینه
منوره رسانید و مشرف بشرف زیارت جناب رسالت مآب صلی الله علیه
وسلم گردید و گفت اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ یَا نَبِیَّ اللّٰهِ مَحْبُوْبِ رَبَّانِی مجاب شد
اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ یَا مُحَمَّدُ اَعْظَمُ اَعْظَمِ ثَانِی از ان روز مخاطب
بخطاب اعظم ثانی گشته یعنی دوم امام اعظم گرفته مولانای جامی قدس سره
به تصدیق آن نامور نامی غزل فرموده برای [illegible] نمود و آن این ست

غزل جامی رح

آن امام زمانه جامی	شیخ اعظم بهر فنی نامی
چون بمکه رسید رجحان داد	مذهب بوحنیفه رح نعمانی

همه علمای شافعی مذهب | بحث کردند از انچه میدانی
او به هریک جواب شافی داد | غالب آمد ز فضل ربانی
از جناب محمد عربی | شد مخاطب به اعظم ثانی
ور ستایش خطاب او کافی ست | اے تو جامی درین چه میخوانی

یکے از نبیرۀ او شیخ عماد الدین به باعث قرابت قاضی نظام الدین به اُتّام (یکے از اضلاع ممالک متحده آگره و اوده) اقامت گزید، پسرش شیخ فتح الله چون به سن بلوغ رسید با شوق بلیغ براے تحصیل علم روانه شاهجهان آباد گردید و با مولوی عبد السلام مفتی عهد شاهجهان بادشاه که یکے از اعمام پدر بزرگوارش بود ملاقات نمود، مفتی صاحب موصوف شیخ فتح الله را شائق فائق و ذهین لائق یافته به تعلیم او کوشش تمام و سعی لاکلام مبذول فرموده همدرس شاهزاده دارا شکوه کرده مرتبه و شکوهش افزود تا آنکه از تحصیل علوم فراغت یافت و ستارۀ اقبالش باوج رفعت و درجت تافت یعنی چون در امتحان شاهی منتخب آمد مورد مراحم خسروانه و مصدر نوازش شاهانه شد و بعد چندے به حکومت صوبۀ بهار و اڑیسه و اله آباد سرفراز گشت و بعد انتظام آن هر سه مقام به عهدۀ دیوانی کل هندوستان ممتاز گردید و به لقب دیوان شیخ فتح الله ملقب شد و در چشم همچشمان به صفت اعزاز و امتیاز متصف گشت و علم مراتب جاه و جلال برافراخت و نقارۀ عزت به کمال به نواخت و به مزید عنایات شاهی جاگیر کثیر معه پرگنه اُتّام وغیره بانعام یافت و موضع فتح الله نگر بنام خود معمور فرمود چون بوجه انقلاب سلطنت حضرت محمد دارا شکوه بهادر را از دیوان صاحب افتراق رو نمود حضرت بادشاه

بدستخط خاص در عالم یاس از کمال موہبت و موانست این قطعہ نوشتہ بدیوان صاحب فرستادہ

قطعہ

گر بانیم زندہ بر دوزیم	پیرہن کز فراق چاک شدہ
ور بمیریم عذر ما بپذیر	اے بسا آرزو کہ خاک شدہ

دیوان صاحب بتاریخ ۳۔ ذیحجہ سنہ ۵ جلوس حضرت اورنگ زیب موافق سنہ ۱۰۹۶ ہجری خانہ نشین شد، محمد حسین واقعہ نویس عہد عالمگیر میگوید کہ شیخ فتح اللہ بہ نظر اشرف اقدس اعلیٰ گزشت و بعرض مقدس معلی رسید کہ سابق نوکر دارا شکوہ بود و خدمات داشت حالا ضعف باصرہ پیدا کرد و جمع کثیر وابستہ دارد حکم جہانمطاع آفتاب شعاع واجب الاتباع لازم الانقیاد شرف نفاذ یافت کہ مبلغ پنجر وپیہ بلا قصور بیداغ اسپ از خزانہ دار الخلافت شاہجہان آباد در وجہ روزینہ مشارٌ الیہ مرحمت فرمودیم و اگر در محلے دیگر چیزے داشتہ باشد آنرا اعتبار نہ کنند ۔ زہے معدلت گستری شہریار و جوہر شناسی شہنشاہ عالی تبار کہ رفیق محارب را نیز از الطاف محروم نہ ساخت۔

نواب عظمت اللہ خان آخر منصب دار این خاندان تا سفر الہ آباد و عظیم آباد ہمرکاب خدیو گیتی پناہ شاہ عالم بادشاہ بود چون نواب شجاع الدولہ در معرکہ بکسر بتاریخ ۲۶۔ ربیع الاوّل سنہ ۱۱۷۸ھ ہزیمت خورد حضرت شاہ عالم بادشاہ دہلی را مطالبات انگریزان قبول کردن ناگزیر شد، حتیٰ کہ بتاریخ ۴ صفر سنہ ۱۱۷۹ھ بمقام الہ آباد اختیارات دیوانی صوبجات بنگال، بہار و اڑیسہ بہ لارڈ کلایو تفویض فرمود، نواب عظمت اللہ خان

اقتدارات این منصب بر افواج و عمال سلطنت میدانست که مورثش حامل این
نشان در عہد حضرت شاہجہان صاحبقران بود خطرات عظیم بر خاطرش گزشت
انقطاع علائق دنیاے دنی نموده خانه نشین شد امناصب و جاگیر در خاندان
جاری ماند تا زمانیکه نواب شجاع الدوله از بکسر معاودت نموده به قصبه اُتام رسید
پنجاه[۵۰] و دو ضرب توپ که در گڈھی حفیظ آباد واقع موضع حفیظ آباد معموره شیخ
حفیظ الله بکار می آمدند دران وقت در ته خانه حویلی قدیم نهاده بود از نواب
عظمت الله خان گرفت و بملال عدم حاضری ضبط نمود یکے از بزرگان
نواب صاحب موصوف مسجدے بیرون احاطه حویلی ناتمام گذاشت
نواب صاحب اورا باتمام رسانید. تاریخ مسجد اینست ؎

ز نواب احمد الله خان بنا یافت	مقام طاعت و تسبیح و تهلیل
ولے ناکرده آن باقی تمامش	بسوے مغفرت بنمود تعجیل
مکمل ساخت آنرا عظمت الله	که گشته مسجد اقصی به تمثیل
دو تاریخش که بادا دست خوش اند	خطیب از خطبه و قاری تنزیل
لذکر الله اعلی بهر تاسیس ۱۱۳۳ھ	لذکر الله اکبر بهر تکمیل [illegible]ھ

ممتاز الشعراء فضیلت طراز مولوی احسان الله ممتاز شاعر گرامی و ناثر نامی
مهین ترین ابناے نواب عظمت الله خان بود در ۱۱۷۸ ہجری در قصبه اُتام
بولادت آمد از علوم درسی عربی و فارسی فراغت یافته به تکمیل علوم و تهذیب
نفس و هم تدریس و تصنیف مشغول شد اذ مذاق شاعری و موزونی طبعی نیز

جرعہ نوش بادۂ تلامیذ الرحمٰن بود، لطافت اشعار شعری شعار نظمش
آب گہرہائے شہوار می ریخت، و لطافت نثر نثرہ نثار منشاتش فصاحت و بلاغت
را با حسن نضارت می آمیخت نور علمش ظلمت زدائے دلہائے خاص و عام و
بوئے خلقش خلق را نزہت بخش مشام حلمش کوہ وقار، ذی حیا از حیائیش شرمسار
خوان احسانش بحکم اَحْسِنْ كَمَا اَحْسَنَ اللهُ اِلَيْكَ وسیع، و ایوان
فیضانش برفعت هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ رفیع بود
در شعر و سخن شاگرد رشید ملک الشعرا حضرت میر قمر الدین منت علیہ الرحمت بودند
حضرت موصوف ساکن دہلی بودند نواب گورنر جنرل وارن ہیسٹنگز بہادر سند
خطاب ملک الشعرا بخشید سفر دکن کردند و در پیشگاہ حضور نظام قصیدہ مدح گزرانیدہ
بعطیہ مبلغ پنجہزار روپیہ و خلعت فاخرہ ممتاز شدند۔ بمقام کلکتہ در سنہ ۱۲۰۸ ہجری
مطابق سنہ ۱۷۹۳ء ازین دار فانی بملک جاودانی رحلت فرمودند۔ یک لک و پنجاہ
ہزار اشعار یادگار گذاشتند حضرت ممتاز معما بنام نامی و شاعر گرامی گفتہ اند و ہو ہذا

معما ہائے دیگر آمدہ یاد   کز انہا ہست اول نام استاد

میر قمر الدین منت

ببالد مہر را بر خویش دل ہم را رود نقصان
بدین تعریف اسم دا تخلص ظاہر ست احسان

ملک الشعرا

بمعما زین خطابش شد مشرف   مشہ موزون کلامان معرف

نوٹ۔ معنے معما چنین بین شدہ کہ دل مہر یا سے ہوز (ہ) چون بر خویش بالد دو چند شدہ از پنج عدد (ہ) بدہ عدد
(۱۰) رسد یا ی (ی) شود میر گردد۔ و چون نقصان ماہ یعنے بدر دور شود قمر گردد۔ و چون دین بالف و لام

چون اقتداریکه درین خاندان جلوه گر بود قائم نماند و اقبال باد بار مبدل شد حضرت
ممتاز بتلاش روزگار از خانه بیرون آمده بملازمت سرکار انگلشیه سرفراز شد
در آن هنگام بابتہ تنازعات سرحدی مابین سرکار انگلشیه و سرکار اودهه
تحریرات جاری بود این خدمت متعلق به ممتاز الشعراء شد چون در آن زمان زبان
فارسی رواج می داشت نواب سعادت علیخان از دیدن آن تحریرات
که مثل اہل زبان می بود خواست که چنین قابل زبان دان را در سرکار خود
به منصبے سرفراز فرماید بعد تجسس و تفحص کیفیتے بنام حکام رسول آباد (چکله ضلع نام)
صادر شد که ہرگاه ممتاز الشعراء بوطن خود آید بلا توقف به سرکار عالی اطلاع کنند
وقتیکه مولوی صاحب بوطن خود آمد حکام وقت باصرار تمام حاضر خدمت نواب
سعادت علیخان بہادر قدردان و الاگوہر بے بہادر کردند اول عہدهٔ افتا[1]
عطا شد بعد چندے بعهدهٔ عمدة الاقتداری[2] داروغگی عدالت فوجداری بمشاہرهٔ
مبلغ دو صد و پنجاه روپیه ۲۵۰ سرفراز شد آئین عدالت مصنفهٔ او دلالت بر علمیت
و قانون دانی میکند ہر کار مشوره طلب از صلاح او بانجام می انجامید و رای زرینش
باحسن وجوه بحسن انصرام می رسانید - ہمه گیری طبع وقاد و تبحر ذہن نقاد از تصانیف
لطیفش ہویدا است ، تصریح آن باعث تطویل کلام است ، اما بر سبیل تذکره بطور
اختصارے نمونه از خروارے ، حکایتے منظوم تفرج ساز این مرقوم سازد ؎

رقم میکند کلک ندرت نگار حکایت ز ممتاز عالی تبار

نوٹ بقیہ صفحہ ۲۰ تعریف باد پیوند دالدین گردد پس میر قمرالدین حاصل آید - و از احسان منت تخلص
او برآید جلیه میر قمرالدین منت رونماید - ملک از شہ مشہر الشعراء از موزون کلامان معروف مشعر و از مجموع اینها
خطاب ملک الشعراء است [1] مجسٹریٹ [2] جج ۱۲

نواب اودھ آن جلادت شعار | سعادت علیخانِ کیوان وقار
لقب پیر و مرشد بہ حق صفات | سر اسم خویشش نمود اختیار
برآمد بہم شاہ ایران زمین | بُد آنجا چو بہر امیر این شعار
بسختی بہ نواب نامہ نوشت | کہ سو ادب چون ببردی بکار
بہ تشویش بہر جوابش بدید | سوے منشیان عطارد نگار
ولے ماندہ حیران ہمہ حاضرین | شدہ یاد ممتاز انجام کار
بخواند و ہمیدون جوابش نگاشت | کہ اے شاہ جمجاہ ایران دیار
سخندان دولت براہِ خطا | برفتند و اہل سخن شرمسار
بو او یکہ بُد جز و لفظ و نہ عطف | شمردند عطف و کنند افتخار
ز انشا ندارند بہرہ مگر | کہ در پیر و پیر و کنیزے نہ عار
من آن پیر و مرشدِ برحق تسیم | بنازم برین انتساب و شعار
شنیدہ ز جا خاست نواب ہم | بحیرت بماندہ صغار و کبار
نکات و لطائف بہ بزم سخن | ز ممتاز چون این یکے بیشمار
ببین بحر مواج و نیرنگ طبع | شگفتہ گلستان چنین صد ہزار
چہ رد قصیدہ ز ایران سفیر | شگرفِ تخیّل دران آشکار
ازین نعمتے بہرہ یابد سلیم | ہر آنکہ برش رحمت کردگار

روزے سفیر ایرانی مغرور بزبان دانی متکبر مو بمو وارد شہر لکھنؤ شدہ بمزید دانش و فرہنگ غزلے در وصف رعنائے فرنگ گفتہ وردانہائے سفاحت بالماس لاف و گزاف سفتہ بود نواب والا جناب ملی خواست

کہ کسے از دار الحکومت او سر سبز رود و بر ہنرمندان آنجا قصب السبق برد بآن ممتاز الوقت اشارہ رفت او موافق پسند نواب دانشمند بہ تردید آن غزل چہ خوش گفت بگوش دل باید شنید۔

غزل

با خوبیِ ایران زمین کمتر بود جائے دگر — جنت بلطفش کے رسد آن ہست ماوائے دگر

باشد سخن را سیمازان سرزمین نشو و نما — ہر طبع معنی آشنا رضوان و طوبائے دگر

از بحر تا بر اہلِ فن ہر شہر تا دہ نکتہ زن — آب و ہوا بہرِ سخن خضرے و عیسائے دگر

رنگین ست طبعِ گلبنش گویا زبان سوسنش — ہر عندلیبِ گلشنش با لحن و ادائے دگر

شعرے کز انجا میرسد نتوان بشر حسن نطق زد — ہر حرف اعجازے دگر ہر نقطہ القائے دگر

زد بلبلِ طبعم صفیر ما صفیرے کانچنان — نشنید در باغِ سخن گوشے ز گویائے دگر

ممتاز در عشقِ رعنائے فرنگ از فکر او سر زد غزل — کز خط لا ہر بیت او خواہد چلیپائے دگر

یا در نظر استاد را انگشت فکر خود سرش — یا عشق کردش یا وہ گو مانند شیدائے دگر

در فہم من قاصر بود شرح شگوکش میکنم — باشد کہ گردد رفع آن از نکتہ آرائے دگر

بیتے ازو بیتے ز خود با اتحادِ قافیہ — آرم بطرزے کانچنان کم آید انشائے دگر

سفیر۔ امشب جمالِ یار من دارد تماشائے دگر — یا آنکہ من می بینمش بہتر ز شبہائے دگر

ممتاز۔ تردید را اہلِ سخن بہر ترقی ورند — اینجا تنزل گل کند دارد تماشائے دگر

سفیر۔ گلہا ہمہ رنگین و خوش اما گلِ رخسار او — در باغِ حسن ست از صفا خوشتر ز گلہائے دگر

ممتاز۔ رنگین معطل بنگرم باید چنین رنگِ سخن — رنگین تر و خوشتر بود در وصفِ ش گلہائے دگر

سفیر۔ بر دعوی اعجاز لعلش گواہی میدہد — از مریم دیگر ببین کارِ مسیحائے دگر

ممتاز- کارِ مسیح اعجاز لب اعجاز کارش گو نہ — باید ترقی تا شود کارِ مسیحائے دگر

سفیر- در پیش مرآتِ رخش محو اند یوسف طلعتان — بہر عزیزے دیگرے آید زلیخائے دگر

ممتاز- این شعر و این تلمیح آن آتِ حیرانم کند — شاعر برد این آئینہ بہرِ زلیخائے دگر

سفیر- تا کے تغافل آخر از روزِ شمار اندیشہ کن — کامروز را فردا بود امانہ فردائے دگر

ممتاز- رحم است بر حالِ سخن کاید قیامت بر سرش — ہر روز را فردا بود امانہ فردائے دگر

سفیر- خوش آنکہ در بزمِ طرب من با تو باشم روز و شب — تو سرخوش از لعلِ لبت من مست صہبائے دگر

ممتاز- نے ذکر از لعلِ صنم نے از رنگ یا غیر آن — آیا کدامی می بود قصدش ز صہبائے دگر

سفیر- از حرفِ دشنامت کامِ جان شیرین است ہم — دارم تمنا از لبت حرفِ شکرخائے دگر

ممتاز- ہر طوطی شکر شکن لعلِ لبِ شکرخا گفتہ است — حرفِ شکرخا گفت کے جز و شکرخائے دگر

سفیر- یا تو بدینِ احمدی بہرِ وصالِ من بیا — یا کن مرا عیسیٰ نسب بنود جز این رائے دگر

ممتاز- گردد ز بہرِ این نسب یا آلِ عیسیٰ ار سبب — یا از نبئے برخورد نبود مجز این رائے دگر

سفیر- شد از سفارت حاصلم در عشق تو نام آورے — زین رہ بروں کرد از سرم عشق تو سودائے دگر

ممتاز- تکرار دار و عشق تو این چیست طرز گفتگو — من نہ نہیم عشق او بردہ است سودائے دگر

سفیر- رازِ دلم را ای پری پنہان بدار از مدعی — زنہار این اسرار را افشا مکن جائے دگر

ممتاز- افشا اگر جائے شدست این راز بین کو در کرا — در ہیچ جا افشا نشد پس چیست این جائے دگر

سفیر- گاہ سرود و رقص گہ خوانی از ابیاتِ غزل — طبعِ سفیر آرد ترا رنگین غزلہائے دگر

ممتاز- جائے وی آید لفظہا شد ختم شرحِ این غزل — در پیش از زین ہیچم باو نازد غزلہائے دگر

اکنون بپاسِ خاطرے سر سبز سازم این چمن — یعنی کنم فکرِ غزل در عشق رعنائے دگر

غزل مولوی احسان اللہ ممتاز درجواب غزل سفیر ایرانی

از وادیِ قیسم بسر وحشت بصحراے دگر ‏— در سر مرا پیچیده است امروز سوداے دگر

هم دیده را از سر کنم هم بر کشم از سینه دل ‏— دور از تو در بزم آورم جامے ومینائے دگر

پیوسته صیدِ بسملت محوِ تماشا داشته ‏— امروز بسمل کن دلے دارد تماشاے دگر

عشق ست وجوشِ آرزو دانی تو هم این نکو ‏— از وصل کامے یافتم اذنِ تمنائے دگر

همدم من وکوی کسے با من چه همراهی کنی ‏— هر جا تو میخواهی برو من میروم جائے دگر

من خواهمش یکدل کنم او خواهدم بیدل کند ‏— من میکنم فکرے دگر او می زند راے دگر

صبر ودل وتاب وتوان ممتاز از من رفت وجان
آن ترک چشمش همچنان در فکر یغماے دگر

دو قطعه عرضداشت یکے در نظم بحضور پر نور رونق بخش تخت سلطانی بادشاه فلک بارگاه حضرت اکبر شاه ثانی ودیگرے در نثر به نظر حضرت ابوظفر سراج الدین محمد بهادر شاه گزرانید

نظم

اے بلند آفتابِ قاآنی ‏— وارثِ تخت وتاج سلطانی

بنده ممتاز از قدیمان ست ‏— یک گیاهے ازین گلستان ست

می رساند بعرض بے کم وبیش ‏— نسب ونسبتِ قدامت خویش

جد اعلاش شیخ فتح الله ‏— بجمیع علوم وفن آگاه !

داشت ترکِ فلک ز تیغش ترس ‏— بود دارا شکوه را همدرس

دادشا هجهانش دیوانی ‏— بوسه زد طالعش به پیشانی

پسر ارشدش حبیب الله ‏— بود دارا شکوه را همراه

تا بیفزود جاه تاج وسریر ‏— شاه اورنگ زیب عالمگیر

خواند و دیدش دلیر و شیرجگر | با فنونِ شجاعتش نه دگر
کرد او را خطاب بکتر پوش | هم ز تشریف و جاه گوهر پوش
از سر قدردانیٔ آن شاه | علم و طبل یافت جاه و سپاه
درِ دکن حملهٔ نخست او کرد | فتح آخر بآخرت رو کرد
احمدالله خان فرزندش | آنکه گفتے جهان خردمندش
بمقام پدر مباهی یافت | موردِ التفات شاهی یافت
شیخ فتح الله ابنِ دیگر داشت | نام روح الله آن هنرور داشت
تخت آرا چو شد بهادر شاه | بسپرد او بسوی عقبیٰ راه
بود ز ابناش با تجشم و جاه | خانِ ذوالاقتدار خوب الله
کرد بر جان نثاریش تحسین | آن جهاندار شه معزالدین
پسر دیگرش عطاء الله | بود در حضرتِ محمد شاه
چون درین عهد احمدالله خان | ترک کرد و نداشت میوهٔ جان
بعطاے شہ آن مناصب یافت | باب آن بود بس مناسب یافت
یافت جاه و مقام موروثی | تازه کرد احتشام موروثی
نیز احمد شهش معزز داشت | آخر عهد او جهان بگذاشت
پس تقی الله ابن خوب الله | یافته آن همه مناصب و جاه
تربیت او نمود و کردش امیر | دوی بادشاه عالمگیر
اول عهد شاه عالم بود | که ازین عالم انتقال نمود
عظمت الله پور آن مغفور | یافت زان آفتاب عظمت نور

درر کاب خدیو پاک نہاد	بسفر بود تا عظیم آباد
مرضش انتزاع طاقت کرد	بہ وطن اختیار عزلت کرد
بود شام و سحر درین عزلت	بدعاے بقاے این دولت
بندہ زان در گزشتہ فرزندم	بنو از دکنون خدا وندم

نثر

مجملے از احوال قدامت خانہ زاد بلا اشتباہ احسان اللہ در قدسی حضرت امیر صاحبقرانی انار اللہ برہانہ۔

جد امجدش دیوان شیخ فتح اللہ[۱] عالم بے بدل و یکفنۂ ہر فن در عہد خلافت مہد حضرت شاہجہان بادشاہ تربیت یافتہ در بدایت حال ہمدرس شاہزادہ والاتبار محمد دارا شکوہ بہادر بودہ بنہایت حال باختیار کل امتیاز یافتہ در رکاب ولی نعمت نقد جان را نثار نمود۔

[۱] مصدقۂ عمائد و اکابر قصبۂ انام و سید طالب علی چودھری پرگنۂ انام و دیوان محمد علی شاہ بادشاہ، مرزا شگفتہ بخت بہادر جوان بخت مرزا جاندار شاہ ولیعہد شاہ عالم بادشاہ غازی مرزا ضیاء الدین محمد محمود بخت ابن مرزا محمد بخت بہادر ابن مرزا جاندار ابن[۲] ولیعہد شاہ عالم بادشاہ غازی، و خادم شرع شریف قاضی محمد روشن و خادم شرع جمیل تصدق بنی. فرامین[۳]
(۱) بہ مہر اسد خان خانہ زاد شاہ جہان مورخہ ۲۱۔ شعبان سنہ ۱۲ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۵۰ ہجری،
(۲) بمہر شاہ بلند اقبال محمد دارا شکوہ ابن صاحبقران ثانی شاہ جہان بادشاہ غازی مورخہ ۱۴۔ رجب المرجب سنہ ۱۰۶۰ ہجری
(۳) بمہر محمد دارا شکوہ ابن شاہ جہان بادشاہ غازی مورخہ ۲۔ شوال سنہ ۱۰۶۴ ہجری،
(۴) ایضاً مورخہ ۱۷۔ جمادی الاول سنہ ۱۰۶۴ ہجری،
(۵) ایضاً مورخہ ۷۔ رمضان المبارک سنہ ۱۹ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۶۵ ہجری،
(۶) بمہر اسد خان بندہ شاہ جہان مورخہ ۱۴۔ ربیع الاول سنہ ۲۵ جلوس والا،
(۷) بمہر حضرت عالمگیر بادشاہ غازی مورخہ ۳۔ ذی الحجہ سنہ ۵۱ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۶۹ ہجری،

تاریخ وفات

شد فتح اللہ صاحب دیوان	کاین شرف یافتہ از شاہ جہان
معتمد بود زبس حسن عمل	رحلتش چار جمادی الاول
	سنہ ۱۰۸۱ھ

پسر ارشدش نواب حبیب اللہ خان[1] بکتر پوش در جمیع علوم و آداب یگانہ خصوص در فن سپاہ گری سیما در ہنر تیر اندازی یگانہ بود استادان آن وقت استادش شناختہ در عہد حضرت عالمگیر بادشاہ نمایش یافتہ از مناصب پدر ترقی نمود و در مہم دکن نقد جان نثار کرد۔

پسرش نواب احمد اللہ خان[2] بعد از پدر بہ مناصب شایستہ و لایقہ امتیاز یافت و در زمان میمنت اقتران حضرت محمد شاہ بادشاہ نقد جان نثار کرد۔

برادرش عطاء اللہ خان[3] بعد از برادر بمنصب قدیم امتیاز یافت و با دائی خدمات شایستہ نیکنام ست۔

برادرش خوب اللہ خان[4] بعد از برادر بمنصب قدیم امتیاز یافت و نقد جان

نوٹ[1]: بکتر پوش شجاعت کیش جرأت کوش نواب حبیب اللہ خان در دولہ بہادری و دلاوری ضرب المثل بود و بدر یافت رستم دلی و شیر جگری شاہنشاہ باجاہ و تدبیر شاہ اورنگ زیب عالمگیر بمنصب پنجہزاری پنجہزار سوار سرفراز فرمود و چون حسب الحکم محکم آن بادشاہ جمجاہ صوبہ دار باغی صوبہ بہار دکن را بجانفشانی بیدرنگ و تہدید تیر تفنگ با تدبیر شایستہ دفکر بایستہ حاضر حضور کرد و داب خیر خواہی حقوق از عان بادشاہی بجا آورد بجلدوی این حسن خدمت بخلعت فاخرہ ہم آغوش و مخاطب بخطاب بکتر پوش فرمودہ شرف امتیاز و عزت اعزاز فرمود، پروانہ مہر میر کی شیخ صفو مورخہ غرہ شہر ربیع الاول سنہ ۳۴ جلوس نبامش باقی ست،   تاریخ رحلت،   شد حبیب اللہ زاد و آبق ✦ پنج و دو عشر ربیع السابق ✦ سنہ ۱۱۱۰ھ (زاد راہ ۱۱۱۰ھ)

[2]: تاریخ رحلت،   احمد اللہ کرم را الجمہ ✦ بشد او پانزدہ ذی الحجہ

[3]: فرامین۔ (۱) بمہر دراز خان خانہ زاد شاہ عالم بادشاہ غازی مورخہ ۲۲۔ ذی قعدہ سنہ ۵ جلوس
(۲) بمہر صدر نظیر بندہ بادشاہ عالمگیر امیر المومنین ظل اللہ مورخہ ۱۴۔ جمادی الآخر سنہ ۴۹ جلوس والا مطابق ۱۱۱۷ھ
تاریخ وفات،   نقد جان کرد عطاء اللہ ✦ اثنی و بست جمادی دوم سنہ ۱۱۱۰ھ

[4]: فرامین۔ (۱) بمہر (فدوی) اورنگ زیب مورخہ ۱۷۔ رمضان سنہ احد جلوس
(۲) بمہر عبد القیوم خانہ زاد عالمگیر بادشاہ مورخہ ۲۰۔ ربیع الثانی سنہ ۴۵ جلوس
(۳) بمہر وزیر الممالک قمر الدین خان چین بہادر نصرت جنگ اعتماد الدولہ فدوی محمد شاہی محمد شاہ بادشاہ غازی مورخہ ۱۵۔ ذی الحجہ سنہ ۲۲ جلوس
(۴) بمہر نثار محمد خان بہادر شیر جنگ محمد شاہی فدوی محمد شاہ بادشاہ غازی مورخہ غرہ ذی الحجہ سنہ ۲۴ جلوس

تاریخ وفات

آسمان باخت بہ خوب اللہ گنج   شہر ابہ گنج ۱۱۴۲ھ

نثار رراہ ولی نعمت کرد۔

پسرش شیخ تقی اللہ[1] مخاطب بہ خطاب پدر بر منصب قدیم امتیاز یافت و بادا سے خدمات آبائی و المودہ باکبر و رفت،

پسرش شیخ عظمت اللہ[2] و الد غلام بعد از پدر در قدسی حضور اقدس حضرت شاہ عالم بادشاہ شرف تقرب دریافتہ تا سفر الہ آباد و عظیم آباد مورد مراحم بود از باعث چند عزلت اختیار نمودہ بدعاے بقاے این دولت اشتغال دارد الحال خانہ زاد مہین ترین ابناے درین قدسی حضور خلد اللہ ملکہ حاضر جاگیر و تمغاے قدیم کہ از حضرت شاہ جہان بادشاہ تا وقت حضرت عالمگیر ثانی برقرار ماند، پرگنہ سرسی و سکندر پور در دست و متفرقات در پرگنہ اُنام و صفی پور و بانگرمئو وغیرہ است،

جمعے کثیر از شاگردان خود گذاشت مولوی شیخ عطاء اللہ شیخ محمد عبد الباقی چودھری شیخ حبیب اللہ منشی خیالی رام خیالی رئیس لکھنؤ و منشی محمد یحییٰ علیخان داروغہ اخبار گشتی و منشی محمد باقر علیخان پسران امیر الانشا میر منشی ثابت علیخان بہادر کہ از رؤسائے ملانوان ضلع اُنام بود در عہد غازی الدین حیدر بادشاہ و نصیر الدین حیدر بادشاہ در سلک شاگردان وے بودند اعیان شہر اتفاق داشتند کہ مثل باقر علیخان نثارے دیگر در لکھنؤ نیست، دیباچہ نثر ممتاز و بیست و چہار رسالہ در نثر نوشتہ بود منجملہ شعلۂ جانسوز و مرأت الجمال طبع شدہ، اُستاد برو ناز داشت و مرزا ناطق در ثنائے او گفتہ ؎

---

[1] تاریخ رحلت، ہم تقی اللہ سیر غشار قوم ✽ نقل فرمود دو شہر زصوم

[2] تاریخ وفات، عظمت اللہ کہ باعظمت ماند ✽ یوم حج خلد برین جا گیر داند

در نظم توئی فیضیٔ ثانی باقر	در نثر ابوالفضل زمانی باقر
کس نیست چو تو نکتہ دانی باقر	در ہند کہ جاویدمانی باقر

والحال منشی محمد ولایت علیخان ولایت کہ بعد انقلاب دہر و تباہی شہر در قصبہ صفی پور درویشی برگزید و در حلقہ خواجگان چشت درآمد و از مرشد پاک خود حضرت شاہ خادم صفی محمد بہ لقب محمد عزیز اللہ شاہ ملقب شد و عزیز تخلص کرد از پسران منشی محمد یحییٰ علیخان در نظم و نثر شہرۂ روزگار رست و از پیشینیان یادگار تصنیفاتش مشتمل بہ دیوانہائے فارسی و اردو و مثنویات فارسی، نثرہائے فارسی و اردو بتعداد سی و پنج ۳۵ می رسد عمر حضرت ولایت ہشتاد و چہار ۸۴ سال است، منشی باقر علیخان در دیباچہ نثر ممتاز شرح تصانیف حضرت ممتاز چنین کند کہ تاریخہائے مصنفۂ آن یگانۂ دوران کہ داشتم برائے افادت سخن فہمان موزون طبع نگاشتم تصانیف لطیف و توالیف شریف آن باقی مبانی بیان و معانی چون قطرات فیضان سحاب و اشعۂ لمعان آفتاب کثیر است بقدر علم قلیل خود برائے بتصرہ بینایان صاحب افہام تقریباً درین مقام بالالتیام می آید، از تصنیفات یکے مثنوی جامع البحور بحر مواج ۱۲۲۵ھ مشہور در ذکر انبیاء از حضرت آدم تا جناب خاتم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَعَلَیْہِمْ وَمَنْ تَوَسَّلَ اِلَیْہِمْ و درین مجموعہ لطافت و لطف ایجاد در ہر بحرے موجے دیگر و در ہر موجے بحرے دیگر از منبع قلم فیض رقم جاری شدہ و ازین رو در صفتش این فقرہ آبے دارد، زہے بحر مواج کہ ہر موجش بحرے دیگر ست، دوم دیوان بلاغت ایوان کہ سنجیدگی معانی و تنک وزری الفاظ نہج موزون و طریق لطافت مشحون دارد، اشعار مثالی و خیالی، وغیر آنرا

جامع ست و بمضامین عاشقانه و ہم عاقلانه چون معجون مرکب بہ تقویت مزاج
عشق و عقل نافع، سوم عقد ثریا (سنہ ۱۲۰۱ھ) بمبارکباد سالگرہ امیرزادہ کہ بر
رشتہ مضمون باریکش گرہ دقائق دادہ اند و نقد طرز ظہوری در عقد عقد عبارتش
نہادہ، چہارم بہارستان تہنیت کہ در بہار شادی کتخدائی دوستے گلشن
لفظ و معنیش گلگل شگفتہ و بتازہ بہاری رنگینی کارستان منیر را جواب گفتہ
پنجم مثنوی شمع و پروانہ بمضامین عالی مطابق حسن و عشق نعمت خان عالی
ششم قطعۂ ظرافت در شرح قطعہ مشہور خان مذکور، ہفتم غزل قصیدہ نماے
طولانی در اعتراضات بر غزل سفیر ایرانی بہ تکلیف بعضے از حریفان ظریف کہ
بعد ہر بیتے ازان بیت خود در ہمان ردیف و قافیہ چون قافیہ با ردیف
بہم پیوستہ و بزور دقائق قائق راہ جواب بربستہ، ہشتم رسالہ الغاز معما (در سنہ ۱۲۱۰ھ)
کہ درج لآلی مکنون ست و حسن معما در نقابش مستور، طرفہ این کہ در نثر ہر شئے صفات
قبیحہ اش ترک و حسینہ اختیار فرمودہ و حسن شاہد فکر افزودہ و از تالیفات اول
فرائح نثر و ثانی روائح نظم در شرح و ترجمہ دیوان مرتضوی علی نبینا علیہ الصلوٰۃ
والسلام (سنہ ۱۲۲۵ھ) از نزہت و نکہت دقائق و حقائق تازگی بخش مشام افہام
و ثالث مرکز الاشعار (۶-۲ ذیقعدہ سنہ ۱۲۶۵ھ) مشتمل عروض و قافیہ و درین
مجمع البحرین بحر قریب و جدید مشاکل کہ در رسائل سابقہ از مستحدثات و خارج
از دوائر خمسہ نوشتہ اند از دائرۂ مشتبہ بروانی فکر آوردہ و اشتباہے ندارد
کہ بیازہ کاری دریاہا در کوزہ در آوردہ و در تعریف قافیہ کہ در کلام ملا جامی
و ہم محقق طوسی و امثال اساتذہ جامع و مانع نبودہ بہ جمیع جامعیت و مانعیت

بہ جمیع طبائع منبع از حیرت و غیرت قافیہ تنگ نمودہ ارابع گل سوری در ترجمہ
سروری کہ تا از بوستان بیان شگفتہ گلستان بشکر نشر روائح خود منت خدا ے را
گفتہ وقتیکہ رسالہ عربی در رد دعوی حاکمے از اسلام اجنبی نوشتہ دلائل
لاطائلش راکہ از آیہ اَطِیعُوا اللہ لفظ اُولِی الاَمرِ را بر صنف خود ثابت
کردہ باطل فرمودند محقق عزیز الوجود شاہ عبد العزیز قدس اللہ سرہ العزیز
لب بمدح و ثنا کشودند آرے وصف این چنین ستودہ صفات از زبان
آن چنان کامل الذات زیبا و بجاست و ہمچومن ناتمام را اقدام و اہتمام
درین مقدمہ فضولے ست برکمال و بے ادبی تمام لہذا دست ادب بستہ
و زبان عذر کشادہ چشم آن دارد کہ مستلذان این مائدہ بادہ فائدہ ہرگاہ
بمذاق اشتیاق لذتے و حلاوتے ز یابند انصاف بشیرین بیانی مصنف و
زبان الطاف بدعاے خیرے در حق مولف منشی باقر علیخان کشایند و منہ
التوفیق و ہو بالاستعانۃ حقیق

منشی خیالی رام خیالی رئیس لکھنو بود محلہ خیالی گنج بنام نامی تا اندم مشہور ست
در سلسلۂ شاگردی آمدہ مجالس مشاعرہ منعقد کردہ سخنوران را از در شاہوار
مستفید ساختے۔ استادش در زبان فارسی از اہل زبان نیز گوے سبقت
ربودے حتے کہ مرزا ناطق شاعر ایرانی نیز از شاگردان او بود روزے در محفل
مشاعرہ در میان شاگردان ممتاز و ناطق مباحثۂ فضیلت استادان روداد
و نوبت چنان رسید کہ حضرت شیخ سعدی علیہ الرحمۃ در بوستان گفتہ اند

فقیہان طریق جدل ساختند	لم و لا نسلم درانداختند

کشادند بر هم در فتنه باز ... به لا و نعم کرده گردن فراز
تو گفتی خروشان شاطر بجنگ ... فتادند با هم بمنقار و چنگ
یکے بجوداز خشمناکی چو مست ... یکے بر زمین میزند هر دو دست
فتادند در عقدهٔ پیچ پیچ ... که در حل آن ره نبردند هیچ
کهن جامهٔ در صفِ آخرین ... بغرّش در آمد چو شیر عرین
که برهان قوی باید و معنوی ... نه رگهاے گردن بحجت قوی
مرا نیز چوگان حرفست و گوے ... بگفتند ار نیک دانی بگوے
بکلکِ فصاحت بیانی که داشت ... بدلها چو نقش نگین برنگاشت
سر از کوی صوت ملبی کشید ... قلم بر سر حرف دعوی کشید
بگفتند از هر کنار آفرین ... که بر عقل و طبعت هزار آفرین
سمندِ سخن تا بجاے براند ... که قاضی چو خر در خلابی بماند

هر یکے بر فوقیت استاد خود رطب اللسان بود و چون بتائید دعوی برہان قوی و معنوی طلب کردند منشی خیالی رام که مضامین اصلاح طلب به نظر انور استاد خود حضرت ممتاز گذرانیدے از جا برخاست و مسوده عرضداشت نوشته مرزا ناطق و اصلاح دادۂ ممتاز الشعرا آورده پیش کرد و مہر خاموشی بر لبہاے مخالفین ثبت نمود آن برہان قوی اینست ۔ نقل عرضداشت از طرف ناطق شاعر ایران و امیدواری قدردانی و فیض رسانی این خاندان عالیشان از مشرق تا مغرب نور مہر درخشان است از زمان اسلاف کریم الاوصاف حضور انار اللہ براہنهم این آستان فیض نشان مجمع اہل کمال از غرباے ہر دیار مانده و ہر که رسیده بیش از آرزو

کامیاب گردیده درین عهد مبارک این مدح گستر همین شهرهٔ جهان پرور که درین باب
بی تکلف شاعریست بل واقعی ست از سه سال با امیدهاے دراز از راه دور وارد
است باآنکه چندبار بوساطت اراکین حضور فیض دستور که تربیت یافتهٔ این قدر
دانیند پیشکش بیمایگی خود گذرانیده لیکن بپایهٔ مسعود نرسیده هرچند تکرار عرض نه از
ادب ست لیکن نوشیروان عادل نوشته که اگر بیمار تا مدت دراز شفا نیابد نباید که از
اعادهٔ طلب دوا باز ماند چون درین عهد حضور والا هم عدیل نوشیروان عادل اند
بتکرار عرض جرأت نموده امیدوار تقرر وجه عنایت بقدر قدردانیهاے خاندانی
است الٰهی آفتاب جهانبانی نورانی باد۔

مولوی شیخ محمد حبیب الله پسر مولوی شیخ کلیم الله نبیرهٔ و شاگرد ممتاز بود در دیباچهٔ
دیوان او حضرت ممتاز بقلم پر از غم و الم چنین رقم فرموده که محمد حبیب الله ولد محمد
کلیم الله ابن نصرت الله مرحوم برادر بنده هیچمدان احسان الله ممتاز چند کتاب
از فراغ باقی داشت در فن حساب بخصوص در تاریخ و فرائض مشق بر کمال حاصل
ساخته خط نستعلیق اوستادانه می نوشت رساله عروض و قافیه را منظوم چنان نمود
که مورد تحسین از سخنوران شد و بعد نظمش شروع در گفتن غزل کرده بود که به بیست و
شش ساله قضا کرد این چند غزل از وست که باصلاح رسیده بنده را بسبب
ضعف پیری خصوص از غم مجبوری او هوش و حواس بر جا نیست امید از سخنوران
که اگر در نظر شان بگذرد بعد از فاتحه درین اصلاح بفرمایند که توجه غائبانه
به التفات حاضرانه تفوق دارد والسلام۔ از یادگار اوست قطعهٔ تاریخ
مهانسراے که یکے از بزرگان مولوی شیخ باب الله حداث فرموده اند مصرعه اش

تاریخ پیداست ودیگرے دوبیت گفتہ تلمیح بنام اخوان واب وجد جناب ممدوح کردوہوہذا ؎

بصد طیبے زباب اللہ ذیشان (۱۲۶۶ھ)	بره دلجو بنا گردید تعمیر (۱۲۶۶ھ)
بوقت سعد از توفیق واحد (۱۲۶۶ھ)	مقام دلفزا گردید تعمیر (۱۲۶۶ھ)
بہ لائق ساعتے باطرح شایان (۱۲۶۶ھ)	زہے زیبا سرا گردید تعمیر (۱۲۶۶ھ)
بود ہر مصرعش باسال نادر (۱۲۶۶ھ)	عجب طرز وبجا گردید تعمیر (۱۲۶۶ھ)

دیگر

بنا کرد باب اللہ ازین خوش سرا	بنام پدر زامر رب جلیل (امر اللہ)
عزیزے رقم کرد مصراع سال (عزیز اللہ)	مبارک بنائے سرا از خلیل (مبارک اللہ ۱۲۶۶ھ — خلیل اللہ)

حضرت ممتاز لغزے بنام او گفتند ؎

دوستی[1] با بیدل پیمان با آواز ست خوب	تا نشنید نقش نام تو بخوبی در قلوب

شیخ محمد عبدالباقی صاحب چودھری المتخلص بہ باقی نبیرۂ حضرت ممتاز وجد راقم الحروف عالم علوم عربی وفارسی بود در فنون لطیفہ ماہر خصوصًا در فن شاعری وصنعت وحرفت صاحب کمال بود۔ باوجود مشاغل زمینداری ومکروہات دنیاوی گوناگون ایجادات گذاشت ودیوان ضخیم یادگار اوست بزشاگردی حضرت ممتاز چنان فخر میکند ؎

باقیا ہست مرا ناز بہ فیض ممتاز	ہمکس را بہ سخن سنجی خود ناز بود

[1] شرح۔ حب۔ مترادف دوستی باب قلب سبے نایان ست۔ وآں از مترادف پیان ولہ از مترادف باو عیان چون بہ ہمعش پردازند اسم حبیب اللہ وا نند۔۱۲

حضرت ممتاز نغزے بنام او گفتہ اند وہو ہذا ؎

نام اورا ازین دعا آرم بیاد	تا ابد بستودہ و پائندہ باد

شرح۔ از ستودہ محمد مراد و از پائندہ باقی در مفاد از جمع این نام محمد باقی مبین از مثنوی بحر مواج شغفے داشت کہ با وصف ضخامت مثنوی نقلش بخط نستعلیق فرمودہ و در تصحیح آن اہتمام بلیغ نمود بتاریخ مبارک دوازدہ ربیع الاول ۱۲۷۴ھ ہجری باختتام رسانید و بنظر حضرت مصنف علیہ الرحمۃ گذرانیدہ بیک قطعۂ تاریخ مورد تحسین شد قطعہ ؎

عبدالباقی نمود این نقل	کس شہرہ بہر ولایت آمد
سال اتمام آن بہر طبع	عالی رقم کتابت آمد

۱۲۷۴ھ

و خود نیز گفتہ ؎

درین مثنوی بحر مواج ممتاز	بہ تنظیم ہر شعر چون در سفتم
ز اصیل صحیحش چو نقلش نمودم	بہ گلبن خیتم گلہاش خفتم
بتاریخ راقم بر آوردم را	بہار نخستش ۱۴۴ و سال گفتم

۱۴۴ ربیع الاول ۱۳۱۸-۴۴ = ۱۲۷۴ھ

مشکل پسند طبع موزونش گلچینی دیگر آن کرد کہ اسماے گرامی پیغمبران علیہم السلام کہ تذکرۂ ایشان در بحر مواج آمدہ در ہفت بیت در سلک نظم در آورد آن نظم در اوائل نسخۂ ہذا بطور فہرست طبع شدہ است۔

بتاریخ ہفتدہ ذی الحجہ ۱۳۱۴ھ بعمر پنجاہ و دو سال فرزندان جناب چودھری محمد مقبول حسن مرحوم و چودھری محمد عبدالباسط مدظلہ گذاشتہ داعی اجل را

لبیک گفت تاریخ وفات از حضرت نامی ؎

ہمہ خیر و نیک نیت ہمہ مردی مروت	ہمہ جوہر محبت ہمہ جان خوش خلاقی
مے وصل خورد باقی بسرور دید ساقی	بدیہہ گفت نامی چہ بہشت یافت باقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

دیگر

حیف در حیف کہ در ماہ مبارک ذی الحجہ	جان بحق داد بیکہفتہ چو شد ناچاقی
گفت ہاتف کہ بنیکو بود از ودی بخشش	شد بجنت ہمہ دان چودھری عبدالباقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

دیگر

ہفتدہ ذیحجہ بود یوم خمسہ وقت صبح	سیزدہ صد دہ چار ز ہجرت نبوی
گذاشت عرصۂ گیتی مقام جنت یافت	دریغ درد و تاسف جوان عبدالباقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

درشاعری و خوشنویسی اہالیان قصبہ استفادہ بلیغ حاصل کردند یکے از اختراعات او بر صفحۂ روزگار قواعد دریافت ایام و تواریخ شہور سنین عیسویہ از سن یک الی غیر النہایت است۔ انشاء اللہ روزے بنظر شائقین خواہد گذشت۔

مولوی شیخ محمد عطاء اللہ صاحب شاگرد و برادرزادۂ حضرت ممتاز جد فاسد راقم الحروف بود در علوم عربی و فارسی فراغ حاصل کردہ بملازمت سرکار انگلشیہ تا عہدۂ تحصیلداری ترقی نمود طبع موزون داشت و کلام شیرین در فارسی و اُردو ہر دو سخن فرمودے و اوقات بہ تصنیف و تالیف ہم صرف نمودے کتاب احوال پیغمبر در ثبوت بعثت حضرت محمد الرسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم از کتب مقدس تورات انجیل و بید۔ شرح الفاظ ممتاز و متفرقات از نظم و نثر یادگار گذاشت حضرت ممتاز نغز بنام ممدوح گفتہ ؎

چشم بد[1] تا برد تسویش راہ — نقش نامش بہ پردہ بہ اللہ

جناب مولوی شیخ محمد روح اللہ وکیل و شیخ محمد رحمۃ اللہ افسر محکمہ جنگلات و شیخ محمد نعمت اللہ صاحب مدظلہم فرزندان گذاشت۔

سبب تالیف مثنوی بحر مواج بزبان مصنف علیہ الرحمۃ دلچسپ نماید وہوہذا۔

موج دگرش در تالیف — با مدح شہ جم تشریف
آمد یارم سحر از در — از خور رخ او روشن تر
گفت از سر لطف و ناز — کہ احسان اللہ الممتاز
من میدہمت تکلیفے — ز تو می خواہم تالیفے
تاریخ بہ نظم بس خوش — طرز نو و وضع دلکش
قصصش از آدم دیباچہ — تا خاتم ما صلے اللہ
ہر فصلے و وزنش دیگر — بس موجہ و صد فش مسطر
کلکت کندش گر صادر — اندر تو نقش نادر
نام تو شود زان بالا — انشاء اللہ تعالے[2]
بشنفتہ سخن زان دلخواہ — گفتم بہ رضا بسم اللہ

[1] از نقش عطا عطا واز و اللہ اللہ از جمعش نام عطاء اللہ

[2] حضرت ممتاز۔ بتاریخ ۸۔ ربیع الاول ۱۳۲۵ھ بمقام بنارس مصروف بتدریس ایں شاگرد بودند کہ مرغ روح از قفس عنصری پرواز کرد۔ عطا تخلص داشت در ۱۲۹۶ھ پنشن حاصل کرد و در ۱۲۹۲ھ [illegible] داعی اجل لبیک گفت تاریخ وفات از جناب شاہ محمد شفیع صاحب صفی پوری ے

زاہد و پارسا عطاء اللہ — سوے حق از سر اطاعت رفت
دہ و دو از جمادی الاول — وقت شب آں بہ لیاقت رفت
قیس گفتم بہ سال رحلت او — وے چہ ناگہ بسوے جنت رفت
۱۳۱۱ھ

تر دست رقم شد خامہ | زین دست نوشتم نامہ
نے نامہ کہ بحر مواج | شہ را گہر نذر تاج
آن شاہ شہان ظل اللہ | نور دو جہان اکبر شاہ
او ثانی اول اکبر | واسطہ بمیان ہفت اختر
من فیضی فیاضی سان | مدحت گر آن اکبر شان
منزل پئے مہ آن اکلیل | خورشید بچرخش تحویل
جاہ تخش کہ دہد عرض | فوق الفلکش تحت الارض
اکرم و ہمت کرد او ختم | بر حاتم مدحت او ختم

بعد ختم بحر مواج ممتاز الشعراء خواست کہ بندے از خلافت نیز افادہ فرماید و این چہار اشعار بر صفحۂ قرطاس مانند چہار خلفائے راشدین بر صفحۂ ہستی یادگار گذاشت ؎ اشعار

برائے خلافت خلاف اوفتاد | برائے ہمہ اختلاف اوفتاد
بگفتند انصار دین را نصیر | کہ منا امیر و منکم امیر
باخر عمرؓ ثانی اثنین خواند | گزینان فضیلت کرا حق رساند
بہ صدیقؓ کردند پس بیعتے | علیؓ ولی ہم از مہلتے

چون کثرت مشاغل و حوادث روزگار دست مقصود ندادہ برادر زادہ شاگرد رشید خود جناب مولوی کلیم اللہ کلیم یغفر اللہ الکریم بتکمیل آن اشارت کرد جناب کلیم با امتثال امر زبان بکشاد و بہ نظمے موسوم بہ درۃ التاج در صفت وجہ تالیف چہ خوش گفتہ است ؎

کند وجہ تالیف تالیف قلب
سبہاے ہمازان با و سلب

بنازم باُستاد عالی جناب
عم امجد ماست آن مستطاب

چہ احسان اللہ کہ ممتاز اوست
بنام و تخلص سرافراز اوست

معرف بممتاز شعراش باب
کشائی اگر چشم سوے خطاب

پس شاہ اکبر دوم اکبرش
چو فیضی ہمی خواند با فہم خوش

سخن رفت از سعدی و خسروی
بآن کہنہ ممتاز بخشد نوی

فصاحت گُلے از گلستان او
بلاغت یکے درز عمان او

بہ نظمش بود این نظام گہر
بہ نثرش نثار است نثر از سر

قصائدا زوصف احباے عشق
غزلہا غزالان صحراے عشق

بآن نام نامی شدہ نامور
چو شیراز اتمام از بس ہنر

گر از فارس آن شہرا رونشان
بود این نمودار ہندوستان

از و سحر مولاج شد مثنوی
لطافت دران چون گہر منطوی

ز آدم قصص تا محمد دران
ولے ز آل و اصحاب ماندہ بیان

من از فیض آن عم عالیجناب
خدا دارد ش تا بہ یوم الحساب

گزو شد بنامم تخلص کلیم
چو تلمیذ قدسی کلیم قدیم

بیان میکنم حال مابعد آن
ز آل و ز اصحاب با عز و شان

خدایم ببخشید توفیق این
هُوَ الْمُسْتَعَانُ وَاَنَا الْمُسْتَعِیْنُ

از پیشگاہ ابوظفر سراج الدین محمد بہادر شاہ بادشاہ غازی بخطابات حسانی و ممتاز الشعرا ممتاز گردیدہ۔ در عہد نواب نصیر الدین حیدر خانہ نشین شد

وبرگزاره مقرز الکفا نمود حسنات دینی و دنیاوی بآن جناب عطا شد۔ بزیارت
حضرت علی کرم اللہ وجہہ مشرف شدہ شرف ارادت یافت و در جملہ علوم خطابات
شہرۂ آفاق گردید۔ سند خطابات تا ایندم محفوظ است چونکہ جناب موصوف از اہل
درد بودند وصیت کردند کہ نعت و مناجات کہ در بحر مواج گفتہ ام در طاقچہ
قبر من نہادہ شود چنانچہ وصیت بجا آوردہ شد بعمر نود و ہفت سال در ایام غدر
۱۲۷۵ھ مطابق ۱۸۵۷ء بمقام تپاری پرگنہ اونام مصروف بہ تدریس مولوی
شیخ محمد عطاء اللہ بود کہ ناگاہ روز سہ شنبہ از ربیع یکم ہشتمین بست رخت زین بنگاہ
و در گورستان خاندانی مدفون شد، باوجود ایجاز و اختصار مثنوی بحر مواج کتابے
ضخیم است تاہم از غایت قبول خاطر ہا نقولش دست بدست گرفتند و پیش کہ
اختراع مطابع بوجود آمد مثنوی ہذا در سنہ ۱۲۶۲ ہجری در حیات مصنف علیہ الرحمۃ
مطبوع شد۔ شائقین نسخہائے مطبوعہ ہمچو کاغذ زر بردند کہ باندک زمان نایاب
شدند۔ بار ثانی در سنہ ۱۳ھ یکے از بزرگان بندہ حاجی شیخ محمد امین اللہ
مرحوم ڈپٹی کلکٹر ولد مولوی شیخ محمد کلیم اللہ طبع کنانید آنہم نذر اہل ذوق شدند
این بار سوم ست کہ انصرام طبعش نمودہ شد، این طبع ثالث اہم ترین از ہر دو طبع
سابق ست کہ فیض یافتہ است بہ نظر انور مرکز دائرۂ اقبال، محی علوم ماضی و
حال، قدسی القاب، گردون جناب، عالمیان مآب، منصور بختیار،
والا نسب عالی تبار، گلدستۂ بوستان سلطنت، بانی مبانی معدلت، غرۂ دوحۂ
عظمت، غرۂ ناصیۂ حشمت، لوائے فتح و نصرت، درۃ التاج خلافت،
اختر برج سعادت، حامی دین متین، مروج احکام سید المرسلین، مصباح

ایوان جہانبانی، سوسس اساس خاندانی، چراغ دودمان نظامی ہز اگزالٹیڈ ہائینس آصف جاہ، مظفر الممالک، نظام الملک، نظام الدولہ، سر نواب میر عثمان علیخان بہادر فتح جنگ جی، سی، ایس، آئی، خلد اللہ ملکہ وحشمتہ، نغز سہ

نغز گویم بنامے کش چہ خوانی	شگافی علمہائے آسمانی
چہ نام ست آن بحرف خمس مشہور	کہ طرفینش بود بیر چشمۂ نور
دوم را رتبۂ اوج ثریا ست	سوم اکلیل بہ در چشم بیناست
چہارم را چہ حاجت تا بگفتن	کہ چون سیارے اختر ہست روشن
اگرچہ پنج حرفش منشرح گشت	ولے گر او فتد اول بود دشت
نہ ہے نام ست روشن چشم بد دور	کہ شانش آمدہ نور علی نور

چنانکہ گفتہ شد نواب حبیب اللہ خان بکتر پوش فاتح قلعۂ گولکنڈہ وواکن کھیڑہ در مہم دکن نقد جان را نثار راہ ولی نعمت حضرت اورنگ زیب بادشاہ غازی کرد دیگر برادرانش نیز در دکن ثبوت دلیری وجوانمردی خود دادہ اند الحمد للہ کہ احقر العباد واسطۂ قدامت بدودمان اعلی حضرت دارد چنانچہ فرامین شاہی اعلحضرت بر دودمان این ہیچمدان شہادت می دہد برین نہج کہ اول. مورخہ ہفتم شہر ربیع الثانی سنہ ہفتم از جلوس والا مطابق ۱۰۷۵ھ بمہر عابد خان صدر الصدور شاہ عالمگیر مورث ما قاضی مصطفے را بر قضاے و تولیت پرگنہ سروسی بجاے برادر خود قاضی نصر اللہ مقرر کرد۔ دوم مورخہ ۱۵۔ ذی الحجہ سنہ ۲۲ جلوس والا مطابق

۱۱۵۲ھ فرمان واجب الاذعان مزین بمہر وزیر الممالک قمر الدین خان چین بہادر نصرت جنگ اعتماد الدولہ فدوی محمد شاہ بادشاہ غازی برای بحال و برقرار داشتن جاگیر یک لکہ و نود و ہشت ہزار و دو صد و دوازدہ دام ۱۹۸۲۱۲ از پرگنہ ملانوان وغیرہ مضاف صوبہ اودھ بنام مورث ما رفعت پناہ خوب اللہ خان بہ سیادت دعوائی پناہ کفایت و معانی دستگاہ نثار محمد خان بہادر شیر جنگ حکم می دہد، درین زمان کسیکہ روایات خاندان را تازہ کرد عم مکرم منشی شیخ محمد برکت اللہ است کہ بزمان نیابت ریاست بلرامپور ضلع گونڈہ ممالک اودھ بجلدوی خدمات قحط ۱۹۰۸ء و بحفظ خلق اللہ از مصائب آن سرکار عالیہ برطانیہ بخطاب خان بہادر[1] سرفرازی بخشید و بعد از حصول پنشن بہ منیجری ریاست سنگھا چندہ ضلع گونڈہ مقرر فرمود تاریخہای رحلت حضرت ممتاز بسیار گفتہ شد لیکن اینجا بوجہ اختصار یک قطعہ درج میکنم، ریختۂ کلک گوہر سلک جناب مولوی شیخ محمد عطاء اللہ صاحب رحمۃ اللہ مغفور

ممتاز ہزار داستان بود ... مرغ روحش چو کرد پرواز

---

[1] برادر اصغر خان بہادر تاریخ خطاب چہ خوش گفتہ

بحمد اللہ العزیز القائم الحی القیوم ... آنکہ بخشیدہ ز فضل خود باخیم عز و شان
برکت اللہ نام او خان بہادر شد خطاب ... پیش تاج برٹش و شاہنشہ ہندوستان
حبذا آثار صبح عرفہ عید اضحی ... مرحبا و اللہ اکبر بر لب ہر سبحہ خوان
در فضا گشتہ صدای کامرانی و نشاط ... شد عیان با مبارکباد شاد و تر زبان
گل فشانند ای تسلیم اہل سخن نیز این چنین ... شد دو بالا نام آن ذیجاہ تاریخش بخوان

۵۰ ... ۶۸۸ + ۲ ... ۱۳۷۶
۵۰
۱۳۲۶ھ

بروے جہانیان غمگین — در ہائے الم جہان جہان باز
نازاں رسول بود بتحقیق — باحسان بودہ است ہمراز
برداشت بخود قصیدہ مدح — ہر جا چو بدان شود سرافراز
بنمود عطا چو فکر تاریخ — از عرش چنین رسید آواز
فرمود پیمبرش شنیدہ — فردوس صلہ شود بہ ممتاز

سنہ ۱۳۴۵ھ

احقر العباد محمد محب اللہ بی۔ اے (علیگ) ڈپٹی کلکٹر و اسسٹنٹ مہتمم بندوبست حال تعینہ ضلع اوناؤ این کتاب لاجواب بنام نامی بزرگ خاندان جناب مولوی شیخ محمد روح اللہ صاحب قبلہ مدظلہ العالی وکیل و رئیس اوناؤ بکمال ادب معنون می کند۔

سنہ ۱۳۴۲ ہجری مطابق سنہ ۱۹۲۳ عیسوی
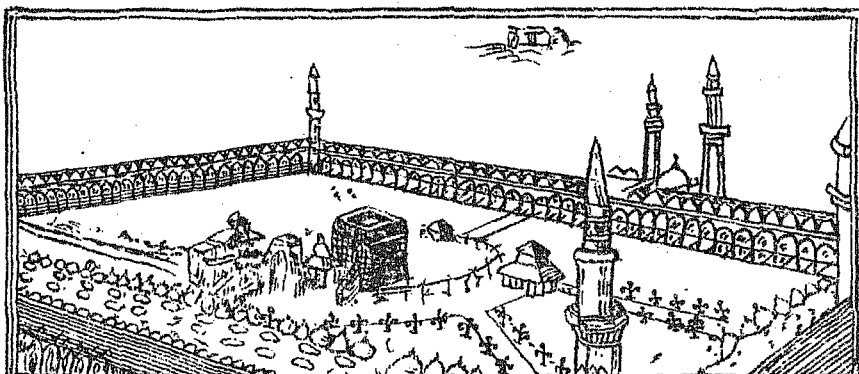
بسم اللہ الرحمن الرحیم

شکر حق کاین نامے نامہ　　زیب تو بگرفت از حنامہ

بحر رکض[۲] الخیلش عنوان
موج پیشین حمد یزدان

اول گویم توحید از حق　　گر دوے یابد نظم رونق
عالم حادث کش وے خالق　　با مرزوق او مارا رازق
ہے اورا ہستی دایم　　قیّومے[۳] عالم زو قایم
گو یا شنوا بینا دانا　　نے کس ضدش نے کس مانا

۱ بالضم اول سپاس داشتن وثنا گفتن منعم راست بر نعمت وضد کفر ست کقولہ تعالیٰ ان تکفروا فان اللہ غنی عنکم ولا یرضی لعبادہ الکفر وان تشکروا یرضہ لکم ودر نامی نامہ سوائے صنعت تجنیس زاید اضافت مقلوب ست اسے نامہ نامے ۱۲ ۲ رکض الخیل واین عبارت ست از بحر متقارب اثلم کہ ارکان سالم آن فعولن ہشت بار است وثلم حرف اول بتقدیم فعولن باقی ماند فعلن مبدل گردد ومتدارک مقطوع ہم میتوان گفت باجمال وزن فعلن ہشت فعلن ست واصل متدارک فاعلن ست بتقدیم سبب یعنی فا بر وتد یعنی علن وبرخان قطع آخر آن دور شد وماقبل آن ساکن باقی ماند فاعل آمد ابا مانوس آن کہ فعلن ست تبدیل کردند ودرین بحر اگر جای کہ فعلن متحرک آید جایز باشد ورکض الخیل در لغت اسپ را پاشنہ زدن است ودر اصطلاح عروض نام بحر متدارک است ۱۲ ۳ قیوم صیغۂ مبالغہ ست وقیوم وحی باتفاق علما اسم اعظم است بخواندن یاحی یاقیوم ہر مشکل آسان میشود حل مشکلات ۱۲

نے عرضش نے طولش نے عمق — جسمش گفتن باشد از حمق
نے او جوہر[1] نے از اعراض — صورت بندد کی زین اعراض
نے باشد معدود آن واحد — نے محدود است اُف بر جاحد
نے جزو ست او کش کل باید — نے کل کز اجزا شاید
چون نی ور دے نے چندی — چون و چند این بروے بندی
وقت رجاے نے بہرش خاص — داند خاص و عام اشخاص
کامل او را یکسر اوصاف — از نقصان باشد پاک و صاف
زود رخورد ہر کس جو دے — نبود غیر از وے مسجود ے
ہم مسجود او ہم موجود او — ہم مقصود او ہم معبود او
بر باشد طاعاتش واجب — تا گردد از آتش حاجب
فرض عین[2] از انہا اینہا — کاف صاد ین و حا و زا
این آئین اسلام آمد — از پیغمبر اعلام آمد

[1] جوہر چیزیست کہ قایم بذاتہ باشد و اعراض بفتح اول جمع عرض ست کہ قایم بغیر بود پس کاغذ جوہر ست و رنگ و عرض و طول آن عرض باشد و این ہر دو حادث اند یعنے نو پیدا شدہ و او تعالیٰ قدیم ست از ہمیشہ بود و ہمیشہ ماند لہذا او تعالیٰ را جوہر و عرض گفتن روا نباشد و اعراض بالکسر مصدر ست بروزن انکار بمعنی منکر شدن ۱۲

[2] فرض عین آنکہ باداے بعضے از فرد دیگران ساقط نشود و مراد از کاف کلمہ طیبہ ست و صاد ین صوم و صلوٰۃ و از زا زکوٰۃ و از حا حج در کتاب الایمان مشکوٰۃ شریف ست بروایت عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ جبرئیل علیہ السلام پرسید یا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اسلام چیست آنحضرت صلعم فرمودند ان تشہد ان لا الہ الا اللہ وان محمد رسول اللہ وتقیم الصلوٰۃ وتوتی الزکوٰۃ وتصوم رمضان وتحج البیت ان استطعت الیہ سبیلا ۱۲

زد موج دگر این بحر آل
از نعت نبی آن ختم کمال

بے میم احمد نبی یکتا — پس میم او یسین ہم طاہا
از لوح نبوت آن فاخر — الف اول یاے آخر
وآنش یا و الف آوردہ بسم — یا جاے حدوثش قاف قدم
قرآن ناطق برسالت او — ناطق قرآن ست جلالت او
گفتا بحقش حق اکبر — انا اعطیناک الکوثر
زان شمس بصنع بس کامل — اکسیر قدرت بردہ ظل
وان ظل کہ بعینہ نورہ بود — ز و شمس فلک مقطور بود

لہ و این موج از ہمان بحر رکض انجیل ست لیکن ارکانش جاے بسکون عین وجاے بتحریک عین آید و فعلان ہمچنان ست بلکہ بسکون عین ست بزحاف قطع کہ بیانش گذشت کہ آنکہ بتحریک عین باشد بزحاف عین بود کہ حرف دوم از سبب دور شود از فاعلن فعلن باند ۱۲ لہ بے میم یعنی بے ریب انہ لطف خالی نیست چہ قال علیہ السلام انا احمد بلا میم کہ اگر لفظ احمد را بے میم خوانند احد باشد چنانچہ صوفیان نکتہ ہمی دارند ۱۲ لہ پس میم یعنی پس چہل سال نبی شد وقرآن نازل گشت دران طہ ویس نام یافت طہ ویس ہر دو سورہ از قرآنست وحروف مقطعات کہ لا یعلمہا الا اللہ ونیز سریست کہ بجز او تعالی وحبیب او کسے ندانند کہ گفتہ اند سر الحبیب الی الحبیب لا یطلع بہ الرقیب ۱۲ لہ از نعت آل پاک را آل طہ وآل یسین گویند ۱۲ لہ یا حق پیدا شدہ سی ا ح ق لہ این صنعت تضمین ست کہ قول خداوند تعالی را ضمیمہ کلام خود گردانیدہ چنانچہ نظامی می فرماید

ہست کلید در گنج حکیم ✽ بسم اللہ الرحمن الرحیم ✽ و کوثر از کثرت ست یعنی بسیار سے از ہر شے یا دلاد وعلم وخیر آن ونیز نام چشمہ ایست در بہشت کہ براے آن حضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مخصوص ست چون بعد وفات حضرت عبد اللہ وقاسم ملقب بطیب وطاہر کفار بزبان حضرت طعن میکردند کہ ابتر ست یعنی نسل بریدہ ودین او ہم بعد او منقطع خواہد شد آنحضرت را ملال بود حق تعالی براے تسلی وتشفی او سورہ انا اعطینا نازل فرمود کہ بخشیدم ترا کوثر پس نماز گذار وقربانی کن براے رب خود تحقیق دشمن تو ابتر ست ۱۲ لہ اکسیر بان زر را شمس میگویند ونیز گیرد در ساختن زر از مس ہم مانند آنرا ظل می گویند چون دور شود زر کامل عیار گردد۔

از کرسی جاہش عرش فرد — معراج کمین تر پایۂ او

انسان[1] از بہر عبادت ہست — پیغمبر بہر رسالت ہست

او حق عبادت کرد ادا — ہم حق رسالت کرد ادا

زان عبدہ[2] و رسولش شد تعظیم — ہمچون دگران نے بر نوح[3] و کلیم[4]

این مرتبہ ہا چون کرد تمام — شد ختم رسل ہم خیر انام

نبے اکرم ذخشہ عالم — مصطفے اعظم فخر آدم

تقی اے نقی از کے — زکی اے صفی اصفی اتقی

برہان جلالش آل او — اصحاب دلیل کمال او

گر ذکر ز صدق صدیقش — یوسف بنماید تصدیقش

عمرش بقلم موسے ز عصا — بر نیل کند امضای قضا

آن جامع قرآن عثمانش — در خلد رفیق ذیشانش

---

[1] ما خلقت الجن والانس الا لیعبدون ۱۲ [2] اشارت از تفضیل این خطاب بجا بہائے دیگر انبیا [3] جبرئیل علیہ السلام [4] حضرت موسی علیہ السلام [5] خزانہ [6] برگزیدہ [7] تیز عقل [8] ابوبکر صدیق را فضیلتی است کہ اگر ذکر صدیق او کنم یوسف صدیق تصدیق فرماید کہ او ہم صدیق بود و صدیقیت مرتبہ ایست کہ حق تعالی بر نبی از وحی و بر صدیق از القا خبر میدہد گاہ باشد کہ قبل از وحی او را آگاہ فرماید و بعد نبی مرتبہ صدیق ست کما قال اللہ تعالی من یطع اللہ والرسول اولئک مع الذین انعم اللہ علیہم من النبیین والصدیقین والشہداء والصالحین ۱۲ [9] در ایام جاہلیت ہرگاہ دریائے نیل میخشکید دختری بصفت کردہ در آن مے انداختند آن وقت از جوش فرو می نشست چون در عہد عمر فاروق بخشکید آمد و مردم دستور سابق را بیان کردند حضرت عمر بر پرچۂ کاغذ نوشت کہ ای نیل اگر از طبیعت خود خشکیدہ فرو نشین فرو نشست و حضرت موسی علیہ السلام بر نیل عصا زدہ را عبور داد پس چنانکہ موسی علیہ السلام از عصا بر نیل حکم جاری فرمود ہمچنان حضرت عمر از قلم حکم جاری ۱۲ [10] در حق عثمان جامع القرآن آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم فرمودہ لکل نبی رفیق و رفیقی فی الجنۃ عثمان ۱۲

ماند تجلی شان علی[1] | از نور واحد هست جلی

مداح ز مدحت عاجز ماند | رضوان الله علیهم خواند

زنیسان چو بود شان اصحاب | پس رتبهٔ آلش خود دریاب

من وحب رسول و آل رسول | دعوات طفیل شان مقبول

پے موج[2] دگر بوزید نسیم

ز دعا بجناب خدای کریم

احدا بحق احدیت تو | صمدا بحق صمدیت تو

بنبی که بود خور برج کرم | بعلی که بود دُر درج حرم

ببتول که دامن عصمت او | ز بحور تطهیر[3] یافته بو

بحسن که شکر شده زهر قضاش | بحسین و شهادت و صبر و رضاش

بامامت عابد زین عبا | بکرامت باقر دلق قبا

بصداقت جعفر و صادقیش | بشفاء قلوب ز حاذقیش

بحلیمی کاظم و طاعت او | برضا و رضا و قناعت او

بسمی نبی که تقی ولیست | بنقی زکی که سمی علیست

---

[1] وعلی علیه الرضوان برادر عم زاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود مراد از نور واحد یکی بودن او ست وانا وعلی من نور واحد را محدثین صحیح نمیگویند بلکه از موضوعات قائلان شریک نبوت نسبت علی بوده باشد ۱۲

[2] این موج از بحر کعش الحیل ست لیکن درین بتحریک عین فعلن و فعلان ست واصل آن فاعلن ست پس حاجت عین حرف دوم از سبب دوم شده فعلن ماند ۱۲

[3] قال الله تعالی انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت ویطهرکم تطهیرا این آیت در شان اهل بیت ست بآن بحور مطهر دود خوشبو دامن عصمت حضرت بتول علیها السلام بودی و دستور زنان گرفتن دود خوشبو بوده است لهذا این صفت حسب حالش بلاتکلف افزوده و بتول بفتح اول بمعنی دوشیزه و بریده شده از دنیا بوده است کقوله تعالی وتبتل الیه تبتیلا یعنی بریده شو بسوی پروردگار خود بریده شدنی و این لقب حضرت مریم و فاطمة الزهرا علیهما السلام بوده است ۱۲

به حسن رض که لقب شده عسکریش | به محمد مهدی و رهبریش
که نگر سوے ما بکرمی خویش | که گذر ز گنه برحیمی خویش
بنگر بنگر بضراعت ما | بگذر بگذر ز شناعت ما
دم نزع نزاع بدیو چو هست | مددے که باو بدهیم شکست
چو زمان سوال رسد بلحد | بجواب وے احمد و گویم احد[1]
بعبور صراط چو ره سپریم | کرمے که چو موج نگه گذریم
چو حساب کنند گناه زما | تو دریغ مدار نگاه زما
چه سبک ست ترازو ما چه سخن | به نکوئی خویش گرانش بکن
ز جمیع عقاب نجات بده | درکات سزد درجات بده
بربائے مرض که طبیب توئی | به پذیر دعا که مجیب توئی
غلطم غلطم چه دعا چه دعا | که کریم توئی چه خطر ز خطا
بدرت چو امید پناه بود | گنه است که بیم گناه بود
چه دعا و چه ما و چه حاجت ما | چه تضرع و عجز و لجاجت ما
تو مقر بغفوری خویشتنی | به مقر گناه دگر چه کنی
نه اگر ز تو حکم خدائے کریم | نه دعاست چه حاجت عبد اثیم
که بس ست شفاعت[2] اهل قبول | نبی ص و علی رض و حسین رض و بتول

۱ کنایت از کلمه توحید ۱۲ ۲ شفاعت در لغت بمعنی خواهش کردن و در اصطلاح آمرزش خواستن از گناهان او بوده از پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم روز قیامت بمقام محمود شفاعت امت خویش و دیگر امم خواهند فرمود و نیز بعین امت مثل صدیقین شهدا و صالحین و دیگر مومنین هم حسب مراتب شفاعت خواهند نمود و حکم خداوند تعالی که فرموده من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه نظم نامید یا محمد از دنیا پاک * امم را جمع چون انجم بر افلاک * که هنگام الف رحمت بود ان * شفیع دیگران گردد بغفران * ز مهر النفس بود بالفت هفتاد * شفاعت آن زبان دارد بدین یاد * شهید اکبر دعا دو عالم * بخشاند بسیاری ز آتش * ز شاگردان عالم بحیح انجم * شفاعت رو نماید بهر مردم * شفیع چار صد حاجی دعا فذ * شود هم یاز ده کس را بحافظ * دگر با چار سو من هم زبان باقی ...

صلوات خداے بروح ہمہ — نفحات تحیہ فتوح ہمہ

موج دگرش در تالیف
با مدح شہ جسم تشریف
وین وزن بفکر عالی
از خلط نبا شد خالی

آمد یارم سحر از در — از خور رخ او روشن تر
گفتا ز سر لطف و ناز — کہ احسان اللہ الممتاز
من مید ہمت تکلیفے — ز تو میخواہم تالیفے
تاریخ بنظم بس خوش — طرز نو و صنع دلکش (بخفاے واو ۱۲)
قصص از آدم ذبیحاہ — تا خاتم ما صلی اللہ
ہر فصلے وزنش دیگر — بس مؤجز و صدقش مسطر
گلگت کندش گر صادر — ماند ز تو نقش نادر
نام تو شود زان بالا — انشاء اللہ تعالے
شگفتہ سخن زان دلخواہ — گفتم برضا بسم اللہ

بقیہ ابلہم اپسر چنینہا بند زقرآن فہم روزہ شفاعت + بود قاری وصائم را براحت + پی ظالم شفاعت نیست زنہاق ہمین دون بہراین شش فرقہ نار + گروہ قدر و جبر و رفض و مرجی + خوارج زان ششم باشد جہمی + ولا ینفع ہم شفاعۃ الشافعین ۱۲ ؎ این موج ہم از بحر رکض الخیل ست مگر رکن اخیر آن فاع و فا نیز آمدہ و اصل ہر دو مفعولات ست بزحافات جدع و سبب از اول آن دور شدہ لات منقول بفاع ماند یا زکف را ابا و شامل کردند حرف ہفتم از مفعولات دور شد مانوس آن لا ابقا ماند وزنش فعلن فعلن فعلن فاع یا فا ماند اگر از بحر سریع کہ یا دو بار مستفعلن مفعولات ست مخلوط شود فعلن فعلن مفعولات ست و اگر از منسرح کہ بچہار مستفعلن مفعولات ست مختلط باشد فعلن فعلن مفعولات گردد ۱۲ ؎ خاتم بفتح تا یعنی انگشتری و بکسر ہم آمدہ یعنی ختم کنندہ کہ مرا پیغمبری بر و ختم شد ۱۲

تر دست رقم شد خامه
نے نامہ کہ بحر مواج
آن شاه شهان ظل الله
او ثانی اول اکبر
من فیضی فیاضی سان
منزل پی مه آن اکلیل[1]
جاه تختش که دهد عرض
کرم و همت کرد او ختم
بر او ذکر از شان معن[2]
رفت از نعم او تند کار
عدلش بزبان هر کس را
تازد چو سمندش در جنگ
سیف ار زند آن مرد فگن
علمش شکند کمر طوبه

زین دست نوشتم نامه
شه را گهرش تندر تاج
نور دو جهان اکبر شاه
واسط بمیان هفت اختر (هفت کشور ۱۲)
مدحت گر آن اکبر شان
خورشید و بحیرش تحویل
فوق الفلکش تحت الارض
بر حاتم مدحت او ختم (واجب ۱۲)
بے معنے و شایان طعن
نعمان بنعم[3] کرد اقرار (نام ۱۲)
سبب عدلی بر کسری
رخش رستم بشود لنگ (تهمت ۱۲)
تا سیف[4] یزن گرد و زن
علمش بزند موج نور

---

۱ اکلیل بمعنی تاج شاهان و نیز منزلی از منازل ماه ۱۲ ۲ معن بمعنی نام ۱۲ ۳ نعم بمعنی آری ۱۲ ۴ سیف ذو الیزن نام مردی او
لکبر ۱۲ ۵ سیف اول بمعنی شمشیر و سیف ثانی نام پهلوان و این هر دو لفظ از قسم تجنیس است تجنیس در لغت یک جنس بودن و در
اصطلاح بودن دو لفظ مثل یکجنس و این تجنیس بر پنج قسم است تجنیس تام و آن اینست که متحد باشند دو لفظ در حروف
و ترتیب و اعراب و مختلف باشند در معنی چنانکه نخل و نخل یعنی درخت خرما و سختی باشد و دقیق بمعنی آرد و دقیق بمعنی نازک دار و تجنیس ناقص
آن اینست که متحد باشند دو لفظ در حروف و ترتیب و مختلف باشند در اعراب و در معنی چون برد و برد و برد سامان سکی و گندم و
تجنیس خط و آن اینست که متحد باشند دو لفظ در صورت بخط و مختلف باشند در حروف چنانکه خبره و خبر و گردن و نان و شهد و
ذکر و تجنیس قلب که متحد باشند دو لفظ در حروف و مختلف باشند در ترتیب چنانچه ب و ر بمعنی بود و دکار و سامان و تجنیس
زاید و آن اینست که متحد باشند دو لفظ در بعضی حروف و ترتیب و در یک لفظ چیزی زاید باشد چنانچه صولجان و صول ۱۲

حق وا دبعرفانش ہم | دل ابراہیم ادہم
درفر دظفر بردانا | باشد بسلیمان مانا
کاسم اعظم اگر انجاست | اسم اکبر شہ ماراست
سامان[1] براو بےسامان | وز فقر اساسان ساسان[2]
اشکانش[3] زشکان[4] ور | سلجوق[5] زجوق چاکر
وصفش بس مختصرست این | آرے آل تمر[6] ست این
تا اختر و خور باتاب است | تا لعل وگوہر باآب ست
لعل سر تاجش خور باد | گوہر تختش اختر باد
امید بود کاہل فن | گر بنگرد این نقش من
تحسین بکنند بر خوبش | اصلاح دہد معیوبش
اینک من وراہ تحقیق | واللہ ولی التوفیق

قصہٴ آدم[7] رمل[8] شد بحران
موج بیشین تا چہ بابل روان

اوّل از بحر قدم موجیکہ خاست | کرد کن لوح وقلم را کار راست

[1] ملوک سامانیان یعنی ملوک سامانیہ بےسامان ۱۲ منہ [2] ملوک ساسانیہ [3] ملوک اشکانیان ۱۲ [4] یعنی ملوک اسکان از دربانان او وملوک سلجوق ملازمان او ۱۲ [5] ملوک سلجوقیان ۱۲ [6] تمر بالکسر تاے فوقانی وضم میم لفظ ترکیست ومعمول ترکیانست کہ اعراب بحرف آورند باین وجہ تمر را تیمور گویند بسبب یای تحتانی وتاے فوقانی را مکسور خوانند بباعث واو میم را مضموم وتیمور نام جد اعلیٰ اکبرشاہ بادشاہ دہلی ست ۱۲ منہ رحمہ ربہ [7] آدمہ یعنی گندم رنگ ست ابوالبشر گندم رنگ بودند لہذا نام او آدم شد [8] رمل بفتح اوّل وسکون دوم بمعنی ریگ ست وبفتحتین بوبہ صدن ونام بحری ست کہ وزنش فاعلاتن فاعلاتن فاعلات ست واصل فاعلات فاعلاتن بود بزحاف قصر کہ اسقاط ساکن ہست از رکن اخیر فاعلات ماند چنانچہ مولوی روم میفرمایند سہ
من ندانم فاعلاتن فاعلات ٭ شعر میگویم بہ از آب حیات

نقطهٔ[1] نور محمد زد قلم | خط هستی یافت زان سطح عدم
هرچه بود و هست و آید زین مکان | جمله شد از کان کن دُر و کان
ماند چندی شاهی دیو و پری | بر زمین نوبت بنوبت سروری
لیک پیغمبر نبد شان درمیان | هر یکے از نام محمد تر زبان
صدق آن از کشف گویا بوده است (مخفی نبود) | یا ز القا یا ز رؤیا بوده است
بعد عزل شان بجرم آشکار | برملا یک کار را آمد قرار
زان بنی جان زمرهٔ کردند اسیر | از اسیران بود ابلیس شریر
کرد آن طاعت که با فطرت ز نار | شد برائے نوریان آموزگار
پس حکومت یافت کاستدعا نمود | نخوت او زین جهانبانی فزود
تا ندا آمد ز عالم آفرین | کافرینم نائب خود در زمین
جبرئیل آمد بحکم نور پاک | تا بگیرد از زمین یک قبضه خاک
شد زمین ز اندیشه صرف لرزه ها | گفت از من دست کش بهر خدا
رحم کرد و پاس سوگند عزیز | باز اسرافیل و میکائیل نیز
لیک عزرائیل چون محکوم شد | رحم[2] امر زد حقش مرحوم شد
سخت بیرحمانه خاکی برگرفت | کار آخر بس از و نبود شگفت
آن تراب اول بچندین حال گشت | طین شد و بعد از حما صلصال گشت

[1] در اصطلاح علم حکمت نقطه آنست که از عرض و طول و عمق خالی باشد و خط آنرا گویند که طول دارد و عرض و عمق ندارد و سطح آنکه عرض دارد و طول و عمق ندارد و آنکه عرض و طول و عمق هر سه دارد آنرا جسم گویند و همین معنی جسم تعلیمیست و درین نقطه نکته است که جامی فرموده ابیات علم صوفی خط و علمی حق نقطه ٭ از وجود نقطه باشد بود خط ٭ نقطه جنبش کرده شد خطی پدید ٭ لیکه بود نقطه در وے ناپدید ٭ زین سبب فرمود حضرت مولوی ٭ با کمال معرفت در مثنوی ٭ علم حق در علم صوفی گم شود ٭ این سخن کی باور مردم شود ٭ [2] در حق صوفی محاوره است که فلان را اندیشه بیامرزد ۱۲

پس بچل صبحی خمیرش شد بآب — تا برآمد جوهرے به ز آفتاب

در حریم قرب دست تنگرے[1] — داد آنرا حسن زیبا پیکرے

با ملایک حکم شد سریان[2] کنید — سیر آن نے از رہ طریان کنید

پیش پیش ابلیس وایشان از قفا — سیر سریان کردہ از سر تا بپا

قلب را دید ند عرش[3] شے باعلو — استوی[4] الرحمن را جاے درو

مانع سریان ایشان اندران — گشتہ حجاب جلال وعز وشان

دنگ ماند ابلیس زان قلب سلیم — باحسد گفت انہ شئ عظیم

سجدہ اش را حکم شد وقت نفخت[5] — خورد زان ابلیس پیچ وتاب سخت

جملہ فرمان بردہ او از سرکشی — گفت این خاکی بود من آتشی

---

[1] بمعنی خدا [2] در آئید [3] اشارہ بہ لفظ علی العرش [4] الرحمن علی العرش استوی ۱۲ [5] نفخت فیہ من روحی یعنے دمیدم درو روح خود را بدانکہ روح چیزیست کہ چون دردل مخلوق فرود آید تمام اعضا را زندہ نماید و این روح را نفس ناطقہ گویند از رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم پرسیدند کہ کیفیت روح چیست آیۂ کریمہ قل الروح من امر ربی نازل شد ای بگو روح امر پروردگار من ست یعنی از مبتدعات کہ بامر کن کاین شد بی مادہ ومخصوص بعلم خدا ے عزوجل است کسی دیگر دانا نیست کذا فی تفسیر حسینی وبسبب آن روح جسم را حیات ست ورنہ ممات ونیز روح را موت شرعاً بردوگونہ ثابت اوّل آنکہ بعد از مفارقت بدن از ترقی باز می ماند دوم آنکہ بعضے تمتعات وتلذذات مثل اکل وشرب وسیر وورزہ کہ بواسطہ بدن بود از دست افرود وآن روح مثل جسم بعد فوت متغیر نمی شود بلکہ بسبب جدا شدن از کثافت جسم روشن تر میگردد کذا فی عزیزیہ واگر روح مومن ست مقامش علیین کہ کتاب اعمال نیکان درو باشد وآن بر آسمان ہفتم در زیر عرش ست واگر روح کافر ومنافق ست جایش سجین کہ نامۂ اعمال کافران دران باشد وآن شجریست مجوف زیر دوزخ پوشیدہ وروح انبیا بجسم نورانی در بہشت وروح شہدا در شکم طیور زندہ سبز پروازان بہشت زیر عرش باشد اگرچہ حیات ابتدائی شان بسبب موت فوت شدہ لیکن بحیات جزائی دران مقام مسرور بودہ ہرچہ میخواہند میخورند ومی پوشند وتلذذات وتمتعات ہرگونہ حاصل دارند مگر عود واعادہ باز درین عالم ثابت نیست البتہ تعلق باجسام دارند وچون آن روح منقطع العمل ست رسانیدن خیر وشر نمیتوانند تا آنکہ قدرت رد سلام ندارد پس چون حق تعالے آن روح در جسم حضرت آدم علیہ السلام دمید ملائکہ بموجب حکم سجدہ کردند ابلیس حسد برد وسجدہ نکرد ۱۲

چون نخست اقرار آن عظمت نمود | این ابا[1] غیر از حد آخر چه بود
با دو دست آن کشش[2] الهی ساخته | هست عالی از همه بی ساخته
ناسزئ شیطان[3] شد و ملعون لقب | خاکی آدم شد و مقبول رب
تا شود علم ملایک شان او | علم الاسماء[4] شد برهان او
رفع تنهائیش را رب ودود | هم ز پهلوئی چپش حوا نمود
گفت فردوس برین جای شماست | زان خورید انچه تمنای شماست
لیک کم آئید نزد این شجر[5] | وان ز گندم بود اصل شور و شر
مدتی با امتثال ذو المنن | بوده اند آنجا مقیم آن هر دو تن
لیک جان از جوش عشق معنوی | داشت نالان شان بقول مولوی

---

[1] ابا بمعنی انکار [2] آنکه او را ۱۲ [3] شیطان مشتق از شطن بمعنی مخالفت بالقصد ست چون ابلیس از حکم خداوند تعالی دربارهٔ نکردن سجدهٔ آدم علیه السلام مخالفت عمداً نمود بنام شیطان موسوم گردید و معنی ابلیس ناامیدی از رحمت است چون شیطان از رحمت ایزدی ناامید گشت باسم ابلیس ملقب شد و آن ملعون رجیم هر روز بر سر آب تخت نهاده بران باغرور و تکبر تمام می نشیند و لشکر خود را بر بنی آدم میفرستد تا تباه سازند و در فتنه اندازند مگر بر بندگان مخلصین قابو نمی یابد و وقت تولد بنی آدم را مس کردن و خلانیدن تا اثر ضلالت شود و در گریه آرد الا بسبب قبول شدن دعای مادر حضرت مریم که بخواندن اعیذها و ذریتها من الشیطان الرجیم درخواسته بود حضرت عیسی علیه السلام و حضرت مریم علیهما السلام را مس کردن نتوانست و باشکال مختلفه متمثل میشود مگر بصورت بابرکت آنحضرت صلی الله علیه وسلم متمثل نمی شود و هکذا فی الاحادیث و مثل انسان در ایشان هم هفتاد و دو فرقه گمراه اند و در مسلمانان شان نیز فاسق و فاجر و منافق اند و گویند که همراه فرزند بنی آدم شیطانی پیدا میشود آنرا همزاد گویند اینهمه ملعونان دشمن بنی آدم اند فرمود خداوند ان الشیطان لکم عدو فاتخذوه عدوا و عفریت یعنی دیو از قوم جن هست کقوله تعالی قال عفریت من الجن انا آتیک به قبل ان تقوم من مقامک و جن را در فارسی پری گویند چون زنان ایشان خوبصورتی باشند لهذا پری بر زنان شان اطلاق میکنند ۱۲ [4] علم آدم الاسماء کلها ۱۲ [5] قال الله تعالی و لا تقربا هذه الشجرة یعنی نزدیک نشوید این درخت را و آن درخت گندم بود و درین آیت الف لام جنس ست ای نزدیک جنس درخت گندم نروید ابلیس پر تلبیس حضرت حوا را فریب داد و گفت شما در لوح محفوظ دیده اید که هبوط شما در دنیا خواهد شد لهذا او تعالی از خوردن گندم این درخت منع فرموده ۱۲

بشنو از نی چون حکایت میکند — از جدائیها شکایت میکند

کز نیستان تا مرا ببریده اند — از نفیرم[1] مرد و زن نالیده اند

قهر حق از بهر شیطان بعد ازان — گشت مانع گشت اورا در جنان

پس ز بهر حد یکه سے آورد رو — خازنان[2] خلد گشتی[3] سد او

بود یک مارے ز خزان بہشت — ساخت با او آن نژند بد سرشت

گشت آن مار از لجاجت رام او — بد شدش انجام چون انجام او

در دہن جا داد و مبردش در جنان — داد حوّا را فریبے در زمان

از دگر گشتی خورانده گندمش — نیز خورد از دست حوّا آدمش

این خطائی اجتہادش بوده است — زانکه در جنس اتحادش بوده است

آن الف[4] و آن لام تعریف از شجر — شد دو چوب دام شیر آن اشر

کرده رنگین دانه هذه بریو — طائر قدسی بدام آورد دیو[5]

در زمین پس شد هبوط[6] آن چار را — آدم و حوّا و دیو و مار را

---

۱ از آواز من ۲ گنجینه داران ۳ سرگشته ۴ و آن الف لام را از قسم تعریف و هذا را برائے تخصیص بیان کرده آن الف و لام را دو چوب دام بگیرو هذه را دانهٔ رنگین تلبیس ظاهر ساخته که ازین درخت نخورند از دیگر گشت باید خورد تا همیشه در جنت باشند حضرت حوّا در فریب او آمده از دیگر گشت گندم خورد و حضرت آدم را خورانید آورده اند که چون ازو این گناه سرزد شد او تعالی دختران ایشان را هیجده عقوبت گرفتار فرمود اول حیض دوم ولادت سوم فرق والدین چهارم ماندن به بیگانه یعنی شوهر پنجم نفاس ششم نه مالک بودن امر خود را هفتم نقصان میراث هشتم طلاق نهم بودن در دست غیر دهم عدم حلال بودن بجز یک شوهر یازدهم اعتکاف در خانه دوازدهم شهادت دو زن برابر یک مرد سیزدهم عدم خروج از خانه بدون ذی رحم محرم چهاردهم عدم وجوب نماز جمعه و عیدین و جنازه و جهاد پانزدهم عدم صلاحیت قضا و امامت شانزدهم بودن ثواب از هزار حصه یک حصه و باقی بمردان هفدهم تمامی زن حره دو چند از کنیز هیجدهم عدت بجهت طلاق و برائے موت شوهر کذا فی تحفة المسلمین نقلاً عن خزانة الروایات ۱۲

۵ دیو بمعنی شیطان ۱۲ ۶ هبوط بمعنی فرود آمدن ۱۲

مهبط[1] هر یک جدا شد اندران | هند جده سیستان مازندران
ز انفعال جرم آدم میگریست | وز عتاب حق برو شد تلخ زیست
حله های خلد از وی کنده شد | همچو گندم برهنه افگنده شد
بهر ستر عورتش جز برگ نی[2] | وز برائی قوت هیچش برگ نی
بر سر کوه سراندیب آن رهو | کامد او را مهبط از تقدیر هو
تا چهل روزی نشسته گرسنه | رو بسوی حق بی نوم[3] و سنه
ز امر حق آورد گندم جبرئیل[4] | شد پی ترتیب نان از وی دلیل
خورد آدم نان و روشن چشم گشت | منت حق بر زبان او گذشت
پس بر آورد از همان کوه آهنی | نیز گاو دشت بگرفت از فنی
ساخت ز آهن آله ها از بهر کشت | دانه های گندم آورد از بهشت
هم تنوری ساخت کامد زان تنور | در زمان نوح طوفان را ظهور
گفت با آدم همی کای نیز بین | دانه کار و این چنین کن این چنین
این همان گندم که خوردی از خطاش | کن بچندین سعی بهر خود معاش
این سزا بهر خطائی سابق ست | هر خطای را سزائی لاحق ست
این مکافاتی بود مافات را | معصیت می آورد آفات را
مدتی بر کوه بودش بود و باش | کار او کشت از پی امر معاش
روز و شب می بود گریان و ملول | توبه اش هرگز نمی گشتی قبول
تا شفیع آورد از وحی خدا | مصطفی و آل پاک مصطفی[5]

۱؎ فرودگاه ۱۲ ۲؎ نفی یعنی نیست ۳؎ بکسر اول یعنی غنودگی ۴؎ چون آدم علیه السلام بر دروازه بهشت (باقی صفحه ۱۵)

دیده بود او بردرِ خلد برین — نام پاک او بنام حق قرین

داشت با نامش برہان قوی — نام آل پاک قرب معنوی

توبہ انگہ شد قبول عزوجل — و آن خلافش با خلافت شد بدل

شد کدورتہا صفی اللہ گشت — قدر بالا و قدش کوتاہ گشت

از درازی بر فلک سودی سرش — میشدی بیتابی از تابِ خورش

از آن شہا انچہ زان پس ماند قد — شد شمارش یکہزار و چار صد

در حدیث آمد کہ قدِ مومنان — چون قدش باشد چہل گز در جنان

رنگ او را آن سیہ دور از ریاض — از صیامِ بیض باز آمد بیاض

جبرئیل آوردش از دار السلام — میوہ ہای خوش مذاق و بوی و فام

تاکند بوی جنانش تازہ جان — گردش ہندوستان جنت نشان

دیگر از یاقوت سرخی کو شکی — از بہشت آن نیز بی ریب و شکی

داشت در جائیکہ اکنون کعبہ است — گفت این بہر حج ست ای حق پرست

بیت معمورست نام این مقام — این و این حج را مناسک بالتمام

نیز راوی اینچنین افسانہ ساخت — کادم از اذن خدا آنخانہ ساخت

سنگہاش آورد از جودی وطور — آتش آن سنگہا گردید نور

(بقیۂ صفحۂ ۱۵) کلمۂ لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ نوشتہ دیدہ بود و حالا وحی رسید کہ آن محمد را وسیلۂ شفاعت گردان ہمچنان کرد کہ قصور معاف شد اگرچہ در کلمۂ مذکور لفظ آلہ نبود لیکن در جذب القلوب الی دیار المحبوب روایتی ہمراہ بودن آلہ نام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بقرب معنویست لہذا در اکثر جا آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آلہ را لفظا ہم فرمودکہ اللّٰہم صل علی سیدنا محمد و علی آل سیدنا محمد معلوم شد کہ دران کلمہ آل را با نام محمد صلی اللہ علیہ وسلم نسبت معنویست گو لفظا نیامد ۱۲ سلہ مرویست کہ چون این نام متصل آن نام دید از حضرت حق باعث عظمتش خواست ندا آمد کہ این از ذریت تست پس بدریافت این عظمت آن نام را برای قبول توبہ شفیع آورد ۱۲ سلہ روضہای جنت ۱۲ سلہ ہر دو نام کوہے ۱۲

ساخت در جائیش از فرش زمین | کان محاذی بود با عرش برین
هم رسیدش از بهشت اسود حجر | کز سر تعظیم جا کردش بسر
داشتش آن بانی بیت القدیر | چون روی[1] از بیت در رکن اخیر
بهر حج هر سال میکردی سفر | میشدی از هند سوی آن مقر
رفت بر معمول یک سال آن صفی | کرد حق بر وی جلی لطف خفی
یعنی آن حوا که بود از غم ستوه | شد نمایان ناگهش بالاے کوه
در میان آمد بهم شان معرفت | عرف شد عرفات کوهش زین صفت
کرده با هم طوف با صد آرزو | رو بهند آورد آدم نیز او
خانهٔ بهر سکون آراسته | جامه بهر خویش واو پیراسته
جبرئیل او را ز شعر گوسپند | کرد اشعار شعار دلپسند
زان صفا ها کز حق عافی شده | صوف پوش آن صوفی صافی شده
سروری هم یافت با پیغمبری | گشت منقادش همه دیو و پری
تا بوحش و طیر شد فرمان پذیر | دست دادش بر خلایق دار و گیر

---

[1] روی حرف اخیر بیت را گویند اگر ما قبل آن حرف علت باشد ردف نامند چون شاد و بود و دید و اگر حرف علت نباشد قید چون درد و کرد و اگر حرف ما قبل روی قریب مخرج باشد چون تحل و فضل جایز بود و اگر حرف ما قبل روی متحد باشد احسنت است آنرا دخیل گویند چون سایل و مایل و اگر قبل ما قبل روی متحد باشد چون الف سائل و مائل آنرا تاسیس نامند و تاسیس مختلف هم جایز بود چون سال و قال و اگر ما قبل روی مختلف باشد نیز جایز چون منزل و سائل و اگر بعد روی حرف جایز باشد چون کارت و کارم و مانند آن آنرا وصل گویند و بعد وصل اگر حرف زاید آید چون سپردش آنرا خروج خوانند و اگر بعد خروج هم حرف زاید آید چون سپردیش آنرا مزید خوانند یعنی دال روی ست و با وصل و میم خروج و تین مزید ست ۱۲ و روی متحرک که آنرا مجری باشد وصل جایز بود چون دلی و هلی و وصل جایز نباشد چون دل و هل و متحرک چون کرده و برده جایز بود وصل ها ۱۲

ده زصحف آورد پیک سرمدش ‖ کرد تعلیمے زخط و ابجدش

نیک تشریف شرافت یافته ‖ باطن و ظاهر خلافت یافته

رتبه اش از لطف حق چون یافت اوج ‖ جبرئیل او را به حوّا کرد زوج

در جهان عقدِ جنان را تازه کرد ‖ جان و دل این را و آنرا تازه کرد

پور و دختی شام زادی هم صباح[1] ‖ اختلاف بطن بودی در نکاح

طلعتِ هابیل را آمد ظهور ‖ مولد او مطلع خورشید نور

داشت آدم از دمش افزون عزیز ‖ کرده عشق خود بپیش حرز حریز

زادبین قابیل[2] و با او خواهرش ‖ حسن وز افزون فزون ز افزون ترش

خواستش آدم دهد هابیل را ‖ ناقبول آمد سخن قابیل را

کو بود خواهر مرا با من سزد ‖ با دِه هابیلش بجا کل کی وزد

گفت آدم می توان قربان نمود ‖ رو بسوی حضرت یزدان نمود

هر که نذر رفته[3] شود قربان او ‖ با شد این دختِ نکو شایان او

گوسپند از گله اش هابیل برد ‖ گندم از مزروعِ[4] خود قابیل برد

آتشے بر هیئت مرغے نمود ‖ سوخته آن گوسپند از جا ربود

همچنان قابیل را گندم بماند ‖ ناقبولی شعله در جانش فشاند

آتش کینش نموده تیز پے ‖ گرم گردش بر سرِ خونریز وے

بهر فرصت هر دمش بود انتظار ‖ دود تا بر آردش از روزگار

روزگی آن گوهرکان شکوه ‖ خواب سنگین داشت بربالاے کوه

[1] یعنی پور شام بدخت صبح و دختِ شام بپورِ صبح منعقد میشد ۱۲ [2] نام پسر آدم [3] نذر پذیرفته [4] کشت ۱۲

بر سرش آن سنگدل سنگے سپرد | در زمان چون آتش سنگ او بمرد
شعلۂ ہستیِ او خاموش[1] شد | در ہوا ہمچون شرر زد ہوش شد
کوہ وقفِ نالہ و فریاد کرد | این اجل ارث از پئ فرہاد کرد
خونِ اوّل در بنی آدم شد این | رسم بد بنہادہ در عالم شد این
از پدر ترسید قابیل آن زمان | مضطرب در کوہ شد سیماب سان
نعش او[2] بر دوشش ہر سو میدوید[3] | ہیچ تدبیری باخفایش ندید
تا کلاغے با کلاغے جنگ کرد | آن دگر را این یکے بنمود سرد
پس گوی کند و نہفتش زیر خاک | ہمچنان قابیل کردش در مغاک
رفت پس با خواہر خویش از وطن | بوم بے یمنے سوئے توأم[4] یمن
سنگ چون آن گوہر آدم شکست | کوہی از غم بر سر آدم شکست
بسکہ ہجرِ او دلش مغموم کرد | در عزایش مرثیہ منظوم کرد
آہ حزنے کاندرین لوح و ورنگ | حرف ثابت شد بسان نقش سنگ
از ہمان غم ہر غمِ عالم بود | آدمِ غمہا غمِ آدم بود
چند سالش در ہمین ماتم گذشت | آہ زان ماتم کہ بر آدم گذشت
تا خدایش داد بے خواہر پسر | شیث یعنی آنکہ شد پیغامبر
ظاہرش صافی و باطن طاہرش | از جبین نورِ نبوت ظاہرش
از خداوندِ جہان بعد از سلام | گفت جبرئیل امینش این پیام
کاین پسر نعم البدل ہابیل است | این خلعت از تو خلافت را سزاست

[1] یعنی ہابیل [2] یعنی ہابیل [3] قاتل قابیل [4] سرزمین ۱۲

گوش آدم از لبش چون کام یافت — دیدهٔ او نور و دل آرام یافت
از برائی تربیت جهدش نمود — نایب خویش و ولی عهدش نمود
آن صفی مظهر[1] تام از اله — کز علی صورت بلندش گشت جاه
بود تا بود اندرین بیدای بود — با قیام و بار کوع و با سجود
چون الف شان هر دو اسم او را قیام — وآن رکوع او بشکل دال و لام
سجدهٔ او از سر صدق و صفا — بر مثال حلقهٔ آن میم و ہا
شاہیش فقر و قبایش بود دلق — دل بخالق دست اندر کار خلق
تا دم آخر بدینسانش گذشت — باطن و ظاہر باین شانش گذشت
گفت راوی ذریاتش سر بسر — روز میثاق آمده[آمدش] پیش نظر
تر صدا از غیب شد ساز الست[2] — جمله با قالو بلی افشانده دست
دید آدم در میان شان تنی — اشک گرمش موم کردی آہنی
گفت یارب کیست این و گریه چیست — یافت کز ابناش داؤد نبی ست
زلتی چون وی شود زو آشکار — تا زید گرید چنین بے اختیار
بر سر حالش دل آدم بسوخت — چون شرارش قطرہ ہای نم بسوخت

[1] حضرت آدم علیه السلام صنعت بے عدیل صانع حقیقی بود و حسن صنعت بخوبی صانع پی می برد باین وجه مظہر تام الله بود زیرا که حق تعالی فرمود خلقت الادم علی صورته ای پیدا کردم آدم را بر صورت قدرت خود که بےنظیر ست یعنی آدم را بصورتی پیدا کردم که مثلے ندارد چون همیشه در قیام و رکوع و سجود می ماند پس قیام او مثل الف ہر دو نام و رکوع او بشکل دال و لام و سجدهٔ او بشکل ہا و میم آن ہر دو نام بود لهذا لفظ الله با آدم مشابهت تمام دارد و درین حروف آدم و اله مشبه به ست و قیام و رکوع و سجود مشبه ست و راستی و کجی وجه تشبیه ست و گاہی مشبه به ہم مشبه می آید که سعدی فرموده ؎ گل سرخش چو عارض خوبان ✤ سنبلش ہمچو زلف محبوبان ۱۲ [2] الست بربکم قالوا بلی ۱۲

گفت سالش چند گفتندش که شصت | گفت سالم الف گفتندش که هست
وا دمش گفتا چهل زانجه مراست | لطف حق بروی فزود وزین بجاست
فیض از میمش[۱] هم آن کمسال یافت | هم الف نیز درجهٔ آن وال یافت
شیث زامر حق وصی آنگاه شد | پس دم آخر از او الله شد
با یکی کرد آن هزارش واصلش | خوش فراغی از دوئی شد حاصلش
شست با چشم تر او را شیث تن | جبرئیل آورد از خلدش کفن
بعد سی[۲] تکبیر آن از غم نزار | کرد بر کوه سراندیبش مزار
گوهر سر کیسهٔ کنز خفی[۳] | شد بزیر خاک کنج مختفی
حادی غم شد دل حوای او | سر نزد جز وای از آوای او
کاست چون ماه دو هفته از ملال | گشت ماه چار هفته[۴] بعد سال
پهلوش آسود بر قول ثقه | این همان بوده ست پیشین سابقه
کوه را کردند فردوس برین | گرد را مسکن[۵] در آمد آن هم این
وقت طوفان لیک آن هر دو مزار | باز شد همچون در دار القرار
حمل کشتی شد عظام با عظام[۶] | بینش آمد باعث امن تمام

۱ عدد میم چهل باشد مراد از فیضش چهل سال بود و کم سال کنایه از داؤد علیه السلام ست چون آن چهل سال زیاده شد عمر صد سال گردید و نیز الف آدم بدرجهٔ والش یعنی بدرجهٔ چهارم رسید بفضل خداوند تعالی عمر او هزار سال باقی ماند که چون الف بدرجهٔ چهار رافته هزار شود ۱۲ ۲ در سنت آدم نماز جنازه به سی تکبیر بود ۱۲ ۳ کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق ۱۲ ۴ یعنی بعد یک سال از وفات آدم وفات حوا رو داد چه ماه چار هفتم غروب میشود ۱۲ ۵ اسکن انت وزوجک الجنة ۱۲ ۶ استخوان ۱۲

چون سلیمان را مسلم شد نگین ‏ کرد در بیت المقدس شان دفین

لیک جده جده را گویند جا ‏ بوقبیس از بهر جد جای جدا

ماند از قابیل ذکری این قدر ‏ کشتش بدر بنمود چون بیم پدر

کرد شیطانش زبس بی اختیار ‏ غیر گردید از خود و با اخت یار

کثرت اولادش آمد در زمین ‏ آن جهیم بد انجم و بد انجمن

عمر او را ماند چون پایان قریب ‏ داد شیطانش بدین دستان فریب

کاتش از هابیل قربان در ربود ‏ کو نهان آتش پرستی می نمود

گر بر آتش تو هم سجده بری ‏ سر بخاکت می نهد دیو و پری

همچو آدم میرود فرمان تو ‏ جمله عالم می شود قربان تو

هم بود اولاد تو با عز و شان ‏ باشد از آتش معونت بهر شان

این شنید از ناری و فرمانش برد ‏ برهمان کیشی که باید سوخت مرد

نیز اولاد وی این بگرفت کیش ‏ بلکه اسباب طرب آورد پیش

شیشه و جام و می و نقل و کباب ‏ نغمه و چنگ و نی و عود و رباب

اخت و دخت و مام میکردند زن ‏ یزنه[۱] و داماد و باب خویشتن

چون خبر زین عیشها گردید فاش ‏ نیز شد بعض از جوانب یار باش

عهد آمد تا ز شیث ادریس را ‏ کاست آن رسم و رهٔ ابلیس را

اینک از ایشان بیاغازم حدیث ‏ طوق سازم بهر ابلیس خبیث

رخت چون آدم ازین منزل ببست ‏ شد پیمبر شیث و بر جایش نشست

[۱] یزنه بمعنی شوهر خواهر ۱۲

جملهٔ اولاد آدم کان زمان — میم ور نقش الف بودش نشان

نرم بنمودند گردن ها همه — نرمی گردن از وهم با همه

همچنان تسخیر او جن و پری — وحش و طیرش بستهٔ فرمان بری

چل صحیفه شد بر او نازل ز حق — همبران حکم حقش نظم و نسق

با غل و زنجیر دین و سلطنت — نای شیطان بست و پای شیطنت

کرد تعمیر سرا چون قلوب — گشت مسلوب زان سلوب عجب

کیمیا از صنعتش کامی بیافت — سیمیا از حکمتش سیما بتافت

شام را بزدود ظلمت از ظهور — مکه را کرد از اقامت صبح نور

روزه در روز و بشب بودش قیام — بی جدائی ساعتی از صبح و شام

ذکر و فکرش بود در هر جا و حال — هر دمش طوف دل و حج بعد سال

سیم آدم شد چو تا آن علم — اندرین سن یافت پور خوش شیم

با لب نوش و انوش اسم نکوش — بیش از نهصد قفس دار وی انوش

عدد میم چهل و مفاد لفظ در ضرب است و نقش الف یعنی هزار باشد چون چهل را ضرب کنند با هزار چهل هزار گردد آن وقت این قدر اولاد حضرت آدم و علی نبینا علیهما السلام بود ۱۲ ص درین بیت چند صنعت ست اول لف و نشر مرتب یعنی با طوق دین حلقوم شیطان و با زنجیر سلطنت پای شیطنت بست چنانکه فردوسی فرماید بریده دریده و شکست و بست یلان را سر و سینه و پا و دست دوم تجنیس خطی ست که نای و پای را یکصورت باشد سوم آنکه غل ظرف است و حلقوم یعنی نای مظروف و در علم بیان از ظرف مظروف و از حال محل مراد میگیرند کقوله تعالی و ینزل الغیث غیث بمعنی ابر ست محل و ظرف باران و درینجا مراد از باران گرفته میشود چهارم آنکه شیطان و شیطنت صنعت اشتقاق دارند که از شطن بمعنی سرکشی مشتق اند ۱۲ ص سیمیا نام علمی ست که اشکال موهومه را از ان ظهور سید ۱۲ ص تا شیث را چو با میم بدل نمایند شیم میشود و عدد شیم سه صد و پنجاه گردد چون عمر شیث سه صد و پنجاه سال شد فرزندی یافت خوش شیم درین لفظ شیم لطافتی دارد ۱۲ ص یعنی بجای شیث شیم خوانده شد یعنی ۱۵۵ الیسرے یافت ۲۹۵ لب شیرین ۱۲

چون اب وجد باکمالش بود ذات | وقت ابجد منتهی شد در صفات
شیث[1] چون بنمود شیب از صوتش | وان سبب گردید بهر علتش
بسم[2] افزوده بر اسمش آن زمان | گفت بسم الله بر سیر جنان
شد انوش آمد پی احکام او | نیشها را نوش کرد ایام او
با نوش از با نوش حق داد پور | نام قینان نوری[3] از گلزار نور
گفت چون بینوش[4] آمد مستقر | جام کام من تو بینوش[5] ای پسر
نان هستی را چو قینان[6] کرد قی | شربتی از آب عینان[7] خورد وی
یافت مهلائیل اقبال پدر | بدر گردید آن هلال اوج فر
چون مهلائیل اجل مهلت نداد | یرد بود او را خلف سر کرد داد
یرد چون برد[8] کفن بر سر کشید | بود زو اخنوخ فرزند رشید
از پس شیث این همه را ملک بود | رتبه کس از نبوت کم فزود
میل نوبت چون سوی اخنوخ شد | تابش این امر وان منسوخ شد
میکنند اهل عرب ادریس یاد | بود عین حکمت و عین رشاد
عقل[9] را زان دیده روشن بنمود | نقل[10] را زین عرصه گلشن بنمود
خامه زو دریافت خط خطی | جامه زو دیده طراز مخیطی[11]
بس ریاضت در ریاضی کرد وی | علم اختر را بیاضی کرد وی

یعنی از تو خط گلشن بود یا چشمه یا آفتاب گلشن بود ۱۲

[1] اینجا صنعت تجنیس پر لطف ست اول شیث دوم شیب سیوم سبب ۱۲ [2] عدد شیث هشت صد و ده باشد چون بر عدد بسم که یک صد و دو ست زیاده کنند همگی نه صد و ازده سال هرگاه عمر او شد وفات یافت ۱۲ [3] شگوفه ۱۲ [4] بینوش یعنی بهشت وش ضمیر ۱۲ [5] صیغه امر از نوشیدن ۱۲ [6] قینان اگر تحلیل نماینقی و نان شود ۱۲ [7] عینان بحر بیان یعنی از دو چشمه جاری بهشت شربت خوردنی و قارست ۱۲ [8] چادر ۱۲ [9] علم معقول ۱۲ [10] علم منقول ۱۲ [11] خیاطی از وقت حضرت ادریس شروع شد ۱۲

از بلاغ افروخت حکم او چراغ — سوخت زان لغو و شرار نی دبلاغ
نسخ صحیفه از حقش آمد فرود — بهر دعوت هم بر آنش حکم بود
جمعی از قابیلیان هم شد نکو — با قبول دل بقبله کرد رو
گفت با نی بانگی ملتی — راستان دیده بچشم فلتی
گرچه زنجیری شدند این بوبها — هست ما را اکثرت زنجیر خا
چون نبود او را سپاه و گنج و ملک — بر فلک این امر ماند از بهر فلک
فلک کش صناعی بنموده نوح — نوح کو بوده ملک را راح بروح
آن ملک منور شلخ را الخت دل — وی از این ادریس نور منتقل
از رضا گردم اکنون نکته سنج — گشت از نامش و پنجه چون و پنج
مانند خلدش تمنا شد بزیست — جست حیلت کز پیش تدبیر چیست
دوست عزرائیل بود از طاعتش — و ز خدا میخواست اذن صحبتش
گفت بر گیر امر حق ذو المنن — لذت مردن چشان یکدم بمن
وی چشاند و زنده بنمودش دگر — هم نمودش گفت چون بنما سقر
پس ز اصل مطلبش حرفی براند — بر پر خویش او بفردوسش رساند
از پئی بر آمدن انکار کرد — این همه انکار وی اصرار کرد
شد ملک از حکم مالک شان حکم — حجت گفتا بگو بی بیش و کم
گفت حق گفتا چشد هر نفس موت — من چشیدم گو میش با رفع صوت

---

۱ روشن ۲ بازی و مذاق ظرافت ۳ بالضم بمعنی کشتی ۴ که قال الله تعالی در رفعناه مکانا علیا یعنی برداشتم ادریس را المکان بلند یعنی هرگاه بعمر سه صد شصت و پنج ای از ادریس چون و پنج او که یا باشد و پنجه یعنی یکصدش هنگی سه صد شصت و پنج باشد یعنی سال عمرش ۳۶۵ شد این معامله بوقوع آمد ۵ کل نفس ذائقة الموت ۱۲ .

ہم بگفتا بر پل[۱] آتش ورود — مورد م شد ہست پیدا تر ز دود
نیز گفتا مدخل[۲] با جنت ست — داخلش اینک شدم زو منت ست
گفت دیگر از جنان نبود خروج[۳] — پس تنزل کی نمایم زین عروج
حجتش از غیب این اورا رساند — واگذار یدش سخن بر جا رساند
قول دیگر کز رد اہست و ہمین — شہرتے دارد دریںجا بس ہمین
حبذا حکمت ملک شد ملزمش (چادر ۱۲) — بود آری ارث علم عملش
پس ہم جمع ملایک ہم نزد (الزام داده شده ۱۲) — یار خاطی ابن خاطی کی سزد
کبر شان نامد پسند کبریا — کرد طنازی[۴] مجیب آن طنز را
بہتر خود را نداشد کاوریہ — تا رود دنیا و حالش بنگرید
منتخب ہاروت وہم ماروت شد — اول امر اولین ناسوت[۵] شد
پس ورع عشق جمال زہره بود — کو بفن دلفریبے شہره بود
برد از خود بانگاه ساحرش — کرد کافر چون دو چشم کافرش
گفت میخوردن حرامش شد حلال — سجده بت نیز آن شرط وصال
اندرین حالت کسی آنجا گذشت — گفت غمازی نماید کشته گشت
گفت اسم اعظم باشد مراد — خود فراموشانه دادندش بیاد
راه او بالای اوج[۶] ماه شد — چاه بابل بہر شان آن چاه شد
شد رسن قہر حق و آویخت شان — اندران چہ سرنگون چون عکس آن
حالیا کاریکه ایشان میکنند — سحر را تعلیم انسان میکنند

[۱] ان منکم الا واردہا ۱۲ [۲] اذ خلوہا بسلام ۱۲ [۳] لستم عنہا بمخرجین ۱۲ [۴] بمعنی معشوق ۱۲ [۵] ملکوت ۱۲ [۶] اوج ماه عطارد و بالاے آن زہره ۱۲

اہل شہر و ناحیہ کاین رہ روند
گام اول بر سر آن چہ روند

این جواب طنز شان بودہ گران
سرنگون مانند یکسر قدسیان

ما خطا کاریم و یا رب تو غفور
از رہ نخوت دلی بیدار دور

آن شہان کز عہد ادریس نبی
منتقل شد سوی شان امر شہی

زد کیومرث از ہمہ نوبت نخست
زادہ او از شیث و این باشد درست

حال آن نام آوران با نشان
میشود از نامۂ طوسی[1] عیان

خامہ اش زان جملہ گوہر ریز[2] شد
نامہ اش بحر تلاطم خیز شد

زین تلاطم میکشم من وا منے
کشتی نوح ست بہرم مامنے

ہست از نوح حکایت این بس
موج[3] دیگر کہ رسد تا چہ رس

نوح چہارم[4] فلک دین را یوح[5]
یافت ز صبح نبوت چو وضوح

عرصۂ خاک پر انوار نمود
تاب ذرات پرن[6] وار نمود

بعثتش مطلع عالم افروز
دعوتش شعشعۂ ظلمت سوز

صفتش[7] خط شعاعے احکام
تا جہان را بفروزد ز اسلام

لیک بر دیدہ وران باشد فاش
میل خفاش ز خورشید خفاش

---

[1] مراد از شاہنامہ ۱۲ [2] مراد از شروع کردن قصہ نوح علیہ السلام ۱۲ [3] این موج از بحر رمل است وزنش فاعلاتن فعلاتن فعلات ۔ و در رکن اول ہم فعلاتن و در رکن ثانی فعلاتن بتحریک و سکون عین جایز است و فاعلاتن بزحاف عین کہ حذف دوم ست فعلاتن ماند و فعلات بسکون عین ہم از آن جملہ است اول بحذف یکی از دو متحرک وتد مجموع بزحاف تشعیث فالاتن یا فاعاتن ماند بعدہ بزحاف کف حذف ہفتم شد و فعلات بسکون عین ماند این بحر فعلن بسکون عین می آید بزحاف حذف سبب اخیر کہ تن است دور شد فاعلا ماند بزحاف قطع آخر را دور کردند و ما قبل آن را ساکن فاعل مانوس آن فعلن است ۱۲ [4] یعنی پیغمبر چہارم [5] آفتاب ۱۲ [6] پرن ستارگان ۱۲ [7] مثل ۱۲

نور خطش چون شد در ابداع / میل چشمش بشود خط شعاع

وای خفاشی کوران ازل / چشم شان از طبع الله[1] مثل

سال شمسی صد و پنجه بود سنش / کاین شرف مرتبه افزودش

شه بهیر اسپ و سوی بیرون نار / روی مردم نه بنور الانوار

دل پر از شرک و زدندی بستم / جام وحدت بسر سنگ صنم

دعوتش بود چو ادریس و چو شیث / بهمان صحف همیکرد حدیث

شد بسر نهصد و پنجه سالش / که یکی گوش نکرد[2] اقوالش

غیر هشتاد تن از ذریتش / هر یک از خر سقر خر بیتش

وان بدان بر سر او ریخته قهر / ضرب و بد گفتن و اخراج ز شهر

جور می برد از ایشان و جفا / صبر میکرد زهی شان صفا

لیک چون مفسده از حد بگذشت / لاتذر[3] مصلحت غیبی گشت

وحیش آمد که عذابی بکنم / سر این شعله به آبی بکنم

بهر کشتی شجر ساج نشان / نیک ساز دنشان بنشان

شاند و برید پس سال چهل[4] / ملک آمد پی تعلیم عمل

شد بچهل روز مرتب فلکی / فلک فی بلک بوسعت املکی

ذریت را بنشانید دران / آنکه ز ایمان پی او بود نشان

ماند آن باقی از وفانی شد / عمرها کشتی طوفانی شد

نوح جا کرد درون کشتی / شد الف زامن ستون کشتی

---

[1] طبع الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصارهم ١٢ [2] تشنید ١٢ [3] لاتذر علی الارض من الکافرین دیارا ١٢ [4] در این جمل اختلاف یعنی تعیین مدتست ١٢

آب جوشید ز تنور که بود | خلق شورید بآن شور که بود
زده دامن بکمر میکائیل[۱] | ساعد و آستین عزرائیل
آن پی بسط بساط باران | وین پی قبض روان ابدان
برد آن وقت ز جا خیل ملک | بیت معمور سوی اوج فلک
بیش ازان داشت شرف بیت الله[۲] | که شدی زکنش ازاین بحر اخرب[۳]
کوه بر جاش نمودند بپا | نرسد آب چنین تا آنجا
چار بودش گهر رشته جان[۴] | سام و حام و یپس یافث کنعان
لیک بود از همه کنعان گمراه | انس اخوان شیاطینش چاه[۵]
موج برپا زدش آب طوفان | دور تی عظم[۶] تنش غرق وران
نوح گفتش که شریعت بگزین | حذر از غرق بکشتی بنشین
نی دگر آب که آب دگرست | این عذابست عذابی دگرست
کشتی ما که زغرق ست امان | بشکل آمده شکل ایمان
نخل توحید وی از باغ هدا | ریشه الا[۷] اش ته خاک لا
مغرسش[۸] از قلب بود پاک زمین | کی توان گفت زمین عرش برین[۹]
بدعا گفته ملک بعد ثنا | انبت الله نباتا حسنا
فرع آن بر فلک و صلش ثابت | کم چنین گشته نباتی نابت
وحده[۱۰] از پی آن نخل ثمر[۱۱] | همه اوراق صفات حسنه

---

۱ یعنی عزرائیل برای قبض روحها مستعد شدند میکائیل برای بارش باران دامن بکمر و آستین بر سانید ۱۲ ۲ طوفان ۱۲
۳ خراب تر ۱۲ ۴ پسران ۱۲ ۵ ای باعث خیال ۱۲ ۶ نام استخوان پر ابریشتا لنگ یا پاشنه ۱۲ ۷ لا اله الا الله ۱۲ ۸
جای نشانیدن ۹ بلکه عرش برین ۱۲ ۱۰ وحده لا شریک له ۱۲ ۱۱ آنکه ازان فروغ انتشا پدید بند ۱۲

رقت دل شدش آب جاری | وز درودش عمل نجاری
تبرش قطع علائق آمد | ذکر هم ارّه[1] لائق آمد
تیشه اش فکر بصرف اوقات | رنده اش شغل ز نفی و اثبات
کشتی دین نگر د ترکیبش | هست ز میسان شجری ترتیبش
آن عمودش الف اسم ز ذات | همه الواح وی اسماء صفات
مهر آن[2] حبل متین ست زمام | میخچه اش دست زدی بر اصنام
رنگ صبغه[3] بنمود استادش | پاس انفاس موافق بادش
از خدا مهر وی کشتی بان | خلق خواهم که زند دست بآن
هر که زد دست بآن یافت نجات | پس بآن دست زدن هست نجات
پند ها داد ولی نفع نکرد | ضرر جهل ازو[4] دفع نکرد
گفت گردشت بگیرد همه آب | نیست باکی که بود کوه مآب
ناگهان آب رسیدش به کمر | تا کند فکر گذشتش از سر
کج نظر بود و غلط بین ازل | دید[5] آن جهل جبلیش جبل
بدل از دونی او شد بشتاب | قلّه کوه بجای گرداب
انیم اهل ست بحق نوح نه گفت | نیست اهلت که نه اهل ست شگفت

ازطرف خدا ۱۲

[1] ذکر یاد کردن ست پروردگار را بجهر باشد یا خفی کمترین جهر آنست که غیر خود بشنود و اقل درجه اخفا آنکه نفس خود بشنود و فی شرح اوراد ادنی الجهر استماع غیره و ادنی المخافته استماع نفسه اگرچه نزد بعضی ذکر بجهر اولی لیکن الافضل آنکه ذکر یا خفا باشد تا از ریا مبرا ماند قال الله تعالی واذکر ربک فی نفسک تضرعا وخیفه دون الجهر من القول یاد کن ای محمد پروردگار خود را در دل خود بزاری و رستگاری زاری بامید فضل او و رستگاری از بیم عدل او باشد و بخوان او را خواندنی فروتر از آواز بلند و آشکارا یعنی میان سر و جهر کذا فی تفسیر حسینی و آن ذکر بر چند قسم ست منجمله آن ذکر ارّه ست ۱۲ [2] ای آن یعنی انگشتی ۱۲ [3] بمعنی رنگ ۱۲ و من احسن من الله صبغه ۱۲ [4] ای از کنعان پسرش ۱۲ [5] یعنی کنعان جهل جبلی خود را کوه دید ۱۲

پس فرود آب و تمامی ذی روح
موج آورد بر کشتی نوح

او گرفت از همه ہا یک یک زوج
زامر حق ما بقیش برد آن موج

بود کشتی سبق زان ملجا
آمد از بهر دواب اول جا

وان میانه بجیانش آمد میان
بطیور آمده بالاش مکان

آب بر اوج زد از موج بلند (بسکاوان تیوان ۱۲)
وز سر هر جبلی گشت بلند

فلک[1] استاد سر آب چو مه[2]
او ز بسم الله مجریها[3] دم زد

آن سکون رفت و روان در دم گشت
بحرم[4] طوف کنان عالم گشت

گرد قلت جوشش همه طوفان
گشت بر قلهٔ جودیش (نام کوه ۱۲) مکان

همه ها آمده از فلک (کشتی ۱۲) برون
ترزبان[5] گشته بتمجید بیچون

پس چهل روز بدیدند کوبز[6]
آب آسا برسیدند بزیر

نوح ده ساخت بزیر آن کوه
جای هشتاد تن صدق پژوه

زین هش سوق ثمانین خواندند
همه آنجا بفراغت ماندند

شهر بد سور زنو خلق جهان
از امان یافتگان طوفان

باباتِ همه احاد ز نوح[7]
نوحه زا سانحه اش[8] کرد سنوح

جا بکشتی قدم کرد آنجا ۱۲۵۰
یافت از موج (امواج) حوادث منجا

بعد نو قوم بد عاد و ثمود
بعد از دین بتعاقب بنمود

آن دو شاهی که نبی عم (مخفف بود ۱۲) بودند
حاکم قرب حسد هم بودند

---

۱ فلک یعنی کشتی ۱۲ ۲ ای چنانکه مه بر لفظ آب ست ۱۲ ۳ بسم الله مجریها و مرسها ۱۲ ۴ یعنی از حرم طواف کرده در عالم گردید ۱۲
۵ ترزبان یعنی ثناخوان ۱۲ ۶ کوبز یعنی زمین هموار ۷ احاد نوح را چون باتِ تمام جمع اعداد آن نام یکهزار چهار صد و پنجاه می شود این قدر زیست و بعد آن وفات یافت ۱۲ ۸ سانحه ای وفات ۱۲

عاد از عوص ارم او از سام — داشت سر بر خط او خطهٔ شام

واز اخ عوص ثمود آن جاثر — بهر او بحر قلم وظاهر

حق فرستاد سوی قوم عاد — اخ ایشان هود تهذیب[1] سعاد

هود آن عابر پاکیزه حسب — کش ز ارفخشذ سام ست نسب

گفت جمعی که نه عابر هود ست — هود از عاد نژادش بود ست

بردی آن قوم بر اصنام سجود — رحم بودی دم خشمش مفقود

ساختی طول بنا نیز بنا — بلعب تا بلغت ره پیما

بود هادی همه وقتش هود — سوی وحدت چه وجود و چه شهود

زانکه گر فرق دران پندارد — اصل توحید تزلزل دارد

لیک این راه بسی باریک ست — نیک بین ورنه چه تاریک ست

نیست توحید پرستیدن سنگ — عار زین کیش وازین مذهب ننگ

نیز میدان که ضلالی دارد — آنکه زینگونه مقالی دارد

سنگ[2] گاوی لعلی حقّار[3] — لعل شد یافته با سنگ چه کار

تو بکن اخذ هدایت نه ضلال — این گهر جوی ز خود نی ز سفال

نرسی ور بره مقصودی — رو طلب هادی همچون هودی

باید لیک درست استعداد — تا شکستت نه دهد عادت عاد

---

[1] تهذیب یعنی براست ۱۲ [2] قال الله تعالی ما نعبدهم الا لیقربونا الی الله زلفی یعنی بت پرستان میگویند پرستش بتان نمی کنیم مگر برای اینکه نزدیک گردانند مارا طرف معبود حقیقی چنانکه پیرپرستان می گویند که تصور شیخ نمی کنیم مگر تقربا الی الله یحکم بینهم فیما هم فیه یختلفون یعنی تحقیق الله تعالی حکم خواهد کرد در میان آنها بروز قیامت در انچه خلاف حکم کرده ان الله لا یهدی من هو کاذب کفار یعنی تحقیق الله تعالی هدایت نخواهد کرد آنکس را که دروغ گو ناشکر ست پس این رد کلام دروغ آن دروغ گویان حق تعالی باین آیات میفرماید پس ارتکاب بر آن شرک وکفر ست نه که اصرار و استمرار بر آن ۱۲ [3] حفار یعنی کننده ۱۲

گفت شان بہ کہ بتان بگذارید
بد بود مذہب تا آن[1] بگذارید

خوف حق کو بشما کرد انعام
چشمہ و باغ و بنین و انعام

شعلۂ خشم کہ در ریج گیرد
در اجل صورت دوزخ گیرد

آب رحمی بتوان زد بروے
تا دم مرگ شود کوثر وے

با اجل طول بنا طول امل
بہر قصر[2] است نکو قصر[3] عمل

بس بشارع ز بناہاے لعب
عقل و دین راست عبث ہا مخرب

پند ہا داد کسی گوش نداد
غیر معدود نکو استعداد

جمع نحس و شقی از سعد و سعید
بنمودش اثرے وعد و وعید

لب باین حرف ہمہ وا کردند
گشت خرف آلہہ ما کردند

ہود بیہودگے ایشان دید
بسپردن بخدا شایان دید

قحط افتاد سہ سالہ در دہ
گشت حال تبہ آنحالت بہ

سرزمین سوخت بناسازی دہر
شد سراقہ[4] فلک از بازی دہر

گشت خورشید و نیامد خوشہ
شد رگی توش[5] کسان بی توشہ

آن ترابے نہ کہ بنمود تر آب
وآن سرابے نہ کہ بنمود سر آب

نی عطش[6] را بمناہل طینی
جوع رانی بہ لباتین تینی

بردش من[7] یمشی بسیار علا
ماندے اربع و رجلین علے

داشت آن قوم طریقی ز قدیم
کہ دم حادثہ سخت عظیم

---

۱ تان یعنی شما ۱۲ ۲ قصر بمعنی کوتاہی ۱۲ ۳ قصر بمعنی خانہ ۱۲ ۴ سراقہ آب دز دہندی پنچور ۱۲ ۵ توش تن و بدن و جثہ ۱۲ ۶ اسے این قدر تری نبود کہ در چشمہا طین میسر آید تا بہ آب چہ رسد ۱۲ ۷ من یمشی علی رجلین منہم من یمشی علی اربع ۱۲

در حرم رفتی و قربان کردی — بدعا سختیش آسان کردی
گرچه زان خانه نبوده است ظهور — لیک جا بوده بعظمت مشهور
سبب جمعی افتاد براه مقصود — ولقد کان بها اهم جمع هود
ابرها خاست ز چرخ اخضر — سیه و سرخ و سپیدش دیگر
شد ندائی که [1]چه باشد دلخواه — طمع آب گزین[2] کرد [3]سیاه
بود آن حامل مرگ[4] سیهی — باد صرصر نفس و درد زهی
ابر آن سوی چو آورد رجوع — قوم [5]جستند که [6]رستیم ز جوع
باد ناگه همه را در پیچید — کرکس و زاغ و زغن برمی چید
ابر انسان ظلمات کفرست — باد زنبیان کلمات کفرست
رفتی ار ابر سخن هود آری — گریه [7]توبه شدی [8]مدرآری
زان دم نیک شدند ابی[9] عاد — خاک بر شان بدمی رفت بباد
داشت آن ناحیه جمعی دیگر — شرک سخت و شدیدش مهتر
عاد و عملاق اب و جدش را نام — والدش لاود از اولاد سام
تامش از مدت شاهیش نشان — دید سال سه صد اوضاع جهان
حاکم باد هش و داد و لی — داشت بت سنگ زجلج عملی
نه پذیرفت هدایت از هود — از جهان رفت همان باهش بود

۱ یعنی هرچه ۲ قبول ۳ لیے بسکه طماع بود ابر سیاه را قبول کرد بامید آنکه زیاده خواهد بارید ۱۲ ۴ مرگ سیہے بمعنی موت سخت که کفار را باشد ۱۲ ۵ جستند از شادی ۶ گرسنگی ۷ [illegible] ۸ مدرار ے بمعنی ابر با آرے گفتندی از گریه تو به آب میشدی ۹ [illegible] شدید نام [illegible] اشعار بدیا چون تحلیل نمایند تخمین دو دید حاصل شود یعنی سه صد سال دیده ۱۲

یافت آن مرتبه شداد اخش — بود بکشاد در دین برخش
چه دهد گفت خدایت زامان — گفت خلدی بچنین خوبی و شان
گفت ما نیز توانیمش ساخت — پس بسامان عمارت پرداخت
شد عمارات ارم ذات عماد — که نشان نیست ز مثلش ببلاد
سقف و رکن و در و دیوار و زمین — و آن دگر جزو عمارات جز این
هم گل و گلبن و اشجار و ثمر — سبزه و جوی و خیابان و شمر
هم طیوری بشکل خوشبوها — کز دهن عطر بر آید ز هوا
همه از سیم و زر و گوهر و در — هر یکے زان بمقام در خور
صرف کردند عجب آن همه را — گرچه بود این همه صرف بیجا
قصر و منظر ز شمردن بیکسو — خاک از مشک و بنائش خوشبو
هود گفت انچه باو وصف جنان — نتوان ساخت چنان ساخت چنان
لیک خود هیچ ندیدش الا — شین[1] اوراش پے ختم بنا
کرد آهنگ و ز گرد بیدا — گشت ناگاه سواری پیدا
یافت پیک اجل از گفتاری — گفت امان تا نگرم دیداری
گفت بس زپی آن رخصت نیست — رو بگردان که دم فرصت نیست
رو بگرداند و ز پشت اسپش — اجل افگند به قصر بپیش
خیل او نیز بیک بانگ مهیب — کامد از غیب فنا شد بنهیب
کرد گم راست ره از کج بینی — وای ناکامیش از بیدینی

[1] یعنی شداد ارم را ندید بلکه نشین اورای ارم را بے دید برای ختم بنا اشارت براینکه در دید بار قصد سال بنا کے آن تمام شده ۱۲

گر شنوی مهر سرش ایمان حبیب — دیدی از سینه بهشت لا ریب
هود بخشید نبوت کامش — در نخست از عشرات[1] نامش
دعوتش از عشرات باقی — نیمه و فوت فوات باقی
دال عنصری این کثرت هشت — وحدت از هو و بجز هو نگذاشت
شد ثمود از پس چندی طالع — حق فرستاد اخ شان صالح
آسف او را پدر و تاریخ جد — به ثمود آنکه نژادش برسد
گفت من راهنما آمده ام — مانع شرک شما آمده ام
این بلائی ست بلا نتوان رست — هان تنبّه باید ازین تنبه شکست
چند از غرّه عیش خوش خویش — سلخ هر غرّه بدارد در پیش
چمن و چشمه نباشد جاوید — وان سراها که زکوهش کاوید
خوف حق شاید و طاعت باید — استطاعت با طاعت باید
قوم گفتند که صالح تو دعی — صاف چون دعوی ست که با ما گوئی
کنی امر و نمایان شانی — هان پی دعوی خود برهانی
ناقه زین کوه بچه بین اوصاف — بطلب با بچه اش ور نه ملاف
کرد با وحی نظر جانب کوه — شد عیان آنچه بگفتند گروه
لیک به سحر قرار می آمد — قهر حق بر سر کار می آمد

[1] یعنی اعداد نام هود را عشرات کنند در حشر یا که پنجاه باشد و درین سنه بمیر شد از عشرات هاء و دال که مجموع صد باشد و نیمه آن که پنجاه بود دعوت و بعد گذشتن نیمه دیگر وفات وازین حساب عمر شریف صد و پنجاه سال ۱۲ [2] کلمه توحید ۱۲ [3] دیده و فرجه ابن الناس که چیز ظاهرتر را گویند ۱۲

ناقه زان چشمه فرو بردش آب | عذب ایشان بدی گشت عذاب
صلح کردند که آن آب و آن آب | روزی از ناقه روزی زایشان
تنگ شد عیش و نه ز ایمن گشتند | بل پی ناقه شتر کین گشتند
ترک آن صلح و مصالح کردند | فکر فاسد پی صالح کردند
شد سحر جمع جفا آهنگی | خست در کوه پناه سنگی
تا شب آید پی خون بنهفته | فتنه کی خاست ز خون خفته
لیک ناگاه قضا کرد چه کار | شد همان سنگ بپیش سنگ انار
کوه نی چرخ بسر قوم شکست | کرد غمهای شتر بارش پست
از جنون شقشقه سر کردند | ناقه کشتن سخن از شر کردند
پس سی سال که شد قابوئی | ناقه بی کره خری سگ خوئی
بچه شد غائب آن کوه که بود | قوم آسود زانده که بود
فارغ از دغدغه آن قوم لر | که نسیند بچه پهلو اشتر
صالحش کرد اشارت بخطاب | داد از وحی بشارت بعذاب
که تمتع بشما هست سه روز | و نشانی است بهر روز بروز
روی ها زرد شد و سرخ و سیاه | گرد یک یک اثری آن سه نگاه
صبح شد غیب بروز چارم | با صدم آمد و ها شد گم
مانده اندی که نه طالح بودند | صلح و تابع و صالح بودند
گر برفتی دم توحید بگوش | صد ازین صیحه نی بردی هش

سله بانگ سینی شتر ۱۲ سله ظهور سله ای چند کسان ۱۲

صلّی لح از لفظ دو حرف غائت / بعثتش نهمی و نهمی دعوت

بعد ازان مدت عمرست درست / زبر و بینه جز و تخت

چون همه مرحلها طی گرداند / هستیش ناقه سوی جنت راند

بوده زان قوم بد اصحاب الرس / رس که گفت اسم چهش معنی رس

حنظله راهبر شان کردید / داعی آنگاه بر شان گردید

نشنودند بدان از وی پند / بنمودند دران چاهش بند

خاوش آن مدد از داور داشت / یا یکی سنگ گرانش بر داشت

عذر کردند دگر با آن پاک / دعوتش گشت دعا بهر هلاک

لیک کردم ز رقائم کتنیر / مختلف حال بود عهدش نیز

بهر طالب بسوی تحقیق سبیل / من کنم روی بگلزار خلیل

بحر سریع و فر خلت دران / موج بیم تا چه کنعان روان

مفتعلن مفتعلن فاعلات / مفتعلن مفتعلن فاعلات

یافت چو نمرود شهی در جهان / تا ندرزم زود سهی بی نشان

حامی کفر و نسب او زحام / لاف خدائی زدی از رای خام

شکل خود از بهر پرستش بتان / کرد بهر سوی ز بابل روان

گفت منجم که درین شهر زود / طفلی یابدی دفعت وجود

جهل و جنون برد عنانش ز کف / طفل و جنین کرد هزاران تلف

ک لام و حا را چون ملفوظ شمارند هشتاد میشود و چهل سال زمان بعثت یعنی درینجا پیغمبر خدا و چهل سال زمان دعوت [illegible] و ده سال کمتر [illegible] باشد [illegible] بحساب عمر [illegible] هشتاد سال [illegible] در ره و بهتری [illegible] ۱۲

شاد دل آن زر دلان پوشید / ظلمت آن خانه همه نور شد
الفتش اندر دل او جا گزید / تا ز حقش امر بدعوت رسید
روح امینش صحف آورد بیت / کامر حقین ست ز دعوت یا بیت
خواست بتان بشکند اول بدید / تا کند اثبات حق از نفی غیر
روزکی آن قوم ز ایمان بعید / شهر برون رفت بتقریب عید
ماند وی از حیلت بیمارئی / کاین بودم علت ناچارئی
رفت و بتان یکسره بشکست زود / جای تبر دوش کلان بت نمود
قوم چو باز آمده انجال دید / وز طرفش گشت قراین پدید
گفت براهیم تو کردی چنین / گفت بل این بت که بود مهترین
نطق اگر هست بپرسید شان / ست بگفتند با بنیان آن
گفت که نی نطق و نه نفع و نه ضر / پس ز بشر طاعت شان چیست سر
گفت و عیان دعوت اسلام کرد / از پی نمرود هم اعلام کرد
وی بنجوش خواند که لب بر گشا / قدرت حق گو که کنا سد را
گفت که سیر اند و بخشند روان / گفت که اینک ز من آید چنان
کشتی ساخت ز زندان رها / کرد سر بندی و دیگر جدا
دید که دورا ز ره مطلب بود / مرکب او جهل مرکب بود

سله دعوت را بگذار ۱۲ سله روایت ست که حضرت ابراهیم علیه السلام روی خود سوی بتان شکسته نموده و پشت خود جانب بت کلان نموده از انگشت اشاره سوی بت کلان نمود کور باطنان کلان بت را اشارالیه دانسته و در حقیقت اشاره سوی خود نموده بس درینصورت دروغگوئی ثابت نمیشود ۱۲

گفت پس از قدرت حق آنجناب
کآورد از شرق بغرب آفتاب

پس تو سوی شرق زغربش بیار
ماند درین مرتبه مبهوت وار

لیک نمرود درین بُد آن کفر کیش
خواند درین باب پس ازباب خویش[1]

گوش کند تا ز نصیحت سخن
بت نه تراشد بشود بت شکن

گفت گر از مملکت شهر روم
آنچه تو میگوئیم آن بشنوم

این سخنش باعث امید گشت
لیک نشد متفق و درگذشت

بعد از آن زخدا اجنبی
گرم پی سوختن آن نبی

ساخت بنائی بهمه سمت فرآن
داد دو سال آجرت هیزم کشان

با صدهم آتش نمرود شلم
صد سده[2] یک شعله آنرا صدم

خاک نگر طبقه ناری شده
یا کره ناریجناک آمده

مرغ نمیزد به محاذیش پر
کس بحوالی نشدی رهسپر

از پی انداختنش در حریق
لاجرم آویخته شد منجنیق[3]

او به هوا بود که شد جبرئیل
زائرش از حکم خدای جلیل

گفت که یارم لب حاجت کشا
گفت بیاریت چه حاجت مرا

گفت زحق حاجت خود کن سوال
گفت که کافیست بر و علم حال

زین سخنش وجد گرفت آن ملک
غلغله افتاد در اهل فلک

یافته یارب خلیل این رهش
جمله بخواندند خلیل اللّهش

---

[1] ای حضرت خلیل در باب ایمان آوردن دعوت خود نمود ١٢ [2] باب سمجھی پدر ١٢ [2] سده آتشکده که برای پرستش در سالی صد روزش افروختند وصد ودر پارسی المبین مطلق است ١٢ [3] فلاخن بزرگ ١٢

گر ز خدا غیر خدا مدعاست آن نه دعا بلکه ز شیطان دغاست
کرد چو او بر سر آتش مقام شد بر او آتشکده دار السلام
گشت نسیم آن دم تسلیم او گرد ز آتش گل با رنگ و بو
هفت آنجا بنمازش قیام بود و ملک مونس او صبح و شام
کرد چو نمرود ز منظر نظر دید با اینحال و فر و برد سر
خواست فرا چشم خودش امتحان تا گذرد بر سر آتش حسیان
گفت برم آی بگفت آن عظیم بسم الله الرحمن الرحیم
ز آتش و آن دود خرامان گذشت سیر کنان از گل و ریحان گذشت
گفت تنت تا ر نه چون سوختم گفت ز نور بدل افروختم
قالبم از وی بسلامت برست از اثر قلب سلیمی که هست
هم تو باین نور و سلامت گرای ز آتش آخر بسلامت برآی
حال چنین دیده بسی بت پرست دست ز بت شست باو داد دست
یافت چو نمرود که زانسان کسی رخنه دران مملکت افتد بسی
گفت سفر بایدت از شهر من بودن تو نیست نکو بهر من
دید دران مصلحت کردگار داد خلیل از پی هجرت قرار
ابن اخش کرد بخود هم سفر لوط که بود اورا هاران پدر
عقد بخود بسته دگر بنت عم ساره که سیاره ازان حسن کم
خود بسوی مصر شد و لوط شام موتفکات از پی این هم ز نام
مصر شد از ساره برنگ جنان یافت خبر حاکم آنجا سنان

خواند و زبد قصد شدش خشک دست[۱] | توبه دعا خواه شد از رنج رست
داشت از و دست و ہاجر دعا | ہاجره بخشید کنیزیش را
در لغت ہاجر چون یاورست | ہاجره ہم لفظ زبان آورست
شام خلیل آمد از آن سرزمین | جای شدش وادی از فلسطین
خاست به تدبیر طعام نیافت | کیسه پر از ریگ بجایش شتافت
ہاجره دیدش ہمه گندم دران | آش نمود او قدری بهر نان
یافت خلیل این ز خدا قدرتے | کاشت از آن و بشدش ثروتے
ساخت یکی مسجد و چاہے بکند | خوش مزه تر آب وی از آب قند
خوان بکشیدی زپی واردین | دعوت او بود بدین و بدین
گر نرسیدی بر او مهمان | حلق بنانش نه رساندی بنان
عارف رومی سهان کاشته | این سخن با مزه بنگاشته
بر سر ہر دانه نوشته عیان | کاین بخورد ابن فلان بن فلان
مور و مردم چو شد آن وادیش | کرد خدا باوے آبادیش
لیک جفاہاے گروه کفور | کرد از ایشان دل ورا نفور
خاست از انجا و شدش دلنشین | قط و دگر ناحیه زان فلسطین
ساره بخشید باو ہاجره | زاو ز بطنش قره باصره
نام سماعیل نبوت نشان | نور جبینش بفزوده شان
سال دو بگذشته خلیل خدا | ساره دگر دیده بسوے سما

[۱] حاکم آنجا ساره را طلب کرده قصد بد بدل آورد ویرا دست او خشک شد لاجرم توبه کرد و دعا خواست و بدعای شان آرام یافت ۱۲ منه ای نور محمد ۱۲

سوی حرم هاجره با طفل برد — عود نمود و بخدا شان سپرد

وادی بی آب و سماعیل پاک — تشنه شد و پای همی زد بخاک

از ته آن پای همین تمام — جوشش برزد چشمهٔ زمزم بنام

وارد آن ناحیه جمع غفیر — داشت تلاشی پی آب و غدیر

آب فراوان وادی بی آب دید — معجز آن طفل بر و شد پدید

گفت که ما نیز اقامت کنیم — هاجره بهر تو خدامت کنیم

اذن از و یافته ساکن شدند — باقی ابیات و اماکن شدند

گاه گهی آمدی آنجا خلیل — داده بر اقبش خدای جلیل

آمد و رفتش پی آن دلفروز — کردی یک روزه ره پنجروز

یافت سماعیل چو سن تمیز — بیشتر از پیشترش شد عزیز

سال ده و حسن سه چار ده — وان بفزونی صفت سال و مه

فرط محبت بدلش جای یافت — خلت حق لیک چنین بر نتافت

خواب بذبح پسرش رو نمود — نذر بقربانش فراموش بود

خوابش ازین خواب چو بیدار کرد — با پسر این واقعه اظهار کرد

گفت که یابی تو مرا اندرین — انشاء الله من الصابرین

کارد نشد بر گلویش کارگر — هم بقفا راند چو بار دگر

گفت که از شخ کند کل امید — نرم نگردان تشنه شد از برگ بید

۱ ای حضرت خلیل الله مراجعت فرمودند و هاجره و طفل را همانجا گذاشتند ۱۲ ۲ ای تشنه ۱۲ ۳ قسم اسپ ست ۱۲
۴ ای مانند سال و ماه آن طفل ۱۲ ۵ که کارگر نشد ۱۲ ۶ بالفتح تیغش سینه و بریدن شانه و حلقوم ۱۲

روی بگرداند درین اضطراب — دید بگشتی و شنید این خطاب
خواب خود راست نمودی خلیل — ذبح پذیرفت خدای جلیل
کبش فرستاده کنون آن کریم — گفت فدیناه بذبح عظیم
نعمت دیگر که حق افزود شان — ساختن کعبه بفرمود شان
آمده جبریل نشانی نمود — بیت المعمور بجایش که بود
هر دو بآئین ادب ساختند — روز ندانسته ز شب ساختند
یافته از جای امانت حجر — نصب نمودند برفع و بجر
عرش که در عالم اکبر بود — قلب که در عالم اصغر بود
کعبه پر نور بروی زمین — شبهه آن و مشابه باین
حق بفرستاد نوید قبول — وان ملک آموخت پی حج اصول
رفتی هر سال خلیل از مقر — حج بنمودی و بدیدی پسر
داشت هم از ساره دری آرزو — کامده روزیش سه ضیف نکو
کرد مهیا خورش خوشترین — بر طبق جای بعجل سمین
لیک بنا خوردن شان خورد هول — گفت یکی هول مده ره بجول
ما ملکانیم پی قوم لوط — کرده برت بهر بشارت هبوط
کاید اسحق ازین ساره ات — وز وی یعقوب جگرپاره ات
ساره زپیری خود و شوی گفت — ز امر حق این امر عجیبی گفت
اهل بشارت ببره آورد رو — داده بساره صفت اسحق او

ل وشد ۱۲ ؎ ای بتوجه تمام ۱۲ ؎ جبرئیل ۱۲ ؎ مهمان ۱۲ ؎ بترس دل ۱۲ ؎ یعنی حجر اسود مشابه بقلب بود و کعبه مشابه بعرش ۱۲

لوط که میدید شر و شرک قوم | وز طرقش کین فزا بود لوم
تیز زدی تیر بر هم آن فریق | نیز طریق همه قطع الطریق
میل سوا امرد و از کج طور | ضیف حسینش بکشیدی بجور
پس همه عذابش نمیکرد کار | گفتی اگر راست بوی هان بیار
شکوه همی برد بیزد جلیل | وی نمودی ره صبر جمیل
صبر چو بیحد شد و کین بیحساب | کرد بناچار دعاے عذاب
آن سه ملک مهتر ازان جبرئیل | آمده مهمانش بشکل جمیل
کافره بودش هم ازان قوم زن | گفت ازین حال بآنان سخن
سه ضیوف آمده زان سو و مرد | کور همه شان و هم جبرئیل کرد
قوم بگفتند که با جادوان | لوط برون رو تو ازینجا دوان
ورنه سحر مهر فشاند چو نور | چشم تو و ضیف تو سازیم کور
دید ملایک خطر لوط زان | کرد بر و سر نهان را عیان
گفت که ما صبح عذابی کنیم | وین همه معموره که هم بر زنیم
پاره ز شب رفته بره آر رو | رفت و با چارده کس ز اهل او
روح امین بر پرش آن پنج شهر | برد ببالا و نگون زد بقهر
سنگ بباریدبر اهل فنا | نیز زن لوط ازان شد فنا
لوط رهی جست بسوی خلیل | بیهده دادش ازان پس رحیل

۱ ملامت کردن ۱۲ ۲ ای بیا ندم ۱۲ ۳ جادوگران ۱۲ ۴ ای سفر کن و تا اینجا مقوله ملایک است ۱۲
۵ گرد نواح ۱۲ ۶ رخصت ۱۲

وزر برلام با این بینه — مدت آن دعوت او بینه
نیز کند مدت عمرش ادا — بینه لام وی وزبرطا
بعد خلیل ست ولی آن رحیل — باز شنو تا بوفات خلیل
هاجره اول بنود سحر کرد — پانزده از سال سماعیل فرد
خواست سماعیل سفر از وطن — جمع شد آن جمع و بگفت این سخن
فائده یابد از تو باسیم ما — چون تو روی آب نیابیم ما
نفع چه از حیله دیگر بزاد — مهتر آن جمع باو دخت داد
سیر چنان ساره بپرا زوی نمود — از صد و سی مرحلها طی نمود
یافت خلیل امر ز حق بعد ازان — عصمتی خواست ز کنعانیان
نامش مقطوره پدر یقطنش — شش پسر آورد یکی مدینش
بود خلیل و طلب از عزوجل — کس نرسد جز دم خواهش اجل
دید یکے روز بیاض او بمو — رفت باندیشه فرو مو بمو
گفت که این چیست خداوندگار — وحی رسیدش که بود این وقار
آخر حج گفت بحق وا نما — حشر چسان زنده کنی مرده را
گفت مگر نیست بانیت یقین — گفت طمانیت دل است این

سله چون حرف را ملفوظ نموده عدد اول آن بگیرند آنرا زبر گویند و اگر عدد اول آن گذاشته عدد باقی بگیرند بینه نامند پس بینه واو هفت عدد باشد و زبر لام سی عدد بود یعنی در بینه و او هفت سال نزد ابراهیم علیه السلام ماند و زبر لام یعنی سی سال و آن بینه هفت سال جمله سی و هفت سال مدت دعوت او ست و مدت عمرش در بینه لام که میم و یک باشد و زبر طا که نه بود همگین پنجاه سال شد ۱۲

سله ای خلیل از خدا دعا کرد که میاشش مصراع دوم است۔

گفت کہ برگیر ز مرغان چہار — باز بہ پیشش لب[1] کوہسار

خوان کہ بیایند ہمہ پرزنان — بودہ چنین چون بنمودہ چنان

خواند ز سطر پریشان آن فہیم — آیۂ اللہ عزیز حکیم

عمر شریفش چو بپایان رسید — قابض جان صورت مہمان رسید

رعشہ ز پیریش بر آن دست و پا — باد چو کاہیش ربودی ز جا

لقمہ ہمی برد ز فقدان ہوش — گاہ سوی چشم و گہی سوی گوش

گاہ سوی بینی و گہ می فتاد — موجب آن طول سنش عرصہ داد

گفت ز سائلش چو نمود او سوال — از سن سائل بفزونی دو سال

گفت کہ از حال خودم شد خطر — گفت چنین باید شود زین بتر

گفت کہ بس مرگ نکوزین حیات — قابض جان گفت کہ اینک وفات

ضیف شد او بر سر خوان بہشت — نعمت دنیا بضیوفش بہشت[2]

شد بہمان شہر و وطن تربتش — قدس خلیل است کنون شہرتش

ماند ز نمرود بیان قلیل — کز خدا بابل[4] چو برون شد خلیل

دی زپی رزم خدا عزم ساخت — از خرد پست منارہ فراخت

کار ببالا نشد آمد فرود — این بہمان نیست و کرد آن سجود[3]

بشست بصد وقعہ بر کرگسان — لخچ[6] بران بست و پرید بر یزدان

عجز بشر بین بلندش رسید — چونکہ آن لخچ بپایین کشید

1. پریشان کن آنہار او سرودہ ۱۲ 2. گذاشت ۱۲ 3. یعنی آن منارہ ویقیا ۱۲ 4. پارہ گوشت 5. تخچان ۱۲ 6. نام دو ستارہ ۱۲

پس سپه آورد بدشت وغا / تا چه رسد فوج ز اوج سما
فوج پشه بر سر میدان بریخت / وان سپه از صدمهٔ نیشش گریخت
پشه آمد لب او را گزید / تا بخود آید بدماغش خزید
غیر دق و ضرب قرارش نبود / رنج چهل سال روانش ربود
او بغلط داشت ز نخوت نشه / کان شده آخر بدماغش پشه
الحذر از مرگ که نمرود دید / عیش بمرگی که خلیلش گزید
آن شرر آتش جانسوز بود / وین اثر نور دل افروز بود
گشت سماعیل پس از وی نبی / کرد فروغش یمن کو کبی
یمن ولی بود برایش عدیم / رنگ ز ایمان نگرفت آن ادیم
داشت چو نور شها مانت ز رب / گفت که این امر و سهیل عرب
دعوت او مدت پنجاه سال / درین قبلیهٔ بحرم انتقال
آمده اولاد وی اثنا عشر / ثابت و قیدار دران ناموَر
بعد وی آن مرتبه اسحق یافت / شام از و چون سحر اشراق یافت
خطهٔ کنعان باقامت گزید / اهل وی از چاه ضلالت کشید
در کبر سن شدش از چشم نور / کرد اجل از پس چندی ظهور
بود ز رفقا و پیش بنت عم / عیص و یعقوب وی از یک شکم

سله کوب باوال مهمله ۱۲ سله دستور شعراست که لفظی غلط برای لطافتی آرند و آن غلطی را ظاهر گردانند معیوب نباشد درین شعر نشه بفتح ثانی برای تجنیس پشه لطافتی دارد و صحیح آن نشه بفتح اول و سکون ثانی است پس لفظ غلط واقع این شعر دافع آن نقصان شد ۱۲ سله ای باشندگان ملک یمن ایمان نیاوردند ۱۲ سله مراد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ۱۲ سله اندیشه کننده ۱۲ سله نام زن اسحق علیه السلام ۱۲

گفت بعیص آر کبابی مرا — تا کنمت بهر نبوت دعا

خاطر رفقا سوی یعقوب بود — گفت نهانش تو درین باش زود

زود وی آوردش و رفقا بگفت — اینست ز پور تو دعایش شنفت

عیص اخیر آمد و چون گفت کیست — یافت که وی حال بدانست چیست

گفت دعا بود که یعقوب برد — نقش ازل را که تواند سترد (محو کرد ۱۲)

کثرت نسل است کنونت دعا — ملک از ایشان و یکی زانبیا

عیص کزین امر شده جان گسل — رفت و ز یعقوب دگر گرد دل

سحق ز اسحاق چو شد نیچهش — گشت همان قدس سپر نگهش

نسل شد از عیص بکثرت علم (بوده شده ۱۲) — کامدش از دخت سماعیل عم

روم یکی کز سبب آن هجوم — رفت بمرزی که کنون هست روم

خطره به یعقوب چو از عیص بود — کرد بشام (زمین ۱۲) او بر خالش درود

یافت دو دختش بتحریم شرف — هست از آن الا ما قد سلف

لیا و راحیل لقب بهرشان — کرد شبانیش پی مهرشان

زلفا و بلفا و دو جوی کنیز — بعد از ان یافت بسی مال نیز

جذب نبوت شده حب الوطن — برد بکنعانش بعید زمن

عیص چو دیدش ز گذشته گذشت — ز اتفاق محبت همه آن گشته گشت

چون خط توام چو مقارب شدند — با هم یکجان و دو قالب شدند

گرچه در اول شکر آبی نمود — آخر ربط شکر و شیر بود

سله ای متغیر شد ۱۲ سله لا تجمعوا بین الاختین الا ما قد سلف ۱۲ سله کابین ۱۲ سله نام کنیزان ۱۲ سله رحمت ۱۲

گفت پیغمبر شدی اینجا تو باش / خود بسو روم بشد با رضاش

داشته یعقوب بنین کرام / همعدد اوّل و آخر ز نام

شمعون و روبیل و یهودا دگر / لادی و یاپون و هم آن یشجر

دان و نفتالی و جاد و اشیر / اوّل آن نام با بیان شیر

لیّا و آن هر دو بین (مادر) شان / شش نخست و دو ازین دو زان

یوسف و بنیامین آن آخرش / هر دو ز راحیل دوم همسرش

زاد چو این بعد دو سالی ازان / رحلت راحیل شد اندر زمان

پس متکفل پی این خاله شد / عمّه پی یوسف و هفساله شد

خواست چو یعقوب نطاق پدر / بست با خفاش بزیر کمر

داشت بنزدیش دگر تا دو سال / بود در آئین خلیل این مثال

هشت هشتش پس ازان خوش فتاد / یوسف نه ساله به یعقوب داد

داشت باو بیش ز اخوان سری / منظر او را نظرش منظری

از همه خوبی دو سوم حصّه اش / احسن هر قصّه بود قصّه اش

هفدهم از سال ز آرام شب / خاست سحر صبح تبسّم بلب

گفت که دیدم مه و مهر ای پدر / ساجد خود یازده اختر دگر

گفت که این قصّه با اخوان مخوان / خواند و شد آخوند غار شکشان

عه اشاره بسوی آیه شریف نحن نقص علیک احسن القصص بما اوحینا الیک ۱۲

یعنی اولاد بزرگ ۱۲ ای اول نام یعقوب که با پایان شیر ست یعنی تا اینجا نام ده پسر اتش بیان شدند ۱۲ ای زلفا و بلقا هر دو کنیزان که پس از زوجه ها مذکورند ۱۲ ای چون یعقوب یوسف را از عمه اش خواست او نطاق پدر نهانی در کمر یوسف بست ۱۲ ای خوبی را سه حصه کرده دو ثلث به یوسف علیه السلام دادند ۱۲ ای رشک ایشان با دغا اخوت بست ۱۲

قصد بافنایش نمودند بیک / گفت یهودا که بود نفعی نیک
روبهی کرده ز پیش پدر / برده دم گرگ غزالش بدر
چاشت فگندند به چاه اندرش / جامه بکندند ز نازک برش
آمده جبرئیل لباسش نمود / پیرهن جد که ببازوش بود
پیش پدر آمده با گریه شب / گرگ بخوردش همه این بلب
جامه اش آلوده بخون دروغ / گفت شما را بدهد تا فروغ
دید پدر پیرهنش پاره نیست / گفت که کذب ست ولی چاره نیست
آمده گرگان که چه جای پسر / بارمهات ما که ندانیم سر
تا یکی از قافله که آنجا رسید / بجت شدش یوز چاهش کشید
آمده اخوان و چنین پاک قلب / بیع نمودند بعدو و قلب
هست راوی که نبی روز عید / رهگذری بر سر طفلان رسید
هر یکی او بخت بدامان او / جوز پی بازی عید آرزو
گفت کزی جوز بمن بی بها / گفتند آنهان نکنیمت رها
گفت که دادم بشما خویش را / جوز توان کرد ز سیم شرا
بود درین حال که آمد عمر / گشت ازان خلق عظیمش خبر
گفت که طفلان المش او بچند / هرچه بود دسترست دهم زند
داد عمر در کف شان چند جوز / یافته آن هر دو مطلوب فوز

ل بچه آهو ۱۲ ۲ محمد صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ۱۲ ۳ ای بدامانش دو آویخته جوز برای بازی عید طلب میکردند ۱۲
۴ ای طفلان گفتند که هرچه دسترس تو باشد ۱۲ ۵ بائع و مشتری ۱۲

گفت عمر[۱] ای عجب این کودکان / بیع تو کردند بسهل چنان

گوش چو کرد این بشکر خند لب / گفت ز طفلان نبود این عجب

طرفه ز اخوان اخی یوسف ست / داده با آن چند سفالش ز دست

قافله شد مصر و خریدش عزیز / با زر و در[۲] رفت حساب پشیز

گفت زنش را که عزیزش بدار / نفع دهد یا بشود یادگار

نام زلیخاش که در خوابها / داغ بدل داشت از آن مه لقا

دختر طیموس شه باختر / شبهه سپردش بشه از گهر

داشت ولی سالک دیگر گوهرش / کند شده منقبض[۴] شوهرش

یافت چو مطلوب بجاهش فزود / وصل طلب از پس چندی نمود

چید بسی در ره او دام کید / لیک نشد قوت تقویش صید

خانه نو ساخته خواندش در آن / هفت درش بست بقفل گران

گفت بمن چون نشوی همنشین / گفت که این امر بود نهی دین

کرده بجایم همه نیکی خدا / شرح خیانت به پسندد کجا

رد و بدل رفت چو از هر نمط / وز رد او هر بدیش شد غلط

خنجری آورد که خود را کشم / گر نه تو امروز کنی دل خوشم

داد بظاهر بوی از خوف قتن / دل بخدا بهر نجات از فتن

دید زلیخا بتی ناگهان / گفت بپوشم که نه این بیند آن

گشت بدل یوسف صافی ضمیر / چون نکنم شرم ز حی بصیر منه ۱۲

سله یعنی یا نبی صلی الله علیه وسلم ۱۲ سه ای آنچه به پشیز خریده بود با زر و در با مصر فروختند ۱۲
سه ای شبیه یوسف به عزیز مصر رسید ۱۲ سه منقبض که آله بیکاران باشد که از ان رجوبه سوراخ کنند و استعاره بمعنی آن نماید

وز تتق غیب صدای شنید / گر چو توئی رنگ چنین بد که دید
نیز ز یعقوب نمودش مثال / گفت رسد زین به نبوت زوال
جست هراسان به اعجاز دست / قفل ز هر در به اشارت شکست
دست زلیخا بدر منتها / چاک بزد پیرهنش از قفا
شوهر او بود ستاده برون / وین حرکت کرد تجسس سکون
یافت زلیخا که شود راز فاش / سبقت او کرد تراش و خراش
گفت که زندانش سزد یا عذاب / قصد باهلت که کند ناصواب
صدق ز یوسف از او آمد قسیم / لطف بشیدش قهری تریاق سم
کودک ناورده بلب هیچ هجی / گفت ز تحقیق سزد منتهی
چاک گر از پیش جیب آنکار است / ور ز پس آن راستی راست راست
گفت لب چاک دم امتیاز / کید ز جیب کرد در فتنه باز
گفت بکن توبه زلیخا ز شر / پرده مدر یوسف وزین درگذر
طعنه زنان دم زده مصری زنان / کو بغلامی شده مفتون چنان
دعوت شان کرد بهر کف نهاد / تیغ و ترنجی و نقابش گشاد
گفت ببرید ببرید دست / رفت بلبها ملک پاک هست
گفت همین ست گز و بیم ملوم / زآهن قیدی شود این سنگ موم
بود چو ششش سال گرفتار کید / گفت خدایا خوش ازین ست قید
رفت بزندان و بباد منسلک / آن دو جوانی ز خواص ملک

له پرده ۱۲ له یعنی زلیخا ۱۲ له فرشته ۱۲

گفت یکی خواب که رز می فشرد ❊ وان دگری نان بسرش طیر خورد
گفت بتکرار طلب شان جواب ❊ راهبری کرده بصوب صواب
کان بملک باز خوراند عقار ❊ طیر خورد مغز سر این بدار
آن دومین گفت که بود امتحان ❊ گفت چنین فال بخواهد چنان
گفت بناجی پی ذکرش بشاه ❊ ماند بنسیانش ولی چندگاه
دید ملک تا شبی از گاوها ❊ هفت سمین هفت حسنی را غذا
هفت هم از خوشه همه سبز و تر ❊ هفت دگر خشک ز عین تا بسر
جمع بگفتند که زین گونه خواب ❊ خواب پریشان ست ندارد جواب
یاد ز یوسف بنمود آن جوان ❊ حکم ملک یافته پرسید از آن
گفت فراخی و نعم هفت سال ❊ کاشت بسی باید و کم خوشه بال
هفت دگر پس رسد از قحط و رنج ❊ خورده شود زان همه پیشینه گنج
خواند ملک گفت بپرسید رست ❊ جرم من از مجمع دعوت نخست
جمله بگفتند ندیدیم بد ❊ گشت زلیخا مقر جرم خود
دید ملک اوس آن هفت سال ❊ اختر او رست ز قید وبال
بسکه ملک را سخنش شاد کرد ❊ مشتری او شده آزاد کرد
کرد امینش پی امر مراد ❊ خازنی مملکت خویش داد
از پس چندی بفنای عزیز ❊ عزت از و داد بجای عزیز
عقد زلیخا شدش از حکم غیب ❊ یافت شباب او ز دعا این شیب

سلہ بردار یا مخفف آبدار ۱۲ سلہ ای امتحان کردیم خواب ... ۱۲ سلہ فربه ۱۲

زادش ازان بطن دو والا گهر — افرائیم آن یک و میشا دگر

آمده اخوانش در ایام سخت — خواند بعزت همه را پیش تخت

مصلحة گفت و نقابش برو — هست ز جاسوسی تان گفتگو

یافت جوابے کہ نہ آئیم ما — بلکہ ز یعقوب نشانیم ما

گوش بکن راست خبر میدہیم — کز گہر یازده او دہیم

گفت کہ کو یازدہم شد حجاب — کز پدرش فصل نہ تا حد باب

یوسف یعنی اخ او خورد گرگ — یافت پس آن خرد مقام بزرگ

گفتہ بیاریدش اگر ہست راست — ماند شمعون بضمانت بجاست

ورنہ ہمان گفتہ شود باورم — کیل شمارا نبود از برم

داوده از کیل و وداعی بگفت — مایہ شان ہم بمیانش نہفت

کانجا چون بار نمایند باز — مایہ بیابند و بیایند باز

بار کشادند چو نزد پدر — گفتند از لطف عزیزاین نگر

ہمره ما کن اخ ما بہر کیل — کز رہ حفظش نما سیم میل

گفت نبود دید بہ یوسف این — من بنیامین ندہم بی یمین

بعد یمین بہر رد بد نظر — دخل بگفتا ز جدا گانہ در

دید چو یوسف بہ برادرش گفت — ما ز تو ہستیم برادر بگفت

لیک ازین راز باخوان مگو — تا کنم از بہر تو فکر نکو

بار چو بستند اطاعت گزین — جام نہان کرد در انبار این

عـه گہر یعنی از یازده پسر کہ از آن یعقوب اند از آنہا ام ۱۲

له پسران یازده حضرت یوسف ۱۲ عه نام برادر یوسف ۱۲ سه نام برادر یوسف ۱۲

داد ندا جام ملک گشته گم ‌‌ اشتر کس را نهفتند پیش سم

از پی آن جام همه انبار دید ‌‌ جست و بانجام دران بار دید

جمله بگفتند بد بد ببین ‌‌ دزد گر این داشت برادر چنین

یوسف از ایشان پس فتوی از ان ‌‌ گفت دو سال این بود از بندگان

آن همه با عجز فرا آمدند ‌‌ حرف ز حال پدر او زدند

تا عوضش گیرد از آنان یکی ‌‌ گفت که این ظلم بود بیشکی

کار ز نرمی چو درستی ندید ‌‌ تندی روبیل درشتی گزید

طبعش و آن خشم که چون آمدی ‌‌ موی وی از جامه برون آمدی

بانگ زدی آن دم و آتش صدم ‌‌ کش دم سامع بشدی همقدم

آنکهش آن خشم نشستی ز جوش ‌‌ کال براهیم بسودیش دوش

گفت اخ ا مده ای لطف خو ‌‌ ورنه بود خشم مرا این غلو

یوسف ازین بود خبر در نهفت ‌‌ با پسر خویش فرائیم[1] گفت

حیله کنان تا شد و آن کار کرد ‌‌ یوسف ازان پس بنوی انکار کرد

خواست زند بانگ رگ خشم خفت ‌‌ زانکه براهیم کس اینجاست گفت

ماند خود آن مهتر و با دیگران ‌‌ گفت که عهدی پدر ما شد چنان

تا نداها ادن ویم با خدا ‌‌ من نه روم عرضه دهیدش شما

عهد نه معلوم نمودیم ما ‌‌ حافظ این غیب نبودیم ما

گفت نکو صبر و یوسف گریست ‌‌ شد نظر از بس بتاسف گریست

[1] نام پسر یوسف ۱۲

دل چو برین آتش غم شد زریز — نامه روان کرد بسوی عزیز

کز من یعقوب ع اسرائیل نام — عاقب اسحق علیه السلام

باد هویدا بضمیر عزیز — عزّزه الله بحسن التمیز

کان شرف و منزلت ما که هست — همچو خور و مه بر مه تا که هست

یک ز نشانهای نبوت بما — هست ز غم عقد اخوت بما

رنج و غم از دهر بود بهر ما — راحت و شادی نبود بهر ما

آنکه بر آتش بفتادش عبور — بود براهیم جدم آن صبور

از دم خنجر نشنود آنکه رم — بود سماعیل ع عم صابرم

وانکه دلش شد بره گرگ غم — این منم از یوسف خود در الم

آهوی من گشت ازین دشت گم — چشم سپیدم بود ش نقش سم

بود بجای وی هم از وی اخی[1] — بر وز من حیلت تو آوخ خسی

تهمت جام آنکه بران خورد کرد — سنگ و هم شیشه جان خرد کرد

گر نفرستی بکنش از منت — تیر دعای که نه زان ما منت

قادر تر کمیدان دعا سهم ما — راست تو میدان سخنم والدعا

ترجمه اش لیک بتازی زبان — نامه بنام ملک از وی عیان

هم دو هم اسحق ع نوشته ذبیح — زان قبیحین خلافش صریح

ابن علا[2] راست بیان مبین — بود که اسحق ع بمکه مکین

فارض فرزند یهودا ای او — نامه بری کرد بابمیاسے او

[1] ای بنیامین برادر خرد یوسف علیه السلام ۱۲ [2] نام محدث ۱۲

باکف یوسف چو خطش ربط کرد / اشک بزد جوش ولی ضبط کرد

مصلحت وقت نمودش حجاب / کرد بدینسان رقم او مجاب

کز تو خط پاک بخواندیم ما / نقطهٔ دل را بفشاندیم ما

آنچه نوشتی تو ز آبای خویش / هست همه واقع و برجای خویش

غم چو شد از رشت زینا کان تو / صبر کن آن کان همه پاکان تو

گل کشود از صبر چنان اخگرت / فدیه بهند سر بته خنجرت

دست دهد آهوی مفقود تو / جام دهد شربت مقصود تو

نور به چشم تو شود آن ظلام / ختم کلام است برین والسلام

خواند چو یعقوب کتابی چنان / ماند بحیرت ز جوابی چنان

گفت بدینسان که تو اندر نوشت / غیر نبی زادهٔ قدسی سرشت

بسکه یوسف بشد او دردناک / گفته بشدش خسته شوی یا هلاک

گفت بحق نالم و میخوانمش / وانچه ندانید ازو دانمش

ای پسرانم بتوان جست جست / زان دو برادر خبری باز جست

کی بشود از رحمت حق یاس تان / کفر بود یاس ازین آستان

رفته بنی چند از آن کای عزیز / حال ز ما تنگ شد و زاهل نیز

مایهٔ کم هست و امید بسے / نفع جز اینست ز خیر کسے

یوسف از ایشان چو بدینسان شنید / سختی خویشان ز مروت ندید

آنکه فرامش نکند تا گدا / سیر نمیخورد دران سالها

سله نثار نمودیم ۱۲ سله کنایه از یوسف علیه السلام گم شده ۱۲ سله ولا تیأسوا من روح الله انه لا ییأس من روح الله الا القوم الکافرون - ۱۲

بود چه امکانش که دریافتی | رنج قربانش وبر تافتی
بعد چهل ساله همش برد تاب | زود برافگند ز عارض نقاب
گفت که آیا بشما هست یاد | تا چه نمودید بیوسف عناد
خال که بر مطلعش او داشت جا | در نظر شان بنمود آشنا
گفتند آیا تو همان یوسفی | گفت منم یوسف و هذا اخی
گفتند از شرم بعفو خطا | گفت خطا ها همه بخشید خدا
هیچ مترسید نه ایم عنفش | تا که آید بشما سر زنش
پیرهنم برده بروی پدر | بابش افگند که گردد نظر
پس همه را سوی من آرید شاد | قافله بشنید و براه اوفتاد
بر لب یعقوب رسید این کلام | نکهت یوسف رسدم در مشام
گفتند ابنا پدر مهربان | گم شده مهر وی همچنان
تا بشیر آنکه یهوداش بود | پیرهنش آمد و چشمش گشود
گفت بگفتم بشما زین نسق | کانچه ندانید بدانم ز حق
جمله بگفتند که هستیم اثیم | گفت غفور ست خدای کریم
کرد پس آهنگ بمصر از وطن | همرهش اهل آن همه هفتاد تن
دید براهش پسر دلفگار | اشک و نگه یک شد و غلتی کنار
بیخودی و گریه چو یکسوی شد | جای دران منزل دلجوی شد
تخت مقام پدر و مام کرد | ام وی آن خاله که با هم و ورد

[illegible] ۱۲ لقوله تعالى قال هل علمتم ما فعلتم بيوسف واخيه اذ انتم جاهلون ۵ قالوا ءانك لانت يوسف قال انا يوسف وهذا اخى ۱۲

آمده آن یازده پیش در سجود / حاصل تکرار رأیت این نمود

گفت پدر یوسف من باز گو / تا بتو کردند چرا خوان تو

گفت چه بینی تو ازان پس زین / تا چه بمن کرد خدای برین

کرد خدا اینکه همه رنج کاست / کرد خدا اینکه شد آن خواب راست

لب ز حدیث گله بیگانه کرد / بر در حق سجدهٔ شکرانه کرد

گفت ز تو حکمت و هم علم خواب / ملک تو اینجا من و هم در مآب

زاد من اسلام بکن زین جهان / حشر بهم صحبت صالحان

بود یعقوب شرف مصر را / بلبنهٔ داودی و زبر یا

نصف دوش زبر دو پس بلبنه / گشت تمام سنن او این سنه

بود وصیت که به کنعان زمین / گشت دران مدفن آبا دفین

با جسد عیص که هم ناگهان / نعش ز روش برسید آن زمان

اوّل و آخر بنگر این وفاق / کمتر ازین نوع فتد اتفاق

بعد ازان آن شه ریان بنام / رفت باسلام بدار السلام

اختر قابوس بشاهی بتافت / یوسف صدیق نبوت بیافت

خواست شود مقتبس نور دین / ماند ولی تفسیر آن کلین

یافت شمار از مه مصر آن دو جاه / مهر غرب بکرد دو نیم چو ماه

سه انی رأیت احد عشر کوکبا و الشمس و القمر رأیتهم لی ساجدین ۱۲ سه ازده اول مراد یا و عین که هشتاد و شش و دو نیمه آن چهل و از نصف دوم مراد قاف و دو او زبر آن یکصد و شش میشود از بلبنه یکی بست و مجموع آن یکصد و چهل و هفت باشد ۱۲ سه روشن کننده نیم با ۱۲ سه یعنی از چهل و شش عدد با تتمهٔ آن بست و سه سال عزیزی و بست و سه سال نبوت کرد ۱۲ سه یوسف علیه ۱۲ سه مراد از دو جاه عزیزی و نبوت است که هر یک بست و سه سال بود از ماه دو نیمه اشارت بدانست ۱۲

کاف کواکب دگر از شمس سین
میم قمر نیز منام یسین

سیب بهشت از کف جبرئیل یافت
جانش با آن بوی محبت شتافت

داشت چو در علم یهودا کمال
کرد وصیتش بدم انتقال

گفت بمصرم بسپارے مگر
باشد اعقاب ازین با خبر

تا چو سفر همره موسی کنند
مرقد من پهلوی آبا کنند

بعد وی آن مرتبه اسباط را
کرد خداوند نبوت عطا

پیش وی آن روز زبس تر شدند
عاقبت این شد که پیمبر شدند

طاعت خیر است و گنه شر گو
شرم گنه طاعت دیگر بود

ماند بیابانی که زلیخای او
روز دهم رفت بمثوای او

روی بران تربت پاکش نهاد
چشم ز سر کند و بخاکش نهاد

گفت باین چشم که دیدم بجان
حیف که وی نبود و بینم جهان

ناله زد و جانش بدنباله شد
بلکه همان جان تنش ناله شد

جای شدش پهلوی یوسف بخاک
رحمت حق باد بران هر دو پاک

دیگر ازین بحر بی عیب
موج سخن زایوب و شعیب

۱ جانشینان و نائبان ۱۲ ۲ اولاد یعقوب علیه السلام ۱۲ ۳ به مزار او ۱۲ ۴ این موج از بحر سریع است وزن آن مفتعلن مفعولن فاع اصل مفتعلن مستفعلن بود بزحاف طی صرف چهارم بیفتاد مستعلن ماند مفتعلن بجای آن نهادند اصل مفعولن هم مستفعلن بود بزحاف قطع نون ساکن که آخر آن بود بیفتاد و ما قبل آن ساکن گردید مستفعل ماند مفعول بمفعولن اصل فاع هم مستفعلن بود بزحاف او اله الف را درمیان وتد مفروق مستفعلان شد مفعول بمفعولات و از مفعولات بزحاف جدع دو سبب خفیف بیفتاد لات ماند ازین فاع و وزن این بحر مفعولن مفعولن فاع نیز آمده چنانچه مصنف فرموده ۱۲

کلک و کنونش در تحریر — آیهٔ نعم العبد[1] صریر

بس رقم مرغوب ست این — تذکرهٔ ایوب[2] ست این (آوا از قلم ۱۲)

بود اموص از عیص ابش — مام ز لوط[4] آمد نسبش

همسر پاکش (نسل ۱۲ نام) زیب حریم — رحمه[3] بنت افرائیم

داشت سه دخت و هفت پسر — پاک رو و پاکیزه سیر

مال و معاشی داشت بسی — خیل و حواشی داشت بسی

از بس جود وی و انفاق — فاقه نمانده در آفاق

جاشیه جائے بعثت او — دین خلیل و دعوت او

روز و شب او در طاعت بود — یاد حقش هر ساعت بود

برد بر او ابلیس حسد — خواست بکارش نقص رسد

گفت خدایش کای ملعون — فکر تو باشد جهل و جنون

بندهٔ نیک من ایوب — نیست که گردد زان ره خوب

گفت که با این مال و عیال — کیست که نبود آنش حال

گر برود زو این همه جاه — کفر شود در راهش چاه

دست بده بر مال و نعم — زاین بتو مانع گفت نیم

جمع شیاطین کرد جمیع — تا بشوند اعوان و مطیع (مددگاران ۱۲)

صامت[6] آن در هر جا بود — جمله ز دیوان شد نابود

---

۱ نعم العبد انه اواب - این آیه در شان ایوب علیه السلام ست ۱۲ ۲ رحمه بنت افرائیم ۱۲ ۳ و نیز بر وزن مفتعلن و فعلن بسکون عین و فعلن بتحریک آن هنا بحر ۵ داشت سه دخت و هفت پسر ۱۲ ۶ مال صامت مثل زر و سیم و مال ناطق مثل اسپ و غیر آن ۱۲

وز دم گرم آتش افروخت — ناطق آنرا پاک بسوخت

پیش وی آمد و دست مثال — گفت دریغا چندین مال

گفت بدل داغ غم نهند — داد و مستحق باز دهد

گفت خدایا صبرش هست — کش ز تو دیگر بدهد دست

دست مرا بر آتش ده — رخصت سیر حالش ده

گفت هنوزت جهل بود — رو که هم اینش سهل بود

وقت سبق آن دیو نژند — بر سر شان دیوار فگند

ساخته شکل سابق شان — پیش وی آمد سابق شان

دل یکی بود از وسوسه و هفت — کسر تقصیر صبر برفت

وسوسه را چون وی افزود — راند ز پیش خویش زود

گفت که یارب یافت کمال — صابر بیش بر مال و آل

کن تو سلیطم بر بدنش — گفت که هان شو ممتحنش

لیک از آن سر فرق نکو — وز دل او گیرے پهلو

جانب چشمش باز مبین — کم زن بانش کام گزین

آتش خاکش بدهن — تا دهد آب ز خویش سخن

گرد دم از کوته سینے — باد کثیفش در سینے

از اثر آن باد کثیف — شد متاذی جسم لطیف

وقت سجودش زد این فن — دود دمش شد دود بدن

۱ سابق اول یعنی سبق دہندہ یعنی استادہ ۱۲ ۲ یعنی سر دل و چشم و زبانش را آزار رسان ۱۲

جسم مصفّا دودی شد — نبض[۱] هم اورا دودی شد

کس نشنید وی دیدآن — آنچه رسیدش از دیدآن

نتن وطن بنمود به تن — گرد سفر آن بوی ختن

زو همه را دامن چینی — آستی بر هر بینی

دیدبران صبرش ابلیس — کردند اسے با تلبیس

کو ز نبوت شد موقوف — با غضبی از حق مأوف

زوست تجنب لازم تان — تا متعدی نشود آن

گشته همه کش متکره — کرده برون اورا از ده

کس نشدی با رحم برش — رحمه بغمخواری گرش

از پی او با سعی تمام — داشت مهیّا آب و طعام

بود برین هم روز و شب — صبر بدل شکرش بر لب

هیچ نه از خود اورا فکر — بهر خدایش ورد و ذکر

رنگ تغیر نی بر رو — نی گرهی زان بر ابرو

نیز بدل نی هیچ غمش — بهر رهائی زان المش

بس محو یار بود — کی بخود اورا کار بود

رنج همه راحت بر اوست — کانچه رسد از دوست نکوست

کرم گر از تن افتادی — باز بجایش بنهادی

همچو کریمان بر کرمان — زو کرم و منع حرمان

۱؎ نبض دودی که حرکت آن چون کرم باشد علامت هلاک شدن است ۱۲

زو متحیر خیل ملک | ذکر جمیل او به فلک
گرد دگر ره فکر ابلیس | تا نبود هم رحمه انیس
داشت چه کثرت غفلت او | بود بهر دم وحدت او
خواست به شکل پیر اغوا | رحمه علیها الرحمة را
گو بچنین رنج است و بلا | از غضب حق جلّ و علا
از بر او میباش نفور | گر غضب حق باشی دور
گفت وی و حق شوی | من نتوانم حق شوی
این چو شنفت ایوب ز زن | گفت به شیطان حرف مزن
شکل جوانی باز ابلیس | گفت منم با مال و رئیس
با شرفت کت داده جمال | حیف تو و این اهل و مال
گر بستانی ز و تو طلاق | میدهمت من صدر رواق
گفت نبی هست آنکه شنو | من نگزینم غیر بر او
رفت و بر ایوب چو گفت | بار دگر را ضرب شنفت
دیو دگر ره شکل ملک | گفت به بد حالیش نه شک
هست کنون حکم سقرش | رحمه برحمت گفت برش
سیر نشد گفتش ایوب | بعد شفا بالله صد چوب
رفت چنینش سال هفت | کو جز راه صبر نرفت
دیو شد از سر راه نیوس | گشت خجل زان مکر و فسوس
بشد ز ملایک مورد لعن | طوق دگر افزودش لعن

رحمت حق از بهر شفا — کرد عیان تقریب دعا
آن سه تنی کاهل ایمان — زان همه با بودند همان
آمده بهر دیدارش — دیده با آن حال زارش
گفته با شد معزول — زاوج نبوت یافت نزول
چون بشنید ایوب[ع] چنین — کرد دعا نالان و حزین
مسّنی الضر[له] کرد ادا — موج بزد دریای عطا
وحی شدش زد پای بخاک — جوش بزد سر چشمهٔ پاک
شست بدن هم خورد ازان — صحت کل گرد ازان (صحت کلی ۱۲)
رحمه شد او را دیر شناس — رحمت حق را کرد سپاس
چند گیاه او بسته بهم — صد بزدش از بهر قسم
رنجش را شد عید مآل — عود نمود آن آل و مال
بعد ازان او ماند نبی (انجام ۱۲) — خلق سوی دین خواند بسی
صبر بظاهر شد ظلمات — لیک بباطن آب حیات
تازه دل افسرده کند — زنده مرا دمرده کند
نجم چو شد سن ایوب[ع] (سنه ۹۳) — شمس حیاتش کرد غروب
وان سه اول با تشدید[سه] — مدت آن دعوت گردید
بعد وفاتش یافت شعیب[ع] — اوج نبوت و رس شعیب

عه عطا [illegible] ۱۲

له انی مسّنی الضر وانت ارحم الراحمین یعنی بتحقیق مرا مس کرده ضرر و تو بسیار رحم کننده رحم کنندگان هستی ۱۲ منه سه از ایوب سه اول الف و یا و واو و یا تشدید یا از تکرار یا که جمله عدد ۲۷ باشد این مدت دعوت بود ۱۲

دیدهٔ ظاهر پوشیده | نور ز باطن جوشیده
روشن از و من نامه کنم | چون شعیب این خامه کنم
نام پدر بودش یوبب | آنکه ز مدین داشت نسب
بعثت او در مدین بود | آنکه هم آنش مسکن بود
از بس مرتع و آن اشجار | آیکه هم آمد در اخبار
او که اخ اصحابش بود | از پی دین دعوت بنمود
تا برهند از نار جحیم | خواند بنور ابراهیم
شرح محاسن کار او | اهل شر و انکار او
سوی بتان شان بوده میل | نقص دگر در وزن و کیل
غش در ایم پیشه شان | قطع طرق اندیشه شان
شانده بهره تیغ زبان | گرزه بیعت هست زبان
گفت پرستید آن یکتا | کو بفزود اعداد شما
خدمت بت زیبد ز شر | تا شرری افتد در شر
کم نسزد سنگ میزان | عقل نسنجد این نقصان
وعد عمر باد ابشما | از کمی میزان جزا
نفع کسی زاین کیل خرد | کم نسنجد در ظرف خرد
بر چو ز ما پیمانه شود | تخم زیان آن دانه شود

له عصای موسی ۱۲ ؎۲ پسر ابراهیم ۱۲ ؎۳ ایکه زمینی که مرغزار و اشجار دارد ۱۲ ؎۴ سر ؎۵ موافق قانون ابراهیم ۱۲ ؎۶ ای نشانده ۱۲

این غش درہم قلب کنید | قلب بسرہ کم قلب کنید
زانکہ بہ معیار عمل | آتش غوا ہلد قلب دغل
قطع طرق باشد زگناہ | نیست نکو قطع این راہ
چون رہ دیگر پیش آید | مہلکہ ہا در پس آید
چند برہ از منع کسان | ہست زنیکی منعکس آن
خوف بود کز امر جنان | منع کنند از دخل جنان
جمعے از ایشان سیمائیش | تافتہ با ہمیان زاسیائیش
جملہ دگر سرتاب ز نور | گفت کہ ہستی تو مسحور
نفی کنیمت با رفقا | یا زہمہ عودے سوے ما
گفت کہ ترسم زین کینہ | شعلہ ترزد در سینہ
پند کزان دارید فراغ | باد نگردد تان چراغ
یاد ازان اقوام پیش | تا چہ بدیدند از بد خویش
باز نگردیم از فروغ | بستہ بحق باشیم دروغ
صبر کہ آید حکم خدا | مومن و کافر را از ما
سال زپنجہ ہفت افزود | یک کس شان دعوت نشنود
حرف قسم جملہ بلب | ہان ز خدا آن حکم طلب
پس بدعائیش کردید | قہر خدا گرما ہی شدید
قوم بصحرا برد پناہ | شقۂ ابرے کردہ نگاہ
آتش ازان بارید وہمہ | سوختہ زان نار حطمہ

بوده کسانی که بسی | خانه نشین با تب و پیچ
زلزله بانگ جبرئیل | کوفت پی شان کوس رحیل
ابر بنا شد آتش بار | بود همان از کلید سنجار
بیست خرد از گوش فگند | پیشه همان شد بانگ بلند
مانند شعیب و آن یاران | گشت بدین کفر نشان
چون ز بر موسی رفت | بود از آن پس سال هفت
در سن عقلش نقل افتاد | روح خدا بر روحش باد
قصه موسی باز شنو | کهنه شد و پیدا ز هم نو

ز موسی قصه و بحر هزج نیل
نخستین موج آن تا ذکر تبدیل

ملوک مصر را از آل عملاق | سلف فرعون میکردند اطلاق
سنان ابن علوان اول شان | که در ذکر خلیلش رفت اعلان
ولیدش والد آن ریان دوم بود | که یوسف را عزیز مصر بنمود
سوم عمرا و دو قابوس مصعب | که از وی سلطنت دیده مصائب
پس از یوسف با ایشان گشته ولید | دل سختش بر آن سختی نه لرزید
اخیرش فرعون آخر زان عمالیق | ولیدش نام و سلطانش تالیق

له یعنی چون موسی از آنجا مراجعت کرد قصه اش می آید ۱۲ که هزج در لغت آواز خوش از سرود و ترانه و در اصطلاح عروض نام بحریست وزنش مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل رکن اخیر آن بر همان گفته که اسقاط متمم است از مفاعیلن می آید و نیز رکن اخیر آن مفاعل بسکون لام بر همان حذف که اسقاط سبب خفیف است لکن در شعر قافیه باید بر وزن مفاعیل خیالچه مصنف فرموده ست سوم عمرا و قابوس مصعب نیز فعولن یا فعولات ۱۲ که عمالیق بالفتح نام قومی ۱۲

درین قابوس آن دیوش منحوس | جفاها کرد افزون تر ز قابوس
پس از چندی بدعوی خدائے | کسان را گفت پیشش جبهه سائے
همه باشندگان مصر و آن قبط | مقر او شدند و منکر این سبط
ازین ره بیشترشان خوار میداشت | ز کار سخت در آزار میداشت
چو شد روز سیه تر ز دیگ او را | نمودند این شب تاریک او را
که ناگه آتشے از شام افروخت | سرائے قبطیان تا خانش سوخت
بگفته کاهنان کز سبط مولود | برآرد از تو و از قبطیان دود
نمود او حکم و در هر سال بدفال | چنین ضائع شدی ز سبط اطفال
و با هم خاست و بس مرد سبطے | بر آن مرده دل تالید قبطے
که در رنجیم ما را چون توان ساخت | بکار خویش تا کی خویش پرداخت
ازین کشتن بگو تا دست دارند | بگفتا در میان سالے گذارند
دران مهلت چنین فرمود رائے | که هارون زاد از عمران بن لاوے
پس از سالی که سال قتل بوده | جمال موسوی هم رو نموده
مرتب کرده صندوقی ز خوفش | نهفتش مام چون گوهر بجوفش
روان سر داد اندر رود نیلش | بحکم غیب کامد حق کفیلش
برای چشم بد بروی بلرزید | نکو اینک نیل بهر دفع آن دید
شد آن صندوق و را کشتی نوح | وزان باد مرادش از دم روح
بنور غیب آن الواح روشن | شدش فال فروغ نخل ایمن

لے بالکسر اہل مصر اصلی و قبطی منسوب بہ آن ۱۲ ٢ے یعنی گروه و نیز قوم موسیٰ ۱۲ ٣ے جوف یعنی خلو ۱۲
٤ے روح الامین ۱۲

مگر نجار سبطی کان عمل کرد — پی خورشید ترتیب محل کرد
فلک بر دست او را بوسه داده — ملک بهر درودش لب گشاده
صفای رود شد نهر لبن سان — سیاهی رفت سوی آب حیوان
برون کفر از دلش مانند کف شد — حباب و موج تسبیحش بکف شد
رساندش تا دکان بود از خدا عون — ز راه نهر سوی باغ فرعون
زن او آسیه کایمان همی داشت — وزان خوف عیان پنهان همی داشت
بسوی سبطیانش گوشهٔ دل — ولی اظهار آن بودست مشکل
کنیزان وی آن صندوق بردند — باو در روی فرعونش سپردند
چو فرعون از سر آن قفل برداشت — نمودش گوهری کان نور خور داشت
وی از خفاش طبعی خواست اطفاش — که تا سبطیان کردند افشاش
بگفتا آسیه ما را پسر نیست — شبیهی را نکوتر زین دگر نیست
چو زیبان آفتاب از برج آبی — درین بیت الشرف کرد آفتابی
سعادت را ز رویش فال گیرم — بنور العینیش منت پذیرم
همانا این یکی ز اسرار غیب است — گمان بد بسر غیب عیب است
پذیرفت و دلش هم مهربان شد — ز بهر تربیت مایل بجان شد
ظهورش چون ز آب و چوب دیدند — بعبری نام او موسی گزیدند
عرب رفت آن خطاب دلنشینش — عرق آسا نقاط افکند شینش

۱ یعنی کشتن آن طفل ۱۲ ۲ تحقیق ۱۲ ۳ پوشیده ۱۲ ۴ پسر خوانده ۱۲ ۵ زبان عبری ۱۲ ۶ مو بمعنی آب و سی بمعنی چوب ۱۲

پشیمان گشت و وقت توبه لب کرد / خبر فرعون را قاتل طلب کرد
دوم روز او همان سبطی بره دید / ز دیگر قبطیش روز سیه دید
بگفت او را عجب ای غاوی[1] مست / که هر روزی تو جنگ از یکی هست
بگفت این و پی تخلیص او کرد / بخود سبطی خیال قصد او کرد
بگفتا میکشی امروز ما را / بآیینکه دی[2] کشتی یکی را
شنید این قبطی از دستش رها کرد / پی اخبار سرعت کفش پا کرد
بر فرعون شد گردید قاصش / نمود او حکم از بهر قصاصش
همان نجار گفتش خاست غوغا / بدر زن[3] پای تا داری ازینجا
چو موسی دید فتنه سر برو زن / به هجرت کرد ز انجا رو به مدین
پس از طی منازل همچو ماهی / فتادش بر در آن شهر راهی
لب چه دید جمعی از شبانان / بگله آب میدادند آنان
دو دختر از حیا افگنده سر پیش / ستاده دورتر با گلهٔ خویش
بگفتا حال خود گوئید و چون است / که از چه دورتر جای سکون است
بگفتندش که ما دخت شعیبیم / نبی زادیم و پاک از جمله عیبیم
حیا نبود ز ما آنجا گذشتن / نیاید تا ازینان باز گشتن
ازان آبی که بگذارند باقی / پی اغنام[4] خود گردیم ساقی
چو آنان گله ها را آب دادند / بیک سنگ گران بر چه نهادند
که بود آن سنگ بهر چه پناهی / بجنبد ازان شود تا سنگ راهی

[illegible]

[1] غاوی بمعنی گمراه ۱۲ [2] دیره وزر ۱۲ [3] ای بگریز ۱۲ [4] اغنام جمع غنم بمعنی بز ۱۲

ز بیرحمی آن جمع شفقت
نیارستی کشید آن دلو آن سنگ
چو زین ره دید حیران دختران را
کشید آن سنگ و دلو آب شان داد
بیارامید خود در سایه جای آن
بیامد آن کلان چون گشت با مولد
که میخواند ترا آن قبلهٔ من
برفت و گفت با او قصهٔ خویش
مخور غم با فراغت آب نان خور
بگفت آن دختر این مرد گزین است
شنیدی قوتش بشنو امانت
عقب از من بیا ای پاک سیما
به موسی پس شعیب این گفت اینهم
بود کابیش سال هشت خدمت
پس از ایجاب او آن ذیشرف را
صفورا آن دگر بعضی که گویند
چو آن مدت بسر شد حضرت موسی
عم با عم گفتا دل خراشد

نماند از آب در برکه بقیه
مگر جمع چهل مرد قوی چنگ
بشفقت خواند آن نیک اختران را
پس آنگه سنگ را بر جاش بنهاد
پدر را از خبر کردند خندان
با و از شرم کرد آواز از دور
بمبخشد تا جزای آب دادن
بگفتا رستی از ظلم جفا کیش
ز رنج ره برآسا و علف خور
اجیرش کن که با قوت امین است
که چون خواندم بسی گفتار صیانت
نگفتم گر ره غلط ز آواز بنما
نکاحت با یکی نور نگاهم
و گر ده سال از نزد تو منت
همان دختر که نامش بود صفرا
ستد با پیری صحبت بجویند
کند مام و پدر را با پسر سے
عدوی خانه را هم مرده باشد

۱۵؎ بقولے قبطیہ یعنی گرمی آفتاب ۱۲

ششم بخشش دهد شیر دختر خویش ‌‌ — ‌ ببی واو از به دو فربه ز دو میش

عصائی داد کان بیش از دو روش — ز جنت جبرئیل آورده بودش

دو سر بوده هست زان بگیسر نوادر — چو مشتقات صادر از مصادر

بطول قد موسی اصل ارشش بود — شب تیره چراغ آسا سرش بود

به بعد ره سر آن گر نرسیدی — ز جا همچون براق برق جستی

اشارت زان بهر دیوار کردی — در روزی شدی نعمات خوردی

بسا لیدی بقعر چه رسیدی — سرش دلوی شدی آبی کشیدی

گرش رغبت فتادی چون شمامه — ز مشمومات کردی تازه شامه

چو شاخی در زمین آنرا فشاندی — شدی پر میوهٔ تازه چشاندی

بشکل حیه[۱] از قدرت حق — همی کردی حیات دشمنش طی

دگر بسیار خاصیت برایش — که باید دفتری خاصی برایش

چو در وادی ایمن گشت وارد — هوا از ابر شد تاریک و بارد

نشد از سوخته یک تار روشن — بزد هر چند بر سر سنگ آهن

بناگه روشنی رخشید از طور — باهلش گفت آتش دیدم از دور

شما باشید گردم ره سپر من — که آتش پاره آرم یا خبر من

بیکدم هفت فرسخ رفت ز اعجاز — بدیدش ز شجر گردید زان باز

و هم رحمت شنید انی انا الله — ندیده قابلش سر کرد آن راه

۱؎ حیه یعنی مار ۱۲ [illegible] ۱۲ [illegible] آورده که موسی آتش دید [illegible] در [illegible] گرفت [illegible] انی انا الله [illegible] زبان [illegible] در وادی مقدس [illegible]
[illegible] ۱۲

اقای بلک دگر در گوش آمد / سوی غفلت پیام هوش آمد
سوم ره لا اله الا انا را / شنیدان قائل آنست نارا (آتش دیدم ۱۲)
یقینش گشت شمع راه توحید / جبین او بنور سجده رخشید
شجر کان نور را بوده ست مطلع / فراپیشش شده بشنید فاخلع [1]
بکن نعلینت یعنی کان بجا هست / که جایت وادی پاک طوی هست
ز قید هر دو عالم پای دل کش / که قرب آمد گهر آداب سالکش
جز این نبود طریقت بهر سالک / که هالک گردد از دیگر مسالک
پس از بهر درستی شریعت / شد اورا حکم فاعبدنی ذریعت
صلوة و ذکر را تاکید کردند / ز حشر و آن اجزا تمهید کردند
چو از علم و عمل یافت قوت / مشرف شد به تشریف نبوت
پی تبیین برهان شد ندائے / بدست چیست این گفتا عصائے
فشانم بر غنم زان برگ اشجار / نمایم متکا دیگر بسے کار
بگفتندش بینداز و بینداخت / شدان چه زهر مار این زهره درباخت
بگفتندش که برگیر و مندیش / گرفت و عود کردش هیات پیش
بگفتندش بیاور دست از جیب / بیاضش کرد بیضا قدرت غیب
بگفتندش ز ما هست این دو برهان / برو فرعون را از کفر برهان (خلاصی ده)
بگفت از شرح صدرش برگشادند (سینه، دلیل ۱۲) / بگفت از سیر امرش مژده دادند (که بهوش)

---

[1] فاخلع نعلیک انک بالواد المقدس طوی ۱۲ ك خلاصی بده ۱۲ ك سینه ۱۲ ك آسانی بسیر مصدر است و حضرت موسیٰ بصیغه امر عرض کرد کلام رب اشرح لی صدری و یسر لی امری یسر از لفظ امر که درین مصرع است هر دو معنی محتمل است یکی معنی بالا دوم آنکه از حکم الهی مژده دادند ۱۲

بگفت از عقدهٔ آن نطق حل شد / بدیشان مشکل آسان بر محل شد
بگفتا شوکت فرعون و شان را / دگر از کشتن خود آن جوان را
مبشر شد که از ما باشدت عون / تو عون ما نگر نی مرد فرعون
بگفت افصح ز من هست آن برادر / شود هارون همین انباز و یاور
قبولش تافت سیمای جلالت / ز قوت یافت قانون رسالت
شنیده وعدهٔ قرب و کتابی / روان شد چون ز مشرق آفتابی
بر اهلش سحر مسرور آمد / برای نار شد با نور آمد
بمصر آمد برادر دید و مادر / بگفت امر خدا را با برادر
دو بشارت که واوش بر خود افزود / پدر نی زنده و نی خواهرش بود
بفرعون رفتند او بموسا / بگفتا ما نه پروردیمت آیا
وفا و مهر را چون ریختی تو / یکی را کشتی و بگریختی تو
نبود از تو مرا گفتا خلاصی / بود قتل خطا را کی قصاصی
ولا زاری سر کفر است زین راه / شد از منعش شروع دعوت آنگاه
که اسرائیلیان بفرست با ما / مکن سختی فزون زین هست با ما
رسولانیم از حق بس زهستی / ز باطل بگذر و کن حق پرستی
بقانون رسالت نرم گفتند / نه طرز برزم بل ز آزرم گفتند
بپرسید از صفات حق ادا شد / بحجت خواستن مار آن عصا شد
ز تحقیق تا بستر فر آن دو ندان / که از هیبت بلب آمد بسی جان

له مژده داده شده ۱۲ مدد ۱۲ که شریک ۱۲ که یک واو در موسی بود و او دیگر بر خود افزود
دوازده شد بدهر او از دو او دیگر و او وحی ست که بر موسی افزوده بود ۱۲

هم تحفتا و خریدن امکان یافت ‌‌ بایمان کرد پیمان تا امان یافت
ید بیضاش معجزه کرد اظهار ‌‌ شدش آن شرق غرب از معجز حصار
چو مهلت خواست فرعون و شبولا ‌‌ قرارے یافت کاین سحر است او را
فراهم ساحران ملک بنمود ‌‌ بروز عید خویش و قرب موعود
اجازت یافته بر سبق القا ‌‌ رسن انداختند و چوبها را
بشکل مار و جوفش پر ز سیماب ‌‌ روانش کرد از خورشید آن تاب
پس از سحر عظیم آن سحر کاران ‌‌ نمودندش بچشم خلق ماران
کسان از ترس بر هم اوفتادند ‌‌ بموسی پس ندا از غیب دادند
بدید از آن عصا نتوان غمی خورد ‌‌ عصا شد اژدها جادو فرو برد
بسجده ساحران یکسر فتادند ‌‌ بایمان پاک زان لب بر گشادند
بجوش فرعون همچون مار پیچید ‌‌ بر تیغ و دارشان بنمود تهدید
که این استاد سحر آمد شما را ‌‌ نمودید اتفاق اخراج ما را
بگفتند آن عصا و دست سرمشت ‌‌ که از وی اژدهای نفس ما کشت
دل ما زان ید بیضاست پر نور ‌‌ ز ظلمت نیست غم باشیم مغفور
چو مار از پوست بیرون از تجمل ‌‌ بر دوش جهانشان بی تأمل
همیدون باز پس گردید بدظن ‌‌ بتیغ شان چو شد در وقت کشتن
بصدق دین موسی حجت آورد ‌‌ ازین نوشید تن کهنش که پرورد
بگفتا این بلا آورده تست ‌‌ عدو کم در بغل پرورده تست

له تقدیم نمودن ۱۲ سله انداختن ۱۲

ز بهر او کمین کردی بکینم | بدانستی کمین چون نیک بینم
غرض در ظلمتان ظلم و کینش | شد او را سمع راه خلد خویش
بموسی گفت پس ترس از عنادم | تو دیدار ار نورزی انقیادم
ندانست این که با او گر دو صے | بشیشی کی قضای سنگ رو وے
چو موسی دید فکر کژ بداندیش | دعای ابتلا کرد از برایش
بوقت هر بلا پیمان نو بود | دم نقضش عیان کفران نو بود
نخست از قحط باران آن سه ساله | بجای رعد لب ها کرد ناله
متاع و رخت طوفان بعد از آن برد | ملخ پس کشتها و باغ شان خورد
پس از آن پشه شپش گردید واقع | دگر آزار ها جست از ضفادع
بیالی گشت خوناب سلسال | در آخر سنگ شد هم وزر و مال
برای کافران رنج مکافات | ولی ایمانیان ایمن ز آفات
نمود نقض عهد از نقص کامل | بموسی گفت آن گویای باطل
گر آری صد از این سحر و فسونت | یکی ور من نگیرد از فسونت
بگفت و سبطیان را خوارتر کرد | بموسی هر یکی فریاد سر کرد
که میگفتیم جور غیبت تو | بگاه حضور از هیبت تو
فزون تر شد کنون آن ظلم جانکاه | رویم آخر کجا کوه و کجا کاه
بگفتا صبر شاید که شاید | شهی مصر بر ما رخ کشاید
بنائے ساخت آن سر تا بپاید | خبر از رب موسی تا بیاید

له ن اختیار کنی ۱۲ ۲ه اطاعت ۱۲ ۳ه خواهش نه کند ۱۲ ۴ه اسد ۱۲ ۵ه کج ۱۲ ۶ه تشنگی ۱۲

همان انجام آخر یافت آن صرح — که در نادانی نمرود شد شرح
بگفت آخر باو آن پاک تدبیر — که کردت دور چرخ پر حسد پیر
گر از ایمان دهی قوت بجانت — دعای من کند باز جوانت
ز لوث کفر چیدن خوست امان — گریبان گیر او شد منع هامان
نداری شرم گفت از بد ادائی — که ورزی بندگی بعد از خدائی
بقتل موسی آورد آن وزیرش — بگفت ای دوستی زان جمع تیرش
چه شاید کشتن او با شموسی — که دارد دبدبه چون شمس موسی
چو نیمی نیمش از دعوت بسر شد — که آن بدبخت از بد بدتر شد
ز حق در خواست موسای مناجی — نجات از ظلم بهر قوم ناجی
ندا آمد باو تا خود چه سازد — بآن ناساز وهم باخود چه سازد
بقومش گفت باید ساز ره کرد — توقف تا بهی ز ایشان نگه کرد
سبب پرسید گفتند از وصیت — که یوسف کرده بود آن وقت رحلت
همی جستند از وی تربت پاک — بآب نیل پنهان بود آن خاک
زن پاک همان نجا را خبر — نشانش را در آنجا ساخت ظاهر
دعای موسوی کرد آب را دور — بر آوردند آن تابوت پر نور
اشارت شد نساء سبطیان را — که بر خورده ز نان قبطیان را
نموده عاریت بهر عروسی — حلی و لبس شان با چاپلوسی
برون از مصر زد موسی دل شب — هم آن قومش بسان ماه و کوکب

له نام وزیر فرعون ۱۲ که دعا خواهنده ۱۲ سه مراد از قوم سبطیان و ناجی بمعنی نجات یابنده ۱۲
که سامان راه ۱۲ ه زنان ۱۲ که ملاقات کرده ۱۲ ه نیم شب ۱۲

سحر بر روی روز افتاد این حال / روان در حال هامان شد ز دنبال

بناز از حسن تدبیرش[خود ۱۲] دوم صبح / تعاقب کرد فرعون همه قبح

بگفتا زین فریب سبط ننگ است / صلاح من سلح آرای جنگ است

بدید آن گرد و جوشش از لب نیل / عصا بر آب زد موسیٰ بتعجیل

ز اسباط اینهم بودند احزاب / دو و ده[دوازده ۱۲] کوچه پیدا شد در آن آب

هر آن آبی که از جایش جدا شد / چو کوهی از دو سو هر جا بپا شد

رگل و لا خشک گردش هر سیل باد / چو باد آن روی آب این جمع استاد

بیکدم طی دو میلش عرض گردید / در آمد خصم هم چون راه وا دید

هوا از کوهها افگند آب را بار / چو کوهی بر سر آن فرقه نار

بآن غرق گفت آوردم ایمان / ندا روح الامین در زد که الآن[1]

نکردی عهدهای پیش را پاس / چه بخشد نفع ایمان حالت یاس[2]

بدریا غرق شد با فوج سرکش / ز راه آب شد در چاه آتش

بخاطرها سکون را تا شود ره / همه اجساد بالا آمد از ته

ز نقد و هم سلاح بیش قیمت / بدست آورد هر شخصی غنیمت

ولی نامد پسند حق که آن بود / بدینش[3] منع و کس زو منع نشنود

گرفته روزه بر رفع شر و شور / گذشت این واقعه در روز عاشور

چو موج قدرت آن خس کرد یکسو / گهر آورد روزان رو باین رو

ز نیروی حقش آمد توسط / که شد در مصر موسیٰ را تسلط

---

[1] الآن وقد عصیت قبل وکنت من المفسدین ۱۲ [2] خوف ۱۲ [3] ضمیر ش راجع بسوی حضرت موسیٰ - بدینش یعنی [illegible] موسے منع کرد ۱۲

صفا گشت از پی آن شهر جارو[۱] — کدورت تافت زان پاکیزه جارو

مگر گم کرده جمعی راه تحقیق — بتقلید بهمان قبط و عمالیق[۲]

که ما را نیز می باید خدائی — که بینیم و پرستیمش بجائی

بآخر و می به تنبیه و بتهدید — بدادش توبه و بنمود توحید

لب دریا بفرسودش اقامت — که یاد آید ازان راه سلامت

برین چون مدت ده مه برآمد — بشیر وعده اش ناگه در آمد

که حق میخواندت بشتاب بر طور — کلیم الله شو و برگیر منشور

خلافت داد هارون را بامت — که بیا کام پس از یکماه رجعت

معیت شد باو هفتاد تن را — که باشند از تحقق شاهد سخن را

رسیده تا کمر از طور مامور — پی سی روزه شد تا خود شود نور

ازان پس آمد از حق این پیامش — که بنماید بدیگر ده تمامش

بهر ده از مقامی پرده بگشاد — ده آخر به لاهوتش رهی داد

ازین معراج تا آن نور اسرار — در آمد در حریم نور الانوار

---

[۱] جارو در اصل جاروب بود بقاعده ترخیم حرف اخیر افتاد جارو ماند و ترخیم در لغت گوش و دم بریده را گویند و در اصطلاح فارسی حروف لفظ را دور کردن است و آن بچند قسم باشد یکی آنکه حرف اول لفظ دور کنند چون نوز از هنوز و گاهی از میان آن ساقط کنند چون کوتر از کبوتر و گاهی از آخر چون گوز از گوزن و گاهی نصف کلمه در نمایند چون وی از دیو و درین معنی سعدی میفرماید پیر هفتاد ساله جیحی کلنا + کز مقری بجای حیش روش + و اصل این چنین است پیر هفتاد ساله جوانی میکند + کور مقری یعنی کو رستا در زاد بجای به بیند چشم روشن ۱۲ منه یعنی پی ۱۲ منه قبط و آل عمالیق هر دو گروه از فرعون بودند ۱۲

[۲] یعنی حضرت جبرئیل علیه السلام بشارت دهنده ۱۲ منه نام کوه ۱۲ منه کتاب ۱۲ منه یعنی وده چهل شوند ۱۲ منه مقامات چارگانه ناسوت ملکوت جبروت و لاهوت و لاهوت عالم تجلی ذات الهی ست که سالک را دران فنا فی الله حاصل شود و مرتبه صفات را جبروت ۱۲

ولی بعد از مه امت مضطرب شد   اگر زینجانب نگردی مجتنب شد
خیال بد بخاطر ها گذشته   که حال همرهان آیا چه گشته
خلیفه گفت گر غائب ز چشم ست   همانا زان غنیمت ها بخشم ست
همه آورده کردندش ته خاک   که چون آید رود حکمی ازان پاک
در ایشان سامری سحر فن بود   بموسیٰ خویشیش در دین سخن بود
نبودش باطن و ظاهر مساوی   محاسن ظاهر و باطن مساوی
ز موسیٰ پیش زاد او در بن غار   چنین بود آن زمان بنهادن بار
که دختر خانه رفتی پور ماندی   ز شهپر شیر جبریلش خوراندی
به موسیٰ بهنگام ورودش   شناسیدی که وی پرورده بودش
دم آن مژده آوردن برایش   بدست آورده بود او خاک پایش
چو زیشان دید ضعف اعتقادی   بدین نو کنم گفت اجتهادی
یکی زان ضعفها تقلید اول   شک آوردن دوم بر قول مرسل
سوم آن خطرهای دور ز آداب   چهارم گفتگوئی نیز زین باب
بایشان گفت موسیٰ باز ناید   شما را فکر کار خویش باید
بیاوردند چون آن ما خواست   ازان گوساله زرین بیاراست
بجوف دل همان خاک قدم کرد   صدائی زد بر او چون سحر دم کرد
بگفت این است آن بگرفت معبود   پرستیدند یکسر غیر معبود

تقیه حاشیه ... و مرتبه اسما را ملکوت نامند و از ناسوت مراد دنیاست ۱۲ منه ۱ یعنی هارون ۱۲
۲ قرابت داشت ۱۲ ۳ شک بود ۱۲ ۴ گذاشتی ۱۲ ۵ ای مژده که در شعر هفتم علین قبل مذکور شد ۱۲

دو و ده الف این معدود بودند / حسابی از سه صد الفش نمودند
عتابی کرد هارون کاین چه گاویست / پرستد غیر حق را هر که غاویست
همه گفتند تا موسیٰ نیایم / ز سویش با عتاب رو نتابیم
چو موسیٰ کرد طی چل شب مراقات / عروجش شد بر اوج تم میقات
حقش خواند و بشد بر قلهٔ طور / بعجلت مانده همراهان ازو دور
ندا شد کز چه بود این زودی تو / بگفتا از پی خشنودی تو
همی آیند همراهان قفایم / ندارد عذر ره سوی وفایم
پس انگه شقهٔ ابری عیان شد / میان آن چو خود موسیٰ نهان شد
سخن گفت و شنید و یافت تورات / و بهش لوح زمرد مهر لمعات
بمن دیدار بنما کرد تمهید / اشارت شد که نتوانی مرا دید
ببین کوه ار ز نورم پای دارد / ترا هم دیدن من جای دارد
ازان برق تجلی کوه شق شد / بیفتاد و ز خود این نور حق شد
افاقت یافت و گردید تائب / شد انگه از میان آن ابر غائب
بهمراهان بخواند الواح تورات / بیان کرد از مقالات و اشارات
بگفتندش ز حق نشنیده حرفی / ازین تنها چه بربندیم طرفی
مناجاتی شد او چون این بگفتند / کلامش با کلیم او شنفتند
لقا لیس خواستند از صیحه جان رفت / دعا آن پاک لب را بر زبان رفت
که چون رجعت کنم قومم چه گویند / بگویندم تو کشتی خون بجویند

سلہ تم میقات به اربعین لیلة یعنے تمام کرد وعده گاه رب خود که چل شب بود ۱۲ سلہ قال رب ارنی انظر الیک ۳ قال لن ترانی (سورۂ اعراف رکوع ۱۶ جزو ۹) سلہ دیدار ۱۲ سلہ بانگ ۱۲

دم صور آن دعاے جان نمودند / مثال حشر بر ایشان نمودند

بسوی قوم خود چون باز گردید / بجز زرین گاو از گوساله شان دید

گرفت و بر کشید از خشم و افگند / سر و ریش برادر[1] نسخه[2] پند (گوساله عجل ۱۲)

بگفتا کس ز ضعفم منع نشنود / بترک شان مرا خوفے ز تو بود

برین عذرش ز خود عذر و دعا کرد / بساحر[3] حمله زان عذر و دعا کرد

چو خر در گل بماند آن و بی کیش / ازین شیر[4] نیش سر در پیش چون میش

رمید از شهر همچون گاو نخچیر / رماد[5] آن عجل شد از نار اکسیر

بگفتا قوم با تو به موسی / دعا کن از پی آمرزش ما

شد ایما زیر تیغ اهل ایمان / سر آن سجده ننهند این لئیمان

پدر را پور و پورش را پدر کشت / برادر را برادر بی خطر کشت

پس از هفتاد الف آمد امانے / سپاس[6] این امان و هر زمانے

بر ایشان خواند تورات و شنفتند / عمل باشد برین مشکل بگفتند

شهود منحرف کردند تحریف[7] (حاضر ان یا منافقین ۱۲) / بحرف کذب خود با صدق تکلیف

هوا بر داشت کوهے چون بر آشفت / شما را بر سر این کوه افتد گفت

بسجده هر یکے سر بر زمین سود / ز بیمش چشم چپ سوی فلک بود

جهودان کز نژاد آن شهود اند / به نیمه رخ از آن رو در سجود اند

باسلام (قوم یهود ۱۲) از بلا ماندند سالم / شدند از حکم حق در مصر حاکم

ز جمعے شبهه در لعبت حادث / حدوث این عجب را گشت باعث

---

[1] هارون ۱۲ [2] تورات ۱۲ [3] سامری ۱۲ [4] یعنی حضرت موسی ۱۲ [5] خاکستر ۱۲ [6] ای هر کسے شکر گزار این امان شد ۱۲ [7] تغیر و تبدیل ۱۲

دو کس شب بر طمع کشتند عم را
برآوردند روز آوازِ غم را

نه قاتل دیده جویا آنکه بوده
دیت می داده بهرش اهلِ ده

کلیم از وحی با آن جمع فرمود
تو آن گاوی چنین را ذبح بنمود

درستی و ز رو بیداغ و میانه
جوان و پیر و کارِ کشت را نه

بسی جستند آخر داشت زالی
خدا میخواست او را داد مالی

پُر از زر پوستش آمد بهایی
عدول آن دیت را شد سزایی

بکشتند و زدند آن دم بر آن تن
روان دم زد که اینان قاتلِ من

قصاصی رفت پس هر دو دفین شد
به بعث آن اهلِ شبهت را یقین شد

ز کارِ قوم چون موسیٰ بپرداخت
بکارِ خویش گفت اکنون توان ساخت

بگفتا در مناجاتش خدایا
ز من داناتری کس هست آیا

بگفتا خضر نام آن بندهٔ من
که دارد مجمع البحرین مسکن

برو آموز زو علم و فنِ او
طعام تو دلیل مسکن او

ز تفتیش کرد یوشع بی توقف
وی از نون ابن افرائیم یوسف

به توشه ماهی بریان گزیدند
برفتند و لبِ آبی رسیدند

بخفتا و داشت یوشع در هوا فو
بدریا شد حیاتی یافت حوت

خود آنجا چشمهٔ آب بقا بود
نم از موجی رسیدش زنده شد زود

چو میلی چند بگذشتند ز آنجا
برای چاشت میلی کرد موسیٰ

۱ تن مرده ۱۲ ۲ یوشع ابن نون ابن افرائیم ابن یوسف ابن یعقوب ابن اسحاق ابن ابراهیم علیٰ نبینا و علیهم الصلوٰة والسلام ۱۲ ۳ طعام را ۱۲ ۴ آب حیات ۱۲

بگفتا این نون آن نون محمول / فتاد از یاد من چون واو[1] معدول
ز کنه امر حق موسی خبر گشت / سوی آن نون که دانش بود برگشت
اشارت زین حقیقت شد که ماهی / که خواب غفلت آرد بیخ راهی
بدید آن چشمه چون های شقیقی / شنا در ماهی و پیدا طریقی
وگر بنمود پیری در نمازش / سلامی کرد و گفتا با نیازش
که آیا باشمت گرچند همراه / که از علم خودم بنمای آگاه
نیاری گفت با من صبر کردن / نتابم گفت از حکم تو گردن
بگفتا پس بچیزے کز من آید / نگویم تا ز خود دخلے نشاید
لب آبے شد و بشکست کشتی / بگفتا مغرق این جمع گشتی
بگفتا من نگفتم صبر نارے / بگفتا سهو شد معذور دارے
دگر او کشت نوخیزے براہے / عجب این گفت قتل بیگناہے
همان بشنید وزین هم گفت بگذر / ز خویشتم کن جدا با دخل دیگر
وہی پس رفت و مطلب بود خورش / کسے ننمود آنجا میہمانش
بداری یافت دیواری خمیده / بدستش راست کرد آن برگزیده
بگفتا گر بخواهی اجرتش گیر / که جوعانیم گفت از تو شدم سیر
کنون بشنو که زینها هیچ امری / نکردم تا ز حق نشنیدم امری

[1] واو معدول در نوشتن آید نه در خواندن چون واو خواب که کاتبان در املا گاہے این واو را سهو کنند ۱۲ [2] رہنما ۱۲ [3] ماہی دو چشمه ۱۲ [4] فانطلقا حتی اذا رکبا فی السفینة خرقها [5] قال اخرقتها لتغرق اهلها لقد جئت شیئاً امرا ○ قال الم اقل انک لن تستطیع معی صبرا۔ (سورہ کهف رکوع ۱۰ جزو ۱۵)

سفینه از مساکین بود سالم ‌‌ ‌‌ بآن رخنه بماند از غصب ظالم
تبه دین بود آن مقتول بیباک ‌‌ ‌‌ بصالح والدینش[1] قصد هلاک
رهانیدم ز سوی آن دغل شان ‌‌ ‌‌ رسد از سوی حق نعم البدل شان
نمودم راست دیواری یتیمان ‌‌ ‌‌ ز صلح باب شان گنجی تا آن
نیفتد زین عمل وان گنج ماند ‌‌ ‌‌ خدا وقت رسیدن[2] شان رساند
اگر می بودی ای موسی مطیعم ‌‌ ‌‌ همی دیدی بسی امر بدیعم
بگفت اندر[3] رها و گشت غائب ‌‌ ‌‌ شدند ایشان بسوی مصر آیب
همی گویند او را ایلیا[4] نام ‌‌ ‌‌ همش اسم پدر ملکای بن سام
شدی جای سجودش سبز[5] خود رو ‌‌ ‌‌ خضر او را لقب گردید زین رو
نبی زنده تا روز قیامت ‌‌ ‌‌ به هامون رهبر راه سلامت
زمان او پس از عهد خلیل است ‌‌ ‌‌ نبیتش ولیکن قال و قیل است
چو موسی صحبتش را بهره دریافت ‌‌ ‌‌ وزان جانب عنان عود بر تافت
براه راست پس وی خواند قارون ‌‌ ‌‌ که مرتد گشته بود از بخت وارون
قریبان نبی و از دین بعیدی ‌‌ ‌‌ نه بر وعدش یقین نی بر وعیدی
هم از وی بود و را اکسیر[6] عامل ‌‌ ‌‌ پر از شمس[7] و قمر برج و منازل
مفاتیح خزائن داشت چندان ‌‌ ‌‌ که بارش زیر کردی روز میدان
ندادی از زکاتش مس بمسکین ‌‌ ‌‌ به بخلش داشت از زر تا بمس کین

---

[1] والد ۱۲ [2] بلوغ ۱۲ [3] پند ۱۲ [4] نام خضر بود ۱۲ [5] سرسبز ۱۲ [6] یعنی قارون اکسیر را از موسیٰؑ حاصل کرده بود ۱۲ [7] زر ۱۲

نشد از پند او هر چند دادش — قبول بذل در دراز ندادش
گروهی را باطماع و باغوا — طبق سان از طلق بنمود زرودا
زنی بدره بسی زر بدره اش داد — کند فعل زنا تا سویش اسنادا (جدا ۱۲)
مرادش اینکه چون افروزد این نار — شود زد و قوم چون سیماب فرار
بگرداند حق لیکن زبانش — دران مجمع شنیدند این بیانش
که قارون هم چنین گفت و چنان گفت — نبی را آنچه گفت او کی توان گفت
خجالت رنگ قارون گرد زر یخ — بخشم از روی موسی تافت مریخ
خدا را خواند و محکومش زمین شد — فرو این را ببر حکمش چنین شد
زمین جنبید ز اطراف و حوالی — گرفتش تنگ با مال و موالی
بگفتا ابن عم بهر قرابت — نجاتم ده ازین قید عتابت
شد آن سوی ادب گستر امانش (موسی ۱۲) — زمین گردید اخضر آسمانش
چنان گردید بر وی چرخ تقدیر — که از یادش برفت آن چرخ اکسیر
نبود اکسیر آن بل خاک ادبار — که چون سیماب خود شد قائم النار
خطاب آمد بموسی گت بسی خواند — ولی محروم از رحم تو وا ماند
خطر گفت آن و هم بود این جوادا — که با عجزی ترا خواند مبادا
بگفتا گر مرا یکبار خواندی — دگر بر وی ترا دستی نماندی
چو موسی شد ز کار مصر فارغ — شنید این امر حق آن شمس بازغ
که سوی شام بر بند میان را — ببر همراه اسرائیلیان را
نماید سوی شارستانش آهنگ — بجباران عادی سر کند جنگ

سنه بعثت از اسلام ۱۲ سنه هر تال ۱۲ نام مکان ۱۲ ۱۲ اولاد ۱۲

همه آن مردم دل سخت و دین سست
دراز و فربه و زور آور و چست

سر یکسر گیهان عوج عنق بود
کلاه از طرکش این نیلی تتق بود

بلا اغراق ماهی را ز عمان
بخوردی ز آتش خور کرده بریان

برین ز اهل خبر یک اتفاق ست
که عوج از عوق ابن اعناق است

دگر از نام مامش بود گفتست
بتخفیف الف نون است فتحت

نقیبان دو و ده گشته جاسوس
ز هر سبطی یکی با ننگ و ناموس

ز وحشت هر آن سوره سپردند
کنار شهر با وی باز خوردند

همه با اشتران دریوزه اش کرد
بشهر آمد که اینان هم آورد

بگفتا درش بگذار کایشان
خبر گویند با اخلاص کیشان

بترسیدند قوم و گفت موسی
ز حق دارم نوید فتح حقا

چنان تیغم برد سر اهل شر را
که موسی می تراشد موی سر را

بگفتندش که ما داریم جایست
برو این جنگ را خود با خدایست

بمعنی خدا رب هست ظاهر
بمعنیش معنی برادر نزد ماهر

ز تفسیر کلام رب هویداست
که ذکرش اندرین قصه همین جاست

قدم در راه زد موسی و هارون
سپرد آن کمرهان با علم بیچون

بیوشع گفت زانان باشد آگاه
براه رجعت افتادند ناگاه

همه شب دشت پیمائی نمودند
سحر بودند در جائی که بودند

سه شب و داد ایشان را همین حال
ز موسی این دعا با یکدگر قال

[1] آسمان ۱۲ [2] از جامه ۱۲ [3] جنگ کننده ۱۲ [4] یعنی عوج دوازده آدمی را همه شتر دریوزه خود کرد

باخر پیش یوشع دست بستند — همانجا تا رسد موسی نشستند
بآن بیدین چو موسی رفت برخورد — عصائی زد کزان همچون ولش مرد
دو چندان از عصا و قد خود جست — شتالنگ انگشش از ضرب آن خست
چو از افتادنش چل سال طی شد — پل نیل استخوان پشت وی شد
بقوم از کشتنش موسی خبر گفت — ز حال حیرت شان نیز بشنفت
بگفتا شومی آن بد مقال ست — تلافی را نکو اینک قتال ست
شدش چل سال حرمت بهر تنبیه — که باشد جایگاه شان همین تیه
دران وادی نه آبی نی طعامی — نه از سایه نشان تر لبس نامی
بحق آورد رو موسی برایش — اجابت بوسه زد دست عالیش
وظیفه من و سلوی شد بلاجهد — که با شکری خورند آن طیر آن شهد
ولی شد بدگمانیهاش قاطع — که با تبخیر میکردند ضایع
بکفران نعم گشتند خائب — پرید آن مرغ و شد آن شهد غائب
بسی در تیه حال شان تبه ماند — دعای دیگر آخر باز گرداند
بجو دید افتد موسی سنگی از طور — عصا را زد بران گردیده مامور
دوازده گشت شیرین چشمه جاری — بهر سبطی یکی زان خوش بجاری
ز ابری شقه بر سر سائبان شد — وفا پیوند آن ملبوس شان شد
بزادی طفل با پیراهن او — که بالیدی برابر با تن او
به تیه آنجا که میرفتند ایشان — همان ابر و همان سنگ و همان خوان
پس از چندی ازان خوان سیر گشتند — طلبگار پیاز و سیر گشتند

خیار و تره جستند و عدس را
بموسی وانمودند این هوس را

چو فرق مدح و ذم گفتا هویداست
که این بس البدل نعم النعم راست

درینجا تخم مطلب نیست سرسبز
بخاک ایلیا گردد مگر سبز

شد این زلتهای شان فقر و ذلت
ز سوی حق برای قهر علت

پس از سی سال در آن تیه پر درد
ازین تیه فنا هارون سفر کرد

بتختی جای شد زیر درختش
بخفت و از نظر بنهفت تختش

بران سی چون فزود از دو نیمی
روان شد نیز موسی در سه میمی

همان یوشع که خواهرزاده بودش
وصی کرد و ببر بگرفت زودش

تنش از پیرهن گردید غائب
بسان جان ز تن گردید غائب

روایات دگر هم در وفاتش
رقم پیداست از کلک ثقاتش

دران هفسال ز چل سال باقی
باهل تیه را اجل آمد ملاقی

نتاج شان و یوشع ماند و کالوب
که شمع و دوده شمعون نیست مکتوب

شد از حکم خدا یوشع پیمبر
بتارستان کشید از تیه لشکر

به تیغ دین بکشت آن عادیان را
به شوم کفر و کفران عادیان را

پس آنگه ایلیا بگشاد بارزم
بسلقا تاخت زانجا ابلق عزم

ز دین بودند عاصی از هدی عور
همه سکانش جز بلعام باعور

نبودش مطلع دم ز طاعت
دعاها جمله مدعو اجابت

---

۱ لغزشش ۱۲ ۲ مجموع آن یکصد و پنجاه و سه باشد یعنی موسی این سن یافت ۱۲ ۳ خانه که از کاه و غیر آن سازند ۱۲ ۴ قوم ۱۲ ۵ عادت کنندگان ۱۲ ۶ نابینا ۱۲ ۷ برهنه ۱۲

دعا جستند زور روسپه را ‌ ‌ ‌ قبول اوّل نشد بیم گنه را

نمودش حاکم آن شهر تهدید ‌ ‌ ‌ هم از اموال دنیا داد امید

بآخر شد زجا با آن مفاخر ‌ ‌ ‌ رجا و خوف آخر گشت آخر

بکوهی بود معمول دعایش ‌ ‌ ‌ روان شد از برای مدعایش

خرش پیچید پا در دامن کوه ‌ ‌ ‌ پیاده رفت آن سگ با یک انبوه

دعا کرد و ز کفران بود ‌ ‌ ‌ سیاه دین بناگه عود بنمود

بحق زاریدیوشع که اسم اعظم ‌ ‌ ‌ نشاید با چنین خبث مجسم

بقهر حق قبولش رفت و ایمان ‌ ‌ ‌ سیاه رفته باز آمد بمیدان

چو دیدند آن دعا را تیر بی پر ‌ ‌ ‌ طلب کردند زو تدبیر دیگر

فرستادن زنان را گفت آنجا ‌ ‌ ‌ که می آرد زنا قهر خدا را

ز لشکر آن زنا کرد امن بیرون ‌ ‌ ‌ پی شان قهر حق شد پنج طاعون

نیامد هیچ کار از طعنه و پند ‌ ‌ ‌ نشد این کار بد را رخنه بند

بطعن نیزه گشت آخر بناچار ‌ ‌ ‌ یکی دانا زن و مردی دران کار

سپه بیگانه زان پس از زنا شد ‌ ‌ ‌ لب هر کس بتوبه آشنا شد

خدا برداشت زیشان آن بلا را ‌ ‌ ‌ کرامت کرد فتح و دلکشا را

سر سردار ببریدند و بردار ‌ ‌ ‌ مدارا آمد بی آن زشت کردار

فروزان بود سوزان آتش حرب ‌ ‌ ‌ که شد خورشید در گرمایه غرب

بیوشع در توقف بود خطره ‌ ‌ ‌ ز دریا گشتن آن چند قطره

۱ آواز سگ ۱۲ ۲ نام مرضی ۱۲

دعائش بهر برگرداند گز روز
دو ساعت بر فزود و گشت فیروز

محدث گفت زین رجعت که ناکام
خطا افتد منجم را در احکام

کشاد آن شهر و گفتا با جماعت
سجود و شکر بگذارید و طاعت

سجّطه گفتن امر حق بفرمود
که لفظی بهر استغفارشان بود

باستهزائش جمعی حنطه گفتند
بیاد رزق جستند و شگفتند

بایشان قهر حق بارید آتش
چو گندم سوختند آن جمع سرکش

باهل دین دگر شش فتح رو داد
بششدر مهرهٔ کفار افتاد

دو شهری زد در ایمان بایمان
یکی زان بارق و بشکست پیمان

بیوشع پنج تن مع عزّا کرد[1]
دعای او بنفرینش مبتلا کرد

چو سال بنیات آمد زنامش
بمنزلگاه جنت شد مقامش

۱۲۵

بزد کالوب راه دین قدم را
ببارق راند تیغ برق دم را

برید از حاکم آنجا بز انگشت
برفت از کار او را پنجه و مشت

چو سگ پس از دهن میخورد نان را
چنین در خود بود آری چنان را

بر آورد از نبی گردن کشان گرد
پس اسرائیلیان در مصر آورد

قضا بسپرد امر او بحزقیل
که از نسل یهودا بود بی قیل

بقومش گفت بهر حرب کفار
بطاعون مبتلا گشتند ز انکار

برون از مصر امان را ره سپردند
رسیده تا کنار شهر مردند

ز کثرت دفن شان گردید دشوار
بدور لاشها شد طرح دیوار

کالوب علیه السلام ۱۲

حزقیل علیه السلام ۱۲

---

[1] بنیات حروف نام آن چنین یا واو شین - عین
۱ ۵ ۶ ۶۰ ۷۰

پس از چندے که باقی استخوان بود — گذر در آن طرف حزقیل بنمود
دعا بار حم کرد و زنده گشتند — پس از مرگ طبیعی در گذشتند
ولی ماند این اثر در نسل ایشان — که بوی مرده می آید ز ابدان
چو حزقیل آخر آمد لیل و یومش — بدین موسوی بگذشت قومش

ز الیاس بیان است موج دیگر[1]
تا چشمهٔ زندگی کشد سر

نهاده قدم بدست قرطاس — برخورد و قلم بذکر الیاس
الیاس ملک لباس بے ریو — الیاس لبیب با فطنش دید
هارون نسبے که شد پیمبر — قوم از خط دین تافته چین سر
او تازه نمود موسوی دین — زو دید نوی شد قوی دین
شاهے بزمین بعلبک بود — طاعت گر بعل بکان [illegible]
گر دیو زنده وارگون نعل — کی مرد شود هوائی آن بعل
الیاس وشی بحکم شاید — باطل آن عقد تا نماید
روشن سوی شاه راه دین کرد — تلقینش بدارج یقین کرد
نشنود ولی رعیه بندی — نیز او بر گشت بعد چندی
کارش بخدای شد حواله — قحطے بفتاد سه ساله

[1] این موج از بحر هزج است وزن آن مفعول مفاعلن فعولن و مفعول در اصل مفاعیلن بود بزحاف اخرب که اول و آخر بیفتاد فاعیل ماند مفعول بنقول اصل مفاعلن نیز مفاعیلن بود بزحاف قبض حرف چهارم بیفتاد مفاعلن شد و اصل فعولن هم مفاعیلن بود بزحاف حذف سبب خفیف از آخرش بیفتاد مفاعی ماند و آن را فعولن نیز بوزن مفعول مفاعلن مفاعیل فاع و مفعولن فاعلن فعولن فعلان می آید ۱۲ [2] دیو یعنی شیطان از نور باطن حضرت الیاس بر بنیاد ...

حیوان بسبب جماد گردید — از سنگ بت این مفاد گردید

سبزی نه بغیر زنگ در بس — روزی نه مگر بجای الیاس

بنمود عیان عناد شان آن ضال[۱] — او گشت نهان بخانهٔ زال

بودش پسری با بتلائے[۲] — کو یافت بهمتش شفائے[۳]

گردش بخدا امتش مشرف — نام خوش او یسع[۴] معرف

اخطوب خطاب الدش را — ز افرائیمش الیسع نژاد والا

ز الیاس بصرف جهد شد اهل — چون واو یسع فتاد ز جهل[۵]

رفتند ز خانقاه هر دو — گفتند بجمع شاه هر دو

پیش بت خود کنید زاری — خواهید مطر باشکباری

آب ار نزند بنار جوعی[۶] — باید بخدای بار جوعی

پیداست ز بت چه میکشاید — از سنگ نه آب آتش آید

بشکست بت صدایش شد رعد — پس قطره فشاند اختر سعد

لیکن بمرور روزگارے — آن عهد نماند بر قرارے

بشکسته دگر چو مستقل شد — الیاس ازان شکسته دل شد

غیبت ز همه زمینیان خواست — وین را ز خدای آسمان خواست

تا نفخهٔ صور گشت ماذون[۷] — چون خضر بحجر او بهامون

گردید ز خلق غیبت اندیش — بنمود یسع خلیفهٔ خویش

۱؎ گمراه مراد بادشاه ۱۲ ۲؎ بیمار بود ۱۲ ۳؎ الف لام تعریف ۱۲ ۴؎ ای چنانکه واو یسع که در اصل یوسع بود بقاعده صرف افتاده یسع صیغه مضارع که در اصل یوسع بود مصدر سعت بود واو ازان بقاعده صرف افتاد یسع ماند ۱۲ ۵؎ آتش گرسنگی ۱۲ ۶؎ اذن داده شده ۱۲

وصّاف چو شد قلم یسیع را / نوشت بنامه‌لم یسیع را

دین کرد قوی نبوت او / شد کفر زبون قوت او

دین را همه برگ تازگی گشت / شد رجس قلوب تازگی گشت

احکام ز شرع کرد جاری / توریت برآمد از تواری

هر کس بره هدی قدم زد / از وحدت لاشریک دم زد

اوقات همه رجال و عورات / صرف حسنات و درس تورات

چندی چو برین نمط برآمد / رحلت پی آن پیمبر آمد

ذوالکفل وصی و نبی شد / دین را ز کفالتش نوی شد

کنعان بر تابش بود سلطان / خواندش بجد از سوی شیطان

گفتا که شوی کفیل آیا / جنت دهدم حق از عطایا

بنوشت وثیقه سوی شه / ذوالکفل شدش خطاب از حق

زانسان که لقب بیافت ضامن / از آل رسول امام ثامن

شه گوشه گرفت از وزیران / رو کرده بسوی گوشه‌گیران

قومش بشتافت در سراغش / تا یافت بگوشه زراغش

تکلیف بامر بیش بنمود / او امر بکیش خویش بنمود

چون روز اجل بیامدش پیش / در گور وثیقه برد با خویش

فردوس رسید و آن نوشته / ذوالکفل بیافت از فرشته

اینجاست سپهر رحمت او / غافل همه زان مآل نیکو

سله گنجیده ۱۲ سله پاک ۱۲ سله از پوشیدگی ۱۲ سله مستحکم ۱۲ سله حضرت موسی ۱۲

گردید بآن نبی جفاکار — اصرار نمود بهر اصرار

او حال نگفت و نامه بنمود — کش صدق شود ز قوم مشهود

تا رجعت قوم انتظاری — آنکه بشناست اختیاری

چون قوم رسید نامه بشناخت — مائل همه را بسوی او ساخت

کالبته برآمد از کفالت — این نامه بران کند دلالت

تصدیق نبوتش نمودند — بر خود در خلد را کشودند

بُرد او چو سر زبان باکش — شد از ره دین بهود باکش

رو تافت دگر ز قبله آن قوم (خود ۱۲) — نی جبهه سجده نی لب صوم (منحرف ۱۲)

از جادهٔ شرع دور رفتند — بیراهه شر بشور رفتند

آن شر که بشر کند بهمسر (بیا همه ۱۲) — سامان سقر دهد بهمسر (شوهر ۱۲)

در ملک حنین[۲] ز کل خلل کرد — جالوت عمالقه[۱] عمل کرد

چون علت به مزاج غالب (لغزش ۱۲) — گردش ز روان بریده قالب

آنان همه گشته خوار زان شور — اجزای جسد مثال در گور

شد بسکه عذاب شان منادم[۲] — گشتند ز کار شوم نادم

کردند بصد هزار زاری — پیغامبری طلب ز یاری

رحمت که از و وسیع آمد — بهر ایشان شفیع آمد

بوده است یکی بنام ریّان — لاوی[۳] همی نبی مطیع دیّان

بگذاشت زنی و گشت راحل (نام ۱۲) — بود او پدر یتیم جاهل

۱ از گروه عالیق ۱۲ ۲ همنشین ۱۲ ۳ پسر یعقوب ۱۲

عالی نسبی شده کفیلش — تا زاد ز بطن اشموئیلش
کردش صفت پدر مراعات — آموخت بدو علوم و تورات
از معجزه ذکر آن نکونام — با فکر بود شمول الهام
چل ساله شد و پیمبری یافت — قومش بره خدای بشتافت
این نور چو اقتباس کردند — بهر شهی التماس کردند
که اخراج عمالقه نماید — در کشت امید تا بهم آید
بگزید یکی خجسته فرجام — طالوت بطول قامتش نام
از بنیامین نژاد خویش داشت — حرفش پی زاد آبکش[۱] داشت
تن کرد مسحتش آن پیمبر — از روغن یوسفی مطهر
آن روغن قدس تام خوشبو — میراث رسیده بود تا او
بود از پی هر شهی در آنجا — این قاعده دفع رجس[۲] تن را
بر قوم نمود شاهیش آنگاه — بنشاند بصدر جاهش آنگاه
گفتند گزین گدای سقا — ناسم احق[۳] بملک حقا
گفتا که حقش گزین[۴] نموده — در علم و جسامتش فزوده
ز آثار شهیش می نماید — تابوت سکینه باز آید
اکنون سخنی شنو ز تابوت — در جان برسد ز صدق تا تو[۵]
ز اسرار خدای بو صندوق — نوعی که ندیده هیچ مخلوق

اشموئیل پیغمبر علیه السلام — طالوت — روغن یوسفی — تابوت سکینه

[۱] سقا ای برای زاد معاشش پیشه آبکشی میکرد ۱۲ [۲] ناپاکی ۱۲
[۳] ناسزاوارتر ۱۲ [۴] قبول ۱۲ [۵] تا که بوی صدق به تو برسد ۱۲

صندوق نه درج گوهر سیر / صندوق نه برج اختر سیر

درحضرت حق برش مناجات / بوده است کلید قفل حاجات

گر به[1] سر و درزنی[2] سر موش / از هیبت[3] هوش میشدی[4] موش

بر فوج عدو دم عزیمت / افتادی ازان صد هزیمت

ایزد سوی آدمش فرستاد / آن دم که جدا ز خلد افتاد

آرام از آنش یافت سینه / نامش بهمین نشان سکینه

میراث رسید تا بموسی / بگذشت بقوم خویش آنرا

از زلتشان گرفت اعداش / بردند عمالقه بیغماش

ناپاک و لاش از سرگین / کردند نهان بزیر سرگین

شد سو ادب بلای ناسور / افگندندش ز شهر خود دور

جبرئیل[1] باین زمینش آورد / طالوت بیافت شکر حق کرد

گشتند همه ز شاهیش شاد / با جان و دلش شدند منقاد

گفت انگشت آن نبی که طالوت / جولان بنما برزم جالوت[5]

چالاک بخیز و بر تنش چست / آن دشمن سخت را بکن سست

دادش زره و ز راه اعجاز / ابراز نمود با وی این راز

کانرا کاین است در بر آید / جالوت از دست او درآید

طالوت گرفت عرض[6] لشکر / هشتاد هزار بود مغفر[7]

---

[1] ور زنبود ۱۲ [2] سر موا ورا ۱۲ [3] آواز او ۱۲ [4] ای سر موا ورا ورز نبود واز هیبت هوی او بیهوش میشد ۱۲ [5] نام بادشاه ۱۲ [6] دیدن۔ مطلب از شمار ۱۲ [7] خود اپنے سپاهیان ۱۲

لیکن بوفا چو سست بودند با هر نبی دغا نمودند

گفتش نبی امتحان صداقت تا کیست ز جمله با صداقت

بر آب رسید فوج تشنه تا بینش ز آتش عطش نه

گفتا نه مراست یار دلجو آبی بخورد هر آنکه زین جو

جز چار هزار کو نخورد آب گردانده همه گروه سرتاب

زان پس بدر فلسطین چو بگذشت فوجی ز عدو نمود در دشت

زان فوج که صد هزار کس بود بی طاقتی این سپاه نمود

هرچند سخنوری که در رفت کم من فئة قلیلة[1] گفت

راندند همه بمامن عیش اندر دو سه یک بماندن ان جیش

شد خاص بی زره ازانها داود نژادش از یهودا

در خواب بدیده بود زان پیش کو شیر بست چوان بر خویش

گفتا پدرش که شوی چو شیر بر بادشه قوی نه لیس دیر

هم روز دگر بسیر ناگاه بشنید ز سنگپاره راه

در من بنگر بچشم بینا جالوت کنم شکسته مینا

بگرفتش و با خودش همی سفت چون لعل و زمردش همی سفت

سنگ گفت که قصد اهل کین کن اینست سلاح اسب تن کن

بختم بکشی گران بد اختر انگشتری و نیم ملک و دختر

---

[1] دانای ۱۲ کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله یعنی بسیارست که گروه قلیل غلبه کند بر گروه کثیر بحکم خدا ۱۲

گفتا بسلاح نیست حاجت ‌ ‌ ‌ دارا و خدای تخت و تاجت

من میکشمش بسنگ پاره ‌ ‌ ‌ هان قدرت حق بکن نظاره

در عرصه سمند عزم وی کرد[1] ‌ ‌ ‌ آهنگ بخصم بی ادب کرد

گفت او که بقد پست و لاغر ‌ ‌ ‌ بر سنگ مزن که زخویش ساغر

گفتا رچه بقد پست و زارم ‌ ‌ ‌ مرگ تو ولی بدست دارم

این گفت و نهاد در فلاخن ‌ ‌ ‌ آن سنگ بریش نه سنگ آهن[3]

بسم الله گفت و بر جنبش ‌ ‌ ‌ افگند و فگند بر زمینش

از پای در آمد آن ستمگر ‌ ‌ ‌ سر کرد ره گریز لشکر

طالوت ستوده جد و عهدش ‌ ‌ ‌ بی جد وفا نمود عهدش

طالوت ملک خلیفه داود ‌ ‌ ‌ پیغمبر اشموئیل را بود

سی سال برین چو منتهی شد ‌ ‌ ‌ آفاق ازان نبی تهی شد

طالوت گرفت دل[4] ز داود ‌ ‌ ‌ با خلق از و چو دوست تر بود

آهنگ شبی بکشتنش کرد ‌ ‌ ‌ زین حال با دختر زنش کرد

بگذاشت به بسترش نه می مشک ‌ ‌ ‌ ببرید بجاش تیغ و هی مشک

از شمع چو شب بروز دانست ‌ ‌ ‌ می دید هر آنچه خونش دانست

نمود خیال مشک امرد[5] ‌ ‌ ‌ زین شرم بشکلها عرق کرد

شد تازه ازان نم شبیه ‌ ‌ ‌ در مزرع سینه تخم کینه

با دختر خویش سر گران[6] شد ‌ ‌ ‌ کاین راز نهفته زو عیان شد

داود علیه السلام

---

۱ دوانید ۱۲ ۲ یعنی مقدار بالشت ستم ۱۲ ۳ آن سنگ بر جالوت نه سنگ بود بلکه آهن بود ۱۲ ۴ آزرده شد ۱۲ ۵ بمقدار مشک شرمنده شده ۱۲ ۶ ناخوش کرده ۱۲

آن هر دو بدشت دید روزی — بشتافت بچشم عقل سوزی

گشتند نهان بکوه در غار — شد پردهٔ عنکبوت دیوار

گردید ز کوه با ندامت — بشنید ز عالمان ملامت

خشمش خللی بهوش آورد — وان جهل و جنون بجوش آورد

بیداد نمود چون فلک سر — خون علما بریخت یکسر

انجام خود غفلتش ز سر شد — از مستی خویش با خبر شد

پرسیدن خواست عالمی را — تا توبه چسان شود پذیرا

جز پیرزنی نبود عالم — او تا دهدش جواب سالم

بر تربت اشموئیل جا کرد — بشنید ز غیب چون دعا کرد

کو راست به توبه گر خیالی — با جبّاران کند قتالی

خود با پسران چو کشته گردد — ایزد گنهانش در نوردد

گفتش که ترا چنین توان کرد — شد توبه قبول چون چنان کرد

داود بر آمد از بن غار — ز و قدرهٔ ایزدی پدیدار

بر قوم خداش سروری داد — با سروریش پیمبری داد

آهنگ ثناش خامه بنمود — گردید صریر لحن داود

داود خلیفهٔ مسخّر — طیر و جبلش همه مسخّر

سله قوم عاد ۱۲ سکه جنگ کند ۱۲ سکه چون حضرت داود علیه السلام را دستگاه ذا الاید از خداوند تعالی حاصل بود بزور آن دشمن را زیر نمود و آهن سخت را مانند موم نرم میفرمود بقوت بازوی خود پیدا کرده میخورد که حق تعالی در شان او فرمود داود ذا الاید انه اواب ۱۲ اواب یعنی داود صاحب قوت به تحقیق رجوع کننده بعبادت معبود بوده است ۱۲ منه

بشکست ز خصم پنجهٔ کید / نیروش بدستگاه ذا الاید[۱]

حکّام بقید انقیادش / بعثت بزبان کیقبادش

پیغامبر حلیم بوده / هم حاکم و هم حکیم بوده (یعنی پادشاه ۱۲)

لقمان خرد ورش بصحبت / می‌بود گهرفشان حکمت

گردید براو زبور نازل / بر سر ورقیش نور نازل

آیات ذوی انجم و مصابیح / انوار مواعظ و تسابیح

بوده ست ولیک حکم شرع / بر توریتش ز اصل تا فرع

آن لحن که ایزدش ببخشید / دیگر نشنید آن که بشنید

هرگاه زبور را بخواندی / طیر از طیران بجای ماندی

تورات مدام در نظر داشت / از زمرهٔ انبیا خبر داشت

میگفت که واهب المواهب / نیزم برسان بر این مراتب

حق گفت که مورد عطایا / آنان همه گشته از بلایا

گفتا پی بنده هم بلای / تا چون ایشان رسم بجای

روزی ز دریچه سر بدر کرد / بر آب زنی نکو نظر کرد

او ز آب تن نزیب می‌شست / از خاطر این شکیب می‌شست

رفت او بفراغ شست و شویش / این گرم سراغ بهر شویش

[۱] داؤد ذا الاید انه اواب در شان داؤد (سوره ص) که پیغمبری ۱۲ منه قال تعالی ۱۲ منه باید دانست که در قصه داؤد علی نبینا و علیه السلام اختلاف بسیار است و بعضی از مفسران این قصه را بوجهی ایراد کرده اند که شرع و عقل در قبول آن ابا کنند و آنچه بصحت اقرب می نماید آنست که اوریا زنی خطبه کرده بود و نزدیک بآن رسیده که باوی عقد کند اولیای زن را با وی خرخشه افتاده بود پس ندادند داؤد علیه السلام

دریافت که نامش از درپاست — همراه سپاه در غزا هست
سر فوج که بود خواهرش بود — بنوشت باو کتابتی زود
کورا بمقدمه گمارد — تابوت سکینه اش سپارد
بوده ست مقر اینکه آنسو — می تاخت بخصم کین جو
کان راز میان چو در ربایید — تابوت ببی بجایش آید
چون یافت که گشته شد در تیج — پروانه نوشت سوی آن شمع
کردش پی خویش خواستگاری — او جست بعهد استواری
کز بطن وی ار پسر بیاید — باید که خلیفه اش نماید
شد عقد بانعقاد پیمان — تا زاد ز بطن او سلیمان ع
آغاز هم از سخن بجایش — انجام شنو کنون برایش
زین یک که صنم نه ز نو شد — آن عیش خوش از تیش صد شد
از جرم ولیک بود غافل — جرمی نه بلای کاهش دل
حق خواست کزانش سازد آگاه — بشگافت جدار حجره ناگاه
بنمود دو شکل زان نپرسید — گفتند مترس حال پرسید
گفتند بهم نزاع داریم — با داوریت امید داریم
این را نود و نه است از بیش — از من یکی و کشد بر خویش
گفتا که صریح هست جورے — کان نیست روا بهیچ طورے
آن هر دو بوصف از عجائب — بودند ملک شدند غائب

بقیہ صفحہ ۱۰۴ اہمیت خود خطبہ فرمودہ داور را آن دو وزیر بود و او را نیز بجواب وزیر الامیر آوردہ ہست
کہ عتاب الٰہی در آن بود کہ بعد از خطبہ او ریا و را خطا کردہ تفسیر حسینی سطہ دلوار ۱۲ ... صاحبی ۱۲

داود ز خواب غفلتش جست / دانست که ماجرای وی هست

بر خاک فتاد اشک ریزان / شد خواب ز دیده اش گریزان

از اشک زمین سجده تر کرد / چندان که گیاه سر بدر کرد

هر قطره که زان دو چشم تر بود / ور نسبت اشک بو البشر بود [یعنی آدم ۱۲]

بگرفت بگریه این که باری / رحمی بکنی باشکباری

چل روز گذشت همچنین سان / کو ماند بسجده اشک افشان

الهام شدش که چیست حالت / باعث چه بود برین ملالت

گر گرسنهٔ دهم غذائے / ور تشنه شراب جانفزائے

گر خسته دلی دوا فرستم / ور برهنه تن قبا فرستم

گر خوار بوی عزیز سازم / ور زار بوی می نوازم

شرمندهٔ لطف ایزدی ماند / تا هفته دگر بسجده ای ماند

شد توبه قبول آنگه از وی / پیشش برسید پیک خوش پی [جبرئیل ۱۲]

از سجده سر نیاز بر کرد / وانگه پی شکر سجده سر کرد [السلام علیکم ۱۲]

گفتا چه کند خدای با من / گیرد چو بحشر خصم دامن

گفتا که با و قصور[1] بخشد / چندانکه ز تو قصور بخشد

آسوده ز حق چو لطف نگریست / تا زیست دلی ز شرم نگریست[1]

آن جرم نموده نقش بر دست / تا نقش نگرددش ز بر دست

وز نقش بزاره گری نمودے / آهن بکفش چو موم بودے

---

[1] نخلهاے جنت ۱۲

شاهیش چو یافت سال آن نام — بگرفت ز طرح مسجدی کام

جائیکه فضاش جانفزا بود — در حادثه قبله دعا بود

چون مدت آن بیاست عام — آغاز ز مسجدش شد انجام

در نیمه مسجد او ازین صرح — راحل شد و نیمه ماند آن طرح

بس یافت تمامی بسامان — آن مسجد اقصی از سلیمان

حرفی که بذکر او رقم شد — انگشتر خضر و قلم شد

در عقل و نظر نظیر او کم — در علم و هنر علم بعالم

بشنو ز فراستش که چون بود — رفتند دو کس بنزد داود

گر گله گوسپند این کس — شد غله کشت من تلف بس

گفتا به شبان رسد ز دهقان — آن کشت بهای باقی آن

در گله بقدر قیمت زرع — دهقان ببرد بفتوی شرع

بشنید و بگفت پس سلیمان — شاید بکسی رسد نقصان

آن کشت دهند گله بان را — تا آب دهد تمام آنرا

وان گله بر اهل کشت ماند — نفعی برد و به پرورانند

هرگاه بحال خود رسد کشت — آن گله ستاند این خود کشت

چون گوش چنین لطیفه اش کرد — داود ز خود خلیفه اش کرد

اجرای معاملات یکسر — بنمود برای او مقرر

انگاه که آن نگاه داود — بنشست بجای گاه داود

سله زمین فراخ ۱۲ سله اول مسجد حرم سیم بیست عدد آن چهل است ۱۲ سله مشهور ۱۲

بخشید حق از دعا برایش / ملکی که نیافت کس ورایش

بوده[۱] از پی سال او ملاقی / باللام کم حروف باقی

شد سوم علی العموم عالم / ور زیر نگین اسم اعظم

محکوم زباد تا طیورش / معلوم زبان مرغ و مورش

هر جا که کسے سخن براندے / بادش بسماع میرساندے

جنات باو ز جان متابع / جنات[۲] بکثرت و منابع

یک[۳] حشمه اش زگدا اخس / چون کان زری غنای مفلس

عرشش[۴] باششش هزار کرسی / انجم نگر انجمن چه پرسی

تختی و ز زرینه تخته هایش / یاقوت نهاده سرپایش

وان فرش که بود جاے ورنگ / مبسوط فزون ز تخت فرسنگ[۵]

نے چین و نه گرد آن صفا را / انس و همچنین بران صف آرا

با این همه خیل باد حال / وز بال طیور سایه حاصل

یک[۶] ماهه رهی به یکدمی بود / رنجی بکسی از آن نمی بود

زان رتبه نازش بلندی / کاوش[۷] ریا و نیازمندی

با جمله نعمت و بضاعت / میداشت بنان جو قناعت

جز طاعت حق نه در نهادش / می بود سفر پی جهادش

روئے بجهان اراده میرفت / فتحش بجلو پیاده میرفت

سلہ تام ملک ۲ سلہ سلیمان کی ل س ی م ا ن = میزان ۱۶۱ سلہ یا غمارہ
سلہ حشمہ یا ۲ شہ تخت ۲ سلہ ۱۰۰ فرسنگ بود فرسنگ میل میر آن فرسخ است
میل چہار ہزار قدم شتر رہوار است ۲ سلہ کاوش گمان ۸ سلہ تحفت کیسا و نام بادشاہ زنجبار که
رستم نوکر او بود ۱۲

شد وادی نمل جایگاہش
کافتاد درین سفر براہش

باہم نفسان بگفت مورے
اینک سپہی بشور وزورے

این کوکبہ[۱] ایست از سلیمانؑ
این فوج بدبہ ایست از سلیمانؑ

از پی سپرے[۲] حذر نمائید
در روزن خویشتن درآئید

خندید ز گفت او سلیمانؑ
افزود بشکر لطف یزدان

آن دعوت او کہ بر زبانہاست
زان وادی کشان نگار زیجاست

زان وادی نمل پیشتر شد
محسوس ز تشنگی اثر شد

ہدہد طلبید کاب بیند
تا یافت ز تندی نشیند

کش بسمل یا کنم عذابے
یا حجت صاف زو جوابے

ناگہ برسید و بر شگفتم
گر من خبری ز تو نہفتم

رفتم بہ سبا بصحبت من
دیدم چمنے ز زین سمن تن

حوری و فداش انس تا جان
بال پریش سرو نرگس ایران

بنشستہ بہ تخت بے ہدی پیش
بشنیدم ازان مجالس خویش

کان مقنعہ پوش تاجدارست
بلقیس علم کزین شعارست

از عصمت او نگاہ اول[۴]
باشد بدوم نگہ تا اول

داغی چو مہش ولیکن آنست
خورشید پرست ذرہ سانست

انسان ز آفتاب اعلے
ادنی بشود چرا ز حربا[۶]

وادی نمل

بلقیس علیہا السلام

۱ لشکر ۱۲ ۲ پائمال ۱۲ ۳ ای آزردہ نشست ۱۲ ۴ نگاہ اول بر نامحرم حلال ست و نگاہ دوم حرام چنانچہ در عصمت اوست کہ نگاہ اولی بر و نگاہ دوم دارد ۱۲ ۵ منہ ۶ آفتاب ۱۲

بنوشت کتابش سلیمان / افتاد ز هدهدش بدامان

زین حکم روان بحیرتے ماند / خواند وامرای و نقش خواند[1]

سکاینک خطِ پاک از سلیمان / بسم اللهش خجسته عنوان

الّا تعلوا علیّ مرقوم / و اتونی مسلمینش مفهوم

گوئید جواب تا چه باشد / تدبیر صواب تا چه باشد

گفتند که زور با تمام ست / گفتا که به نقص این کلام ست

از مقدم شه خرابی آید / ذلت با عزه رو نماید[2]

من هدیه فرستمش به تعظیم / رجعت بکند چنان اینم

خشت زر و سیم چند تا بود / کش مال بهدیه حاصل نبود

یاقوت یکے درج بهفت / که اعجاز بود چو گفت بهم سفت

زان پیش کسی نسفته بودش / الماس آله نگفته بودش

چندین ز کنیزکان و مردان / تا فرق کند زنان ز مردان

با هم همه یک لباس یک ساز / تمیز نما روش خرد و زانه

بسپرد بقاصدش سوالی / پنداشت جواب آن محالی

کان چیست که تشنه را کند سیر / نی از بالا بود نه از زیر

زان پیشتر او بوحی نازل / سامان جواب کرد حاصل

خشت زر و سیم با فرهنگ / هر چند که باخت قاصدش تنگ

فرمود کجاست خشت هایت / گفتا که نهفتم از غنایت[3]

عه در سورهٔ النمل رکوع ۲ جزو ۱۹ (۱۹) انه من سلیمان و انه بسم الله الرحمن الرحیم الا تعلوا علی و اتونی مسلمین ۱۲

[1] طلب کرد ۱۲ [2] صحیح امر د ۱۲ [3] توانگری یعنی غنای تو ۱۲

از فطنت آن گزیده خصلت — وز حسن نمود میل وصلت

زان خیل پری برشک آمد — چشم همه شان پر اشک آمد

بگرفت بران غرض که آهو — کش ساق چو نافه ایست پرمو

خواندش پی کشف آن تقاریر — در صرح ممرد قواریر

آن غیرت مه ز عکس مهتاب — پنداشته آبگینه را آب (شیشه ۱۲)

از ساق لفافه سان نامه — بالا بکشید زیر جامه

تا غیر نه بیندش برهنه — فرمود که مانعی بره نه

او را ز لب کلام اسلام — این داد ز وصل خود باو کام

زین پیچ بکار رفت و آهک (چونه ۱۲) — مو را چو غلط حروف شد حک

داود ازو بزاد و گویند — کاهل عجم از نژاد اویند

گلزار سبا شد از سلیمان — گل کرد همه بهار ایمان

در کاف ز ملک ممتحن شد — قابض پی خاتم اهرمن شد

شد حال وی از بلا مطابق — با حالت انبیای سابق

بشنید سخن صنم پرستی — بر وی بجهاد یافت سستی

دختش بحریم وصلت آورد — او گریه پی پدر همی کرد

آرام نداشت با سلیمان — خون پدرش ز دیده ریزان

از بهر سکونش بالضرورت — دیوان ز پدرش ساخت صورت

۱؎ غضب گرفتند ۱۲ ۲؎ یعنی قیس ۱۲ ۳؎ صرح ممرد من قواریر یعنی قصر درخشان از شیشه ۱۲ ۴؎ سک عمارت عالی را گویند یعنی در صحن عمارت از شیشه‌ها فرش نموده ۱۲ ۵؎ یعنی بعد سلطنت بسیار ممتحن شد ای امتحان گرفته شد و حضرت سلیمان مبتلا بلا شد ۱۲

ابتلای حضرت سلیمان علیه السلام ۱۲

وحشت برمید و انس شد رام — بگرفت دل رمیده آرام
می برد سجود هر زمانش — با خیل کنیز و همدمانش
زآصف بشنید چون سلیمانؑ — کان بت بسرای اوست پنهان
بشکست و شکست زان صنم هم — بربست کنیز نیز همدم
آن خانهٔ پاک خاطر افروز — بت خانه چو بود تا چهل روز
این غفلتش از پی سزا بس — آمد سببی با بتلایش
روزی دم غسل آن نگین را — بسپرد بکف یکی امین را
دیوش از و گرفت بیباک — بنمود تمثلی بآن پاک
بنشست بکرسی مبارک — افراخت باوج عرش تارک
از غسل چو آن نبی بپرداخت — انگشترش از امین طلب ساخت
دارد بسپر گفت جاوی — دیو متمثلی تو با وی
بشنید همین بهر طرف رفت — سرگشته چاره اش ز کف رفت
افتاد بکنار شهر مضطر — ماهی گیرش گرفت چاکر
میداد دو ماهیش پی زاد — یک پختنی و یک بنان همیداد
میماند ز دور دهر بیتاب — چون ماهی درمانده از آب
چل روز کشید رنج آفات — طی گشت زمانهٔ مکافات
آصف بخیال وضع آن دیو — دانست که این همه بود دیو
صورت بود نقش کجاست سیرت — هست این بسر پدید سیرت

سله آزرده شد ۱۲ سله مراد از زن ۱۲

توریت بخواند و دیو از هول || بگریخت بلیس شان زلاحول
در بحر خزید و خاتم افکند || صیاد گرفت ماهیش چند
دی یافت چو یافت ماهی او || ماهی نو خود به بطن آن حوت
روشن چو مه دو هفته گردید || در جوی وی آب رفته گردید
حبس ابدان بد ازل را || در آهن و سنگ شد همانجا
گویند با و گفته دیوان || آن وقت که بود صید دیوان
کامروز برای یادگاری || می بایدت اختراع کاری
از سحر نهاد اورقی بجم || بشگافته تخت را قوایم
دیوان پس رحلت سلیمان || کردند عیان رقوم پنهان
امروز هر آنچه در میانست || از سحر اصول آن همانست
معطوف چو گشت بر سلیمان || چون عاطفه داد نون عمان
آن لام که هست نقش خاتم || بودش نگین اسم اعظم
زان رو که عجب شمر وسالش || نقل عجبی ست ز انتقالش
مشغول بنای مسجدی بود || کاغاز نموده بود داود
بود است هنوز کار سالی || کانجا بکشید سر نهالی
گردید زبان نطق برش || بنمود خبر با ز مرگش
گفت او بخدا بپوش مرگم || تا کار بنا شود بهم

۱ مخفف ابلیس ۱۲ ۲ انگشتر ۱۲ ۳ ماهی ۱۲ ۴ ماهی ۱۲ ۵ دریا ۱۲
۶ یعنی مال ۱۲ ۷ سلیمان در این سن خلیفه شده بود ۱۲
۸ درختی پیدا شد ۱۲

با وی ز شاخه‌اش عصا کرد — از بهر نماز متکا کرد
یک رکعت او بصدق و سوزی — می بودی تا شبانه روزی
شد طائر قدس روح او را — زان اڈّه هوای شاخ طوبا
جان رفت و تن صفا مآبی — چون گل که کشند زان گلابی
آن بود حضور در صلوتش — کاگاه نشد کس از وفاتش
جا کرده نهان نه آشکاره — در چوب عصاش چوب خواره
هر گاه که آن مقدس ایوان — بردند بسر بسی دیوان
از کرم عصا ز جای افتاد — وان پاک جسد ز پای افتاد
این هستی تو همان عصا هست — تا چند بر انت اتکا هست
اعراض ز ما سوا چو وی کن — این توسن نفس خویش پی کن
روزی ز خیول عرض شد سیر — جستش ز خیال فرض دیگر
نادم شد و زد مودبانه — بر نفس ز لوم تازیانه
کاین مال مآل کرد غارت — احببت شنید تا توارت
زان خیل برید گردن و ساق — تا نفس کشد که نوش این شاق
دیدم بروایتی که بخشید — شد فرض او ابر و خورشید
از دوست بدار و بخچه باز — هان پیروی زان بود نماز

له تکیه ۱۲ ـله آده شاخ چوبی یا آهنی که طائر را بران می نشانند هندی اڈّه ۱۲
منه ـله که آگاه ۱۲ ـله کرمیکه چوب بخورد ۱۲ ـله مسجد ۱۲ ـله روگردانی ۱۲ ـله سان
۱۲ ـله ملامت ۱۲ ـله انّی احببت حب الخیر عن ذکر ربی حتی توارت بالحجاب
سورهٔ ص ۲ رکوع (حزب ۲۳) البته من دوست داشتم حب مال را از ذکر رب خود تا آنکه آفتاب
پرده کرده ۱۲

یورش رحبعم یا رجعم — گردش بلاغ حق بکرم

ہم سلطنتش بجند جا داد — عہدش نہ تمام نا شاد

پس داشت سہ سال ابنش ابیا — شاہی بر واج کافرہا

آسا پسرش چو پادشہ شد — حال ہمہ ویہ یان تبہ شد

جمعے ازان گشت عازم ہند — پیوست بہ تغلج حاکم ہند

تحریض بعزم شام کردش — کاورد سپہ پی نبردش

رو کرد آسا سوی خداوند — کز خصم جفا بدوست مپسند

الہام رسید با نبوت — کز غیب برای تست قوت

ہر تیر لشکرش بینداخت — رو کردہ ملک ہمش نشان ساخت

آمد بنظر صف ملائک — وان تیغ فشان کف ملایک

سر کرد فرار صر آسا — او غرق شد و مظفر آسا

در بیت مقدس آمد و ماند — بعد از چندیش مغفرت خواند

در عہد گرشہان پس از وے — شد شام ز کفر چون شب دے

نو کردشہ دگر چو دستور — شایع بنمود اشعیا نور

نگشت ازان نبی مسلمان — وان ہر دو سلالہ سلیمان

فرمان فرمای شہر بابل — گردید ز بہر کین مقابل

پیری شد و قصور دریا — بشنود و نمود و فتنہ برپا

بودہ است زیر بخت نصرش — خیل حبشے برون ز حصرش

ہر دو نام ۱۲ … رحبعم … نام بادشاہ ۱۲ … برانگیختن ۱۲
دیکھو … از ترجمہ … ۱۲

شعیا چو بدید عجز آن شاه — گفتا که مترس حسبی الله

رفت آن همه غم ز دعاش فی الحال — افزود بعمر پانزده سال

پا شست بچشمه که فرمود — گردید درست و قوت افزود

بنمود نگاه قصد دشمن — برخاست بعزم بر نشستن[1]

بشنید و بدید کان سپه مرد — جز شاه و وزیر و پنج کس گرد[2]

چندی همه داشت با صعوبت — بنمود رها پس از عقوبت

چون پانزده سال شد تمامش — گردید همه و هفته جامش

پس شیعه خود گذاشت شعیا — قد فاز لدی الملیک شعیا

شد شام چراغ مرده قندیل — از باد بدی بنی اسرائیل

حق داد نبوت ارمیا را — هارون نسب ابن سرخیا را

مرقوم عزیر نیز گردد (نام ۱۲) — زین نقش رقم عزیز گردد

گفت او که فسادها نشاید — ور نه شهی از عجم بیاید

سازد همه را تباه و رسوا — پیشش نشود بلی ز کس وا

بندد کمری بقتل و غارت — ویران کند این همه عمارت

آزاد به بندگی در آرد — آسوده بسختی سپارد

منعش نشنیده خود پسندان — گردند پیش بند زندان

لهراسپ شه عجم بعصرش — گردید خلیفه بخت نصرش

خاک سیه از وی آن مکان شد (نام ۱۲) — میگفت عزیر هر چه آن شد

[1] نشستن یعنی سوار شدن ۱۲ [2] منجمله یعنی گروه ۱۲ [3] تحقیق رسید نزد خدا شناسان ۱۲

ارمیا عرف عزیز علیه السلام ۱۲

تا بیت مقدس ویند اخت
آن مسجد پاک بی نشان ساخت

از بند عزیر را برآورد
گفتا که پیمبر رها کرد

در بیت مقدس امن خواهان
از شام[1] رسید جا نشستگاهان[2]

میخواست وز آن دو آباد
شد وحی که باز گردد آباد

معموری آن خراب مطلق
آورد عجب نه قدرت حق

خربت بباغ و میوه افشاند
خورد و بنهاد وانچه زان ماند

پس قدرت حق نمود برهان
صد سال بخواب ماند بیجان

تا آنکه زمانه گشت نو رنگ
آن شاه کهن گذشت او زنگ

گشتاسپ خلیفهٔ دگر کرد
در شام چراغ عدل بر کرد[3]

آباد نمود آن مکان باز
گردید بنای مسجد آغاز

ناگاه عجیب بعد پیشین[12]
کردند عزیر را جهان بین

گفتند بگوی مدت نوم
یک یوم بگفت بل کم از یوم

چون خاست بعصر خفته ز چاشت
آن عرصه خواب خویش پنداشت

گفتند که سال صد گذشته
بنگر که طعام بر نگشته

وان خر که جز استخوان نبودش
کردند بحکم زنده زودش

یعنی که مثال آن نمودند
کش زان بشگفت بر فزودند

پس کرد عزیر رو بمردم
از قصهٔ خویش در تکلم

باور ننمود کس عزیرش
کردند همه خیال غیرش

---

[1] ملک شام ۱۲ [2] صحیح ۱۲ [3] روشن کرد ۱۲

توریت نمانده خواند بستر — کو دشت پس از کلیم از بر

آمد ز زبان او بترقیم — آنگاه ز وند حرف تعلیم

این صحبت رست چون اثر کرد — تا کیند بحت دگر کرد

یعنے بشنیده اید زین پیش — شعیاش نوشته با خط خویش

در جوف ستون مسجد پاک — بنهفت بدل چو گنج ادراک

زفتاده ستون بجسته مقصود — دیدند که آن دو نسخه یک بود

سر رشته بالوهیت سجودش — ایماست ز قالت الیهودش

پس ختم گرفت حق پریشان — آن جمع دگر بشد پریشان

از دست همان نژند بدفن — دستور چو شد بعهد بهمن

در قید حیات از میانه — برخاسته بود از میانه

گویند که آن عزیز فاخر — در آخر نام گشت آخر

مابین دو پنجه آن صدا او — کز زندگیش شمار یکسو

توام عزرش که بود باورد — نیز رش بوفات توامی کرد

پرسید یهودی امتحان را — پیغمبر آخر الزمان را

بودند کدام آن دو توام — کز وی شتر شدند هر دو باهم

وین طرفه که چون حساب آمد — در سال یکی و صد و گر صد

گفتا عزر و عزیر کز زیست — محسوب صد مناسخ این بیت

له به تحریر ۱۲ سله قالت الیهود عزیر ابن الله یعنی گفتند یهود عزیر را پسر خدا ۱۲ سله مراد بخت نصر ۱۲ سله پنجاه اول و پنجاه آخر در میان یکصد این بود که روان خفته بود ۱۲ سله عزیر علیه السلام را برادر توام بود که نامش عزره آن وقت وفات هم توامی یعنی موافقت کرد ۱۲

بحر متوالج

زرتشت

حق بود چو این جواب سائل — رجعت ز خواب کیش باطل
باقی ز عزیر هست شطری — ختمش بکنم بچند سطری
خواندم چنین که بود زردشت — شاگرد عزیر بود و شد زشت
افگند برنج بد دعایش — زان عارضه رانده شد ز جایش
شامت بعجم ببرد از شام — زولاف پیمبری بانجام
بنوشت نسخ زند و اوستا — منشور رسالت و بستا گفتا
آن بود نشو کیش مغ را — منشور ضلال و کفر و طغیا
گشتاسب ز و دو مطیع کیشش — زان کیش بد فتنه کش
حالا سخنی که زیبا است — زان حرف قبیل دانیال است
چون کرد رسوی بهمن آن دی — در شام سپه بهار را طی
دولت برسید تا اجلّا — عزت سپی دانیال الّا
بوده است در و شکوهی از حق — می یافت ز چهره نور مطلق
روزیش بگفت دیده ام خواب — نسیان و هم نموده بیتاب
داری ز کمال خویش تقریر — آن خواب بگوی نیز تعبیر
فرمود که دیده تمثالی — سر از زر و پایش از سفالی
گردن از سیم تا بسینه — تا ناف و اکناف آن مسینه
زان آهن تا بساق بوده است — سنگی ز فلک رسید بشکست
هر عضو شهی و ملک پیکر — در زیر یکیش کم ز دیگر

حرف قبیل دانیال

سله مراد از زرتشت ۱۲ سله نام بادشاه ۱۲ سله نام پیغمبر ۱۲ سله صنوبری ۱۲

از دین پیمبری خجسته — آئین همه شود شکسته
این واقعه چون بواقعی بود — تاویل همش درست بشنود
آورد بادرخ ارادت — میخواست بعزتش زیادت
اعیانش ولی حسد ببردند — زین راه براه بد ببردند
تا قصد نمود حرب با حق — شد دشمن حزب دین با حق
شب خفته بآن خیال کو بود — صبحش بپشه برو شوی نمرود
کورس بمرور روزگاری — چون یافت زبهمن اختیاری
شد شام از دوچار مه اکلیل — افروخت شب بنی اسرائیل
بنمود رعایت تمامش — زان بیت شرف چو بود نامش
بوده است بطالعش سعادت — پذرفت زدانیال دعوتش
پوشیده وی زبیم بهمن — تا زو نرسد خزان بگلشن
هنگامهٔ بهمنی چو شد سرد — فروردی دین بشهر گل کرد
پس کورس رفت آن نکونام — در بیت المقدس آمد از شام
آنجا چو گذشت چند سالش — حق خواند بروضهٔ وصالش
باید که قلم برآرد اکنون — از نون دوات ذکر ذوالنون
نامه برقوم آن مضامین — سرسبز شود چو برگ یقطین
آن یونس پاک بطن متی — اقوال بصلب لیک ستی

۱ مصاحبان ۱۲ ۲ اعیانش حسد خود را از طریقهٔ نازیبا بکار بردند ۱۲ ۳ گذشتن زمانه ۴ نام منزل ماه ۱۲ ۵ ای کورس سلام آورد ۶ مراد از حضرت یونس علیه السلام ۱۲ ۷ مادر یونس علیه السلام ۱۲ ۸ شکم ۱۲ ۹ ای از نام پدر یونس اختلاف است ۱۲

گویند که بعد ابن داؤد | پیغمبر اہل نینوی بود
فرمود بآن صنم پرستان | در حشر صنم نداد رستان
باید بخدای عهد بستن | بت بهر خدا توان شکستن
استاد بدا خدا فرستاد | نتوان بر بت چو کافر استاد
بسم الله را شوید بادی | ورنه ز عذاب اوستادی
مصداق همه پی سخیفی | گفتند که کاذب الحدیثی
از جانب بت گرا تجنب | پیداست ز فطرت تو قطرب
بانی سخن بمانیائی | باید که بروی مانیائی
بانی سخن ز خولیائی | خالی از عقل بر ملائی
مجنون نبوی و جنون سرشتت | اقسام جنون ست سر نوشتت
گوئی ز عذاب تا چه باشد | باشد تو خبط تا چه باشد
میگفت همان همین شقفتی | زو کس نشفتی انچه گفتی
محکم چو بدید کفر و عصیان | رو کرد براه عود غضبان
ناگاه سحاب شعله تابی | آورد برای شان عذابی
انگه تصدیق یونس آمد | تا ردکنش تجسس آمد
پیدا چو نشد سراغ جائی | زنبیان علما زدند رائی
تا بهر فرق پای کردند | از شهر بدشت جای کردند

ل نام شهر ۱۲ ۲ استادن ۱۲ ۳ یعنی کار استادی از عذاب سر زند ۱۲ ۴ حذر ۱۲ ۵ یعنی پراکنده قسم از جنون مانیا و قطرب و خبط از اقسام جنون و مالیخولیا نیز ۱۲ ۶ مانند ہمی ۱۲ ۷ تا عذاب را رد کند ۱۲

اطفال جدا نموده از مام ببریده تلج را ز اغنام

بت ها بشکسته و بی زاری آورده همه بسوی باری

گفتند که ای خدای یونس رحمی بنما برای یونس

چون از شر و شرک درگذشتند با خیر و بشکر باز گشتند

جویای نبی خود شب و روز کز وی بشنوند شرع آموز

آمد چو ببرج آبی آن ماه بنمود هلال را[1] شرف گاه

از ماهی آن هلال بیتاب چون عکس هلال گشت در آب

این از خطای خویش بنشست پیندا بی حکم خدا چو قوم بگذشت

تا خود نه کند تعدی آن بد لازم بنمود غرق بر خود

ماهی بطن همان که بوده زو بطن بطین[2] مقر نموده

جا کرده در آن چو نقطه در نون آن چون صدف این چو در مکنون

چل روز تو به خواند آنجا سبحانک[3] لا اله الا

تا شد بشارت الهی آن ماهی آب بیک ماهی

افگند بساحل زد بانش تن گشته نزار اندرانش

از قدرت حق بهشت یقطین یعنی شجر کدوی شیرین

چل روز غذای او بآن بود وز برگ بفرق سایبان بود

بشکافت چو طاقت روانی وز جسم برفت ناتوانی

---

[1] مراد کشتی ۱۲ [2] بطین بضم و الفتح منزلے از منازل ۱۲ [3] لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین یعنی نیست معبودی مگر تو پاک تو من هستم از ظالمین این اسم اعظم است ۱۲

ذوالقرنین

شد امر دگر برای ارشاد — گردید گروه منتظر شاد

آنجا گذرانده چند سالے — آمد بسیاحتش خیالے

چون جانب کوفه ره سپر شد — زین منزل فانیش سفر شد

تحقیق چو شد ز قلب[1] نامش — هم از عشرات بود آن ششش

از ذوالقرنین حالیا حرف — با آینه نامه زانکه ظرف[2]

دارا شکن آن سکندر روم — محکم خردی جهانش محکوم

هر ملک که یافت زو کشادی — رائج پی کفر شد کسادی

پیمود[3] جهان ز بحر تا بر — پیمود جهان ز بحر تا بر

تا رفت بحد مغرب و دید — در گرم آبے غروب خورشید

قومی بدل سیه تر از شام — میکرد سجده بروی اصنام

از شمع هدایتش کر به کرد — چون دو دان تیرگی سفر کرد

زانجاش چو نقل آنجو رشد — نور دافق طلوع خور شد

قومی بنظر شدش نمایان — یکسر بصفات چارپایان

بیمایه ز علم و دین و آئین — از پایه پست تیز پائین

نی جامه برای شان نه سایه — جز برگ و بر از غذا نه مایه

دی دانش عرف و شرع آموخت — بنیائی و نسج و زرع آموخت

ز آنجا بمیانه دو کوهے — بگذشت و مقیم آن گروهے

[1] قلب نامش یعنی یونس را چون قلب نمایند سنوی حاصل شود معنی آنکه از سنوی چون تحقیق شد ششش و ادهم کرد او ست از عشرات در حساب ابجد پس حاصل ۹۶ سال شد ۱۲ [2] مقابل ۱۲ [3] پیمود اول یعنی سیر و رفتن و دوم یعنی مساحت ۱۲

داناى زبان و اهل ايمان / گفتند بسى ز قبول فرمان
كاى عقل بطينت تو ممزوج / ياجوج بما بداند و ماجوج
قوم اند بنام بوقبيله[۱] / يافث[۲] نسبان خيل حيله
جمع بدكيش و سخت كوش اند / كوتاه قد و دراز گوش اند
يك گوش بساط شان دم خواب / گوش دوبين كنند جلباب
با كثرت نسل فتنه زايند / از پشت يكى هزار آيند
آيند برون ازان سو كوه / بر غارت و قتل ما بانبوه
چندانكه ز خرج مى پسندى / از ماست كه راه وحل بندى
گفتا نبود بملكتم كس / يارى بسزد بقوت و بس
فرمود كه پارهاى آهن / تا قله بچيده شد ز دامن[۳]
بنمود چو اخگرش سناخ / بگداخته روى كرد راسخ
مابين دو كوه بست آن سد / شد راه صعود و نقب مسد
اينست ز لطف حق بفرمود / كافتند نگر لعهد موعود
زين گونه سياحتى[۴] بميكرد / روزى به پى خضر بر خورد[۵]
با وى بنمود همعنانى / در ظلمت آب زندگانى
از ورد رسيد و آب نوشيد / اين ديد و ز چشم چشمه پوشيد
گويند كه آخر حياتش / عزلت بگزيد تا وفاتش

ذوالقرنين ۱۲ — توانگرى ۱۲ — تا قيامت

۱؎ بوقبيله جد اعلى ياجوج و ماجوج كه باهم برادر بودند اولاد و ازين اسم يافتند ۱۲ ۲؎ پسر نوح عليه السلام ۱۲ ۳؎ دامن كوه ۱۲ ۴؎ سفر كرد ۱۲ ۵؎ ملاقات كرد ۱۲

در مدت عمر و بعض حالات — لیک آمده مختلف مقالات
من نامه از آن همی خرامم — اینک قلم دگر تراشم

موج بحر خفیف ذکر سه تا
زکریا و یحیی و عیسی

زکریا چو سر شد از وحی ذکرا — تا مه آمد کفیل مریم فکر
قلم هر محرر تحریر — مینا ید محررش تحریر
یعنی از امر دینوی آزاد — جاش مسجد نذور را در آزاد
دان داناکه بود او را باب — نسل رحیم و اندش انساب
نذر حق پیش از ولادت او — کرده بودش پی عبادت او
عهد اشکان نبی ز یزدان شد — گهر اشکی زر فشان پیان شد
بود با آن عصم او را نقد — پاک عمران و حنه اش در عقد
نام اشباع حنه را خواهر — بود از بهر این نبی همسر
هر دو نور دو دیده فاقور — او هم از دوده سلیمان نور
لیک جاها باهم آن موصوم — ذال یا دال جای امر قوم
یافت ز امید تازه حنه چو جا — وقت یاسش بقدرت حنان
کردندی برای تحریرش — مریمش زاد و کرد دلگیرش
گفت زن نیست قابل تحریر — حق پذیرفت مژده داد بشیر
برد در مسجدش شد ندا زان — عابدان و محرران حیران

۱؎ وزن این بحر فاعلاتن مفاعلن فعلاتن است بسکون سین و بحر یکسان نیز آمده ۱۲ ۲؎ زن عیم نام پسر سلیمان ۱۲ ۳؎ نام پادشاه فارس ۱۲ ۴؎ نام خدا ۱۲ ۵؎ آزاد ۱۲

لیک بشنیده و آن جلالت او — بحث شد از پی کفالت او
زکریا قریب خود گفتش — هیچکس این دلیل نشنفتش
آخر الامر قرعهٔ اقلام — تا سه بارش بیوفتاد بنام
یعنی از سهمها بیافت سمات — خامه‌های کتابت تورات
قلم دیگران بماند بر آب — خامهٔ آن نبی نشست در آب
دیگر از عکس شش امتحان آمد — اولش باز هیچنان آمد
نیمه یا شش یافت چون سن او — درس تورات داد محسن او
شد چو ملفوظ حجره ساخت جدا — تا تلفظ کند بذکر خدا
کس در آن حجره پای ننهادی — زکریاش آب و نان دادی
با میمُ عمّ آن عفاف شعار — ابن یعقوب یوسف نجار
زکریا چو گهی کار شدی — بر در آن رواق قفل زدی
روزکی دید قفل کرد چو وا — بر او صیف میوه‌های شتا
از کجا گفت گفت از وهاب — یرزق من یشاء بغیر حساب
دید این قدرت و شگفت بجوش — بامیدی که داشت گفت بخویش
بی محل آنکه میوه داد چه دور — حال این پیر هم دهد گر پور
تا بگفتش ملک بوقت قیام — مژده بادت بپور یحیی نام
با صفات پیمبری موصوف — کس نه قبلش باین لقب معروف
مهتر و پارسا و صدق طریق — چون مسیحا رسد کند تصدیق

سالی ای لبس ملفوظی یار سید که یازده ست ۱۲ سنه ۵ موسم گرما ۱۲ سنه سر ۱۲

گفت من پیر و هستم عاقره[۱] / گفت خلاق تو بود قادر

حامل وحی تو حیاتش داد / در شکم مه ز حمل یحیی زاد

چون برین حال شد دو سال بسر / حق عیان کرد قدرت دیگر

مریم از غسل روز کی پرداخت / ناگهان صورتی معاینه ساخت

مو بمو وحشت مو بمو ترسان / گفت انی اعوذ بالرحمن

گفت روح القدس[۳] انا الملک / آنچه میداشتی نه زان الملک

باد شاه ز حق بشارت پری / اسم عیسی و جسم او نوری

آن صبیی بمهد گویائی / آن نبیی بحکمت و رائی

گفت بی زوج باشدن بچیان / گفت بر امر حق بود آسان

درد میدش دمی که بار گرفت / دم وضع از میان کنار گرفت

کرد جا زیر شاخ خرمائی / امر حق گشت جلوه فرمائی

چشمه‌ئی شد پدید چون زمزم / شست او را و خویش را مریم

زاد و شد از شرم خلق لیک حزن / گفتی و طفل اشک در دامن

کاش زین پیش رفتمی ز جهان / یا بیفتادمی ز یاد کسان

بود آن شاخ خشک گفت سروش / دست آن بیخ بیزن تا جوش

رطب[۵] ازان چو رطب[۴] چشمه شراب[۶] / ده ازین نو رسیت چشم تر آب

ور بپرسد کسی اشارت کن / که نگویم ببند ز صوم سخن

گشت از من خشک و تر برسید / بسر حال زین بسر پرسید

۱ یعنی زوجه ۱۲ ۲ یعنی بانجه ۱۲ ۳ جبرئیل ۱۲ ۴ تازه ۱۲ ۵ خرما ۱۲
۶ آب ۱۲

چون نهاد او بصحن حجره قدم — سرزنش کرد قوم کای مریم
مادر تو بخوی زشت نبود — پدرت نیز بدسرشت نبود
سوی یکی پسر سخنی چو نمودش — کرد اشارت که امر آن بودش
همه گفتند این چه حال بود — کی رطب ریز نونهال بود
روزهٔ منگ را تو کردی وا — پرده پوشی ز صوم صمت بجا
ناگه آن عید روزهٔ مریم — بالب شیر چون سحر زد دم
که منم بنده و از حقم برکات (او پیشتر ۱۲) — امر تا زندگی صلوة و زکات
بی بلوغم بلاغ کرد عطا — هم کتاب بلیغ داد مرا
کرد فرمان برم بی مادر — متکبر نی و شقاوت اثر (ماهی بدمن ۱۲)
زود رود دم ز روز زادن من — تا بروزی که خیزم از مدفن
حجت ست این بپاکی مریم — کی رسد تهمت تجسس بریم[1]
زان لب شیر و شکر افشانی — همه شیر و شکر[2] بحیرانی
دفع زان شیر شد سم بهتان — وان شکر داد لذت ایقان (یقین ۱۲)
لیک آمد فرقهٔ تکذیب — ظن بد شد برای یوسف و (کرکش ۱۲)
بست یوسف صفت چو یوسف ازین — زکریاش شد بش محل یقین
قصد کردند با شه آن وقت — قتل عیسی و او بحیله و مقت
زکریا ازان فساد شدید — بهر عیسی صلاح هجرت دید (و دید ۱۲)
تا زبیت المقدسش با مام — برد یوسف بمصر و کرد مقام

[illegible] یوسف نجار [illegible] ۱۲

[1] دریا ۱۲ [2] آمیزش ۱۲

ولذا قال شافع الامم | اتقوا عن مواضع التهم
همه گفتند حیلت این اخفا | زکریا گر از تو نیست خطا
می شمیت بدترین آزار | گر ز وی نیست بو خطرهٔ اقرار
تا بسی سال خویش را پوشید | روز عود مسیح گشت شهید
شام میرفت زیر شجره | جای دادش بجوف خود شجره
گوشهٔ جامه آشکاره شدش | تن صافی پاره پاره شدش
دم نزد غیر از دم تسلیم | که چنینش رسید حکم حکیم
نی غم جان نه فکر اره نمود | دل خود محو ذکر اره نمود
اندران ذکر اره بیش نگاه | گوئیا بود بد بسم الله
خامهٔ سن بمرد بیداری | زین سخن داشت نبض نشاری
باقی از یحیی و مسیح کلام | دادش از بو لقا تجلی و قام
بود یحیی از عالم طفلی | عالم علم علوی و سفلی
لب شیرینش داشت میل بشیر | که شد از حکم حق نذیر و بشیر
مادرش را رها نکرده کنار | دل وا ز جهان گرفته کنار
در ترقی بعهد آن مهدی | خود رشد امروز بود گرمه دی
بود غیر یدیش براه خدا | زفتن پاش گرد مسجد جا
پای نهاد چون بسن شعور | وحدت از کثرتش نمود نفور
دیدن و ندیدن نسوان | از خودش هم بیاد حق نسیان

له نام ذکر است ۱۲ که نبض نشاری که حرکتش بطور اره باشد علامت هلاکت است ۱۲ که از سر تو ۱۲ که ی ذنام نکننده تنده باشد ۱۲

گریه‌اش هردم از مخافت حق | ماند بینا نظر ز رأفت حق
امر یحیی خذ الکتاب رسید | قوت او را بدین خطاب رسید
نور توریت آن بیاض بلاغ | شد ز جهدش در آن ایاغ چراغ
کرد تصدیق و گفت میت را | وقت عود مسیح بعث را
رحلت او پس از صعود مسیح | که در انجیلش می‌سزد تشریح
زن شه پیر گشت و در دل داغ | که در آن باغ گل شود ابناغ
روز و شب بود خاطرش بخطر | که زنان را بود ز ضره ضرر
مصلحت گفت با زن شه سر | دخترش بود از دگر شوهر
گفت یحیی چو خواست شه فتوا | نبود عقد با ربیبه روا
بد ظن آن زن شده تیغ دغا | خواست کردن بموت یحیی را
روزکی دید شاه را بدمست | جام در جای اختیار بدست
بفرستاد دختری بصفت | بروی از شه دو صد نگاه برفت
دخت رز عقل او کشید از سر | دخت زن خواست تا کشد در بر
دخت آموخته بگفت نخست | سر یحیی ببر گر این شرطست
شاه مأمور نفس اماره | دین ازان امر کرد آواره
سر ببریدش چو پر ز خون آمد | خون از آن طشت سرنگون آمد
کرد با شه همین خطاب آن سر | بر تو نبود حلال این دختر
پس زمین کام حق رسید بسر | پاک یک سر دو را ببر دفتر

۱ زن دیگر برای شوهر ۱۲ ۲ زن ۱۲ ۳ آرایش ۱۲ ۴ شهوت ۱۲
۵ خیال ۱۲ ۶ آسمان ۱۲

خون یحیی نمی نشست ز جوش — خاست زین جوش شوری بس خروش
تا یکی از ملوک فارس شنید — چست با فارسان چو شیر رسید
خاص شخصی بانتقام نمود — امر از بهر قتل عام نمود
گفت تا جوشش خون اوست حرام — بر سپاهی و تیغ قوم نیام
یافت دستور زین چو آن دستور — با سپه رفت و شهر شد پرشور
ریخت خون کسان که در تعداد — بر سر هشت چار قطره قطار[1]
چون یکی شد بجوشش این همه خون — آن روانی گرفت تنگ سکون
لیک تشنه گفت بس کنی هرگاه — خون ز مقتل رسد بلشکرگاه
رحمش آمد بکشتن دگران — لیک کشتن ز حکم بود گران
هر دو را او نمود پاس تمام — جابجای آن عام قتل کرد بجام
سهل بود آن همه که رفت اینجا — ترسم از ماجرای روز جزا
عکس باید معاف بی ادبی — سبقت رحمتی علی غضبی
روز معلوم هر بد و نیکیست — به نزول مسیح نزدیکیست
برد نام مسیح چون خامه — خواهد انجام قصه اش نامه
برسالت حقش پس از سی سال — داد جاه و رساله کرد ارسال
سوی بیت المقدس آمد باز — در کف انجیل و بر زبان اعجاز
گفت روح الله بخلق نبی — بعد من آید احمد عربی
کرد یحیی نخست تصدیقش — کز زمین پیش رفت تحقیقش

[1] چارپایان ۱۲

جمع برآمد رونه روبره آن | بهر دعوی ابجواست دبره آن

گفت از گل پرنده می سازم | که پرواز دم باعجاز زم

گفت خفاش آفرینش یافت | لیک چشمی چو او نه بینش یافت

بنمود آنکه اکمه و ابرص | نیز نافع نگفت شان این نص

مرده را گفت جان دہم بکلام | تا ببرند سوی مرقد سام

گفت یا سام قم باذن اللہ | خاک جنبید و خاست او ناگاه

تو کئی گفت سام ابن نوح | من کیم گفت ہستی از حق روح

عیسی مرسلی و بارائے | که بقرب قیام باز آئے

گفت و بگزید باز خلوت قوت | که ہنوزم ز رفتہ تلخی موت

جانست شیرین ولی اجل عاجل | باز زان تلخیم بلرزد دل

با چنین معجزے که بخشد جان | زنده زایمان نگشته مرده دلان

گفت پس آنچه عقل خیره بود | کاین عجوبشان و این ذخیره بود

ہمچنان دم زدند زانکار حق | کس نشد جز حواریان با حق

آن وشش تن ز شستن جامہ | گشته مایل شستن نامہ

گفته کانصار حق بایمانیم | پس گوا باش ما مسلمانیم

نحن انصار چون معی دی شد | اسمش را لقب نصاری شد

دید چون کفر دیگران انجا | نقل کرده حواریان ہمجا

سر کجا منزلے چو مه کردی | معجزے زد فروغ گسترئے

یعنی [illegible] ۱۲

۱ ذلیل ۱۲ ۲ کور مادرزاد ۱۲ ۳ پیس ۱۲ ۴ خوابگاه ۱۲ ۵ پسر نوح ۱۲
۶ قیامت ۱۲ ۷ گازران ۱۲ ۸ مخفف گواه ۱۲

دعوتی می نمود از پی دین | هم رهش می شدند اهل یقین
گشت در راه بس چو قحط طعام | بشنید از حواریانش کلام
که تواند خدای تو آیا | که دهد مایده بما از سما
ربنا انزل بلب ویش کرد | حق بگفت و دعا قبولش کرد
که بکفران نعمت ست عذاب | که نه بیند کسی ز اهل عقاب
خوانی از آسمان فرود آمد | پی شکر از همه سجود آمد
نمک و تره و دوازده نان | داشت آن خوان و ماهی بریان
همه خوردند و همچنان می بود | تا سه روز این چنین نزول نمود
بعض این از ساحری گفتند | خوک برخاستند چون خفتند
هم بدانسان که پیش از داود | مسخ گردید قومی ز یهود
شنبه شان بود و صید ماهی ورد | عمل اهل قریتی کردش فرد
باز گردید عیسی از سفرش | چند سال این چنین شد بسرش
آن گروه جهود دشمن او | جهد کردند بهر کشتن او
دید ظاهر چو روز فتنه شان | شد شتابان بخانهٔ پنهان
یافت بر رفع امر بیچون را | بوصایت اختیار شمعون را
شمع کردش ببزم مست خویش | داد پروانهٔ خلافت خویش
نام هود ایکی منافق بود | طبع او با طمع موافق بود
از پی سی درم سراغش داد | هر درم صد هزار داغش داد

---

(۱) ربنا انزل علینا مائدة من السماء ای پروردگار ما فرود آر بهر طعام از آسمان ۱۲
سکه اندر زر ۱۲

همه از جای خود بدر جستند — بگرفتند و دست و پا بستند
که تو از ساحری چها کردی — کی ز ما حالیا رها گردی
متفق تا کشند بر دارش — گفت حق جبرائیل بردارش
همچو مهرش صعود شد بسپهر — بر سر چشم خود نشاندش مهر
یک بیک مانی او را بگذشت — دار تا پا بُد او را بگذاشت
مهترشان که داشت نام یسوع — شبه عیسی بر او بیافت وقوع
گفت هرچند مقتدا استم — من همان مهتر شما استم
کس نه باور نمود سردارش — بکشیدند بر سر دارش
درمیان پس ندیده آن مهتر — گفت مهتر بحیرت و کهتر
مهتر ما اگر این مسیحا کو — ور مسیحاست مهتر ما کو
مریم پاک آمد سوی دار — نگریستی و میگریستی زار
چشم بر دار همچو نرگس داشت — که گل خود بنوک خار انگاشت
لاله سان داغ در جگر او را — ارغوان زار چشم تر او را
با تن زار و چشم حیرت زا — رشتهٔ خویش سوزن عیسی
هفته او را باین تعب بگذشت — بی خور و خواب روز و شب بگذشت
بهر تسکینش حق ز خانهٔ مهر — کرد راجع بمنزل آن مه چهر
نوش شکر از لب آشکاره شدش — اشک شادی برخ ستاره شدش
از جمیع جواریان بشمار — ثابت و یافت سبعه سیار

۱ شادی ۱۲ ۲ آفتاب ۱۲ ۳ دنیا ۱۲ ۴ بند ۱۲

حال هود اشنیدگان پاک — کرد خود را از شرم جرم هلاک
گفت زو گرچه زشتکاری بود — توبه آئین رستگاری بود
گفت بهر حواریان سفری — که فلان جا فلان کند گذری
شرع را بهر دیار کند — کفر را با کسادیار کند
کرد اندرزها بحسن عمل — بست آن روزنها که داشت خلل
کرد پدرود مریم و چو ملک — بدعا باز شد بر اوج فلک
عود او اندرین شب مسعود — عید ترسا بود بطیب و عود
ختم انجیل مدت دعوت — بیش و کم هم بود درین مدت
بامدادان حواریان بهود — شرح کردند تا چه حال که بود
رفت تحریض[1] بر الهیات — که گفت فلک شدش مرقات[2]
همه کردند ازین تکذیب — حبس شان در شکنجه تعذیب
ملک روم را خبر برسید — از خبر نیز زود تر برسید
اهل دین از سیاه خانه[3] رهاند — لیک ره ز اهل کفر نشاند
دل و نور یافت از شمعون — چون چراغ بشمع شد مقرون
کیش ترسا بحکم او زان روز — شد چو قندیل روم شام افروز
گفت شمعون حواریان برسید — هادی اهل آن بلاد شوید
مشکلے آید ار شما را پیش — کنم آسانش من بیاری خویش
هر یکے شد بجای خاص روان — اختلافست در اسامی شان

[1] برانگیختن ۱۲ [2] زینه ۱۲ [3] زندان ۱۲

سوی انطاکیه[1] بصد ناموس — کرد تا روی آن دو گر ماروس

حبس شان کرد شه که جابر بود — خشم او را سبک زجا بربود

گفت شمعون بنور دل آگاه — رفت آنجا و شد مقرب شاه

با تجاهل بشاه روزی گفت — حجت شان همی توان بشنفت

گفت کن امتحان بشود اور — لب و در سوال و دل یاور

بنمودند ابرص[2] و اکمه[3] — گفت شمعون طبیب را این ره

پس ز گل ساختند مرغ مسیح[4] — گفت این کار ساحریست صریح

دم زدند از ذخائر و ماکول — بهر کاهن بگفت این معمول

زنده کردند مرده هفته — گفت اکنون شک از میان رفتم

عذر ماضی بخواست شه فی الحال — کرد دین الهیش استقبال

هم حبیب درودگر گردید[5] — ماه محبوب خود چو از نو دید

دیگر اصحاب قریه نشنفتند — دعوت شان و این چنین گفتند

شوم بر ما بود قدوم شما — نحل ما را بود قدوم شما

تن ز تیمار رنجان بود پیدا — گنبد اندرین هوا پیدا

پاسخش شد که زشت کردارید — شومی خود ز نزد خود دارید

با زبان چو تیشه آن نجار — گفت با کج دلان ناهموار

میتوان داد دست بیعت شان — که نخواهند هیچ مزدوران

کافر از حق توان شکن بجه رو — کافرید در رجوع استاده

[1] نام شهر ۱۲ [2] پیس ۱۲ [3] نابینا ۱۲ [4] شپیر ۱۲ [5] ایمان آورد ۱۲ [6] ای خانه موش باشید ۱۲

گشته شد همچو شمع و بانگ ملک — گشت با دو چراغ آن هر یک
حرف حق گر بگوش گیرد جا — آب آتش کش است بهر بلا
ورنه با دلیت دو راز تو باد — گردمد خاک عاقبت بر باد
بعد شش سال از صعود مسیح — گرد مریم چو هشت خلد ضریح
کیم[1] از نام پاک عیسی[2] کم — حکم دینش بماند مستحکم
تا یکی از جهود کز ره کین — فکرشان بود رخنه آن دین
شد باین لباس با تلبیس — نام بولس نشانه ابلیس
کرد خلوت مقر عبادت را — بر کشش شد مقر کرامت را
بار یا بوریا نشین گردید — خاک بوس همی آن و این گردید
کرد روزی پیام کم عیسی — بفرستاده است سوی شما
کس آیند نزد من از احبار — تا نمایم ز رمز کی اخبار
عیسی اکنون بخوانده است مرا — کشف آن رمز مانده است مرا
آمدند و جدا جدا شان خواند — بر هر یک حدیث دیگر راند
در حق عیسی آن سخنها بود — همه با یکدگر نه همتا بود
آن برفتند و گشت این جهود را — ماند آن اختلاف تا بر جا
پس بهم مختلف شدند احزاب — وان بنائی درست گشت خراب
گفت جمعی مسیح ابن الله — شد هو الله فرقه را راه
زد فریق سوم دم از تثلیث — از اب و روح و ام و ابن گه حدیث

۶۰ یعنی ۷۰ ۱۲

[1] یعنی هفتاد که عدد لفظ کیم است چون آنرا از نام عیسی کم کنند هشتاد و ماند ۱۲ [2] منسوب برهما ۱۲ کفر ۱۲ گرده ۱۲ خدا ۱۲ جبریل ۱۲ عیسی ۱۲

شرک خیر کان بود توحید
ظفره طرفه آمدش برقسم
جستجو از کجا ۱۲
ذکر اصحاب کهف باشدان
یافتها دین عیسوی یا نوس
شام زانجا کناره کردند
داد غازی نشان و دین بگزید
سگ ایشان باقتضای وفا
کرد با حق کنید نفته خبر
آن از سگ ۱۲
عفعف آوخدی کرد سخن
سگی از کوی پاک عیسایم
برکت های اینچنین صحبت
گم درین مصر عش سرودم شد
همه کردند غار را مامن
مختلف نام شانست در تحریر
تا سه صد سال و نه دران بن غار
در طلوع و غروب بود از خور
دور خور چون فلک بگرداندی
گفته بعضیش از زبین مفته

شرشرک از نگاه شان پوشید
طرفی از وسط گذاشت قلم
اندکی ۱۲
مرزی از شام مسکن ایشان
قتل شان خواست شاه دقیانوس
با شبانی بگاه بر خوردند
گله اش ماند و همقدم گردید
لیک کردند منع جمع صفا
هست هم از گزند شر اهر
چون شما گفت حق شناسم من
سر بپای شما همی سایم
برکشد از سرشتم آن سیرت
پی نیکان گرفت مردم شد
غور شاهش نگشت پیرامن
شش تن اسم کلبهم قطمیر
خواب ماندند بچشم ایشان باز
به یمین و شمال غار سفر
پهلو شان ملک بگرداندی
بعد ماهی همش سخن رفته

[illegible]

له گذاشت ۱۲ سگ آواز ۱۲

شد محقق ولیک حق جو را | صحت آن بروز عاشورا
اندرین عرصه بعد دقیانوس | سرنگون گشت چند لیت و کوس
تا بدولت رسید بیداری | اندرین غار خواب بیداری
جسته از خواب دم زدند بهم | که بخفتیم روزکی یا کم
کرده تغییر وضع پیمانها | رفت بازار تا خرد نان را
شهر و مردم برنگ دیگر دید | رنگ رو از تحیرش گردید
شهر و از دین عیش و رونق | خلق بیگانه و یگانه حق
دید جبار نقد دقیانوس | گفت با گفت منتشر و سیوس
که بهانا خزاین آن عهد | یافتی تو بجهد یا بی جهد
گفت یعنی چه آن زمانه و گنج | گو گرفته ازین سرای سپنج
گفت و یوانلیت و شم بر د | کو سه صد سال و نه بود که بمرد
قیل و قال از دو سو بطول کشید | قاله قاله بعرض شاه رسید
خوانده شد نقش پیرو بیگر شاه | نقش لا اله الا الله
ذکر ارکان دین و ارکانش | فکر عین الیقین و اعیانش
شاه گفتش که راستی آور | راستان را خدا بود یاور
بنگیم و کاست مرد و زانه | گفت تا خواب غار افسانه
شاه چون خوانده بود در انجیل | ذکر اصحاب کهف با تفصیل
یافت کاصحاب کهف اینانند | ملکی نشان درست کیشانند

سلہ دنیا ۱۲ سلہ نام یکی از ان شش کس ۱۲ سلہ نان پزہ ۱۲

موبدان خواند از پی تحقیق | همه ها دم زدند از تصدیق
عزمش آمد بدیدن آنها | پیشتر زو برفت یملیخا
خبری زان نمود با اصحاب | گفت حال سراسر استعجاب
شه رسید و بدید پس بدعا | باز خفتند تا بروز جزا
چشم بستن ز خلق هوشیاریست | اینچنین خواب عین بیداریست
بر در غار شه کنیسه بساخت | بهر آن روز کوس عید نواخت
لوح آویخت آن بنام رقیم | نامشان کرد حال ایشان ترقیم
بعد چندی نهفت از انظار | آن رقیم و کنیسه و آن غار
هر که جوید کناره ز جهان | کندش حق بستر خویش نهان
زاهل اخدود آمد اکنون ذکر | خاست دود رقم ز آتش فکر
شرح اخدود کرده اند همین | بدرازی بود شگاف زمین
نوشت ازیمن بخندانش | اهل آن بادشاه اعیانش
مومنان سوخت این گروه نفاق | اندران شق بشعله خیز شقاق
ماجرا اینکه داشت شه دستور | ساحری و کهانتش دستور
وقت پیری یکی غلام فهین | خواست از شاه و ساختش تلقین
روزکی او براهبی برخورد | که بجای عبادتی میکرد
یافت ارشاد تافت نور بدل | تافت روی از ان ره باطل

له عالمان ۱۲ سله عبادت گاه ۱۲ سله نام لوح ۱۲ سکه ای مومنان را
این گروه نفاق دران شگاف زمین که اخدود است بآتش کینه سوخت
۱۲ سله آتش ۱۲

مستجاب الدعا شد آخر کار / خرق عادت نمود زو بسیار

اژدهای گزنده‌ای بود / رفت چون پشت پا و بدیت بسود

همچنین بود در پی شیری / گفت او در رفتنش نشد دیری

ناگهان چشم حاجب[1] آن شاه / گشت محجوب از فروغ نگاه

حاذقی رفع آن حجاب نکرد / همچو حاجب[2] قدش خمیده ز درد

گفت گر نور دل کنی پیدا / ظلمت دیده‌ات برم بدعا

همچنان گشت پس بگفتا این راز / بی ضرورت نشایدش ابراز

شاه پرسید زانش اخفا کرد / لیک تهدید آخرش وا کرد

خوانده شد آن غلام کاین چه فنیست / گفت از قدرت خدای غنیست

گفت باری بگو خدای تو کیست / گفت آنکه انصاف ما بیکیست

گفت هان توبه ورنه کشته شوی / گفت او ارحم نگاهبان قوی

نه سگالید ساعتی هم شاه / کرد با او جماعتی همراه

که لب بحر گردنش نزنند / طعمهٔ ماهیان تنش بکنند

باد آن نازیان با آب افگند / زنده آمد وی از مقام گزند

گفت شه زود کار او سازید / از سر کوه زیرش اندازید

باز از یاد امر شد معکوس / او فتادند ناکسان منکوس[3]

پس شه او را کشید بر سر دار / کیش[4] پرداخت بر نیامد کار

پایه دار آتش بلند افروخت / سر موییش زان نه سوخت

۱؎ چوبدار ۱۲ ۲؎ ابرو ۱۲ ۳؎ سرنگون ۱۲ ۴؎ ترکش ۱۲

بر سر دار لیک آن ناگاه ‌‌ جلوهٔ دوست دید و گفت بشاه

که بیک تیر کار من سازی ‌‌ گر بنام خدایم اندازی

جانش زان تیر شد سوی محبوب ‌‌ ماند جسم لطیف او مصلوب

آن گروهی که وقت حسن مآل ‌‌ دید این حال او گشت اهل الحال[۱]

رب هذا الغلام آمنّا ‌‌ گفت بالای آن ز تعدیه با[۲]

دید چون شه که فتنه برخاست ‌‌ گشت بر عکس آنچه او میخواست

زد درین باب رای با اعیان ‌‌ سوختند آن جماعت ایمان

لیک با دیگه دیگران[۳] نوزد ‌‌ شاه و اعیانش هم در آتش زد

گفت او کی که در زمان عمر ‌‌ بر سر دار یافتند بسیر

بر زنخدانش دست طلعت نور ‌‌ فرق از جبین و نظهور

میکشیدند[۴] دست وقت گذشت ‌‌ همچنان مستقر قراری داشت

همه زینحال دست[۵] زیر زنخ ‌‌ کعب[۶] بکشاد هیچ عقدهٔ زنخ

بود آن کعب دل از احبار ‌‌ در زمان عمر شد از اخیار

داشت از عهد عمر پانصد سال ‌‌ یکسرش بود آگهی زان حال

پس ز دارش عمر فرود آورد ‌‌ در نکو منزلی مزارش کرد

رحمت ایزدیش بر جان باد ‌‌ بغلامیش خیل غلمان باد

۱ ای صوفی یعنی وجد کردند ۱۲ ۲ ای بای تعدیه بران عبارت داخل کرده گفت ان گروه رب هذا الخ ۱۲ ۳ ای بار دیگر و این جمله معترضه دعائیه است ۱۲ ۴ ای باو دست از زنخدان میکشیدند چون میگذشتند با زیر زنخدان میرسید ۱۲ ۵ متعجب ۱۲ ۶ کعب نام یکی از احبار نصاری که در زمان حضرت عمر رضی الله عنه مسلمان شده احوال پیشینیان را مورخ بود ۱۲ منه

کلک وصاف صفات از جرجیس | بود ذاتش ز برج دین برجیس[1]
مولدش روم فلسطین مسکن | با وطینش بنور دل روشن

مستفید از یکے حواری بود | تا جراز بهر خیر جاری بود
شاه عهدش ز خیر داشت نه بهر | موصل شر و موصل و را شهر
شنکے ساخت و آتشے افروخت | منکران سجود را میسوخت

رفت جرجیس بهر دعوت او | گوش ننمود ایچ حجت او
سخن شست گفت بی سر و بن | از سر صدق سجدهٔ بت کن
کرد زین حسن چون ابا جرجیس | بد شد آن بدنهاد[2] با جرجیس
بست بر چوبی و بشانهٔ او | آهنین شانه ها بسر و فرق
گوشت از پوستش بدر آورد | روز دیگر چو مهر سر برکرد[3]
گفت آن رنج شانه از تو کجاست[4] | گفت حق جل شانه کرم راست

هم تو خود را باو یگانه بکن | طرهٔ حال خویش شانه بکن
کرد و دیگ آب جوش شانش | تازه رو یافت آب جوشانش
آتشین سیخ هاش کوفت بسر | سرخ موها صفت نکرد ضرر

چار میخش نمود و زندان | سنگ بر پشت و نهاد گران
کلک او را شب ز بلا بر هاند | صبح خود را به ملک بسا ند
گفت دستور غیر جادو نیست | ساحران عاجز اند چاره بس تا
بخوراند ند آب دم کرده | اسم حق خوانده بے ضرر خورده

---

[1] ستاره مشتری ۱۲ [2] بد ذات ۱۲ [3] آفتاب برآمد ۱۲ [4] کدام ۱۲

گفت بهتر که گویدش ساحر — خرق عادت ازو بود ظاهر
حاضری بود راست گفتاری — بشنفت[۱] این کلام گفت آری

مرد گاو عجوزه[۲] ور ده — دید باقی سرش ز که تا مه
عجز بنمود آن عجوزه برش — زنده کرد از عصا که زد بسرش

پس بهشتش گفت ده بجفل یا — حال[۳] اوّل بچوب کرسی ها
نخل شد برگ دید هم بارش — باز نا بر وصلے ز آزارش[۴]

شکل گاوی بساخت از مس و رو — وان ز گوگرد[۵] و نفط شد مملو
بند کردش دران و تا هفته — گردش از تیز آتشی تفته

ملکی بر زمین زدش که شکست — آن صدا شد که هوش سرها جست
شه چو آمد ز حال هول بخویش — دید اورا بایستاده به پیش

پس عتابش بجرع کرد و سپند — ساختش در سرای زالی بند
بعد ماهی هم از فلک آن زال — لب نانی نیافتی چو هلال

اوفتاده ستونکی زو عاش — باز آورد شد فراغ معاش
همچنین به نمود ز و بسیری — لنگ و گنگ آنکه بود کور و کری

شاه آنسو گذشت و انبها دید — گفت جادوگری چنین که شنید
همچنین با عذاب چند نمود — باز چون دید همچنان او بود

هر که فانی ست در بقای حق — هست باقی کجا فنای حق

۱ بشنید ۱۲ ۲ پیرزن ۱۲ ۳ ای چوب کرسی که خشک است سبز و تازه کن و نهال اوش بر ۱۲ ۴ ای از آزار رسانے بر جست ۱۲ ۵ گندھک ۱۲ ۶ رال ۱۲

گفت حیران تو ہمے انم | حالیا رو براہ ایمانم
لیک یک شرط مصلحت دارد | تا بملکم فساد رو نارد
سجدہ بردن ز تو بربت من | من درو با خدایت آوردن
میہمان اشبم بمنزل باش | خبر آشتی شود تا فاش
پور آن زال گفت مشنو این | گفت خاموش قدرت حق بین
ہمدران شب خدیرہ سلطان | معجزش کرد معجز ایمان
صبح با شاہ شد دوان بشکوہ | سوی بتخانہ ہمرہش انبوہ
ہر یکے را ہمین سخن برلب | شہ بسالی فرقت او راشب
چون بہ بتخانہ ہیبتش زد پا | او فتادند سرنگون بتہا
پس طراقی برآمد از بت شاہ | بطریقے کز آن زمین شد چاہ
ہر بتے شد بچاک خاک فرو | شد چو بت رنگ حیرتش بررو
اندرین حال آن فرشتہ خصال | ملہم از غیب شد بخلد وصال
دو جماعت شدند آن حضار | یک بسوی شہ دگر سوی بندار
آب آن تیغ با دو فرقہ دین | آتش آسمان بزمرہ کین
آن گروہ و بنہر خلد طریق | این فریق و بہم عذاب حریق
شرح حال زبس مسیح این شب | از نزد وش زنم چو صبح نفس
قرب صبح قیام از دجال | دہد ایام را چو رنگ لیال
مہدی آن خاتم الرسل انور | صبح آسا کند بمکہ ظہور

لہ بی بی ۱۲

عیسی آید چو خط نور فرود — بگذارد نماز صبح باو
جهد ها از پی جهاد کنند — دفع آن ظلمت فساد کنند
جفت پس گیرد و فرزندان — وقت او چون سحر شود خندان
قصه کوتاه پس از شروع مسا — خواب صبح کفن برد او را
مدفنش کش بهشت گل گردد — روضهٔ خاتم الرسل علیه السلام ۱۲ گردد
حالیا ذکر هست زان خاتم — گو بباید فرود لوح و قلم
کرده ام زان که نامه آرائی — باشد این ذکر علت[1] غائی
نامه کابتدای خوش فالش — یافت ذکر پیمبران سالش
نام آن جامع البحور بود — بحر مواج از سطور بود ۱۲۲۵ھ

بود موج بحر تقارب[2] کلام
زختم الرسالت علیه السلام

بنام احد کاحمدش هست نور — دران نور پوشیده از خود ظهور
بذاتش بدانا که ذاتش نهفت — درخشش بهم اسم صفاتش نهفت
احمد ۱۲ — احد ۱۲

[1] علت بمعنی سبب است و آن بر چهار قسم اگر سبب در مسبب داخل بود بالقوه آنرا سبب مادی گویند به تشدید دال چون نسبت چوب با سریر و اگر داخل بود بالفعل آنرا علت صوری گویند چون صورت سریر که مربع باشد یا مسدس اگر خارج بود و آن سبب موجد اوست آنرا علت فاعلی گویند چون نجار و اگر ایجاد برای اوست آنرا علت غائی گویند چون جلوس پادشاه بر سریر پس علت غائی در ظهور موخر از همه و در ذهن و تعقل از همه مقدم بود پس نزد کتاب علت غائی ذکر پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم است ۱۲ منه

[2] تقارب نزدیک بیکدگر شدن و در اصطلاح عروض نام بحریست وزن آن فعولن فعولن فعولن فعول است و اصل فعول هم فعولن بود بزحاف قصر که اسقاط حرف ساکن است از سبب خفیف نون بیفتاد و فعول ماند و نیز این رکن اخیر بر وزن فعل بزحاف حذف که اسقاط سبب خفیف است از فعولن و فعو منقول بفعل شد ۱۲ منه

بمعنی و لفظ این معما[1] بود	همان حاصل اسم[2] و مسما[3] بود
ازان میم را قبل دال[4] است جا	که بعد از چهل سال گشت رهنما[5]
ندانم چه گفت آن یکی اهل حال	خدا در عرب یافت شصت و سه سال
ازین حرف معنی به بندم زبان	که در بزم صوت نشدم قصه خوان
همان از قلم قطره اولین	در آخر زمان گشت در ثمین
دری کش سماعیل نیسان بود	قریشش صدف مکه عمان بود
مدینه شدش درج آن در یافت	که از نسبت برج خور روی تافت
نسب تا بعدنانش سلکی ست صاف	وزان بیش در انتظام اختلاف
یتیم آن دری صلب عدنان عدن	که دانند بجز عدنیانش ثمن
معد بود با اختر روشنش	که آمد چنین گوهر از معدنش
به نیروی حفظش نزار و مضر	نزاری ندید و ندانست ضر
باو زنده الیاس الیاش وار	بعهد خضر عام نامدار

[1] در علم معما مسمی ذات را گویند چون نقش الف و اسم صفات را مانند لفظ الف که حاصل هر دو یکیست از حال محل مراد میگیرند کقوله تعالی یوسوس فی صدور الناس سینه محل دل است در آنجا از دل اراده کرده اند ای شیطان در دل انسان وسوسه می افزاید و این نسبت قایلان حدث و جود است زیرا که در شرع حلول و اتحاد جایز نیست که گفته اند

با غیر ندارد اتحادی ٭ نبود بحلول اعتقادی ۱۲ [2] نام ۱۲ [3] مسما بمعنی ذات ۱۲ [4] که رهنما ۱۲ [5] جدا علی ۱۲ [6] عدن جزیره ایست در حدود یمن که مروارید آنجا خوب میشود ۱۲ غیاث ۱۲ یتیم در عرف شرع طفلی است نابالغ که پدرش مرده یا مفقود باشد و در حق زنده باشد یا نه و اگر مادرش مرده باشد زیاده تر مستحق احسان میگردد و یتیم در جانوران آنکه مادر ندارد گو پدر داشته باشد و یتیم در جواهر بمعنی نفیسه آنکه ثانی و نظیر نداشته باشد چنانکه گویند در یتیم است و صلب استخوان پشت مرد چنانکه ترایب استخوان پشت سینه زن باشد [7] بهشتیان ۱۲ [8] ناتوانی ۱۲ [9] ضرر ۱۲

همان عام مدرکه در لقب | با دراک و قوت جد و اب
بقوت چنین پاکزا ویش بود | که چون مدرکه قوتش رو نمود
ز برج خزیمه بلند آفتاب | که کنانه نموده خزیمه بتاب
ازان در مکنون کنانه بعیش | چو زر بود زو کار نضر قریش
دل مالک ملک جان | دم فهر و سنگش بکف سبحه خوان
ز دین گوهر تیغ غالب بتافت | لوای لوی نقش الحمد یافت
ز کعب و لوی گشت کعبه درست | ز مره وزد کام ذو مره چست
شد آب گلی زو بان نگ و آب | کیه گل کردش ز رسم نقش گلاب
بر دانی و قاصی از نام وی | علم شد در اقصای عالم قصی
بدین منیف وز عبد لمناف | به بین تا چه نافه نمود از چه ناف
از و نان هاشم بروغن فتاد | بشیبه شانی دگر روی داد
همان شیبه کوزاد بعد از پدر | چو پیر آن سپیدیش ز موی سر
عمش مطلب رو به یثرب نمود | ز خویشان ما مس نهان در ربود
بره عبد گفتش ز سیم تساد | بعبدیتش نام او وا فتاد
بمیراث آبائیش بعد عم | کلید حرم یافت شد محترم
از زمزم نمانده نشان در میان | با علام غیبی از و شد عیان
بگفتا از دعایش خدای جلیل | بسنگ ابابیل اصحاب فیل

سله پاره پاره ۱۲ سله روشن کرد ۱۲ سله ذو مره وصف جبرئیل بحکم اینکه علمه شدید القوی ذو مره فاستوی ۱۲ سله ظاهر شد ۱۲ سله هاشم بمعنی شکننده نان هم آمده ۱۲

مه جبهه میداشت آن پاک نور   که با قرب حق بود از دیر دور
بعبد الله آن نور کرد انتقال   کز از عبده یافت ختم کمال
اگر فکر در عبده می کنی   برب محمد که هو میزنی
که چون بسته عبدیت گشت طے   همان هوست باقی توان برد پے
بحق شیبه نذری چنان کرده بود   که گر ده پسر آیدش در وجود
کند چون سماعیل قربان یکی   شد از قرعه عبد اللهش آن یکی
نبود این بجز بهر نور نخست   که ابن الذبیحین آید درست
عرب گفت رسمے شود مرتسم   که هر کس باین رتبه گوید رسم
خلل زاید آنگه با ولاد ما   شود موم بر خصم فولاد ما
ز بهر سمعیل فدیه رسید   هم آن میرسد زنبی این رشید
دگر قرعه فدیه بر صد شتر   بیفتاد کان شد دیت بهر حر
خبر بود زان نور هر وقت و جای   بوحی و بالقا و رویا و رای
بآن نور عبد الله آن حسن داشت   که بنیاده پیش ذکر یوسف گذاشت
زنان عرب در تمنای او   فزون از زلیخا بسودای او
بروز عروسیش بے بیش و کم   دو صد زن بزد چاک خود در الم
بجو بیش بتوان ازینجا رسید   بیان عروسیش انگه شنید
بروزی بگردید از صید گاه   بره منزلے دید روی چو ماه
بیفتاد ان مه چو کبکش بدام   مه نازنین دخت والی شام

سله نام منزلے از راه ۱۲ سله بوحی انبیا را و بالقا اولیا را و برویا صلحا را و برای حکما و منجمان و امثال آنان را ۱۲

بحر مؤلج

همی جست آن کاهنه با نشان — کسے کز وی آن نور گردد عیان
زخش و پدیشناخت صلت بخواست — بگفتا سحر از پدر گر رضاست
وزین پیش زوی چنان رفته بود — که ناگه بدو در تخت جمع بهود
زخویشان او وهب هری گذشت — بشد بهر آن چاک و بیخویش گشت
بنزمی به پرسید وجه عناد — جوابش بگفتند چون تند باد
که خواندیم نوری ظهور آورد — که چون تیرگی کیشها و ابرد
ازان روی آئین شمع خویم گشت — کز آثار آن نور دارد بپشت
درین حال ناگاه فوج دلیر — ز بالا رسید و شدان جمع زیر
چو این حال بدو مجلش شنود — باو خطبهٔ دختر خود نمود
بشب چون رسید از بر کاهنه — باو خوانده شد خطبهٔ آمنه
همان شب بحکمش ز حکم ازل — شد آن نور پاک آفتاب حمل
باذن پدر بهر آن عقد هم — بر کاهنه شد چو خور صبحدم
بگفت آرزویم بآن نور بود — شب از صلب آن در بطنی فرود
زوی با وجا زانی آن نور پاک — که من سیرم حسن تش بانجاک
ز آدینه بود آن شب و این سکون — که شد تخت شیطان چو بختش نگون
هنوز آن در اندر صدف جا داشت — که دریای شفقت یتیمش گذاشت
چو نه ماه بگذشت در سال فیل — بجوش ساعتی فرحی را کفیل
دوشنبه دوم از ربیع یکم — ظهورش زنشش سوخزان گردکم

له نسبت ۱۲ ه تام برج ۱۲ ه در سالیکه اصحاب فیل کشته شده ۱۲

شنود آمنه از ندای حجاب / نبی آن ستوده محمد خطاب
بزد جبرئیل از زمرد علم / ببام بلندش ببام حرم
ز غیب این صدا سو بسو اوفتاد / بتک بود هر جا بر او فتاد
بلرزید تخت شهان از شرف / فرو ریخت ز ایوان کسری شرف
بگفتا سطیحش که ای میر عرب / کند سطح این مملکت عنقریب
برود سماوه در آمد تری / که از بحر عمان شدش بی تری
فرو شد بدریا چه ساوه آب / که تا حشر خاکش فرو شد سراب
نه جوشیده بود آن نه جوشید این / بگفتند سر نیست پوشیده این
هم آن آتش پارسی سرد شد / رخ آتشین مغان زرد شد
خبر تا از آن نور کسری شنید / کی بود تا رنجها چون بدید
جهودی بدیدش بچشم و گفت / شدش از علامات سر منکشف
بگفت از نسخ علم با این بود / که او نسخ هر دین و آئین بود
نخست از سر انگشت خود شیر خورد / حقش لطف ارشد بر ابهم کرد
حلیمه در آن شیر بود انگبین / حبیبی شکر گشت از مهر این
بشش هفته مهربان مادرش / بپرورد از شیر خود شکرش
ثویبه ثوابش بس آنگاه یافت / سه ماه اختر او بآن مهر تافت
ثویبه کنیز عمش بولهب / که گفت هم او عبد عزی عرب
چو از زادن وی بدو مژده گفت / بمزدش شد آزاد و گل بشگفت

نام دایه حضرت صلی الله علیه وسلم ۱۲

بخواندم که از وی براند عذاب | بروز دوشنبه باین یک صواب
حلیمه زنی از بنی سعد بود | که بعدش سعادت باو رو نمود
ز نام و نشانش بزد نیک فال | که حلم و سعد هست نیکو خصال
وی آن شیر ده دید اختر خود ستود | که هاتف بشارت باو داده بود
پی آب گردش[1] برسم عرب | بخود برد از مکه اش با طرب
بدستش بقایا و در یتیم | تهی کیسه اش پر ز زر گشت و سیم
ز آغاز آن حمل تا حال وضع | دگر تا بحولین ایام رضع
بدید آن سید از وی اعجازها | که عاجز ز حصرست فکر رسا
لبش کاب قند و شکر ریخت | چو از شیر پیر شکر ریخت
نخستین بتکرار تکبیر خواند | به الحمد تا عالمینش رساند
حلیمه بیاورد و بردش دگر | بحیلت که هست این نهج امر خطر
چو پوسید پای مبارک خرام | بمهر تیغ زدی بار ضیا فتق کام
بیامد یکی ثمره زی دوان | که دریابش ای مادر مهربان
دو کس ناگه از غیب بشتافتند | بکوهی برش سینه بشگافتند
دویدا و چو باد از ره اضطراب | بدل تف بسر خاک در دیده آب
بدیدش نشسته ببالای کوه | چو خورشید روشن بنور شکوه
بگفتا کسان شق صدر را چه حال | که زو سینه ام چاک و دست ملال
بدوند گفتا مرا از میان | دو با کسوت سبز از آسمان

[1] تغیر آب و هوا ۱۲ ته چراگاه ۱۲ سه همشیران ۱۲ که دو پهر ۱۲

بخواب قیقم بنودش رفیق — روان شست شیبه بقلب رقیق

مطر خواست بر قلهٔ بوقبیس — غلا گشت لا ہمچو مضمون لیس

بهشتم چو شیبه بسر برد شیب — قدم زد بشیب عدم زامر غیب

ابوطالب اورا کفالت نمود — که مهر از خودش وز پدر امر بود

جدا ماند آن امجد از ام جد — بدانست مهر اب ز عم خود

چو سالش که شد از بروش عروج — تجاوز نمود از شمار بروج

سوی شام بوطالب آهنگ کرد — ہم آن مہ بانجاح شد ہم نورد

فتادش بدیر بحیرا گذار — که بد میرہ از دیر باز انتظار

بعلمش که مبعوث آخر زمان — بیاید درینجا و ہمہا نشان

بسر سایبانش بدید از سحاب — یکے این نشان بود چون آفتاب

بیامی درختے که رختے کشید — ہمہ خشک بود دست سرسبز دید

بدعوت چو بنمود محفل نشین — نشانہای دیگر شدش دل نشین

بگردید راهب بگرد سرش — چنین گفت با عم نام آورش

نبی گردد این نور شامش سحر — بهوش نماید چو شمع اسحر

نیا سود سودلے کالا بسود — همانجاش گردید و گردیده رو

بخود برد در صفد هم از وطن — عم او زبیرش بسوی یمن

کرامت بسے دید چون باز گشت — سخن با برادر ز رو از سر گذشت

له اعلی آنحضرت صلعم را ۱۲ ؎ بروج دوازده اند ازین شمار تجاوز نمود یعنی بیشتر ده سال عمر شد ۱۲ ؎ خوشنما ۱۲ ؎ نام راهب ۱۲ ؎ ملک شام ۱۲ ؎ سفید شد ۱۲ ؎ باز گشت ۱۲ ؎ نام عم دیگر ۱۲

بگفتا ابوطالبش لب ببند / مبادا کشاید دری از گزند

ملائک[۱] نمودند پیش تبسّم / فلک شان همی گفت طوبی لکم

بگردد لش گفتی آن جمع نور را / که این دست لیکن آن ظهور

شدی هیبت گفت شان لیرش / ز هیبت همی گفت با عم خویش

بترسد همی از دم جن و جنون / بر کاهنی هم بطب و فنون

بگفتا از ینها که گوئی نه بیست / مخور غم که تمهید پیغمبریست

دلش را ز غیب این نوشته پاس / که نزدیک شد نور را اقتباس

قرین گشت و بیست و پنجش بوی / خدیجه که بودش نسب از قصی

ز تخم خویلد گل خلد بو / که این رنگ میدشت پیوند[۲] او

بمال مضارب همیکرد جود / ابوطالب آن روزها تنگ بود

بگفتا محمد توهم گیر کام / بگفت او مگر خود فرستد پیام

بخواندش بناگاه بسپرد مال / که بشنود امانت ز و بر کمال

روان کرد با میمنت سوی شام / بهمراهیش میسره[۳] زو غلام

بدیر بحان راهب افتاده راه / بجا بیش همیدشت نسطور[۴] جاه

چو از دور و نزدیک نسطور دید / همه آن نشانهای[۵] مسطور دید

بدستور آن رفته با ادب / پس[۶] از رفتن شام بفتش بلب

فروشیده شد و رها انجا متاع / بگردید بس با بسی انتفاع

۱ مراد از ملائک ۱۲ ۲ نکاح او ۱۲ ۳ نام ۱۲ ۴ نام راهب ۱۲
۵ نشانهای شکم و پشت ۱۲ ۶ ای به لبش رفت که از رفتن شام
بس کن یعنی مرد ۱۲

خدیجه نظر کرد از غرفه — بره نیم روزی چنین طرفه

که جمعی همی آید و بر سری — بود سایه از خیل پاک وی

بناگه در آمد ز در پیمبره — بیان کرد آن طرفه ها یکسره

پیمبر یقین کرد کردش پیام — پی عقد و دادش قبول انتظام

ازین سو ابو طالب نامجو — نشان عمش و رفت از سوی او

چنان خوانده شد خطبه در حضرت — که شد مشتری بایع خویشتن

سه مهر بر مهر تابی فزود — که تعداد مثقالها سیصد بود

کنیزان زدند از طرب چون جنان — که از زهره دم از کنیزیشان

خدیجه همه مال دادش بملک — عطارد با حصاش بشکست کلک

بهم گشت محکم ز بس الفتی — کم آمد گهی در میان کلفتی

غنا شد میسر کزینی میسره — که آمد در خدمت وی سره

ششش از پاک بطن وی آمد گهر — پسر قاسم و رفت هم در صغر

دوم همچنین رفت عبدالله آن — لقب طیب و طاهرش در جهان

ز دختان یکی زینب پاک خوی — که گردید او را ابو العاص شوی

ز اصلاب دنی دران اختلاف — ربیع است و عزی و شمس مناف ابن ۱۲

دوم زان رقیه بعثمانش داد — سوم ام کلثوم نیز آنش داد

پدر بود عفانش ابو العاص جد — وی ابن امیه ز شمس این ولد

چهارم بتول و علی زوج او — وی ابن ابی طالب نامجو

لہ تمام ۱۲ ؎ خالص ۱۲

درینجا بس است اینقدر از کلام / دهد شرح آن اقتضای مقام

سی و پنج کعبه ز نو ساختند / قریشش ز پستی بر افراختند

بوضع حجر شد نزاعی بهم / بلب هر یکی راستش می بهم

ردا گسترانید خیر البشر / میانش نهاد از پی سلب شر

بهر دست زان گوشه تا پای کار / بدست خودش کردش استوار

چو بیت مسدس شدش رکن هشت / دگر سقف آن جلد سر طبل وشت

ز حجر آن مربع بنا یافت دور / همان دائره از رباعی بدور

وی شد مزاحف بنای خلیل / ازان نوبتی گفته بود آن جلیل

که سالم تمامیش غیر فرق / کنندم صدر و عجزش ز غرب و شرق

ازین بودش ساخت ابن الزبیر / بعهدش همان سان پی کسب خیر

پسش ساخت حجاج آن بیت حج / بطرز قریشش پی سر فکر کج

چو هارون همان وضع پیشین بخواست / پی منع او همچنین مبنی بجاست

که هر عهد این حکم گردد روان / مکن کعبه را لعبه خسروان

سی و هشتم آثار بعثت نمود / که بر روشنی ها نظر می کشود

شنیدی بهر راه ز سنگ و گیا / سلام علیک ایها المصطفی

نخستین باو انجبر القا شدی / مثالی مرآئی همی وا شدی

حقیقت از آن صبح صادق بجهر / نه تحویل تأویل بودش چو مهر

له چادر ۱۲ سه رفع ۱۲ که در حرف جلد شوشهر دار را گوید ۱۲ شه بالکسر دیوار احاطه ۱۲ شه مزاحف تغییر در ارکان بحر و سالم غیر معینه قیدان ۱۲ شه صدر رکن اول از بیت و عجز بالضم رکن آخر از آن در لغت یعنی سرین ۱۲ و شه باز بنا نه ۱۲ شه مرایا بفتح اول و چهارم یائی تو تغییر جمع مرآة است خلاف قیاس ۱۲ شه یعنی تعبیر ۱۲

درین حال رو تافت از ماسوا
بهر بد و ریاضت دلش گشت وا

شب و روز بودی جهان محو حق
که گفتی عرب انه قد عشق

حرا از عبادت گهش طور شد
دلش از تجلے همه نور شد

چو سالش بمیقات موسی رسید
عیان مژده شد کان ز عیسے رسید

شروع یکم زان که صد بین داشت
برش حامل وحی حق بر گماشت

بگفت اقرا اش امیم زو شنفت
سه ره بافشار این شگفت آن بگفت

زو از باسم ربک آخر شنید
بر آن و رجاب نوزده در کلید

بسلک و مشق گردان پنج در
زبانی شدش مخزن سینه پر

مقامیش طے گشت در هر فشار
شدش در مقام چهارم قرار

بیاموخت پس آب بریزش بسبت
طریق وضو و نماز انچه هست

وضو کو بروئے طهارت بود
نماز آنکه از قرب اشارت بود

خدیجه کش آمد بایمان سبق
بر ورقه رفت و بخواند این ورق

بگفتا ز روی کتاب صحیح
نهان احمد است این که گفتا مسیح

بخواند و همه نقش بنوشته دید
لب و بتصدیق کامی گزید

ولی زود رفت و بگفتا بجناب
بر و سبز دیدم ثیاب ثواب

شدش فترت وحی پس تا سه سال
شب و روز آتش فزودی ملال

ز شرمی که طاعن دلش را فتد
کمر بست کز کوه زیر افتد

له تحقیق عاشق شد ۱۲ که نام کوه ۱۲ سه بشر برسول یأتی من بعدی اسمه احمد ۱۲
ـه اقرأ باسم ربک کرآن سوره نوزده آیه دارد پنج آیه آنوقت جبرئیل اورا
رسانید ۱۲ ـه قاصدی ای جبرئیل ۱۲ ـه آیت اتی پنج آیت ۱۲

بنا گہ نگہ کرد اندر ہوا / حبیبی ببالای کرسی جا

زجبریل غافل شد از ہول سخت / بلب و شوقی زرہ خانہ خست

گرفتند در جامہ تا جبرئیل / زبند تن آن ہول اشتد مزیل

بر او وحی زان پس تواتر گرفت / زنجش نہان این و آن در گرفت

خدیجہ نخستین شد از سابقین / علی خواند انگہ سبق از یقین

مہ چاردہ شد منور کمال / از آن آفتاب و ہشتش بود سال

پدر روز کی بادیش در نماز / پدید و شنید چون یافت از

بگفتا بدنیات از آب نعم / بی نعمت دین ہست ابن عم

بدولت شدی مسلک باش باش / دل و جان گہر دار در پاش پاش

نشان نبوت کند نامیش / زکلید جنسو وان منہم حامیش

بجعفر بگفت آن دگر جان دوم / جناحش بشو بے تو ہم تو ہم

دعای جناحین ازان لب شنید / لقب یافت طیار چون شد شہید

دگر زید مولای دریافت اہ / پسر خواندگی زا پیش کرد جاہ

ابوبکر بے وقفہ تصدیق کرد / بانجامش ابن صدیق صدیق کرد

معمای توحید عثمان شگافت / فرا حیثم خود ہشت فردوس یافت

زبہ کرد فرقان زبیر عوام / شد از طالبان طلحہ افرق تمام

سعادت از و سعد وقاص دید / سعادۃ از عبد رحمن دید

سلہ نام سورہ ۱۲۵ سلہ حیشم را عین گویند و ثمان ہشت را گویند
چون عین پیش ثمان آرند در علم معما عثمان می شود

سپس بو عبیده شد این جمال — سعید از شقیمان بر اتصال
بیاورد با سعی بر راه شان — ابو بکر کاید ز اصلش بیان
جز این هم بسی کفر از دین نمود — که تکفیر گشت ذکر ودّ
نمودند میل قدم از حدوث — بخوانند یا غوث جای یغوث
عزیزی بعزی نمایند از یقین — سوی یا نصیر الله نسر آمد گریز
سواع از لب افتاد و اسم له — بالله اللات موقوف گشت
برین نهج بگذشت هر گه سال — با علان دعوت سیدش مثال
قریشش بآزار برخاستند — بتمکین کیشتش خواستند
زن و مردشان احمد شد بعید — بصدق این سخن میر سید از سند
ولی بود حامی چو بو طالبش — بدیدند بر خویشتن غالبش
بیارانش بر گشت جور شدید — که شد یاسر و همسر او شهید
بامر خدا زمره جور کش — بیا سود در امن شاه حبش
تقدم ز عثمان شد و همرهش — رقیه کزو زاد عبد اللهش
دو با تحفه از سوی کین پیشگان — یکی عمرو بن عاص بد بیشک آن
دوم همچنین عماره بن ولید — کشیدند پیشش نشد این شنید
که این یاغیان کیش بگذاشتند — بباغ کهن تخم نو کاشتند
ز باغ گل کرد دیگر بختند — چو خاری بدامانت آویختند
بما بسپری تا براه آوریم — ز بهر تو راه وفا بسپریم

۱ فرمان خدا ۱۲ ۲ فی جیدها حبل من مسد ۱۲ ۳ مصدر بمعنی فاعل ۱۲ ۴ آواز ۱۲

بفرمود زنهاری ناتوان — بدست عدو نیستم ناتوان
بگفتند با شاه هم تشنه‌اند — ز تشبیه نبوت دگر دم زنند
بپرسیدشان گفت آن بدان — کشادند انجیل را موبدان [1]
ز سوی همه جعفر پاک زاد — بیان آیه از زبان طلاقت کشاد
که آن ز حق وست ما انطق — که آورد پیغمبر ما ز حق
بخواند آیه با نزول نشان — که ذکر مسیح است و مریم دران
ز دریای انصاف این موج خاست — که فرق محرف ز انجیل ماست
رسول ملک فت آورد رو — رسایل وصف رسول و دود
یکی زان همه بود شق القمر — که از ظهر من الشمس شد جلوه گر
بتصدیق شد گفت بهتان او — که این نامه دارد ز نامش نشان
خوشید اهل ایمان خوش بی شما — بیا شید امین همه پیش ما
ز امرش نمودند روندگان — فرستاد با بر فرستندگان
ز سال چهارم شد از خاتمه — بپنجم ولادت ببی فاطمه
فما طا آمد از خلد طیبات او — بتول است زهرا ز القاب او
عم مصطفا حمزه با سال ششم — الف شد ز همزه یکی کرد هم
چنان شد که روزی بخیر الانام — جفا کرد بو جهل ابن هشام
کسی آگهش زان درشتی نمود — بر حمزه رحم خواست نیشی نمود
دوان آمد و گفت با مصطفا — که دشمن کشتم انتقام جفا

[1] عالمان ۱۲ مسئله لیشعیان آورد ۱۲

گفتی مشرکان گفت گر صد هزار — یکی تا نگوئی نه رستگار

با انشاد[1] و توحید لب بر گشاد — با آن شاد شد رهنمای رشاد

پس آن راستی کیش چون حیرتست — ابو جهل را از گمان سر شکست

عمر نیز عدلش بتقدیر بود — که منع خود از کسر آخر نمود

برین نحو بود آن که با خاص و عام — ابو جهل سر کرد روزی کلام

که احمد ز دعوی نشد منصرف — بود زاید از ما چو نون و الف

بمیزان ما وزن فعلش کم است — علم وان عمل را خلاف هم است

بیان را که وصف از ادب مستقیم — ازو نی سبب کوشش سب مستقیم

تحمل ز تانیث باشد نشان — عرب با عجم حرف گیر دران

دهر ترکیب را و زوال — بجنبیم با دین اقصی زوال

چنان ابن خطاب با این خطاب — روان گشت و ذکر آیدش انتساب

بره با نعش سعد وقاص شد — بدست عمر تیغ رقاص شد

بگفت ابدین ست قتلم سرت — شنیدن که کیش بزنه[2] و خواهرت

که دارند در راه ایمان خرام — ذبیحه ز تو بزدو ایشان حرام

سوی شان غضب تیغ مالش کشید — در بسته دید و قرات شنید (بلند آواز ۱۲)

نهان در وطن همیدا اشتند — که هم از بلاها همه داشتند

فرو کوفت و قفل بر لب زدند — بلب با و اویش یارب زدند

ببستند مصحف گشادند در — درون آمد از خود برون پس عمر (آمد از ۱۲ — از خود رفته ۱۲)

[1] الانشاد یعنی خواندن ۱۲ [2] شوهر خواهر یعنی بهنوئی ۱۲

بدست خودش گوسپندی بکشت | نخوردند آزرده خواهر بشست
که آیا چه بودست آن خوش اندت | وزین عمر دلی روی گرداندت
بگفتا رکشی رستی پیش ماست | ز قرآن حق سوره پیش ماست
نداریم ما آن ذبیحه روا | که ذبحش نباشد بنام خدا
ازین است بیت بل خاشش | بلرزید و مو شد بتن راستش
باخر دلش نیز گردید راست | از آن کلامی که بخواند خواست
تلاوت باسماء حسنی رساند | ز عیبش بُد و شد شهادت بخواند
بر مصطفا رفت شادان نمود | شود زو قوی دین عا کرده بود
بیاران دین گفت پس آشکار | پرستیدن حق نهان بست عار
نماید کفار زنار است را | مسلمان بپوشد چرا است را
بمنبر روش تکبیر بادا بلند | که تسبیح سبوحیان سر فگند
پیمبر سوی کعبه شد ره سپار | یمین حمزه بوبکر اودر یسار
علی و عمر پیش از وی روان | بکف تیغ و از پس گر پیروان
ابوجهل در انتظار عمر | همی داشت در خنجر کینه بقصر
چنان دید و برد از خودش اضطراب | بگردید حالش ازین انقلاب
بر اشنا صحابان افرشاد و خواند | عمر خواند توحید و با تیغ راند
به بیت الله آمد رسول امین | خود آن بیت ابوذ حقی امین
عمر کرد با اذن جهر اذان | که کفار را زرد شد چهره زان

سله ازان ۱۲ سکه ملا سکان ۱۲

باعلان طاعت گران روز بود | باسلام هر روز طاقت فزود
شد این امر خاطر پریش قریش | دگر نیش زد کین بریش قریش
برفتند و گفتند بوطالبا | بوی منع ذم خدایان ما
دمش هدر کن گرنه دم درکشد | دم تیغ ما دره خونت چشد
ندی از منع عمم در حمایت قصور | به پندشت و گفت ز اندیشه دور
که ماموردگران همه یار ما | نسازم مامور را مار ما
ندانم چرا ترک من عمم کند | که از امر مامور منعم کند
اگر عمم بدارد حمایت دریغ | چه غم حسبک الله دراست تیغ
دلش را برقت فگند این سخن | بگفتا نگفتم ازین راه من
همیباش تو در پی کار خویش | من آن حمایت ازان بلکه بیش
بگفت و بخواند از خطر مضطرب | بنی هاشم و هم بنی مطلب
بشعب خود آورد و محکم نمود | سخن با همه غیر حفظش نمود
وزان سو سیه اندرونان بهم | ببستند عهد و زدندش رقم
سیاهی دل بر قلم ریختند | سیه نامه از کعبه آویختند
که از ما نگردد کسی منتسب | گهی با بنی هاشم و مطلب
منافع از ایشان بدارند باز | نمایند درهای اضرار باز
بتنگی برآمد بهر یک خروش | که ممنوع شد تا خرید و فروش
بپا کرد این حشر از مشرکین | سر سال هفتم شر مشرکین

له باطل کن ۱۲

بسال دهم روز کے ناگهان / ابو طالب از شعب شد سوی شان

که با من محمد خبر داده است / که انشای پیمان کنون باد است

بخورد و برد پاک آن رقم کرمکی / نه در نامه جز نام پاک یکی

اگر راست نیست پس بما از نقار / وگرنه دهی و با شما اختیار

پسند آمد این حرف بالاتفاق / بدیدند آن نامهٔ پر نفاق

همان بوده شد چاک جمع صفا / برون آمد از شعب با مصطفی

ورق حرف کینش همین تر بتافت / تعجب از آن دل شان کز آن سر بتافت

بفرمود بوطالب از جا چو خاست / که جانش قضا همدرین سال کاست

وصیت بیاران خویشان نمود / بحفظ وی و ترک ایشان نمود

در ایمان ولیک هست اختلاف / توان داشت زین گفتگویم معاف

بود قطعهٔ مرثیه از علی / از آن میشود رتبهٔ او جلی

اباطالب عصمة المستجیر / غیوث المحول و نور الظلم

لقد هدّ فقدک اهل الحفاظ / وقد کنت للمصطفی خیر عم

سلے ای ابو طالب پناه و مهده پناه طلبنده را بارنده ابر قحط و روشن کننده تاریکی سرا بشکست کمر گم شدگی تو یعنی وفات تو نگاهبانان را و هر آینه بودی تو مصطفی را عم بهتر و این تعبیر عم باعتبار رعایت او و حمیت خاندانی بود در مشارق الانوار آورده که وقت وفات ابو طالب پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود الا والله لاستغفرن لک ما لم انه عنک فانزل الله ما کان للنبی والذین آمنوا ان یستغفروا للمشرکین ولو کانوا اولی قربی من بعد ما تبین لهم انهم اصحاب الجحیم در بخاری و مسلم از مسیب ابن حزن مروی است که آنحضرت فرمود خبردار باش بخدا اگر برای تو حسن عاقبت خواهم خواست تا زمانیکه از خداوند تو ممانعت نخواهد رسید پس الله تعالی این آیت نازل فرمود که نبی و مومنین را لائق نیست که برای مشرکان مغفرت خواهند حالانکه ظاهر شده که مشرکان دوزخی اند بقیه صفحه

بماهی کمابیش از فوت او | خدیجه هم از زندگی تافت رو
بیاورد این سال پیغام غم | که شد عام حزنش علم زین الم (سال ۱۲)
پیمبر با ایذای آن موذیان | بدید از اقامت در آنجا زیان
طواف حرم کرد و طائف رسید (نام مقام ۱۲) | دران طائفه روی نیکی ندید
بسنگی که از دست اعدا بجست | سر زید و پای مبارک بخست
بگردید و در نخله جهر نماز | شنیده ز وی جنی آمد فراز
رطب چین با و شد ز نخل هدا | بامرش ببرد ارمغان قوم را
دگرره ازان رهبر انس و جان | دگر جنیان تازه کردند جان
بیامد چو در مکه آن مهتدی | عدو راند زو مطعم بن عدی
بشد زین حمایت شفا یافت جان | ولی زان جهت کو بد از منیات
چو آسوده از تلخ عیشی بجست | شدش سوده و عائشه جفت

بقیه حاشیه صفحه ۱۶۶ پس آنحضرت ابو طالب را وقت مردن برای گفتن لا اله الا الله فرمود که به درگاه الله تعالی حجت باشد از در غلانیدن ابو جهل وغیره قبول نکرد و در تفسیر حسینی هست چون ابو طالب آنحضرت را فدا بوده لهذا تا دیرگاه برای گفتن کلمه مذکوره فرمود هرگاه ابا نمود آنحضرت استغفار او بازماند آیه مذکوره خواند در تفسیر فتح القرآن آمده که آنحضرت برای عم خود وقت مردن سعی کرد که کلمه توحید گوید قبول نکرد که این آیه نازل شد انک لا تهدی من احببت ولکن الله یهدی من یشاء وهو اعلم بالمهتدین نیز بعد مردن ابو طالب علی علیه الرضوان پیش آنحضرت آمده گفت قد مات عمک الضال یعنی مرد عم تو که گمراه بود پس مشرک گمراه بودن ابو طالب تحقیق است و این صحیح است خلاف کردن و انکار غلط و گمراهیست ۱۲ه یعنی بهتر باعتبار حفاظت حمایت آنحضرت نه باعتبار دین اسلام زیرا که با وجود تفهیم آنحضرت صلعم ایمان نیاورده بوده کافر مرده ۱۲ منه کمابیش در صلی الله علیه و سلم پیشتر بود او الف شد کمابیش نزد آنکه گوناگون که گون گون بود ۱۲

یکی بنت زمعه سبل از لوی — دگر بنت بوبکر از مهر وی
ز معراج هست اختلاف بیان — بتاریخ و سال و مه و غیر آن
نه سنجم بآن گفته پیچ پیچ — بسنجم سزاوار گفتار و پیچ
شبی از سحر به ز رب الفلق — ز تفسیر اسری بعبده ورق
سوادش همه نور روز رسل — سواد نگاه و سویدای دل
ازان گیسوی عنبرافشان شام — پر از عطر روحانیان را مشام
شبی با بیاضش اگر یافتی — صفی الله از بیض رو تافتی
کلیم از تجلی بدیدی اگر — شب ایمن این نور وادی شجر
چراغش ز خود کرده دوری ز دود — ملک برده هدیه بخوری بجو
ز دولت که بر اختران بخت یاب — همی رفت و در قفا آفتاب
درین شب که از آسمان باز گرد — بروی زمین همین رباز کرد
شدش خانه ام هانی منام — ز بوطالب آن دخت پاکیزه نام
فرو بست چشم از دو عالم نگاه — ولش با یکی بود شب زنده دار
که ناگاه جبریل آمد که خیز — ز بیدار دل بهره بر دیده ریز
بدستم عنان براق و طلب — سلامم خدا و پیامم طلب
برای خرامش صبا را هبوب — حسن باغ خوبیش نبود عیوب
نه در آب خسب و نه بالغ زنی — نه سکندری خورده کاهل تنی
کلوس حروف فصل نی جیبست — نه کمر نه شب کور فی عقرب است

۱؎ ایام بیض که در هر ماه چهارده و پانزده و شانزده تاریخ اند ۱۲

نه آن تنگ خا و نه آن شوخ پشت | نه آدم بگیر و بخوئی درشت
نه پایش سیاه و سپید است سم | نه کج دم عیوب دگر شد گم
سبک خیز زین فرش تا شش یمن | فرس عرش رس کن فرش زمین
همه از عرش گنبد گذارش فرش | ببین آفریننده فرش عرش
بگوش پیمبر چو آمد پیام | نگه بیش از چشم بگشاد گام
برائی نگه گرد در نور غرق | عنان زد که در جستن جست برق
بجستی که آید طرب ها ازان | بشکلی که زاید عجب ها ازان
باندام مشتاک آن براق دلیر | بگردن چو آهو بسینه چو شیر
بسر اسپ و با پشت چون هیکری | ز یک قطعه هر دو چون اختری
بر و همچو مردم بدم چون شتر | دو چشم از شبه بود دندان ز در
بموی زفیلش بگوش و بدست | کز این از زبرجد لعل آن بدست
بپا همچو گاو از زبرجد سم آن | جبین و سپیدش یاقوت ران
سم از کهربا و ز پیروزه نعل | لجام و رکابش ز یاقوت و لعل
دو بال از دو سو یال و دم عنبرین | مزین بزین خوش گوهرین
چو راکب بیامد به نزد رکاب | بجبریل بنمود مرکب خطاب
زبانم دهد اول این کامران | که در حشر هم باشمش زیر ران
ازان روکه از بهر صد براق | بود خوشتر از من بخرم واق
بترسم کند با گروه رسی غبی | صلعم شود ناله حسرتی

ته آواز اسپ ۱۲

پذیرفته شد شرط وان شهر پای / با قصی رساندش از آن پاک جای
بره روی دادش عجب های نو / ندادش ولی دیگر آن پاک رو
صدا از یمین خاست پس از یسار / دمی باش با تو دارم کار
دگر کنده زالی بمکر و فسوس / نمایان شدش در لباس عروس
باو گفت جبریل کاست پناه / شدی از رجوع تو امت تباه
بصوت نخست از یهودان که بود / شدی آنهمه از جها یهود
دوم از نصاریش کردی غوی / که سولو ز روی دی از مولوی
بآن زال بد روی دنیا خطاب / همی گشتی از آخرت بی تاب
دگر آمدش پیش شیر و مدام / لب او لبن بیاد بچشید کام
شدی فاسق امت بگفت آن رفیق / اگر میزدی قاشق اندر رحیق
پس آن سه جام آمدش هامه جا / سپید و سیه سبز زرد آشکار
بگفتش چه گوید سبز و سپید / ز لیس جهان امتت را نوید
ز زرد و سیه بشنو اینک بیان / که زرد و سقر هست زرد آب آن
درین ره تجلی از و ظهور یافت / مدینه هم آئینه سان نور یافت
با قصی شده قدسیان را امام / وز انجاش بیت المقدس مقام
بمعجز انمودش زنور آن ملک / یکی نردبان از زمین تا فلک
زیاقوت یک پایه تیره جلا / دگر از زمرد و ساق از طلا

له هوای موافق مراد است ۱۲ که مولوآ او از لیست نصاری گویند که بجای عبادت که بر کوه نصف شب رفته با آهنگ خوش بر می آرند و بعضی از قبیل ناقوس هم گفته اند ۱۲ سه یعنی گچه ۱۲ که شراب ۱۲ شه سنگی مشهور مسمی بان آسمان ۱۲

نه خوفی بران اوج پیمای را — خطا نی دران لغزش پای را
چو آن تیز بین بیت نیمه گشت — ازین صحن بر بام اول گذشت
هلال رکابش ببوسید ماه — ز مهر رخ افروخت آدم نگاه
بکاخ دوم تیر زه کرد کیش — حیات نو یافت یحیی از خویش
بر اوج سوم زهره رقصش سرود — بجنبش نخواند یوسف درود
مسیح از چهارمش بپا بام سپهر — بچهرش که چون مهر بر یافته مهر
خط مهرش آمد ز تیر نهیش — شرف حق من هست باشی امیر
بپنجم فلک ترک بر باد دید — برش دست بر سینه هارون پدید
بقصر ششم موسی و مشتری — ببوسید آن دست انگشتری
زحل داشت پاسش بهفتم رحیل — شدش دعوت مرحبا از خلیل
سوی هشتمین چرخ زانجا شتافت — ثوابت[1] مقامات قتاو یافت
فراتر عنان تکاور شکست — نهم آسمان اطلس آئین ببست
ازان خرگه اطلسی برگذشت — مشجر سراپرده‌ش سدره گشت
باو همقدم گفت حکم قدم — بود سدره بر تر از سدره ام
بر فرق سر اسپلش و داد گام — مضاعف بگردید فرش چو نام
ازان سبز گون تخت عرشش ربود — فرود آمد از اوج فرش فزود
بر تن جان شد و کرد جا لامکان — بدوران او گشت والامکان
در آمد بقاب[2] از هزاران قباب — تجلی برافگند از رخ نقاب

[1] ثوابت ستاره‌ها را می گویند که بجای خود قرار دارند و گردش نمی کنند ۱۲
[2] قاب قوسین او ادنی مقدار دو کمان یا کم ۱۲

تحیات لله باد و عطف این گفت	سلام دو عطفش الهان شنفت
بگفتا طفیلم بود خیل خیل	سلام تو هم از برای طفیل
علینا بشد زانکه انبیا	علی بعد ازان بهره از بهر ما
ز صالح اگر هست مسلم مراد	که نیست از عالمان استناد
ولی اهل حالی ز خوشیم ربود	که در حالت وجدش این قال بود
که از همت خویش آن با زوال	بجو و عاصیان را بداد اشتمال
ضمیر علینا که جمع آمده	به تنویر این نکته شمع آمده
وگرنه همه انبیاء کرام	ز حق یافته پیش از وی سلام
خوشا حال او وای خوشا حال او	فشانیم جان اندرین قال او

سله در شب معراج رسول خدا صلی الله علیه وسلم از حکم خداوند تعالی با اشاره جبرئیل علیه السلام بحضور او تعالی پیش کش گذرانیده بخواندن التحیات لله والصلوة باو و داو عطفش که او تعالی بخوشنودی تمام مشرف بتشریف السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته فرمود لیکن آنحضرت کرم حق سبحانه بحق خود بدرجه اتم دیده برای دیگران تحفه انعام خواسته آورده باینکه السلام علینا و علی عباد الله الصالحین پس فرشتگان لب شهادت کشادند و گواهی باین الفاظ دادند اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله و تحیت بمعنی دعا و سلام و تعظیم و اکرام است و صلوة بمعنی دعا و رحمت یا عبادت خواستن و طیبات بمعنی پاکی و السلام بمعنی گردن نهادن و رحمت و برکت بمعنی معروف یعنی فرموده آنحضرت صلی الله علیه وسلم که تمامی عبادات قولی و بدنی و مالی مر خدا راست نه غیر او را و در جواب حق خداوند تعالی گفت که سلام دادن از مراتب احسان و زیادتی برکات و خیرات بر تو باد چون خداوند تعالی به پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم سلام فرستاد سلام کردن اعلی مراد وی دیگران از خود منقبت است بعکس آن تو نیز و تعظیم ۱۲ از تفسیر بحر مواج زیر آیه کریمه فحیوا بتحیة باحسن منها الخ

چو آن سال کش صفر و نقش بود | الف از بحر و مزیدش بود
رسیدند جمع مدینه برش | بصنف اقل و یکی جابرش
بدیدند بشنیده زو آنچه | گزیدند دین احد از شنیعه
تکلم نمودند در فرصتی | که با هم تا حاضران رخصتی
کشائیم این غیب غائبان | برآریم از عیب آن غائبان
برفتند و کردند خاطرنشان | ز مجهول شد آنچه معلوم شان
چو مستقبل بواوین اگر دید سال | بشد پنج شان آنچه هفت استمال
بجز جابر مانده بر جای خویش | سه تا عضد ازش آمدندش به پیش
همه آن نو رسان و شنیدند سخن | بدیدند همه موز کیش کهن
شدند از نکویان دین صحیح | ز دو امر شد نهی قوم از قبیح
دم فصل شان مصعب بن عمیر تافت | که چون همزه وصل حمزه شتافت
بنی اشهل و خزرج و اوس را | سوی نفی و اثبات شد رهنما
چنان آن ثلاثی مزید بود | که این معنی آمد از و در وجود
گر آید بما اوستاد هدا | چو نون وقایه حمایت زما
مستقبل و حال خدمت کنیم | غم ماضی از خاطرش افگنیم
بر اهمش باجان و هم مال صرف | در آن صرفه آید بفعل این چه حرف
چو شد فعل متصل با بشیر | شد آن مستتر بارزش ضمیر
رسیدند در سیزده نزد او | ز تذکیر و تانیث هفتاد و دو

سله اقل جمع سه و مصغا عشر آن گشش ۱۲ سته توحید ۱۲ سکه شرک ۱۲ سکه یعنی لا اله الا الله ۱۲ شه احتیاط در صرف ۱۲

نمودند بیعت بتأکید عهد — که نارند تجدید و نمایند جهد
بآن شاد شد زمرهٔ معتقد — گر از شاد گشتیم با مطرد
قریش این شنیدند گفتند وای — فتادند چون حرف علت بپای
بگفتند ایذا فزون تر کنیم — گر این جمع سالم تکسر کنیم
شد آن فعل مفعول زفا علان — زهر بد صفت فی ثبت تبلیغ آن
حفش کرد قانون هجرت درست — بتدریج شد نقل یاران نخست
علی ماند و بوبکر با مصطفا — ز تعلیل همچون حروف بجا
شنیدند و رفتند از خود بدان — سکون گشت وقف تردد بدان
که چون ضم شد این زمرهٔ انصار را — بود جرم زان فتح شان کسر را
بشوری نمودند تصریف سالی — بشوری که در اصل شان وشت جا
شد ابلیس ملحق که شیخ نجد — چه حیلت رسد با بنای اهل مجد
یکی گفت اخراج حذف بلات — بگفتا نشد مقصد قصد ثبات
دگر گفت اسکان او را به بند — بگفتا که یارانش آید گزند
ابوجهل گفتا که شب بی دریغ — بیکباره ساقط کنیمش بتیغ
که آخر قراری رود بر دیت[1] — عوض هم ادا را بجو تا درست
بتفصیلش آن ناری حنث گفت — سخن از خیر منهم انا انت گفت[2]
بوحی آگهی یافت پیغامبر — که آن مکر شد فرع شور اکثر

[1] دیت در اصل ودی بود واو بقاعدهٔ صرف افتاد و دال سوم تا در آخر عوض واو آمد ۱۲
[2] انا خیر منه که ابلیس در عذر سجدهٔ آدم گفته بود درینجا بجای انا انت و بجای منه منهم گفت یعنی تو بهتری از ایشان چنانچه برای خود گفته بودم که بهترم از آدم ۱۲

علی را بخوابانید در بسترش — بخود دید ابدال از خورش
چو شد عمر ابوبکر و خود گشت یک — بلی نیست ثانی اثنین شک
بخفتاند خانه بنور عیون — که چون حرف از مخرج آید برون
ازان ضغطه رست و آن شد نفو — چو مخرج سه گشتند زو غار ثور
علی دید آن جمع وقت غلو — بگفتا چه لازم تعدی برو
سحر مصدر سعی جاید شدش — که مشتق نشد صیغه مقصدش
در غار هم کرد باب قنوط — کبوتر از لفظ عنکبوت از خطوط
بر آمد سوم روز بر یار از غار — ز لفظ مضارع دو مفهوم دار
وقارش پی جره وزنی فزود — پذیرایش گشتند انصار زود
همن طرب کرد در سینه ها — ز تنوین نغمات پر شد هوا
دگر آنکه گشت از پی خرمی — درود دف با و از علی همدمی
از انجا چو گردید یثرب مکان — بگنجید شادی بظرف زبان
صغیر و کبیر بخشش از مال بود — بیارانش نهی اکاله نمود
بجان بعد از آن ز مغازیش هم — نمودند نصرت فقد البحث تم
ز اوساط نهم سخن درمیان — ز ما بعد گردم پسش نکته دان
ابوبکر زاندیشه ناکسان — بیاورد تا غار او را جسان
چو قرآن غلافش نمود از گلیم — وز رو دوش خود کرد طور کلیم
بر زانویش وی خفت و نیش بلا — رسد تا نه پروی ز سوراخها

سلہ ثانی اثنین اذ هما فی الغار ۱۲ سلہ تارہا ۱۲ سلہ نام کوہ ۱۲۵

بقطعات پیراهن خویش بست | یکی مانده از پا و مارش بخست
سر شکش بدندان مبارک چکید | در آمد ز خواب و چنانش بدید
بمالید آب لبش با دعا | که شد زهر آن نیش نوش صفا
صدش آفرین بر صدیق اکبر آمد | ز حق نیز تریاق رحمت رساند
سراقه بره تاخت بر قصد کین | فرو رفت تا سینه شد در زمین
بزاری دعا خواست ادبار رست | بدانست کانجامش اقبال هست
امان نامه زو کرد و نور بدین | بدین بدر شد بعد از هم چنین
همیدون بریده بوی بروی | بتوحید ناطق شد از نطق وی
همان رمح کین با ابتار خویش | نوا ساخت شد روان پیش پیش
رفیقان او نیز هفتاد تن | بجان گوش کردند از وی سخن
سراپرده ام معبد براه | شد از نور وی معبد مهر و ماه
همان ام معبد که بی اشتیان | بدادی با بن السبیل آب و نان
ولی دشت آن سرزمین قحط عام | میسر نشد آن زمانش طعام
ز عاجز برش معجز و سنت او | روان شیر شد بود چون آب جو
بخوردند یاران از آن شیر سیر | چه آوند با گشت بی هیچ دیر
علی آمد از که به راحله | کف پایش آزرده از آبله
دعا کرد و سودش بسست شفا | که بعد از آنش نشد رنج پا
دو مسجد بنا کرد وقت ورود | یکی در قبا او اقامت نمود

سله . بی بیکے از سوراخ مانده را از پا بست ۱۲ ، سکه ستوده بارکش ضریح ذآو از سواده کا

در آخر وصیت ز سقف باو
ز خاک مدینه بداد آبرو

خداش اہلبیت آنجا کے رساند
که پیغمبر از اہل بیتش بخواند

دگر یافت عبد اللہ ابن سلام
سوالات خود را جواب تمام

موافق ہمہ را بتوریت دید
ز بس دانش توفیق ایمان رسید

شبانی ز گرگی تکلم شنود
که از مقدم او اشارت نمود

بپیش عرض اسلام کرد و بگفت
شگفتی که با حیرتش ساخت جفت

قیامت قریب آمد از وی شنید
که رو داد زینگونه امر بعید

نضیر[۱] و قریظه دگر قینقاع
برین حرف کردند صلح از نزاع

که مبعوث آخر زمانے بلے
بہ بینیم انجام کارت ولے

نباشد بما کار تا آن ماست
نسازیم با نیز با دشمنانت

ہمہ اہل پاک از حرم آمدند
عیال ابی بکر ہم آمدند

ہوا بود بسیار ناسازگار
ز یاران بسے کرد آزار زار

لب و لکہ گوہر فشاند از دعا
چو یاقوت[۲] شد دافع آن وبا

جمیل کس ز جمع مہاجر گزید
ز انصار ہم اینقدر باز چید

برادر بہم با وراثت نمود
وراثت ولی گشت منسوخ زود

علی را[۳] بد از بہر خود ہم سخن
بگفتا تو ہستی برادر بمن

درینجا بود نکتۂ معنوی
اگر پی بری اہل معنی شوی

پس از ذات شیخین و عثمان با
ز انصار جمع سعادت ملاک

۱؎ نامہای قبائل ۱۲ ۲؎ یاقوت بالخاصیت دافع وباست ۱۲ ۳؎ برگزید ۱۲

علی را کسی چون برابر شود | که امکان ندارد پیمبر شود

شد این از کلم سال هجرت بیان | بیاد اختلافست تاریخ آن

تحول دوم قبله شد در نماز | که پیشین همی خواند با اهل راز

بگردانند از وحی با آرزو | ز بیت المقدس سوی کعبه رو

دگر فطره واجب شد و صوم فرض | پی بدر بگرفت از فتح عرض

که بشنید از شام عود قریش | بران جاه و صخر اندران فخر عیش

همان صخر کش بو سفیان پسر | کنایت ز کنیت بسست پدر

پدر حرب او را امیه جدش | ابوجهل باعث بجهل آمدش

که بشنید از کس که گرباز جنگ | برآمد پی دین به بنیاد جنگ

بلارک علی راند بر بدرگان | بو عتبه شیبه زان کشتگان

هم از حمزه پولاد چیدن پلید | بیفگند باشد یکی شان ولید

سپاه ملائک بسی نی کمک | یکایک رسید از برای کمک

چنان کرد شمشیر دین جا بفتح | که دریافت بوجهل اقلب فتح

در آورد وش زیر پا معاذ و معوذ | دم تیغ شان خواند بر وی اعوذ

رسید ابن مسعود ناموس را | سر از تن بر آورد منحوس را

به تیغ و سنانها ز بس خست کشت | گلو با قفا سینه با گشت پشت

دلیران ورا سی گریزندگان | شوند زندان مرده دل زندگان

۱ یعنی چنانکه بعد رسول خدا صلعم بودن پیمبر غیر ممکن است همچنان بعد صحاب خلفشه در فضیلت مثل علیه الرضوان بودن غیر ممکن که بسر آورد خویش پیغمبر صلعم است ۱۲
۲ صدقه فطر ۱۲ ۳ کنیت صخر ابوسفیان بود یعنی پدر سفیان ۱۲ ۴ لفظ فتح چون قلب شود حتف گردد یعنی مرگ ۱۲ ۵ زندگان مرده دل ۱۲

رسانید امر این عقد را جبرئیل — که بر آسمان بست رب جلیل

ز پاکیزه بطنش بسال دگر — حسن زاد با حسن همچو مهر

[illegible] زاده [illegible] حسن آفرین — حسن را برادر حسین حسین

دگر زاد محسن ولی رفت زود — دو دختر ازو بیشتر زاده بود

یکی زینب زوج آن پاک جسم — ز جعفر دوم زوج عبدالله اسم

دوم ام کلثوم و شوئش عمر — ز رضوان حق سوی ایشان نظر

دگر باره صحرا زپی انتقام — بقرب مدینه رسید از مقام

یکی باز انصار را بار گشت — دو دیدند یاران پی او شتافت

سبک آنچنان نوح بگریخته — که شد پشت بسته بره ریخته

از آن نسبت کاین غزوه چون شد بنام — سویقش بیامیخت سوق کلام

سریه بود آن غزا کاندر آن — پیمبر نرفته مگر یاوران

اگر زان سرایا سرایم سخن — سر آید سخن نارسیده به بن

مگر بعد لا یدرک کله — تو بشنید لا یترک کله

سوم سال شد قتل کعب یهود — که زو یافت آثار طغیان شهود

شد از مجلس سروران اتفاق — بخواندند او را ز راه وفاق

گرفتش یکی با همی موی سر — تراشید چون موی سر زیر نیشتر

چو زین کار شد او بسر احتشمی — هوس کرد دختر چنین خدمتی

له یعنی غزوه السویق ۱۲ ۳ھ باصطلاح اهل حدیث سریه لشکری را گویند که حضرت رسالت پناه خود بذات اقدس دران شرکت نفرموده بسرکردگی یکی از اصحاب فرستاده باشند ۱۲

بکشتند بو رافع خیبری — که زو بود کفار را یاوری
بفرمان شه مردی شب اندر حصار — همی داشت فرصت نگه بهر کار
چو خفت او ببالین او شمع مرد — برآورد زو گرد آن مرد گرد
برون جست زانجا و پایش شکست — ربودند یارانش بر دوش و دست
پیمبر ز کارش بسی گشت شاد — بکف راحت او را ازان رنج داد
نبی ثعلبه کرده پس روبهی — دهد غالبا زین هش روبهی
نمودند آن ثعلبی ثعلبی — چو آمد ز شیران دین غالبی
نمودند از پس چو موران ستوه — ز انبار آن مارها جسته کوه
پیمبر که یاران ترش کرد رخت — ز یاران جدا رفت پیروزبخت
ببردی هوا شاخ راجاش کرد — نظر زهره شوخ تنهاش کرد
سر قوم با تیغ عریان رسید — بپوشاندش تا لباس شهید
بزد دست جبریل بر سینه اش — گر افتاده با حربه کینه اش
پیمبر باو رقته از دست داد — بپا ایستاد و بسر او فتاد
بیامد برش دشمن و رفت دوست — بقولش بگفتا که ایمان نکوست
شرف یافت از بیت پیغامبر — دو سه یکی حفصه زینب دگر
یکی از عمر نسل کعب لوی — دگر از خزیمه هذلیه وی
شد از ام کلثوم عثمان نهال — رقیه بره فته چو در رفته سال
بکوه احد مصطفی لشکر کشید — صف آنجو کوهی پیمبر کشید
بر حق بباطل بود کی فری — همی یافت هر کافری کیفری

بسی اهل دین اندران کارزار — نمودند کفار را کارزار

خم تیغ حمزه ثنایش بجاست — که محراب سان کار دین کرد راست

بناگه ز جمعی[1] خطائی برفت — که در مصلحت ماجرائی برفت

بسی اهل دین را شهادت رسید — مزه حمزه هم شهد آنرا چشید

زن صخر هند آن مکیدش جگر — که در بدر روی کشته بودش پدر

چگویم ز درد و غم که پیغمبرش — بزد چون بگفتند این غم برش

دگر از جراحات آن پاک تن — دم ذکر خون میرود از سخن

بسنگی که یاقوت زرین (لب ۱۲) بخست — دو پیشین در از سلک صافش شکست

ازین رو برب که آرد سخن — ز دندان در قرن گوش کن

ولی آنکه گوهر کند خاک را — نگهداشت آن گوهر پاک را (دندان اویس ۱۲)

علی یافته ذوالفقار دوم — بیکدم همیکرد صد دم عدم

نکو سعی میکرد و از پیش او — همی راند جمع بداندیش او

بر اوج هوا زان همه بر ولی — ملک لافتی[2] خواند و الا علی

سوی مکه پس صخر بنمود عزم — بسال دگر رفت در بدر رزم

چو جمع غزا در مدینه رسید — صدای عزاها پیمبر شنید

زنان ماتم کشتگان داشتند — ز هر عزیزان فغان داشتند

بفرمود اینجا کسی نیست وای — که از بهر غم حمزه آرد بجای

[1] یعنے پیغمبر خدا جماعتے را بجای متعین فرموده بود که در آنجا موجود باشند نه جای دیگر خلاف حکم پیغمبر غارت دشمنان در افتادند و کفار از عقب در رسیده حمله آور شدند و نوبت بهزیمت رسید ۱۲

[2] لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار ۱۲

بگوشش آمد این سعد انصار را — بگفت آن زنان عزا دار را

که در خانهٔ حمزه اوّل روند — مقدم کن ماتم او شوند

بگوشش پیمبر رسید آن عزا — بگفتا دهد حق شما را جزا

بسال چهارم خبرها رسید — بسید رشید فریق اسید

اُوسا کرد غارا براہل جند — فرستاد با ابن عبد الاسد

سراسیمه جستند راه مفر — شد ازہر سراسیم تاراج و زر

همیدون رساندش خبر خیل خیل — زسفیان خالد که بود از ہذیل

چو وی کشته بود از فریب شنیع — زانصار جمعی بر آب رجیع

سر آن همه عاصم نام جو — که گوید احد حدّت تیغ او

بنخوت شدش فکر بد دشمنے — یکے دوست دینش گشت از فنے

جلا از وطن یافت آنکه نضیر — که شد حی اخطب بقدرش شہیر

بخیبر خود او رفت برخے دگر — سوی شام کردند جمعے سفر

ولے یافتم از کلام ولی — که با قتل کعب ابن جلا شد جلی

دو شعرش تهدید اعدا ز دین — ازان نظم گوہر جلا ہست این

فَاِنْ تصرعوا تحت اَسیافنا — کمصرع کعب ابی الاشرف

واَجلی النضیر الی غربة — وکانوا بدارة ذی زخرف

درین سال عبد الله ماه رو — زعثمان پسر وز نبی سبط او

زبیرحے مادر روزگار — گرفت از برادر خود کنار

۱ نام یهودی ۱۲ ۲ اخراج نضیر ۱۲ ۳ افگندن ۱۲

دگر زینت قصر جنت فزود ز زینب که از پاک ازواج بود

هم ام علی یافت به خاتمه که وی بود بنت اسد فاطمه

گزید ابن عبد الاسد نیز خاص زن پاک او شد ز ازواج پاک

بنام ام سلمه نژاد لوی که با کسر خوانند قاف ان لام وی

امام رسل زاد ازو بود مام ز عمات وی عاتکه داشت نام

همش ابن عبد الاسد عمه زاد که عبد الله و بره کردند یاد

سوی بدر شد آفتاب علا ولی صخر نام بعذر غلا

وفا وعده خویشتن را نکرد زنش سرزنش کرد هر چند و مرد

سپه ساز شد بذات الرقاع نظر کرد خالی ز مردان بقاع

سراسر سر شور و شر داشتند ز هیبت ولی خانه بگذاشتند

ز بیم کمین کس بغارت نراند پیمبر نماز مخافت بخواند

بسر برد چون رجعتش چند ماه شدش دومة الجندل آوردگاه

بکیند اکیدر گران مرزبان بیان ساختش هر لب و هر زبان

بقهرش ز یکدست بد و بنجا چراگاه خالی شد از چارپا

بترسید ترسا ازان تیغ تیز نگفتا نه ترسی بود جز گریز

نه رست نگزید و با جمع گشت چو سیماب بگریخت زان سنگ دشت

یکی شد گرفتار و از کفر رست بگروید آن لشکر دین پرست

رسید از نبی مصطفی این خبر که گرویده شد جمع و جمع حشم

سلہ برادر پیغمبر خدا مادر ام سلمه عاتکه نام عمه آنحضرت صلعم بود ۱۲ سلہ نام مادر ابن عبد الاسد که عمه آنحضرت بود ۱۲

سر آن همه تحفه بو ضرار — همان حارث تحفه اضرار کار

بر پیمبر برید بنام — برید آن ره و برد حال تمام

روان شد چو امواج دریا سپاه — فرو ریخت جا کرد وان نام چاه

هم افتادگان چه گمرهی — رسیدند چون دلو قالب تهی

عمر زد ندا شان که من شما — بود لا و الا و الا فلا

فرو رفته بودند در لای جهل — بگفتند لا از تقاضای جهل

پس ارباب توحید لا عیان — نمودند از تیر و تیغ و سنان

کم آن تیر نمود بسیار شان — جدا ساخت آن تیغ بس یار شان

چنان هول افگند طعن سنان — که مردان شنیدند طعن زنان

ندید از گریزان جماعت گزیر — پریشان شد و گشت جمعی اسیر

خوشا دختر حارث و اخترش — که آمد قرانی به پیغمبرش

جواری لقب یافت و بره بود — بدانجام این بهر آن به نمود

نکردند اصحاب زان پس پسند — قریبان اهل پیمبر به بند

پس از عود بستند اهل نفاق — بقصد نفیر تهمت ازین اتفاق

که آفت اوی رفع حاجت نگاه — ز منزل سفر کرد ناگه سپاه

بماند تهی هودج بر شتر — بغفلت که این درج را نیست در

نشد آن جا ای زهر صفوان مساق — که بوده صف ساقه اش در سیاق

فرود آمد از شتر او را نشاند — ز راه ادب و ز معسکر رساند

له دو شما مین شمارا نیست ۱۲ که از لفظ الا مردو آنست بصورت تیر و سنان و لام صورت تیغ باعتبار عنم ۱۲ که بسیاری را تیر کم نموده یاران بسیار را تیغ جدا نمود ۱۲

چو زین در سخن در مدینه گذشت / بصدیقه معلوم آن کذب گشت

شد از رنج رنجور پیغامبر / شنیدی ز یاران چو جستی خبر

که از عایشه عیش چون فیکاست / حریفان ناراست را افتراست

بآن رنج آخر نهایت رسید / که بر پاکی او ده آیت رسید

چو آن رنج بنجاه زین گشت حد / پیمبر زد حد بران اهل قذف

سفر بود نزدیک با عایشش / که بهر تیمم رسید آیتش

سبب شد ز صدیقه فقد وشاح / که بنمود جستن نمایان صباح

وضو را نبود آب وتا جای آب / رسیدن نمیگشت یابی شتاب

بر آن حکم بستند عقد نماز / شد آن عقد پیدا چو جستند باز

نضیر یکه در خیبرش بود جا / برانگیخت بر حرب بن حرب را

فراهم با غواش احزاب کرد / قریظه هم از عهد سر تاب کرد

بجنبید از جای با هفت فوج / که هفت دریا در آمد بموج

ندید انتهی هفت اختر چنان / گران خوان یغما شود هفت خوان

بر دو رای سلمان بفکر عمیق / که شد ساخته خندقی در طریق

گذشتن از آن غار دشوار گشت / بهین تیرها از دو سو میگذشت

یکی زان میان عمرو بن عبدود / که گفتی عرب چون هزار این بود

سری ز قریش و یل یک تنه / چو سیل دمان با تن و طنطنه

ز خندق جهاند اسپ با پردلی / مبارز طلب کرد و دیدش علی

بنشتر خورده زو زخم کم کرده کار / سرش را جدا کرد با ذوالفقار

هراسی بیفتاد در دشمنان / که شد دوک در دست آنان سنان

ز جا رفت آن صخره لیک از ندم / دگر آمد و گرد ثابت قدم

نعیمش که او بود عطفان نسب / بآئین سوی عطف عنان کرد شب

پس از عرض اسلام کرد آرزو / که یاری گرفته شود کار زو

شدش امر کان جمع بر هم برن / برفت و بزد اندرین باب فن

دم حب تا ثیر البغض خواند / که آن شش ز هم رفت و همین یک بماند

وشاهی پیمبر بیاورد باد / که ولیستا عاده کند حال عاد

وزان فوج بالا بر آورد دست / همه خیمه های بپا کرد پست

غنیم از میان رفت با نیم جان / غنایم غنا شد باسلامیان

نیاسوده پس بر قریظه زدند / که مامور این عجلت از حق شدند

بران جمع سردار کعب اسد / دران غدر حیی ابن اخطب شد

گرفتند تنگ آنچنان در حصار / که تنگی برون رفت از انحصار

بماندن ز تحقیق فی روی بند / ز سستی نه بر جنگ رخ می نهند

چو دیدند آن تنگ گیری همه / بدادند تن در اسیری همه

همه کشته گشتند آخر رجال / باسلام شد ملک مال و عیال

حکم بود سعد معاذ از دو سو / که کردند گردن بحکمش فرو

پیمبر بگفتش همو دیدم درست / همین حکم لاح بلوح نخست

پس زینب از آنکه باشد نکو / بحکم حق از عقد بستا فزو

پدرش جحش نام و امیمه علم / امش عمه آن شفیع امم

زینب ۱۲۱

باندیشه عذر کردند پیش | که با صلح سازیم با طور خویش
وزان پیش از دیگر احباب هم | درین باب حرفی شنیدند کم
بمکه پیمبر پیامبر | فرستاد عثمان و ده کس دگر
که با محرمانش بهر حرم | شود مانع از مجرمان لاجرم
قبول سخن بود آنجا محال | گرفتار گشتن شد انجام حال
شهادت بگوش آمد از گوشها | پیمبر بفرمود یاران وغا
فشردند تا پای چون بیخ سخت | نمودند بیعت بزیر درخت
شد از نص رضی عن المومنین | در صحف بصفوانست بودند زین
(این بیعت الرضوان ۱۲)
بعثمان ز بیعت یمین داده فر
پیمبر خبر شد ز کذب خبر | ازان دست بنهاد چپ این مراست
گرو گفت از خویشتن دست راست
سهیل ایلچی آمد و جمع شدند | بتسهیل امر رفیقان چند
که با ایلچی بر کمین آمدند | گرفتار در فوج دین آمدند
برفتند آنگه جگر تفتگان | که خوشدل رسیدند آن تشنگان
عدو یافت این بیعت دوست شو | بنزدیک آن چاه آمد فرود
چو دولاب از بیم و اضطراب | بهم آمد ازان معجز آن آب

له لقد رضی الله عن المؤمنین اذ یبایعونک تحت الشجرة تحقیق راضی شد خدا از مؤمنان هرگاه بیعت کردند تو را زیر درخت و این بیعت را بیعت الرضوان گویند که حق تعالی ازین بیعت خوشنود شده و درین بیعت ابوبکر رض و عمر رض و عثمان رض و علی رض و دیگر اصحاب بتعداد یک هزار و چهار صد شامل بودند پس از کسانیکه حق تعالی راضی باشد ناراضی بودن کفر است ۱۲ منه سلمه خوار در سر گشته بر نشسته ۱۲

گزین کرد شوری همان مرد را — که آورد بهر صلح ناورد را
باین شرط کاید آینده سال — پی طوف و نارید ساز قتال
بناور دو ده سال مهلت رود — سهیم آمد و رفت مردم بود
نه بندیم از هیچ راهی کمر — برادر ز زنهار یکدیگر
مگر معترض با دهیدش شما — ز سوی شما مرتدی را نه ما
علی بر وثیقه چو بنهاد پی — بدل کرد بسم اللهش حرف وی
که رحمٰن نه معلوم مارا درست — ز معمول خود باسمک اللهم است
ز اسم محمد بجای رسول — همش ابن عبدالله آمد قبول
علی کرد انکار و محوش نمود — پیمبر خود با علی لب گشود
که افتد ترا نیز تا ناگزیر — ز تهمت کنی محو لفظ امیر
در آن آشتی نامه این شد جلی — که از معویه صلح شد با علی
موحد شدند آنقدر مشرکان — درین صلح کش نه تابد بیان
ازین روی آمد بیان رسول — بیاران از شرط آخر ملول
که با مرتد خود ندارم کار — خود آنجا بود خوار بی اعتبار
دگر معترض شان فرستیم ما — فرستد باو عون خود را خدا
نه صلح است فتح مبین ست این — شگون فتوحات بین ست این
در آخر پس از چندی آن شرط خاست — که خود صخر از تنگی این خواست
چو بگریخت باهم از آن فریق — بکفار سر کرد قطع طریق

[1] صلاح ۱۲ [2] سهیل ۱۲ [3] قلم ۱۲

شد این مطلبش از رسول عرب | که بنمودشان در مدینه طلب
فرستادش این نامه بر شش ملک | که گردند در سلک دین منسلک
بسینه خاتم نمودش ختام | که گفتا حقش ز رهبردان کرام
نجاشی حبشه نکو داشت غور | که آورد ایمان ز نورش بفور
مصدّق دل هرقل روم شد | زبان لیک نا اقرار محروم شد
هدایا ز اسکندریه رسید | مقوقس همین از هدایت گزید
چهار از هدایای او جاریه | که سه را بشد قبطیه ماریه
دگر دلدلش کرد خود اختیار | که بعدش علی گشت بر وی سوار
بر و جارث شام خط را بخاک | دعای لب پاک کردش هلاک
مگر جا جبش از صفات رسول | چو بشنود بنمود ایمان قبول
ز شاه یمامه که آن هوذه بود | بر و شرکت ملک شرکم شنود
بفرمود که بخششش غوره | دعا کرد و گشتش اجل کوره
به پرویز خط در مداین رسید | ز نام خودش نام بالا بدید
دریدان خط سر خط جاه را | که آمد سبب مزّق الله را
نوشتا و بر نایبش در یمن | که آنکس بقید فرستی بمن
به بزم همایون فرستاده ها | شنیدند که چون حکم ادا
که پرویز را پور او کشت شب | شود زود ملکش ز اهل ادب
بباذ دین بچپان نایبش | گر از کفر ایمان کند نایبش

سکه زبان ۱۲ مزّق الله ملکه کما مزّق کتابی ۱۲

نمودند عود و بگفتند حال | بناگه ز شیرویه آمد مثال
که پرویز کشتم شدم شاه من | بانکس مزاحم نباید شدن
بیاورد ایمان و یا دانش تمام | ز احتشام او هم همه خاص و عام
نجاشی که بود از دل و جان فدا | بحکمی که رفت از حبیب خدا
باو عقد ام حبیبه ببست | ولی از صخر دختر و بی حق پرست
ز حبشه که با اهل دین جانش بود | بسوی مدینه روانش نمود
ز احباب شد بو هریره بدین | حب ستره ز ایمان بود با یقین
سپه سال هفتم بخیبر کشید | که با هفت دژ بر فلک سر کشید
بحصنهم بدان کرد کشش سو سپاه | سیاهی آن بیچگانه سیاه
مقدم همه را مو خبر نمود | جناحین بی بال و بی پر نمود
قدم ها از آن ساقه بر جا نماند | هم از قلب طاقت بدلها نماند
چو دیدند از چار سو گیر و دار | نهادند ناچار رو در حصار
سپاهی نمانش ضبط مهام | بعرض سه و ده فزون همکلام
دوباره که نامش شق و ست نطات | ز خود کرد یکباره با صد ثبات
چو نوبت بحصن قموص اوفتاد | عمر یافت اول لوای جهاد
از آن پس ابو بکر و بعدش عمر | نشد فتح و فرمود پیغامبر
که فردا دهم با کسی این لوا | که سازد در فتح با حمله وا
نبود از علی اشتمال نبرد | که در چشمها از رمد داشت درد

سله باذان نام نائب یمن ۱۲

ولی رو فرقت دلش بشتافت — همان صبح از دیدنش بهره یافت

کشیدش بسر همچو دل مصطفی — لعاب دهن کرد بهرش شفا

بفرمود رایت بر آیت بود — که من فتح زانسانکه رایت بود

بگفتا بچشم و نگهبان شتافت — ظفر زان اشارت فراچشم یافت

بنفتاد در دشمنان این غلو — که نامش علی قابل دار و علو

برو آمدش حارث از گمرهی — برادر ز مرحب که بودش شهی

بهیبت نعیمش اگر همه شیر بود — کم از گاو جرأت بپیشش نمود

سرش همچو خوشه برید از تنش — نمود آب تیغ آتش خرمنش

بکین خواستن مرحب آمد برون — که خونش بجوش آمد از جوش خون

سواری چو دل پیلتن — بجرأت یکی و بنانش صد من

دو تیغش حمایل دو درعش ببر — دو دستار بالاش خودی بسر

زدن بر علی خواست تیغ اقتدار — علی جست کرد و بازو ذوالفقار

چنان زد که زخم سران عبوس — گذشت از تن و گشت فرقش لبوس

چو آهو رمیدش سپه زین مآل — تعاقب نمود او چو شیر ژیان

به تیغ یکی ناگهانش سپر — ز دست او فتاد و ببودش مگر

پس از خشم با دست خار افشار — در آهنین را بکند از حصار

سر ساختش خنگ را تا سپر — خدا را بدین زور بود دو سپاس

بانگشت تیغ آن سر گردنان — شماری گرفتار ز سر دشمنان

بخندق کشد تا پل لشکرش — که آن تخته آمد ازش بکار بش

فرو جست بر دستها داوش اوج | قدم بر هوا بگذرانید فوج
گروه قموص از چنان طرفه ها | بگفتا قمیص ست خفتان ما
کتابی که با در کتیبه نشر ود | ورق را ورق از کتابه شمرد
توان در تن اهل نا عمر نماند | بگفتند اکنون منا عمر نماند
ز جمع سلالم شکست استخوان | تو گوئی فتادند از نردبان
چنان گشت جسم سطیح از الم | گرشد جسم تعلیمی از سطح کم
غرض هر یکی دیده کار چنان | بگفت الامان و نبرد الامان
امان داد شان حکم پیغامبر | که گردند بی مال و اشیا بدر
براملاک گفتند کس بایدت | اجیریم با گر پسند آیدت
بنصف مود بار تمر ها ورخورند | ز محصول نیمی با جرت خورند
صفیه وهی از حی اخطب بشهر | صفائی در قش شد عقد بس به
ز سموم بردخت حارث بکین | بیاورد دعوت بداعی دین
ازان گوشت یک لقمه بر کند لیو | باقرار شد عفو این خلق وست
فدک کز حوالی خیبر بود | رسید از اهالیش اخبار بد
برفتند جمعی بتهدید شان | برین آشتی دیده دید شان
که قانع بنیم از اراضی شدند | بتسلیم نیمیش راضی شدند
ز جعفر بسی فتح شد وقت خوش | که آورد آنجا حبش از حبش
غنائم ز وادی القری او دست | که افتاد مشرکانش شکست

له پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم ۱۲

خور از غرب بهر علی باز گشت
چو وقت نماز دگر زو گذشت

که بر زانوش مصطفا داشت سر
پی وحی شد امتداد آنقدر

مبارک دو عالیش بجای سیاند
که یوشع بر او بارک الله خواند

ز یثرب پی عمره کان شد قضا
ز خیش مکه را کرد روشن فضا

بمیمونه آنجا تزوج نمود
که عباس را خواهر زوجه بود

بسر سال هشتم بجا الیقین
بگفتا در هشت خلد است دین

دگر عمرو از عمر عصیان رهید
ز عاص این پسر آن و لداز و لید

هم از خار شر کرد عثمان حذر
وی از طلحه آن ابن طلحه بتر

حرب شرحبیل سر خیل شام
سپاه ظفر رفت با احتشام

که آن پی بصر قاصد دین بکشت
سو بصره میرفت و از کین بکشت

برادر شدش کشته کا دل رسید
ز خود رفت و آمد چو این چون شنید

بموته که هست ان بلقا دهی
ده ماه ده برآمد ز هشت و هی

پس از زید و از ابن واحه پیش
که دادند در راه دین جان خویش

لوای امارت بجعفر رسید
دو دستش بریده شد و هم شهید

برآورد خالد دو دست علو
کلید در فتح شد تیغ او

پیمبر بسیف اللهش یاد کرد
بجعفر ز طیار را اسناد کرد

که اینه دو بالش ز یاقوت داد
پر و در جنان فارغ البال و شاد

پی تعزیت شد بماوای او
که مستور واشن بود وابنای او

سله یعنی اسلام آورد ۱۲

برسید و خود نیز مغموم شد | طعامی فرستاد و مسموم شد
بر آب سلاسل هزبران کار | سگان قضاعه نمودند خوار
سر آن سپه بود عمرو بن عاص | که نگذشت شان جز بنیت مناص
نمود آب تیغ آن بخار فساد | سلاسل نشان از سلاسل بداد
خدا حرمتی خاص این عام کرد | که فتح حرم بهرشان انعام کرد
سبب یافت این غزوه آغاز شر | ز بدعهدی صخر کامد خبر
که گردید زنهاریش را معین | چو آویخت با زنهاری دین
باندیشه آمد دوان عذرخواه | ولی بود عذرش بتر از گناه
همی خواست تو صلح نومید گشت | که بی بهره سو مکه چون بیگذشت
رسول خدا جمع اخیا نمود | عزا را باذن حق احیا نمود
براه آمد از مکه عباس دید | سپاه گران فی کرانش پدید
دل او بلرزید بهر قریش | که از جانش برد از دو این جوش جیش
اجازت گرفته سبک شد روان | که آگه کند بهر ف[illegible] امان
بیاورد صخر سراسیمه را | بشب جای گردش ز خود خیمه را
بگفتش کز ایمان نباشد گزیر | امان قریش است گر در ضمیر
به نزد پیمبر ببردش پگه | که با طوع یا کره شد باکره
پس از بهر او خواست آن منقبت | که در مکه افزایدش مرتبت
بفرمود آن امن اهل حجا | کند هر که در خانهٔ صخر جا

(۱) سنگ آبی ۱۲

دگر آنکه بندد در خویشتن | کشاید هم آنکه سلاح از بدن
در آینده در مسجد کعبه نیز | امان این همه است بی هیچ چیز[له]
شنید این و رحمت بعزت نمود | عقب ره روان گشت عباس زود
نگه داشتش در گذرگاه تنگ | که بیند شکوه دلیران جنگ
نظر کرده بود این قرین قیاس | که هوشش شود قتل و غارت اساس
امان یافت او لیکن ازش شنوید | که رفت و رسانید این خوش نوید
کسی خانه اش رفت و کس در ببست | سلاح این فگند آن بمسجد نشست
سپه کرد جا آستان حرم | پیمبر فشاند آستین کرم
زننگ کار زخون تیغ دم در کشید | قلم بر خطش تیر هم در کشید
ز سر نیزه فشاندش خیال | وزین نام خنجر زبان کرد لال
زدست نهیب کف انتزاع | نشد ضایع از کس عقار و ضیاع
صدای امان شد ز هر سو بلند | بیکسوی گردید هم گزند
ولی پور بوجهل آن عکرمه | دگر چند اوباش جاهل همه
بدلشان ز نیش خار حسرت خلید | بخالد گرفتند جنگ شدید
بفرق وکسی از گروه و قار | شد از بهشت فردوس گلها نثار
ز قوم سبک ز الفان ز قوم | بهشتی دو گشتند ضبط رقوم
بانجام بگریخت انبوه کین | شدند البدین ملحق فوج دین
پیمبر کمر از پی غسل بست | طواف حرم کرد و بتها شکست

سله بیباک ۱۲ سله چون خانه وغیره ۱۲

بامرش پی کسرهای چند | که بودند منصوب طاق بلند
بدوش مبارک بر آمد علی | بدانسان که بالای عرش آن نبی
بزد بر زمین آن بتان و زهم | فرو جست و بشکست خندید هم
سبب جست پیغمبر آمد جواب | که بر عرش از خویش دیدم باب
عجب آنکه جستم ز عرش برین | نیامد گزندم بجستم برین
بگفت آن نبی آنکه هستی فرود | بیاورد روح الامینت فرود
شد از کعبه بگشوده آنگاه در | بامر خطابش نخستین عمر
درون رفت و محو تصاویر کرد | دوش محو صورت چو تصویر کرد
یکی از خلیل الله بت شکن | دگر از سماعیل قربانش من
چو بینا میر آمدش بعد از آن | بدست خودش شست با زعفران
پس از سجده آنجا بمسجد نشست | قریشش رسیدند بر سینه دست
که با ما چگوئی بگفتا همان | که یوسف باخوانش شد ترزبان
بخواند آیه یغفر الله را | بفرمود کردم شما را رها
وزو دو شدند هرشش کسان | پی کشتن هفده ایذا رسان
شد از مرد و زن رضوان امان | بایمان مشرف شدند آن زنان
از ایشان همان عکرمه بن هم | دگر قاتل حمزه وحشی علم
ز هر یک گذشت عثمان شفیع | که عبد اللهش نام و بودش رضیع
زبانش کند کسب حاصل صله | زبانش بگفت او این سلسله
ز تفصیل باقیست طول سخن | هم از هشت مقتول از مرد و زن

روان اهل دین پس باطراف کرد ۔ ز لوث بتان جابجا صاف کرد
درین روز فیروز جم غفیر ۔ ز شهر و حوالی شد ایمان پذیر
ثقیف و هوازن مگر در حنین ۔ نمودند اجماع با شور و شین
بسرکردگی مالک عوف بود ۔ که سخت خطرکان ز از خوف بود
کسی گفت زین سو که ایشان کمند (کم اند) ۔ بیفتند ما را همه در کمند
کم آمد پسند پیمبر غرور (مردمان از) ۔ ازین بود کافتاد اول فتور
کمینهای شان بود در راه ها ۔ همی داشت تنگی گذرگاه ها
بر اصحاب مرکب چو انگیختند ۔ ز هر سوی اهل کمین ریختند
برفتند و نزدیک پیغامبر ۔ علی[له] ماند و عباس و چندی دگر
دوید ایمن ام ایمن چو دید ۔ بر او قصد مالک شد آخر شهید
فرا تاخت و رنگ اعجاز بین ۔ که شد اسپ او نقش روی زمین
یل خیل و شیبه افشاند خی ۔ ز عثمان ابن ابی طلحه وی
چنین است پیش وزان گروه ۔ نیارست اطفای نور شکوه
عقب رفت شد شعله چالش ۔ که بنمود از سوختن مالش
پیمبر نمودش بر خویش یاد ۔ کف پاک بر سینه او نهاد
دعا کرد یا رب ببر دیو زو ۔ ازین سو بآن سوی شد جنگجو

له در تفسیر حسینی علی عباس سفیان ابن الحارث و عبدالله بن مسعود است و تاریخ پارسی ابوبکر عمر عثمان علی و عباس رضی الله عنهم و پسر عباس فضل و ابوسفیان بن الحرث و برادرش ربیعه و اسامه بن زید و ایمن و ابن ام ایمن ۱۲

دوم روز عباس بر زد ندا — گذشتند یکجا صدا زرفته‌ها
بسعی کز این جمع بر جا رساند — بر یکی که پیغمبر آنسو فشاند
بفوجی که آمد ز اوج فلک — گریزان شدند آن همه یک بیک
کس اوطاس[1] و کس نخل را کرد یاد — رهی بهر مالک بطائف فتاد
سر اوطاس ابو عامر از حلم تاخت — بخون طاسک[2] نیزها سرخ ساخت
ابو موسی اشعری بعد از و — ظفر یافت بر جمع فرعون خو
عدو کشتگان را نماید عیان — از اوطاس و زین نقش پائین آن
غنایم فراهم بجعرانه شد — که با حصر آن فکر یکجا نشد
یکی از اسیرانش اسما بنام — چنین داد آن پاک سیما پیام
گران سر و اخت رضاع امام — حلیمه مرا بود ام خویش شیم
پیمبر شنید و طلب ساختش — نشان جست و دریافت بنواختش
بفوت حلیمه تاسف نمود — حیات دگر اقربایش شنود
کنیز و غلام و بز و هم شتر — بسی داد تا چشم او گشت سیر
بگفتا بجعرانه بهر شما — مهیا نمایم معاش بجا
بایمان سوی وطنش رو نمود — همان دید آخر که موعود بود
پیمبر بطائف شد و بازگشت — بتاویل خواهش که در دل گذشت
تنی چند گشتند لیکن نثار — بمیدان ز سنگ و خدنگ جفا
غنایم بجعرانه تقسیم کرد — پر از زر سپرها و از سیم کرد

[1] نام جای ۱۲ [2] مقام ۱۲ [3] معنی لوک ۱۲

که نصرانی نام بو عامرش ‌‌ ‌ شد از فکرت حیله جو عامرش

مدینه چو روشن شد از نور پاک ‌ ‌ زد آتش دران مسجد و کرد خاک

علی کرد در وادی رمل جنگ ‌ ‌ ز خون بدان ریگ را داد رنگ

عمر رفت و بوبکر و عمرو ابن عاص ‌ ‌ ولی فتح از بهر او گشت خاص

بپایان درین سال بس انس و فود ‌ ‌ بزیستند از نار ذات الوقود

شنیدم ام کلثوم بوی جنان ‌ ‌ که شد نفتن تو بش هوای جهان

پیمبر چو وی رفت رقت نمود ‌ ‌ که شد تازه داغ رقیه که بود

نجاشی هم از اقتضای قضا ‌ ‌ خوش آمد بجاش لدین بد قضا

پیمبر شنید از ورای حجاب ‌ ‌ بر او خواند ایجا نماز ثواب

معاشر بعاشر هم از جا بجا ‌ ‌ معاشر شدند اهل توحید را

بوفد حنیفه پلیدی مگر ‌ ‌ گزید ار ندا او و شد از ید تبر

بود این سخن زاب نیسان بهم ‌ ‌ که آرد صدف گوهر یار زهر

نشست از فتن و از شرش حلیه بود ‌ ‌ شد آن حلیه ل ما ررا مسیلمه بود

سرا ز شکست پس سلمه هم ‌ ‌ بر دو یک بیک نقش نامش قلم

زبان کرد آن ذی تند و تیز ‌ ‌ بدعوی پیغمبری زهر ریز

له در رساله تجهیز الاموات می نویسد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم که بر نجاشی که در حبشه مرده بود غائبانه نماز کرد که جائز است نزد شافعی و حنفیه آنرا از خصائص می شمارند و دیگر نماز غائب متعارف است چون خبر مرگ می رسد که فلان مرد شافعیه بروی نماز میگذارند ۱۲ سه سرار که شکست ... هم ... سلمه که گشت سال ... یکبار یک آمیخته مسیلمه نقش نام شد مسیلمه ۱۲ اسله هندی پیاره ۱۳۵

ندانست از مکر نفس لئیم — کجا چوب سحر و عصای کلیم

فرستید بسیار از هر دو زن — همان کذب شیطانش اندر دهن

نوشتش سوی انبیا زین منش — بود نیمه از ملک دین مطلبم

جوابی چنین یافت زان بت شکن — دهم کی بمقدار مسواک من

ملقب بکذاب زان نامه گشت — ز هر دو فرا چشم اعمی گذشت

زانجام آن مار تحقیق شد — که طاوس او عهد صدیق[1] شد

پیمبر بدین خواند نجرانیان — رسیدند جمعی ز نصرانیان

ز دلهای شان بخت برگشته شک — که زر دشت کامل عیار محک

ولی رفت تکذیب سبقت بیل — پس از گفتگو شد سخن مستقل

بخوانند تا اهل خود جانبین — بهم لعن گویند بر اهل مین

بتاثیر مسعود آن بد دعا — شود کی آفت جانب افترا

بروز دگر آنکه موعود بود — نمود آن جماعت مجلس ورود

پیمبر قرین کرد با خویشتن — علی و بتول و حسین و حسن

رسید و مهابت فزون شد بدو — ز هر رو عیان قرهٔ ایزدی

بیک سو پاکیزه این پنج پاک — ببرج شرف انجم تابناک

نصاری چو دیدند آن مه لقا — ز هیبت بتن خاست شان موی ها

سر شان بگفت آشتی را بجا — که آرد تباه اهل تباهی بپا

ز بد حال واز نبوت نشان — ببینید اخلاص این فرقه شان

[1] ای در عهد حضرت ابوبکر کشته شد ۱۲ منه بتحمل لعنة الله علی الکافرین ۱۲

ز نفرین شان با چنین شان و فر — کجا ماند از ما بجا یک نفر
گر از قهر ایشان نظر افگنند — اگر کوه باشد ز جا بر کنند
پی جزیه ناچار شد نامه بست — بچندین شرائط که در نامه هاست
ز عدل عمر لیک آن جمع غول — نبه شد چو در زید خبث عدول
درین سال شد از رضای قضا — رضاعت بجنت براهیم را
ز چشم مبارک بزد اشک جوش — رسیدش ز یاران محزون بگوش
که از گریه نهیت بود در عزا — بفرمود نه از اشک بل از صدا
بکا نهر دریای رحمان بود — صدا شور طوفان شیطان بود
بلی چشمه آن راست قلب رحیم — پی این تنورست نفس رجیم
هم از فوت باذان یمن شد چنان — که نامد باذان صدای اذان
ابوالقاسمش چند قسمت نهاد — با بن موسی و بعض اصحاب داد
علی کرد چون مهر طی طریق — کند سنگ اهل یمن تا عقیق
پس از رم ز میدان گرفتند تنگ — مگر یافت همدان اثر بی درنگ
فگند آفتاب نبوت شعاع — بمکه پی حج که بود آن وداع
برون کعبه گشت بیت الحرا — که آگهی از درون جز خدا
حجر را ببوسید داغ سیاه — بزد دست در رکن اندازه
قرین بود زان اختتام قیام — که تا هم قیامت شود از مقام
صفا داد و مروه سکون را جواب — که ساعی شدش در میان اضطراب

ت ۱ معنی منع ۱۲ ۵ کنیت آنحضرت صلی الله علیه وسلم ۱۲

بعرفات با شور ماتم گذشت | گران عرفه عاشور این عهد گشت
زموقف چگویم که شد وقف غم | پریشانی آمد بجمع[1] از الم
زمشعر شنو گشت مشعر بدرد | منا را عنا چون شرر سحر کرد
بجمره بزمزم ازین تاب تف | حصا شد شرر آب چشمان صدف
دم عود چون شد غدیرش[2] تاب | خطاب آمد از حق پی احتطاب
پس از حمد یزدان و تمهید پند | بفرمود با زمره انجمن[3]
که دریافت ایام عمرم کمال | گرفتم ز الیوم اکملت[4] فال
میان شما میگذارم دو چیز | ازان آن عزیز و ازین آن عزیز
بگوش رسیدم همی سخن | یکی هست قرآن دگر آل من
بود پاس آنها منال فخر بیان | رود تا رعایت پس از من جنان
بگفت این بگرفت دست علی | که در پهلوش داشت از بیکلی
بفرمود بر روی آن انجمن | که مولاش[5] این هر که مولاش من
خدایا بود دوست ارش[6] تو دوست | بگیرش دشمن که دشمن باوست
دهد هر که یاری بده یاریش | هر آنکس گذارد تو بگذاریش
پس از منبر چند پالان که بود | فرود آمده کرد خطبه و درود

[1] مزدلفه یکے از مقام حج که آنرا جمع گویند که نماز ظهر و عصر و با نماز مغرب و عشا پیغمبر خدا جمع فرموده ۱۲ [2] بقیه آب در حوض ۱۲
[3] خطبه خواندن ۱۲ [4] الیوم اکملت لکم دینکم ۱۲
[5] من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه ۱۲
[6] اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وانصر من نصره واخذل من خذله ۱۲

زبس گریه رو داد در انجمن | کم آید بیانش دهم انچه من
شد آن نخل را تخم اشکی که بود | که برگ ابر به بارش زبارش نمود
پرسنده گفتا پس از انتقال | بشویندم از اهل بیتم رجال
همین جامه ام حلّه یا از یمن | نمایند یا ثوب مصرم کفن
توان نعش من داشت بر طرف قبر | زبهر نماز اندکی کرد صبر
که اول رسد رحمتی از خدا | نمایندش آنگه ملائک ادا
بخوانند خویشان من آن زمان | زنان بعد مردان سپس دیگران
همه اهلم تربت دهندم قرار | ملائک بایشان درین کاربار
بفرمود و فرمود کز من سلام | به اتباع من تا به روز قیام
بفزود چون رنج و راحت بکاست[1] | که گوینده را از بیانش بکاست
عصا به بسر بر زمین بایکشان | دو دست مبارک بدوش کسان
سوی مسجد آمد به منبر نشست | بفرمود با زمرهٔ حق پرست
زبانم زکس سخت گر آبرو | جفا رفت از دست من یا برو
ورش مال گردید پامال من | منم اینک عوض همه مال من
زشحنای من هیچ بیمش مباد | که نهاده شد[2] آنیم اندر نهاد
ز آنکس که عیبی بخود ننگرد | بگوید کز وی دعوتم[3] وا برد
یکی گفت از دام و کردش ادا | دگر از عیوب و نمودش دعا
زنوم وی کذب و بخل و نفاق | یکم کم شد و باقی آن طباق

[1] یعنی بهمه ها رقت برکمال بود ١٢ [2] ذات ١٢ [3] دعایم ١٢

همیدون شد کنار جلن از جبین — که دست دلیرش شدش با زمین
ز عکاسه مشهور باشد کلام — که گفت این و بالعکس بودش مرام
بر سینه تمم را بجاے فلان — رسانیدی از ناز با نه زبان
کشید او ز پاکیزه قامت لباس — که هان انتقامت بکش بے هراس
ببوسید مهر چون مهر را — کز ان دعویم بود این مدعا
هم از ضمن بیماری این ماجراست — که بوبکر بیمار داری بخواست
گران آید این گفت بر اهل سُن — کند اجرا ز انیت و لمن
دگر کرد در خطبه آن آشکار — که حق داد با بنده اختیار
میان جهان و لقای خودش — گزین هر دو آخر گزین آمدش
ابوبکر ز و این شنید و گریست — که دانست مقصود زان بنده کیست
دگر کرد آزاد با خوش نیت — حمیل رقبه از ربقه رقیت
دگر طاقتش چون امامت نیافت — ابوبکر حکم امامت بیافت
بمحراب خالی از وی دید یار — تهی قالبش گشت محراب وار
بمنبر نظر کرد و جایش نبود — چو منبر بدیوار غم پشت سود
شدش ناله تکبیر گردید زود — قیامش رکوع و رکوعش سجود
شد از دست یکبار و از پا فتاد — پس از دیر آمد بخویش و ستاد
دران حال کرد آن اثر زود کار — که شد طاق طاقت ز اهل نماز

سلہ مہر نبوت ۱۲ سلہ گردن ۱۲ سلہ رسن ۱۲ سلہ بندگے ۱۲ سلہ بیہوش شدند ۱۲ سلہ یعنی بیفتادند ۱۲

۱۲

ز دلها فغانها زبس برکشید — صدا تا بگوش پیمبر رسید

نشانی ازان حال تشویش یافت — توانی در انحال از خویش یافت

بدوش علی و عم خویش دست — بیارا بوبکر رفت و نشست

ابوبکر با وی نمود اقتدا — پیمبر را بوبکر بود اقتدا

دگر از وصایا بخویشان خویش — سخن گفت با زمرهٔ نیک کیش

دران گفت توقیر انصار را — هم اعانت آن جمع غمخوار را

که کردند اعانت با پیش پیش — بمال و سلاح و سراهای خویش

مکان را زمانیکه بگذاشتیم — وزینها یکی هم نپنداشتیم

فدا در ره دین نمودند جان — سر و جان فدا بر وفاهای شان

دگر گفت از زهر خیبر خبر — که در خویش می یابم اکنون اثر

چو شد حال او را تغیر قرین — بیاران درین حالت آخرین

بفرمود کارید قرطاس را — نمایم رقم تا صلاح شما

ازان لوح لایح شود امر صاف — بباشید محفوظ از اختلاف

ولی بود آثار دیگر پدید — ازان مصلحت جمع و نیش [illegible]

دگر بود با وی ز دینار هفت — که روز اخیرش با نفاق رفت

بفرمود تا آن همه بر فطین — که بخشم خدا را و اهیتا ملین

کنون هوش رحلت کنید گوش باد — بر و نقش او بهر دوش باد

نگم را دهد غسل میت بجا [illegible] — کفن گرد از دیده اش پر دو یا

سله آگاه باش ۱۲ سله گریه ۱۲

بمیرد بلب خنده و آه سرد — ترقی نماید باهنگ درد

کند صبر از فرط غم منتقل — چراغ مزاجش شود داغ دل

سبب زین اشارت بود این بیان — که روح الامین آمدش ناگهان

بگفتا که ای خاتم المرسلین — بود ختم سیران این رزمین

خدم کرد تسلیم بهرت سلام — بدیدار خود داد بهرش پیام

بود قابض روح همراه این — ز حق حکم رفته است ور راه این

که اذن از تو اول نماید طلب — کند بعد از آن کار خود با ادب

پس از خواستن امتش بی گناه — که آمد قبولش ز لطف اله

نبیل دلیش از برای لقا — بداد اذن و شد دست اهل رجا

بتفصیل آن نیست یارا مرا — که دل هست آخر نه خارا مرا

پس از سیزده شب مه چارده — بتحت الشعاع قضا یافته

بشهر صفا سلخ آن ماه بود — بشهر بقا غره اش رو نمود

نزولش بطیبه ز حیلش ازان — بروز دوشنبه بیک وقت آن

شدان عبده وصل ذات هو — بود همنوا زان وی تاریخ او

غم آل و اصحاب را خود چه ذکر — کزان چاک گردد گریبان فکر

توان جز ازین بیدن بقول — که افتاد در چه حصارش بقول

همش تاب و طاقت ز فاقه گشت — نه یارا نده از جان گذشت

انیس غمی گشت ابن انیس — که شد با ولایش مشبه بلیس

ز شور رشکش همه همره سراب — که از آتش دل شدش زهر آب

بچیزی نشد شاد و خندید کم / چو زان ماه شش رفت با این الم

چگوید کس از ماتم اهلبیت / فزون بد برون ست از کمیت و بیت

در انحال آواز پرسش ز در / شنیدند و فی قائلش در نظر

بهر یک ازان حیرتی رو نمود / علی گفت دیو بکر کین خضر بود

علی شست از بهر غسلش سه بار / که آمد بجز آب خالص بکار

دوم ریخت برگ کنار اندران / سوم داد کافور را اقتران

علی رفت بر حکم شرع منوط / ز بهر وضو و برای حنوط

بکیدند کان ماندش اندر جفون / ازان گشت پیدای علمش فزون

اعانت عباس با بنایش بود / اسامه هم اینکار و شقران نمود

ز زید آن پسر در لقب صالح این / که بود از موالی مولای دین

نه آن تن بشستند از آب قلیب / که از رقت قلب نقش شکیب

نمودند پس از سه ثوبش کفن / دران نیست عمامه پیرهن

دریدند بر خویشتن جامه ها / فکندند بر خاک عمامه ها

نمازش ادا کرد هر صدق کیش / بزد چار تکبیر بر عمر خویش

همان حجره را ساختندش مزار / چو بهر صبوحی دل سوگوار

لحد ساخت بوطلحه دردناک / بدلها همین دقتی بی بخاک

علی کرد و عباس و ابنای او / دران مرقد پاک جا جای او

نه آن جسم بل با فغانهای خویش / سپردند در خاک جانهای خویش

انس گفت روزیکه طیبه رسید / کس از ما بآن روز نیکو ندید

در ینجا بروزیکه رحلت نمود — سیه ترازان وز روزی نبود

نیفشانده بودیم گرد خاک دست — که نور حضور از دل ما بجست

بلی بود این نور زان عکس ذات — فرو رفت خور نور را کی ثبات

از انجا به نزدیک زهرا شدند — بلب تعزیت بر دل بوا شدند

بفرمود زهرا که دل داوتان — که در خاک گردید نور جهان

بگفتند مسکر دل کی قبول — ولی زامر حق نیست چاره عدول

دگر نیست ہمتا و تاب بیان — بیان را بدل میکنم با فغان

[illegible]

قلم شد زبار الم سرنگون
رقم گشت راجع سوی راجعون

تمّت

قطعہ تاریخ طبع مثنوی "بحر موّاج" کہ مطلعش مقطع تاریخ افتادہ ست از جناب حافظ شیخ سلامت اللہ سلیم تحصیلدار ریاست بلرام پور برادر خرد جناب خان بہادر شیخ محمد برکت اللہ صاحب منیجر ریاست و رئیس اوناؤ

شکر حق ملبوس نو پوشید این نظم کہن
شمع افروزِ علوم و سرپرست اہلِ فن
حکم فرمودہ پئے طبعش باسلوبِ حسن
یافت صد زینت بطبع از اہتمام آن عزیز
ہان بیا و مثنویِ حضرت ممتاز بین
مثنویِ بحر موّاج و قصص از انبیا
بہر ہر ذکرے زند موج دگر بحر عروض
سالِ طبع او برآراز نام و کسر ختم فن

از کرمہاے محی الملة و شاہ دکن
مرکزِ اہلِ کمال و مرجع اہلِ سخن
بار آور شد مساعی محب اللہ من
شاملِ حالش بود فضل رب ذوالمنن
پر ز صنعتہا و ہم مملو ز اصناف سخن
در زبانِ پہلوی بحر فصاحت موجزن
چون تقارب چشت آن ارکان ابل [illegible] فکن
ہمین ضرب بحر دامواجش بگیر لے نیک تن
۱۳۳۸ھ ۔ ۱۲۱۰ھ

مصرع ثانی سلیم ارقام کن کین مثنوی
زیب نو بگرفت از الطافِ آن شاہ دکن
۱۳۳۸ھ

این قطعہ در [illegible] سلیم [illegible] سگفتہ شد [illegible] چہار سال [illegible] مطبع [illegible] شب [illegible]